ÚJ MAGYAR KÖZPONTI LEVÉLTÁR

Főszerkesztő: VERŐ GÁBOR

FORRÁSOK A MAGYAR NÉPI DEMOKRÁCIA TÖRTÉNETÉHEZ
VI. KÖTET

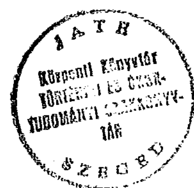
AZ ÚJJÁÉPÍTÉSI MINISZTÉRIUM MŰKÖDÉSÉNEK VÁLOGATOTT DOKUMENTUMAI (1945–1946)

A KÖTETET ÖSSZEÁLLÍTOTTA ÉS A BEVEZETŐT ÍRTA
BORECZKY BEATRIX

KÖZGAZDASÁGI ÉS JOGI KÖNYVKIADÓ
BUDAPEST 1987

KÉSZÜLT AZ ÚJ MAGYAR KÖZPONTI LEVÉLTÁRBAN
AZ ÉPÍTÉSI ÉS VÁROSFEJLESZTÉSI MINISZTÉRIUM,
VALAMINT A MŰVELŐDÉSI MINISZTÉRIUM TUDOMÁNYSZERVEZÉSI
ÉS INFORMATIKAI INTÉZETÉNEK TÁMOGATÁSÁVAL

LEKTORÁLTA: MOLNÁR JÁNOS
PREISICH GÁBOR
SZAKÁCS SÁNDOR

BEVEZETŐ

Kötetünk az Új Magyar Központi Levéltár kiadványsorozatának része, és a felszabadulást követő évek legfőbb szerveinek iratanyagából közöl válogatásokat. Előző köteteink a dokumentumokat tematikus csoportosításban közölték, ez esetben kénytelenek voltunk eltérni a hagyománytól. Az eltérés oka, hogy itt egy olyan minisztérium működése során keletkezett irategyüttesről van szó, melynek a tevékenysége nem korlátozódott egyetlen tevékenységi körre. Az Újjáépítési Minisztérium — létrejöttének első pillanatától kezdve — nemcsak az építésügy országos irányítására, hanem a gazdasági élet átfogó irányítására törekedett, miután az újjáépítés — a háborús pusztulás nyomán — nem csupán építésügyi szakkérdés volt. A minisztérium vezetői — a Független Kisgazdapárt irányításával — arra törekedtek, hogy az ország gazdasági életének reorganizációja az ő irányításukkal történjék meg. Ily módon az Újjáépítési Minisztérium egyfelől (építésügyi kérdésekben) az Építés- és Közmunkaügyi Minisztérium, másfelől pedig (egyéb kérdésekben) a Gazdasági Főtanács elődjének tekinthető. Az Újjáépítési Minisztérium tevékenységét tárgyaló dokumentumkötetnek tehát szükségszerűen el kellett különülnie az építésüggyel általában foglalkozó dokumentumkötettől.

A minisztérium működése — építésügyi vonatkozásban — összekapcsolódott az országos építésügyi kormánybiztos, illetőleg (személyi összefonódás révén) a Fővárosi Közmunkák Tanácsa működésével, ezért nem tekinthettünk el ez utóbbiak tevékenységével kapcsolatos egyes források közlésétől sem.

E bevezetőnk célja az, hogy az építésügyi igazgatás és az Újjáépítési Minisztérium tevékenységének történeti áttekintésével segítséget nyújtson a dokumentumkötet használatához.

Építésügyi igazgatás 1867—1945

1867 és 1895 között az építésügy és a munkaerő-gazdálkodás irányítása a Közmunka- és Közlekedésügyi Minisztérium, majd a Földművelés-, Ipar- és Kereskedelemügyi Minisztérium felügyelete alá tartozott. Az utóbbi hatásköre elsősorban az építőanyag-iparra terjedt ki, az előbbire hárult viszont az építés-

ügyi és a közmunkaügyi igazgatás megszervezése. 1870-ben Budapest Főváros építés- és közmunkaügyeinek irányítására alakult meg a Fővárosi (1892-től Székesfővárosi) Közmunkák Tanácsa.[1] Feladata általában a fővárosra vonatkozó szabályozási munkák előkészítése, a rendezési tervek elkészíttetése, az ahhoz szükséges mérnöki feltételek megteremtése, a munkák irányítása és ellenőrzése, pályázati programok kidolgozása, középületek, ipartelepek, munkáslakótelepek elhelyezése volt. Az egész fővárosra kiterjedő nagyobb szabályozási munkák végrehajtása és irányítása, közterek elnevezése, a házszámrendszer kialakítása szintén ügykörébe tartozott. Feladata volt a fővárosi közmunkák, építkezések, városrendezés irányítása, ellenőrzése, továbbá az ezzel kapcsolatos szabályozás és az építési szabályzat kidolgozása a főváros, később az 1937. évi VI. tc. értelmében a törvényhatósági és megyei jogú városok és községek vonatkozásában is. Másodfokú építésügyi hatóságként működött. Közvetlenül a miniszterelnök irányítása alatt állt, sok vonatkozásban miniszteriális jogkörrel. Nagy szerepet játszott a millenniumi építkezések idején, de később is. Mindvégig jelentős szerepe volt a városrendezési, esztétikai szempontok érvényesítésében.[2] Az 1870. évi X. tc. 11. §-a értelmében az elnökön és az alelnökön kívül 18 rendes tagja volt.[3] A rendes tagok közül hatot Pest, hármat Buda képviselői választottak. Az elnököt és az alelnököt a minisztérium nevezte ki. A bizottság tagjaiként működhetett még a középítési bizottságok 2—2 képviselője, a két (később egy) város főmérnöke, egy-egy tanácsos és néhány meghívott szakértő.

Az 1887. évi XXIV. tc. az addig megyei építési és útügyi irányítást ellátó mérnöki állomások megszüntetésével egy időben államépítészeti hivatalokat állított fel.[4] Feladatuk az állami közutak építése, fenntartása, kezelése, út- és vámügyek intézése, valamint az állami és hatósági magasépítészet felügyelete volt. A közlekedés- és az építésügy irányítása ebben az időben még teljesen összekapcsolódott. Az államépítészeti hivatalok élén főmérnök állt, aki tagja volt a törvényhatósági bizottságnak, s megfelelő hivatali apparátus segítette működését.

A 8345/1948. KKM sz. rendelet a kerületi főmérnöki hivatalokat is megszüntette, és helyükre közúti kerületi felügyelőket nevezett ki, akiknek feladata az államépítészeti hivatalok felügyelete, az útügyek ellenőrzése és az egyes minisztériumok építkezéseinek irányítása volt.

1890 és 1917 között a Közmunka- és Közlekedésügyi, valamint a Földművelés-, Ipar- és Kereskedelemügyi Minisztérium megszűnt, helyette egyetlen főhatóság, a Kereskedelemügyi Minisztérium látta el az építés- és közmunkaügyi teendőket; az építésügyi hivatalok ennek irányítása alatt működtek. 1906-ban az igazgatási szervezet kiegészült az Országos Középítési Tanáccsal.[5] Ennek feladata volt: javaslatokat tenni és véleményt adni a nagyobb jelentőségű (országos jellegű) közmunkákkal kapcsolatos technikai vonatkozású ügyekben, akár az illetékes miniszterek és hatóságok kérésére, akár saját kezdeményezésére.

1917-től 1932-ig a Kereskedelemügyi Minisztérium mellett a Népjóléti és

Munkaügyi Minisztérium is foglalkozott munkaügyekkel. A 3700/1931. ME sz. rendelet[6] a magasépítési és egyéb műszaki ügyek irányítását — a főváros kivételével — egyértelműen a Kereskedelemügyi Minisztérium hatáskörébe utalta, s az egyes tárcák keretében működő építési (műszaki) osztályokat megszüntette. E szerint a Kereskedelmi Minisztérium hatáskörébe tartozott az államigazgatásban és az üzemekben szükséges magasépítkezések és építési akciók lebonyolítása, a kormány vagyon- és főfelügyeleti jogának az érvényesítése, az állam anyagi hozzájárulásában részesülő, a Kereskedelemügyi Minisztérium ügykörébe utalt építkezések legfőbb központi irányítása (műszaki vonatkozásban a felügyelet gyakorlása, a műszaki tervek felülbírálata). Részt vett az építkezési munkák vállalatba adásában. Az önkormányzatok építési műszaki ügyeiben (felkérésre) közreműködött. Elkészítette a közcélú építkezések típusterveit. Nyilvántartotta az állami épületek, a víz-, csatornaművek adatait. Részt vett továbbá a magasépítéssel és az egyéb építési ügyekkel összefüggő törvények megalkotásában. A rendelet értelmében az új állami építkezések lebonyolítására és felügyeletére a Kereskedelemügyi Minisztérium illetékes államtitkárának a felügyelete alatt állandó építésügyi bizottságot kellett alapítani. A 3600/1932. ME sz. rendelet 1. § (4) bek. b) pontja szerint korábban a Népjóléti és Munkaügyi Minisztérium felügyelete alatt működő Lakásépítési Állandó Bizottság is a Kereskedelemügyi Minisztérium irányítása alá került.[7] A bizottság feladata az volt, hogy a lakásépítés előmozdítására megállapított kedvezmények nyújtását elbírálja. Tagjai voltak: a Népjóléti és Munkaügyi Minisztérium állandó lakásépítő központi szervének, a pénzügyminiszternek, a kereskedelemügyi miniszternek és a Pénzintézeti Központnak egy-egy kiküldöttje.

Az iparügyi és a kereskedelem- és közlekedésügyi miniszterről szóló 1935. évi VII. tc. végrehajtásával kapcsolatos 7500/1935. ME sz. rendelet[8] az újonnan létesített Iparügyi Minisztérium hatáskörébe utalta a magasépítési, a városrendezési, a közműépítési és az artézikút-fúrási műszaki ügyeket, valamint a mérnöki rendtartást. Az Országos Középítési Tanács, a közúti ügyek, az államépítészeti hivatalok viszont a kereskedelem- és közlekedésügyi tárca hatáskörében maradtak. Az iparügyi miniszter irányítása alá került ugyanakkor a munkásvédelem, az Állami Munkaközvetítő Hivatal, és a Nemzetközi Munkaügyi Hivatal. Az Állami Munkaközvetítő Hivatal, melyet a 92815/1916. KM sz. rendelet[9] hívott életre, s a munkaközvetítést hatósági munkaközvetítő hivatalok útján gyakorolta, mindeddig a Kereskedelemügyi, ill. a Kereskedelem- és Közlekedésügyi Minisztérium irányítása alá tartozott. Az 52 000/1935. KM sz. rendelet[10] új munkaügyi szervként létrehozta a legkisebb munkabéreket megállapító bizottságokat. A bizottságok a kereskedelemügyi, majd az iparügyi miniszter által kinevezett tagokból álltak. Feladatuk az érdekeltségek meghallgatásával az egyes iparágakban kifizethető legalacsonyabb munkabérek megállapítása volt.[11] Ez a rendszer a felszabadulásig lényegében változatlan maradt.

1945. május 28-án lépett hatályba a 2550/1945. ME sz. rendelet,[12] amely egy új tárcát hozott létre: az Újjáépítési Minisztériumot.

Az Újjáépítési Minisztérium megalakulásakor Magyarországon már működött egy gazdasági csúcsszerv, az 1945. április 22-én felállított Országos Gazdasági Tanács,[13] amelynek azonban csupán véleményező és javaslattevő hatásköre volt. Tagjai a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front pártjainak (Független Kisgazdapárt, Magyar Kommunista Párt, Nemzeti Parasztpárt, Szociáldemokrata Párt) kiküldöttjei, valamint a Pénzintézeti Központ, a Magyar Nemzeti Bank, a Takarékpénztárak és Bankok Egyesülete, az Országos Mezőgazdasági Kamara, a Szakszervezeti Tanács, a Gyáriparosok Országos Szövetsége, a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara és a Magyar Államvasutak képviselői — többségükben tőkés gazdasági szakemberek — voltak. A Kisgazdapárt elképzelései az ország újjáépítésével kapcsolatos állami beavatkozás rendszeréről — a tervszerűségnek a magántulajdon korlátozása nélküli érvényesítéséről, az újjáépítésnek a belső erőforrások helyett külföldi kölcsönökre támaszkodó végrehajtásáról — lényegében megegyeztek az Országos Gazdasági Tanács hangadóinak véleményével. A tervszerűség elvének érvényesítéséhez, az állami beavatkozás gyakorlati megvalósításához azonban nem volt megfelelő szerv az Országos Gazdasági Tanács. Ahhoz egy operatív irányítást ellátó intézmény vált szükségessé. Ez a szerep várt az Újjáépítési Minisztériumra.

Nagy Ferencet 1945. május 11-én — *Gerő Ernő* kereskedelem- és közlekedésügyi miniszterré történt kinevezésével egyidejűleg — újjáépítési miniszterré nevezték ki. E kinevezések a koalíción belül kialakuló első ellentétek feloldását célozták.[14]

A Kommunista Párt 1945 áprilisában megkísérelte eltávolítani a koalícióból *Faragho Gábor* közellátási, *Teleki Géza* vallás- és közoktatásügyi, valamint *Vásáry István* pénzügyminisztert, mert — jobboldali beállítottságuk miatt — őket a demokratikus irányú továbblépés akadályainak tekintette. Ez a kísérlete — részben a külpolitikai viszonyok következtében — ekkor nem járt sikerrel. Egyébként a Független Kisgazdapárt és a másik munkáspárt — a Szociáldemokrata Párt — sem tartotta ekkor még időszerűnek ezt a lépést, így az említett miniszterek távozása csak 1945 júliusában következett be.[15] Az ellentétek azonban egyértelműen felszínre kerültek. Ekkor indult meg a Kisgazdapárt erőteljes szervezeti fejlődése: a parasztság különböző rétegein kívül a volt uralkodó osztályok maradványai, valamint a nagyburzsoázia, az állami bürokrácia, a polgári értelmiség és a kispolgárság különböző csoportjainak a pártba áramlása növelte ugyan a Kisgazdapárt taglétszámát, de a párton belül hamarosan egymással ellentétes nézetek alakultak ki.[16] Az erősödő Kisgazdapárt nehezményezte, hogy a kormányzati hatalomban nem a szélesedő tömegbefolyásának és növekvő taglétszámának megfelelő arányban részesedik. Problémát jelentett ez számára már csak azért is, mert gyakran számolnia kellett a három baloldali párt egységes fellépésével. Április folyamán a Kisgazdapárt javaslatot tett a Parasztpártnak, hogy közösen szervezzék át a kisgazdapárti centrum vezetése alatt álló Parasztszövetséget. Ennek az akciónak célja a Parasztpárt, illetve tagjai egy részének megnyerése, a Kommunista Párt elszigetelése volt. *Tildy Zoltán,* a párt elnöke azonban semmi esetre sem akart szakítani a Kommunista Párttal, s így született meg az említett döntés *Gerő Ernő* és *Nagy Ferenc* miniszteri kinevezéséről, illetőleg egy új minisztérium létrehozásáról. Az Újjáépítési Minisztérium olyan tárca volt, amelynek — az alapító rendelet értelmében — gazdasági „csúcsszervként" való működtetésére is lehetőség adódott. Ez a Kisgazdapárt számára kedvező helyzetet teremtett kormányzati súlyának növelésére. 1945 tavaszán-nyarán kezdődő erősödésének ez volt az első látható eredménye. A minisztérium működése azonban meglehetősen függött az egyes tárcák együttműködési készségétől. A gazdasági tárcák, melyek újjáépítéssel kapcsolatos tevékenységének összehangolása az Újjáépítési Minisztérium feladata lett, az új minisztérium működésének megkezdésekor — július végén — a pártok között a következőképp oszlottak meg: iparügyi miniszter *Bán Antal* (Szociáldemokrata Párt), közellátásügyi miniszter július 21-ig *Faragho Gábor,* majd azt követően *Rónai Sándor* (Szociáldemokrata Párt), az ország vérkeringését kezében tartó Kereskedelem- és Közlekedésügyi tárca minisztere *Gerő Ernő* (Magyar Kommunista Párt), földművelésügyi miniszter *Nagy Imre* (Magyar Kommunista Párt), pénzügyminiszter — a leváltott *Vásáry István* követően — *Oltványi Imre* (Független Kisgazdapárt).[17]

A pártok közötti pozícióharc ellenére valamennyi párt tisztában volt azzal, hogy a felszabadulás után az első és legfontosabb teendő: a romba dőlt ország újjáépítése. Valójában megvolt bennük az együttműködési készség is. A nézetek csupán abban tértek el egymástól, ahogyan az ország újjáépítését elképzelték.

A Magyar Kommunista Párt az ország újjáépítésére és felemelkedésére vonatkozó első elképzeléseit „Az MKP javaslata" címmel hozta nyilvánosságra még 1944. november 30-án.[18] Az ebben rögzítetteket később a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front pártjai — kisebb módosításokkal — közös programként fogadták el. Ennek értelmében a koalíció pártjai — politikai téren — legfontosabb feladatuknak a múlt maradványainak felszámolását, a Németországgal való szakítást, a népellenes, hazaáruló elemek felelősségre vonását, a demokratikus szabadságjogok érvényesítését, a földreform megvalósítását, a kartellek és nagybankok állami ellenőrzésének a megvalósítását, a bányák, a kőolajforrások, a villanytelepek és a biztosító intézetek államosítását tekintették. Ugyanakkor szükségesnek tartották a magánvállalkozás bekapcsolását az ipari és kereskedelmi élet megindításába. Állást foglaltak amellett, hogy a romba dőlt lakóházakat, a közlekedést és a gyárakat központi terv alapján, állami támogatással

kell újjáépíteni. Külpolitikai céljaik a következők voltak: a környező országokkal jószomszédi viszony, az Egyesült Államokkal és Angliával együttműködés, a Szovjetunióval szoros barátság megteremtése.

Az MKP KV 1945. április 20-i gazdasági programjavaslatában konkretizálta elképzeléseit az újjáépítés legfontosabb tennivalóiról. Ezek a következők voltak: 1. A közlekedés helyreállítása. Ezért a közlekedéssel összefüggő szerveket a Kereskedelem- és Közlekedésügyi Minisztérium irányítása alá kell rendelni. Ugyanez vonatkozik a szénbányákra és a kőolajiparra is. 2. Az közmunkaipari munkák megkezdése. Ennek érdekében ezt az iparágat az építésügyi kormánybiztos felügyelete alá kell rendelni. 3. A mezőgazdasági gépipar fellendítésére külön kormánybiztost kell kinevezni. 4. A munkafegyelem megszilárdítása, tervszerű munkaerő-gazdálkodás, aminek érdekében a munkáskatasztert kell összeállítani. 5. Az inflációt meg kell lassítani. Erre vonatkozó gyakorlati elképzeléseket azonban a javaslat nem közölt.[19]

A Magyar Kommunista Párt májusi konferenciája lényegében jóváhagyta a párt addigi programját.[20] Az újjáépítés legközelebbi konkrét céljául a vasút és a posta helyreállítását, az építőipar és a mezőgazdasági gépipar gyors regenerálását jelölte meg.

A Szociáldemokrata Párt 1945. augusztus 18—20-án tartott XXXIV. kongresszusán szintén összefoglalta az újjáépítéssel kapcsolatos nézeteit. A kérdés már az SZDP 1945. május 10—17-én és 24-én tartott országos vezetőségi ülésein felmerült, ahol *Bán Antal* tájékoztatta a résztvevőket arról, hogy az MKP-val megegyeztek az újjáépítés fő teendőire nézve. Az SZDP összességében magáévá tette a kommunista újjáépítési tervet, és ezzel összefüggőleg kidolgozta Magyarország gazdasági és politikai, társadalmi és szellemi újjáépítésének a munkatervét. Állást foglalt a földreform teljes és végleges megvalósítása mellett. Szükségesnek látta a bányák, a villamos hálózat és egyes kulcsiparok, valamint a magánbankok államosítását. Ugyanakkor sürgette az aktív és jóhiszemű magántőke bevonását az újjáépítésbe, a kézműipar támogatását, a külkereskedelem állami monopóliummá alakítását, a progresszív adórendszer bevezetését, a kis jövedelmek adómentessé tételét. Állást foglalt az üzemi bizottságok további működése, a szakszervezetek szerepének kiszélesítése mellett.[21]

A Nemzeti Parasztpártnak nem volt újjáépítési munkaterve. Elképzeléseit a felszabadulás után először a „Mit akar a Nemzeti Parasztpárt?" c. röplap vázolta fel. Követelte — a Magyar Kommunista Párthoz hasonlóan — a leszámolást a régi rendszer híveivel, a demokratikus szabadságjogok érvényesítését. Különös gondot fordított a földreform teljes és következetes megvalósítására. Felhívta a figyelmet a mezőgazdasági termelő és értékesítő szövetkezetek létesítésének szükségességére. Ugyanakkor az iparfejlesztés mellett is szót emelt: Követelte a bányák, „közérdekű üzemek, biztosító társaságok és nagybankok államosítását, a kisipar támogatását". Leszögezte azt is, hogy „gátat kell szabni a nagyipari vállalatok monopolisztikus hatalmának".[22] Helyeselte a progresszív

jövedelemadó bevezetését, és elsőrendű fontosságúnak tartotta az infláció megfékezését.

A Nemzeti Parasztpárt programja — érthetően — a mezőgazdaságra koncentrált. Lényeges eltérés a Magyar Kommunista Párt elképzeléseihez képest a parasztság — elsősorban a kisparasztság — érdekeinek a következetesebb érvényesítésében volt.

A Független Kisgazdapárt szintén magáévá tette a Kommunista Párt programjavaslatát, annak a nagytőkét korlátozó, tervgazdálkodást célzó, a reakcióval leszámolást kívánó pontjaival együtt. Elképzelései azonban a további fejlődést illetően mégis eltértek attól. A háború alatt is, de főként utána Angliában, Franciaországban, az USA-ban és más tőkés országokban is sor került állami gazdasági beavatkozásokra, de azok elsősorban a nagytőke érdekét szolgálták. A hadi jellegű állammonopol-kapitalizmus rendszere egyébként a második világháborúban Magyarországon is kezdett kibontakozni. Ha a győztes tőkés hatalmak is kénytelenek voltak az állami beavatkozás politikáját alkalmazni, még inkább rászorult erre a háborúban teljesen tönkrement magyar gazdaság. A Kisgazdapárt szakemberei is világosan látták, hogy „Miként a háborús gazdálkodásban, úgy most sem engedhető meg, hogy kizárólag a szabad áralakulás automatikus irányító funkciója határozza meg a szűkös eszközök felhasználását, hanem a rendelkezésre álló termelési tényezők nagy részét olyan javak előállítására kell fordítani, amelyeknek kiválasztása az állam gazdaságpolitikai feladatát képezi. Ezek a jelenségek szükségképpen a kormány erőteljesebb beavatkozásához kell hogy vezessenek."[23] A Független Kisgazdapárt maga is kidolgozott egy újjáépítési programot, amely mindeddig nem került elő,[24] lényege azonban megtalálható a pártprogramban. A Független Kisgazdapárt újjáépítésre vonatkozó konkrét elképzeléseinek megismeréséhez töredék megnyilatkozásokat vagyunk kénytelenek figyelembe venni. Az újjáépítéssel kapcsolatos elképzelésekről — többek között — az itt közölt dokumentumok is tájékoztatást adnak. (Részletesebb ismertetésükre később vállalkozunk.)

A Független Kisgazdapárt 1945. április 9-én tartott budapesti nagygyűlésén *Tildy Zoltán*, a párt elnöke az alapkérdésben így nyilatkozott: „... biztosítani kell a magánkereskedelmet és a magánvállalkozást. A Magyar Nemzeti Függetlenségi Front minden pártja a magántulajdon elvi alapján áll."[25] Ugyanitt *Nagy Ferenc*, a párt főtitkára az újjáépítés fő jellemzőjeként a politikában a demokrácia teljes érvényesítését, a többségi elv[26] következetes alkalmazását jelöli meg. A gazdasági demokrácia a párt számára a földreform végrehajtását, s annak megvalósítását jelenti, hogy a termelőeszközökhöz több közük legyen a dolgozóknak. Társadalmi téren az újjáépítés alapfeladata a munkásság és parasztság öntudatának emelése, a köztük lévő különbségek kiegyenlítése.

A Független Kisgazdapárt az állami beavatkozás jellegének és a magántőke igénybevételének mértékét illetően is az MKP-től eltérő elképzeléseket vallott.

Varga Béla[27] a Kis Újság július 1-ji számában így fogalmazott: „... az országot a magunk erejéből talán 40 évig sem tudnók felépíteni olyannak, amilyen volt. Vegyük tudomásul, hogy a termelőmunka sem az egyik, sem a másik területen nem tud megindulni segítség nélkül. Ezt az országot magunktól felépíteni nem tudjuk."[28] A Kisgazdapárt kezdettől fogva külföldi kölcsönre számított, ezért elsődleges célja az volt, hogy az ország gazdaságát hitelképessé tegye.

Alapvető különbségnek tekinthető az is, hogy a Kisgazdapárt — az ipari termelés megindításának szorgalmazásával szemben — a mezőgazdaság állami támogatást feltételező erősítését tartotta elsődlegesnek, s itt — a paraszti szárny nyomására — a birtokos parasztság támogatására törekedett.

A szűkebb értelemben vett újjáépítés ügyével a Kisgazdapárt mérnöki szakosztálya foglalkozott. „Meg kell találni azt a módszert — írták —, amely az összes energiákat, minden rendelkezésre álló anyagi eszközt és minden építőipari munkakészséget az újjáépítés szolgálatába állít."[29]

A Magyar Kommunista Párt — a politikai életbe egyre intenzívebb bekapcsolódása nyomán — arra a felismerésre jutott, hogy minél nagyobb erővel kell szembeszállnia a Kisgazdapárt jobboldalán gyülekező nagypolgári és polgári középrétegek befolyásával.

Az a politikai szituáció, amelyben az újonnan szervezett Újjáépítési Minisztérium megkezdte működését, már magában rejtette azokat az ütközési pontokat, amelyek egyfelől a gazdasági koordinációs feladatkört megvalósítani kívánó — és kisgazda vezetés alatt álló — Újjáépítési Minisztérium, másfelől a többségében baloldali vezetés alatt álló, koordinálandó gazdasági tárcák között fennálltak.

Az első ilyen jellegű probléma azonnal megmutatkozott. Az Újjáépítési Minisztérium feladatköre volt az építésügy és a munkaerő-gazdálkodás miniszteri szintű irányítása, ami azt is jelentette, hogy az addig önállóan tevékenykedő Újjáépítési Kormánybiztosság az ő fennhatósága alá került.[30] A felügyelet részben politikai, részben ellenőrző jellegű volt.[31] A Kormánybiztosság — *Fischer József* kormánybiztos személyében — a Szociáldemokrata Párt irányítása alá tartozott, és március eleje óta az újjáépítési munkák megszervezésében jelentős eredményeket ért el.[32]

Röviddel Budapest felszabadulása után a Budapesti Nemzeti Bizottság *Fischer Józsefet*[33] kinevezte a Fővárosi Közmunkák Tanácsának elnökévé.[34] 1945. február 16-án a Nemzeti Bizottság ötös intéző bizottsága az új elnököt bízta meg a budapesti helyreállítási munkák vezetésével és ellenőrzésével. 1945. március 6-án a Közmunkatanács elnökét újjáépítési kormánybiztossá nevezte ki.[35] Az országos építésügyi irányítás tehát Budapest felszabadulásától kezdve egy kézben összpontosult. A kormánybiztos ugyanakkor az újjáépítéshez szükséges munkaerő-mozgósítást, közmunkaügyek megszervezését is elkezdte. Ily módon tehát már az Újjáépítési Minisztérium megalakulása előtt bekapcsolódhatott az építés- és közmunkaügyek országos irányításába.

Az újjáépítési kormánybiztos kinevezésével, ill. a kormánybiztosság létrejöttével — a Fővárosi Közmunkák Tanácsa jelentőségének emelése érdekében — az építési ügyek irányítása kikerült az Iparügyi Minisztérium hatásköréből. Az ügykört fokozatosan az önálló kormánybiztosság, később — részben — az Újjáépítési Minisztérium vette át.

A kormánybiztos első feladata a háborús romok eltakarítása volt, amihez sok munkaerőre volt szükség. Az első hónapokban a romeltakarítási munkákban az egész lakosság részt vett. Ahogy azonban fokozatosan az élet a normális mederbe került, egyre nehezebb volt a megfelelő munkásgárda összeállítása. Ezért a kormánybiztos a honvédelmi minisztériumtól kikért volt légószolgálatosokat vette igénybe, belőlük szervezte a Honvédelmi Közmunkaszolgálatot, amely később Országos Építésügyi Szolgálattá alakult.[36] Tagjai napi 8 órát dolgoztak, ezért zsoldot, családi pótlékot kaptak, s élelmiszer- és ruhaellátásban is részesültek.[37] A közmunkaszolgálat fenntartását a közmunkaváltságból befolyt bevételekből fedezték. Az Országos Építésügyi kormánybiztos 1945. április 1-ji falragaszokon közzétett 2/1945. sz. rendelete[38] a romeltakarítási, helyreállítási és újjáépítési munkák meggyorsítása céljából Budapest és környéke minden munkaképes lakosát mozgósította. Megállapította, hogy a közmunkák végrehajtásához önkéntes jelentkezőkből munkacsoportokat kell szervezni. A szakmai vállalkozók munkavezetőkként tevékenykedtek. Azok a közmunkára kötelezettek, akik a helyreállítási munkában személy szerint nem vettek részt, közmunkaváltságot fizettek.[39]

Megkezdte a kormánybiztos a háborús károk felmérését is. Ebben elsősorban a budapesti kerületi mérnöki hivatalokra, vidéken pedig a törvényhatóságok szakirányú szerveire támaszkodott. A felmérések kapcsán a jóvátételi tárgyalásokat, ill. a békeszerződést előkészítő kárbecsléseket is elvégezték.[40]

Mindezek megvalósulása jórészt az építészként már előzőleg hírnevet szerzett *Fischer József* szervezőkészségének, koncepciózus, de ugyanakkor rögtönzésre is képes személyiségének volt köszönhető. Nem kevésbé köszönhető azonban annak a ténynek is, hogy tevékenységében kezdettől fogva támaszkodhatott a Fővárosi Közmunkák Tanácsa jól működő apparátusára, kiváló szakismeretekkel rendelkező tisztségviselőire.

Annál nehezebb helyzetben volt az újonnan — nem is egészen körülhatárolt feladat- és hatáskörrel — létrehozott Újjáépítési Minisztérim alapító gárdája. A Kisgazdapárt, illetőleg *Nagy Ferenc* miniszter elképzelése az volt, hogy az ország újjáépítésének időszakában — kb. egy évtizedig — szükség lesz erre az újjáépítési teendőket koordináló főhatóságra, amely — a munkaerő-gazdálkodással és az energiaforrások felhasználásával összefüggő feladatok mellett — a szorosabb értelemben vett építésügyi feladatokat is ellátja.[41] Jogilag eleve korlátozta egy ilyen „csúcsszerv" eredményes működésének a lehetőségét a miniszteri felelősség 1848 óta érvényesülő elve.[42] Az előzőekben vázolt koalíciós viszonyok között azonban a koordinációs tevékenységnek — különösen a más

pártok befolyása alatt álló tárcákkal kapcsolatban — gyakorlati akadályai is voltak.

A minisztériumot alapító rendelkezés még meg sem jelent, amikor a kereskedelem- és közlekedésügyi miniszter körlevele már szigorúan lerögzítette, hogy a MÁV-ot kötelező rendelkezéseket csak az ő minisztériuma adhat ki.[43] Ugyanakkor az Újjáépítési Minisztériumot alapító rendelet értelmében a szállítási eszközök elosztásának a meghatározása az Újjáépítési Minisztérium feladata volt.[44] A Kereskedelem- és Közlekedésügyi Minisztérium azonban nem vette figyelembe a társminisztérium e jogát, sőt éppen *Gerő Ernő* volt az, aki a legélesebben vitatta az új minisztérium „tárcák fölötti" szerepét.

Ilyen felemás helyzetben kezdte meg működését az Újjáépítési Minisztérium, annak az elképzelésnek a jegyében, hogy az újjáépítés érdekében elvégzendő legfontosabb teendők: a közlekedés helyreállítása, a mezőgazdasági termelők munkaeszközökkel ellátása, az energiaellátás biztosítása, az építőipar újra működőképessé tétele, mindehhez pedig az általános munkakötelezettség bevezetése, valamint a megfelelően összehangolt és irányított pénzügyi és hitelpolitika.[45] E programnak megfelelően a minisztérium keretén belül mezőgazdasággal, iparral, építéssel, kereskedelemmel és közlekedéssel, építésüggyel, munkaüggyel, szociálpolitikával, pénz- és hitelpolitikával, valamint tervgazdálkodással foglalkozó csoportokat alakítottak ki.[46] *Nagy Ferenc* miniszter mellett több államtitkár működött, mindegyik más-más párt képviseletében. (*Adorján János*[47] a Nemzeti Parasztpártot, *Lakatos Miklós*[48] a Magyar Kommunista Pártot, *Gács Lajos*[49] a Szociáldemokrata Pártot képviselte.) Előbb adminisztratív, majd politikai államtitkárként működött az Újjáépítési Minisztériumban — *Nagy Ferenchez* fűződő személyes és pártkapcsolatai révén — *Antall József* kisgazdapárti politikus, kiváló közigazgatási szakember, akinek háború alatti tevékenységét általános elismerés és tisztelet övezte, s aki a szakembergárda összeállításában, a tevékenységi formák kialakításában — az általános szinten politizáló miniszter helyett — a munka legnagyobb részét végezte.[50] Segítségével állt össze a minisztérium tisztviselői kara és a közreműködött független szakemberek köre, közöttük *Nizsalovszky Endre*[51] professzor és *Varga István*[52]. (*Varga* a Hitelügyek és a tervgazdálkodási osztály munkájával foglalkozott. Elképzelései — amelyek mindkét területen irányadók voltak — főbb vonásaiban megegyeztek a Független Kisgazdapárt centrumának az irányított gazdálkodással kapcsolatos, az előzőekben ismertetett elképzeléseivel.)

1945. július 1-jén, egy hónappal az Újjáépítési Minisztérium megalakulását követően jelent meg a 3950/1945. ME sz. rendelet,[53] amely már egyértelműen megszabta az országos építésügyi kormánybiztos feladat- és hatáskörét: „A háborús pusztítás következtében az épületekben szükségessé vált helyreállításokat, valamint az egyéb köz- és magánépítkezéseket is, amennyiben azok a szorosabb értelemben vett magasépítkezés körébe tartoznak ... az ország egész területén az országos építésügyi kormánybiztos irányítja és vezeti. A kormánybiztos hatásköre nem terjed ki a vasúttal, a postával, a közutakkal, a hidakkal és a gépjármű-közlekedéssel kapcsolatos újjáépítésre."[54] A rendelet 2. §-ának 1. bekezdése azt is meghatározta, hogy „... a kormánybiztos tevékenységi körében — a kormány általános jellegű szervezési, pénzügyi, gazdasági, szociális és kulturális intézkedéseire figyelemmel — az újjáépítési miniszter felügyelete alatt működik".[55] A kormánybiztos feladata tehát az épület-helyreállítás és az újjáépítés műszaki-technikai lebonyolítása, operatív irányítása volt. A kormánybiztos határozta meg ezenkívül a köz- és magánépületeknek a Fővárosi Közmunkák Tanácsa hatáskörében[56] folyó helyreállítással, illetőleg létesítésével összefüggő szabályait, és gondoskodott ezek végrehajtásáról. A városrendezési elképzelések tervszerű megvalósítása érdekében elrendelte a megfelelő adatszolgáltatást. Gondoskodott a szűkebb értelemben vett műszaki újjáépítés megkezdéséhez szükséges előmunkálatok elvégzéséről. Ezen a téren mindenekelőtt a romeltakarítással kapcsolatosan tett intézkedéseket. Ugyancsak a kormánybiztos szabályozta a romanyagok felhasználását és az értük járó térítés mértékét. Az előzőekben említett feladatköröket önállóan, saját hatáskörben láthatta el, a rendeletben ráruházott egyéb feladatok tekintetében a tevékenysége már szorosan összefonódott a minisztériuméval. A kormánybiztos állapította meg az építőanyag-ipari anyagárakat, a vállalkozói haszon mértékét, gondoskodott az Újjáépítési Minisztérium által összeállított anyaggazdálkodási terv értelmében rendelkezésére bocsátott tőke, nyersanyag, munkaerő, szállítási eszközök és energiaforrások felhasználásának a tervszerűségéről, és meghatározta az építkezések, helyreállítások sorrendjét. Az utóbbi teendők már szoros összefüggésben voltak az országos ár- és hitelpolitikával, a tervszerű gazdálkodással, a munkaerő-gazdálkodással, egyszóval: az ország gazdasági újjászervezésével. A két szerv egymást kiegészítő működése nyilvánvalóan magában hordozta különböző súrlódási felületek keletkezésének a lehetőségét. A kisgazda irányítással működő minisztérium és a szociáldemokrata vezetés alatt álló kormánybiztosság tevékenységében tapasztalt súrlódások kiélezték a koalíción belüli ellentéteket.

Az Újjáépítési Minisztérium tevékenysége 1945 végéig

A kormányzati válság 1945 júliusában robbant ki. *Valentiny Ágoston* igazságügyi miniszter ugyanis a politikai rendőrséget is a vezetése alatt álló minisztérium fennhatósága alá kívánta vonni. A kormány — a Magyar Kommunista Párt, a Szociáldemokrata Párt és a Nemzeti Parasztpárt több miniszterének a tiltakozása ellenére — az előterjesztést elfogadta. A válság kirobbanását követően a Magyar Kommunista Párt és a Független Kisgazdapárt között megkezdődött tárgyalások eredményeként a kormányt átszervezték. *Valentinyt* leváltották, helyére *Ries István* került, *Faragho Gábort* a Közellátásügyi Miniszté-

rium élén *Rónai Sándor* váltotta fel. Mindkét új miniszter a Szociáldemokrata Párt tagja volt. A jobboldali kisgazdapárti *Vásáry István* pénzügyminiszter helyére a Kisgazdapárt centruma és balszárnya közé helyezkedő, a baloldali pártok számára elfogadható *Oltványi Imre* került. Az átszervezés azonban megint csak ideiglenesen simította el a konfliktust. A Független Kisgazdapárt augusztusi nagyválasztmányi ülése ui. olyan határozatot fogadott el a parasztsztrájkkal kapcsolatban, ami ismét kiváltotta a Kommunista Párt támadását, ezúttal már a kisgazdapárti centrummal szemben is. Mindehhez járult az a tény, hogy sem a Szociáldemokrata Párt és a Parasztpárt közötti kapcsolat, sem a Kommunista Párthoz való viszonyuk nem volt súrlódásmentes. (A parasztsztrájkra vonatkozó határozattal kapcsolatban egyik sem állt határozottan a Magyar Kommunista Párt mellé.[57])

A november 4-re kitűzött nemzetgyűlési választások előkészítéseként nyilvánosságra hozott pártprogramok még élesebben mutatták meg azokat az ellentéteket, amelyek — különösen az újjáépítési programokkal kapcsolatban — fennálltak. A Magyar Kommunista Párt 1945. szeptember 22-én kiadott választási programja[58] változatlanul az ország újjáépítését tekintette fő feladatnak. Ennek érdekében a kötött gazdálkodás következetesebb érvényesítéséért, a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front államosítási programjának következetes megvalósításáért szállt síkra. Meghirdette az „újjáépítés hároméves tervét". Követelte a felosztott földek telekkönyvi tulajdonba iktatását — megnyerve ezzel a parasztság rokonszenvét —, és fölvetette a szövetkezeti gondolatot. A program hirdette a munkásegységet, a munkás-paraszt szövetség megvalósítását.

A Szociáldemokrata Párt 1945. augusztusi XXXIV. kongresszusán elfogadott választási programja[59] is az ország újjáépítését tekintette a legfontosabb belpolitikai feladatnak, bár az újjáépítés feltételeit és távlatait csak vázlatosan körvonalazta.

A Nemzeti Parasztpárt természetesen „paraszti" követelésekkel lépett fel. Követelte az új birtokosok folyamatos ellátását vetőmaggal, számukra hosszú lejáratú, kamatmentes kölcsönök nyújtását, a mezőgazdasági gépgyártásnak a paraszti kisbirtok igényei szerinti fejlesztését. Felvetette a termelő és a fogyasztási szövetkezetek létrehozásának a gondolatát, és szólt a magántulajdonon alapuló kisbirtok támogatásáról.[60]

A Független Kisgazdapárt — a polgári demokrácia megvalósításáért küzdve — továbbra is a magántulajdon erősítése és a védelme mellett állt ki, elsősorban a mezőgazdaság viszonylatában.[61] Mindamellett megengedhetőnek, sőt esetenként szükségesnek tartotta az állami beavatkozást, a tőke bizonyos mértékű korlátozását.

Az 1945. október 7-i budapesti törvényhatósági választások a Független Kisgazdapárt győzelmét hozták, ami — a koalíciós pártok közötti harc következtében — politikai válsághelyzetet teremtett a november 4-re kiírt országos választások előtt. Ezért — ezúttal a Szövetséges Ellenőrző Bizottság közreműködésével — pártközi tárgyalások kezdődtek, amelyeken fölmerült valamennyi párt közös listán indulásának gondolata. Az Egyesült Államok és Anglia azonban jelezte, hogy ez esetben elzárkózik a diplomáciai kapcsolatok felvételétől és a későbbi békekötéstől. Így közös lista nem jött létre, csupán közös nyilatkozat, amely október 25-én jelent meg, s amelyben a pártok felvázolták az új választások után megalakuló kormány közös programját, s a program megvalósításáért közös felelősséget vállaltak. Mint ismeretes, a november 4-i választásokon is a Független Kisgazdapárt szerezte meg az abszolút többséget.[62] A tárcák felét a Kisgazdapárt, másik felét pedig a Függetlenségi Front többi pártjai kapták az új kormányban.[63] A kisgazdapárti *Tildy Zoltán* által vezetett kormány közös program alapján kezdte meg működését. Erre nézve a pártközi tárgyalásokon már előzőleg megállapodás jött létre.

A program fő pontjai voltak: a munkásság élelemmel és iparcikkel való jobb ellátása, az infláció megszüntetése, az államháztartás egyensúlyának helyreállítása, a nagytőke erőteljes megadóztatása, a földreform befejezése, a bányák és az erőművek államosítása, az államigazgatás megtisztítása a reakciós elemektől. Bár a Kisgazdapárt kénytelen volt elfogadni ezt a programot, a szénbányák és az energiahálózat államosításánál tovább e téren nem akart lépni. A kötött gazdálkodás bevezetését pedig a magánvállalkozás érdekeinek a szolgálatában képzelte el.

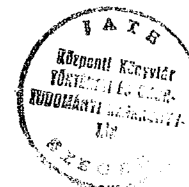
A Magyar Kommunista Párt következetesen törekedett a gazdaságpolitikai program megvalósítására, és ennek elősegítésére külön gazdaságpolitikai koordináló szerv létrehozását javasolta. Sikerült elérnie, hogy november 24-én megalakult a Gazdasági Főtanács, formálisan a miniszterelnök vezetése alatt. Irányítását azonban gyakorlatilag a Gazdasági Főtanács titkára, a kommunista *Vas Zoltán* látta el.[64]

1945 végére az Újjáépítési Minisztérium elvesztette a létrehozására vonatkozó rendelet által neki szánt feladatot és hatáskört.

Az újjáépítési miniszteri székben *Nagy Ferencet* felváltó *Antall József* jól látta a tárca feladatkörének megváltozását, és meg is tette a feladat- és hatáskör átalakítására az első lépéseket, most már a szorosabb értelemben vett építésügy és az építésügyi igazgatás megszervezése és irányítása felé orientálódva.[65]

A minisztérium működésének kezdeti (1945 végéig terjedő) időszaka lényegében az útkeresés korszakának tekinthető. Miközben a minisztérium maga is kereste a lehetséges tevékenységi formáit, minduntalan összeütközésbe került más tárcákkal. Konkrét intézkedései sokszor éppúgy akadályokba ütköztek, mint a koordinációs feladatok ellátásával kapcsolatos elvi kérdések tisztázására irányuló törekvései.

Az Újjáépítési Minisztérium megalakulása után azonnal hozzáfogott az ország újjáépítési tervének elkészítéséhez szükséges adatok begyűjtéséhez. A lakóházakat ért háborús károk felmérése az Országos Építésügyi Kormánybiztosság feladatkörébe tartozott. Az országos építésügyi kormánybiztos 4000/1945. sz.

rendeletével[66] elő is írta a kötelező kárfelvételt. A kerületi mérnöki hivatalok és a vidéki kirendeltségek, a törvényhatóságok szakirányú szerveinek igénybevételével az már folyamatban is volt. Az Újjáépítési Minisztérium által folytatott adatfelvétel ennél szélesebb körű volt, az egyes tárcáktól, a nagyobb városoktól, alispánoktól és az érdekképviseletektől is kértek adatokat. Számos jó javaslat érkezett be, amelyek az újjáépítési terv elkészítéséhez segítséget nyújtottak, de *Varga István* 1945. szeptember 27-én panaszolja, hogy a július elején szétküldött felkérésnek még sokan nem tettek eleget, s ha ez továbbra is így megy, 1946-ban is csak „ad hoc" munkák folyhatnak.[67]

A minisztérium igen aktívan próbált bekapcsolódni a hitelpolitika országos irányításába. A tervszerűséget elősegíteni hivatott feladatköre, valamint a közvetett építésügyi akciók finanszírozása ugyanis szükségessé tette ezt. Azonkívül a Tervgazdálkodási és Gazdaságpolitikai osztály élén álló *Varga István,* a Gazdaságkutató Intézet igazgatója, egyébként is jól kiismerte magát ezen a téren. Készített is egy tervezetet a gyáripar újjáépítési hitelfedezetének megteremtésére.[68] Bár ő is — mint a kisgazdapárti politikusok általában — elsősorban a külföldi tőkével képzelte el az ország újjáépítési programjának megvalósítását, de azért volt elképzelése arról is, hogy miképpen lehet belső erőforrásokat igénybe venni. A tervezet szerint a bankjegykibocsátás növelése helyett az állam az áruk adópótlékolásával juthatna többletbevételhez, amit egy „gyáripari újjáépítési alap" kapna meg. A bevétel a gyáripari igényeknek megfelelő elosztásáról egy megalakítandó Gyáripari Központ gondoskodna. Egy ilyen — a Pénzintézeti Központhoz hasonló — szerv létrehozására *Varga István* szerint azért is szükség volna, hogy „összeegyeztethető legyen a magánkapitalizmus és magánkezdeményezés rendszere az állami kezdeményezés és irányítás szükségleteivel".[69] A tervezett központ irányítaná és ellenőrizné a beruházásokat, a kényszerkartelleket, továbbá gyárak közötti munkaközösségeket hozna létre. A tervezet elfogadására — a vele járó fogyasztói áremelkedés miatt — nem került sor.

Az Újjáépítési Minisztérium természetesen érvényt kívánt szerezni a hitelpolitika terén is irányító és összehangoló törekvéseinek. Felújította a gazdasági miniszteri értekezletek rendszerét, melyeken a gazdasági tárcák — a Pénzügyminisztérium, az Iparügyi Minisztérium, a Kereskedelem- és Közellátási Minisztérium, az Újjáépítési Minisztérium —, valamint a Magyar Nemzeti Bank képviselői vettek részt. Az értekezlet 1945. augusztus 23-tól Gazdasági Államtitkári Hitelvéleményező Értekezlet (GÁHÉ) rendszeresítését határozta el.[70] Ennek feladata volt az Újjáépítési Minisztérium előkészítő munkálatai alapján a magánjellegű hitelek véleményezése, és állásfoglalás a közületi jellegű beruházási hitelekre nézve. E két testület működése a Gazdasági Főtanács előzményének tekinthető.

A minisztérium felvetette egy ún. hitelellenőrző bizottság létrehozásának gondolatát is, amely abban különbözött volna a GÁHÉ-tól, hogy — állandó

hivatalként — az Újjáépítési Minisztérium által meghatározott alapelveknek megfelelően határozta volna meg a hiteligények kielégítési sorrendjét, és foglalkozott volna a hitelek valorizálásával is.[71] Ez — az osztrák Kreditlenkungskommission mintájára elképzelt szerv — az Újjáépítési Minisztérium elképzeléseit jobban érvényesíthette volna, mint a Gazdasági Államtitkári Hitelvéleményező Értekezlet.

Lényeges probléma volt, hogy az iparindítási és a beruházási hitelek szétválasztása nem mindig történt meg. Az Újjáépítési Minisztérium ezért megpróbált befolyást szerezni az iparindítási hitelek elbírálására is, ami pedig az Újjáépítési Minisztérium hatáskörébe tartozott.[72] Mivel az építőanyag-ipar ilyen jellegű hiteleinek megadásában az Országos Építésügyi Kormánybiztosság is érdekelt volt, a kedvező elbírálás terén ért is el eredményeket.[73]

A gazdasági tárcák képviselői 1945. július-augusztusában az alapvető hitelpolitikai kérdésekben nem tudtak megegyezni, ezért az Országos Gazdasági Tanács állásfoglalását kérték. Az állásfoglalás szerint a „rendelkezésre álló kapacitás, árumennyiség és munkaerő keretén belül meg kell határozni a beruházási szükségletek kielégítésének és a fogyasztási javak termelésének helyes arányát. E célból kívánatos, hogy a gazdasági minisztertanács mielőbb elkészítse beruházási programját. Ebben a munkában a szükséges adatok rendelkezésre bocsátása után az Országos Gazdasági Tanács készséggel áll a gazdasági minisztertanács rendelkezésére. A beruházásokkal kapcsolatban az Országos Gazdasági Tanács kívánatosnak tartja, hogy elsősorban a tőkejavakat termelő iparágak és a közlekedés helyreállítási munkálatai látassanak el hiteltőkékkel."[74] Az Országos Gazdasági Tanács figyelmeztette az Újjáépítési Minisztériumot, hogy előkészítő munkálatai során elsősorban erre legyen tekintettel. A minisztérium állásfoglalása tulajdonképpen megegyezett az Országos Gazdasági Tanács véleményével. Elvi álláspontját már az OGT állásfoglalása előtt *Rákosi Mátyással* írásban is közölte: A hiteleket illető „... rangsorolásnál vezető szempontjai azok, hogy elsősorban a jóvátételi termelés támasztassék alá, és ezután, ill. lehetőleg ezzel egyidejűleg azok a hiteligények, amelyek a termelés kulcspozícióiban lévő iparok helyreállítását szolgálják, vagy pedig amelyek olyan termelést végeznek, amelyek révén a közösség élelmiszer-szükségletét lehetőleg gyorsan lehet kielégíteni."[75] A minisztérium végül is megállapodott a Magyar Nemzeti Bankkal, hogy az valamennyi engedélyezett hitelről másolatot készít, s abból egyet az újjáépítési miniszternek, egyet a pénzügyminiszternek küld meg, hogy megfelelő áttekintésük legyen. Az elfogadott hitelekről az Újjáépítési Minisztériumban naprakész nyilvántartást vezettek.[76]

A minisztérium — a közületi építkezések hitelfeltételeinek megfelelően — a rendelkezésre álló anyag, hitel és munkaerő alapján összeállított rangsor szerint ítélte oda az összegeket, és — elsősorban az országos építésügyi kormánybiztos útján — gondoskodott azok felhasználásának ellenőrzéséről is. A 9050/1945. ME sz. és az 50400/1945. UM sz. rendelet előírta a közületeknek, hogy az

építkezés megkezdése előtt az anyag-, a munkaerő- és a tőkeszükségletről részletes kimutatást készítsenek.[77]

A hitelpolitika szorosan összefügg az árpolitikával, ezért az Újjáépítési Minisztérium természetesen jogosult volt arra befolyást gyakorolni, de az Országos Építésügyi Kormánybiztosságot létrehozó rendelet a kormánybiztosnak is külön ármegállapító hatáskört juttatott. A kormánybiztos és az újjáépítési miniszter árpolitikai kérdésekben együttműködött a Közellátási Minisztériummal, mivel a megfelelő hatósági árpolitika fontos előfeltétele volt az ország gazdasági újjáépítésének. Szükség volt arra, „...hogy az Újjáépítési Minisztérium ... az árpolitikát kísérje figyelemmel abból a szempontból: megfelelnek-e az árirányítást végző hatóság elgondolásai az általános újjáépítési politika célkitűzéseinek."[78] Hogy a hitelpolitika milyen mértékben függ össze a bérpolitikával, azt megmutatja az a tény, hogy az Újjáépítési Minisztérium a Hitelellenőrző Bizottság létrehozásával kapcsolatban szükségesnek tartotta javasolni egy — ugyancsak nyugat-európai mintán alapuló — Munkabérszínvonal Véleményező Bizottság felállítását is, amely az ellátási helyzetre való tekintettel az ipari és a mezőgazdasági munkabérszintet mindenkor arányosítaná, egyrészt úgy, hogy a nemzeti jövedelemből a szükségleteknek megfelelő mértékben juttatna fogyasztási és beruházási célokra, másrészt a két terület munkabérszínvonalát egyensúlyban tartaná.[79]

Az Újjáépítési Minisztériumnak ez a kezdeményezése ilyen formában nem valósult meg. Ezzel szemben — az Iparügyi Minisztérium kezdeményezésére — a 9460/1945. ME sz. rendelet értelmében megalakult az ún. Munkabérmegállapító Bizottság, amely első ülését október 16-án meg is tartotta. Ennek munkájában az Újjáépítési Minisztérium csupán két képviselőjével vett részt.[80] Mivel árpolitikai kérdésekben akkor a Közellátási Minisztérium volt a legilletékesebb, az Újjáépítési Minisztérium kezdeményező lépéseket tett az együttműködésre.[81] Az Újjáépítési Minisztérium javasolta egy Anyag- és Árhivatal létrehozását is, ami később (1946-ban) az Iparügyi Minisztérium felügyelete alatt valósult meg. A gazdasági miniszteri értekezlet nemegyszer foglalt állást árügyekben is. A szén-, olaj- és villamosenergia-árak felemelésére, illetőleg egységes szempontok szerinti rendezésére ugyancsak az Újjáépítési Minisztérium terjesztett a GÁHÉ elé javaslatot.[82] Ugyancsak az Újjáépítési Minisztérium tette közzé az állandóan inflálódó pénz aktuális árindexének megállapítására létrehozott Országos Árindexmegállapító Bizottság közleményeit.[83] Természetesen a minisztérium elsősorban a tető-helyreállítási kölcsönök átértékelésekor figyelembe veendő építésianyag-árak jelzőszámainak az alakulásában volt érintett.

A hitelpolitika, az ár- és bérviszonyok alakulása, a tervszerűség és összehangoltság érvényesítése az Újjáépítési Minisztériumnak elsődleges feladata volt, de figyelemmel kellett lennie arra, hogy az ország termeléséből elsősorban a jóvátételi szállításokat kellett teljesíteni, és csak másodsorban érvényesülhettek az

újjáépítés szempontjai. A vas- és acéltermelés elosztásával kapcsolatban ezt a tényt az iparügyi miniszter így rögzítette egyik átiratában: „A jóvátétel mellett az ország gazdasági újjáépítésének szolgálatába állított árumennyiség megállapítása és az egyes árukból végrehajtandó termelés arányszámainak kialakítása az Újjáépítési Minisztérium feladata...", ami a „... rendelkezésre álló adatok alapján határozza meg a jóvátételi-újjáépítési célokra fordítandó vas- és acéláruk százalékos arányszámát".[84] Egyébként: ha a jóvátételi szállításokkal kapcsolatban problémák merültek fel, a Szövetséges Ellenőrző Bizottság, illetőleg annak elnöke, *Vorosilov* marsall általában az Újjáépítési Minisztériumtól kérte a szállítások zavartalanságának fenntartását.[85]

A minisztérium — megalakulásától kezdve — rendszeresen részt vett az Állandó Tárcaközi Külkereskedelmi Értekezlet munkájában, amelynek tagjai a külügy-, a pénzügy-, a földművelésügyi, az iparügyi, a kereskedelem- és közlekedésügyi, a közellátási és újjáépítési miniszter, valamint a Magyar Nemzeti Bank kiküldöttei voltak. Ezeknek az értekezleteknek célja a különböző tárcák külkereskedelemmel kapcsolatos igényeinek az összehangolása volt. A tárcaközi értekezleten döntöttek a kiviteli és behozatali korlátozások és a kompenzációs tárgyalások ügyében, hogy az importigények lehetőleg közvetlen csere útján legyenek kielégíthetők. Az Újjáépítési Minisztérium elsősorban az építőanyagok — főként a fa — behozatalának a kérdésében volt érdekelt. A kedvezően alakuló magyar—román kapcsolatok főleg a fabehozatalt segítették elő.[86]

A tervszerűség érdekében végzett minisztériumi koordinációs tevékenység gyakran okozott összeütközéseket más tárcákkal. A legélesebb volt az összeütközés a kereskedelem- és közlekedésügyi miniszterrel, aki nemegyszer kétségbe vonta az Újjáépítési Minisztérium illetékességét olyankor is, amikor e minisztérium hatáskörébe utalt ügyek intézéséről volt szó.[87] Ugyanakkor azonban az Újjáépítési Minisztérium bekapcsolódott olyan ügyekbe is, amelyekben valóban nem volt illetékes. A Magyar Kommunista Párt 1945. május 20-án kiadott jelszava: „Arccal a vasút felé!" egyben azt is jelentette, hogy a párt a közlekedés helyreállítását — újjáépítési kérdésként — elsődleges fontosságúnak tartotta. Azok megoldását *Gerő Ernő* személyén keresztül, a Kereskedelem- és Közlekedésügyi Minisztérium irányításával érte el, és az MKP sikereként tudatosította. Ily módon a közlekedés helyreállítása a Magyar Kommunista Párt és a Független Kisgazdapárt fokozódó ellentéteinek, egymással szembe kerülésének időszakában politikai kérdéssé vált.[88] Az ellentétek olykor egészen éles formában ütköztek ki. Az újjáépítési miniszter nemegyszer erélyesen kénytelen figyelmeztetni a Kereskedelem- és Közlekedésügyi Minisztériumot, hogy „A magyar Újjáépítési Minisztérium hivatása és szervezeti szabályzata értelmében az egyes gazdasági tárcáknak és a népjóléti tárcának összes újjáépítési kérdései és tervei a vezetése alatt álló minisztérium egyetértésével hajthatók végre".[89] *Gerő Ernő*

kijelentette, hogy a „... vasutak újjáépítési és helyreállítási munkálatainak irányítása és ellenőrzése egyedül és kizárólag a vezetésem alatt álló minisztérium feladata..."[90]

Ezt a tényt az Újjáépítési Minisztérium végül is kénytelen volt tudomásul venni. Igyekezett viszont a Kereskedelem- és Közlekedésügyi Minisztérium szakterületébe vágó olyan teendőket találni, amelyek kívül estek a Kommunista Párt által kitűzött fő feladatokon, mint pl. a kishajózás, továbbá a budapesti városi közlekedés helyreállítása, újjászervezésének irányítása.[91]

A Kisgazdapárt megkísérelte a Magyar Kommunista Párt „Arccal a vasút felé!" jelszavával szembeállítani az „Arccal a mezőgazdaság felé!" jelszót.[92] *Nagy Ferenc* újjáépítési miniszter maga is úgy találta, hogy „... itt igen sok tényező illetékesen és illetéktelenül átlépi a maga hatáskörét azért, hogy a közvélemény felé eredményeket mutasson fel".[93] Ezért úgy látja, hogy ha „... valamit ezen a téren tenni akarunk, a legdemokratikusabb irányban és a legjobban figyelemmel kísért irányban kell tenni valamit. Ez most a földhözjuttatottak gazdasági megsegítése".[94] A minisztérium ennek értelmében akciót indított az újonnan földhözjuttatottak munkaeszközökkel való ellátása érdekében.[95] Mivel időközben más tárcák is — elsősorban az Iparügyi Minisztérium — lépéseket tettek ebben az irányban, az Újjáépítési Minisztérium hamarosan e tárgykörben is elvesztette kezdeményező és irányító befolyását. Csupán annyit ért el, hogy az Iparügyi Minisztérium kezdeményezésére — és a Közellátási Minisztériummal együttműködve — megalakult a Mezőgazdasági és Ipari Árucsere Iroda, és a működését irányító tárcaközi bizottságban az Újjáépítési Minisztérium is részt vett.

Az újjáépítéshez — a gazdasági élet minden ágában — elsősorban a megfelelő hitel- és anyagfeltételek, valamint a munkaerő-probléma megoldására volt szükség. Az Országos Építésügyi Kormánybiztos, mint már említettük, megtette a kezdeményező lépéseket Budapestre vonatkozóan. A munkaerő újjáépítési célokra mozgósításának és a munkaerő-gazdálkodás országos szintű megszervezésének a feladata az Újjáépítési Minisztériumra várt.

1945. július 28-án jelent meg az újjáépítési közmunka-kötelezettséget szabályozó 4000/1945. ME sz. rendelet.[96]

A rendelet értelmében valamennyi 18—60 év közötti férfi és 18—42 év közötti nő havi 4 nap újjáépítési (romeltakarítási, helyreállítási stb.) munkát köteles teljesíteni természetben vagy közmunkaváltsággal. Az Újjáépítési Minisztérium elrendelhette a közmunka-kötelezettség lerovását egy évre előre. A közmunkaváltságból befolyó összegek kezelésére Újjáépítési Közmunkaváltság-alapot hoztak létre, melynek bevételeit kizárólag újjáépítési célokra lehetett felhasználni. Felhasználásáról — az Újjáépítési Minisztérium által készített irányelvek alapján — a vármegyékben az alispán, Budapesten és más városokban a kormánybiztos és a polgármester döntött. Ez a rendelet országos érdekeltséget teremtett az építésügyi jellegű helyreállítási munkákban. Újjáépítési miniszteri

rendelet kötelezte a vármegyéket és a városokat arra, hogy készítsék el újjáépítési munkatervüket, és abban szerepeljen a háborús károk általános leírása, az újjáépítéshez szükséges anyag és munkaerő meghatározása, a költségek és a közmunka-kötelezettség teljesítésének módjáról beszámoló adatok.[97] E terveknek kellett adatokat tartalmazniuk a közlekedés, valamint az épületek helyreállításáról, a gépek és felszerelések biztonságba helyezéséről, a nyersanyagok megfelelő raktározásáról, a középületek, az egészségügyi és a kultúrintézmények állapotáról és a helyreállításukra vonatkozó tervekről.

A közérdekű munkakötelezettséget az augusztus 18-án közzétett 7000/1945 ME sz. rendelet szabályozta.[98]

A rendelet célja: gondoskodni a jóvátételi kötelezettségek teljesítéséhez és az újjáépítéshez szükséges munkaerőről.[99] Közérdekű munkára kötelezték a férfiakat 18—60 éves korukig, a nőket 18—42 éves korukig, a mezőgazdasági munkásokat 16—60 éves korig. Közérdekű közmunkára igénybe lehetett venni letartóztatottakat és fegyenceket is. Az újjáépítési miniszter — az illetékes miniszterrel egyetértésben — kijelölte azokat az üzemeket, munkahelyeket, amelyekben közérdekű munkára munkaerőt lehetett igénybe venni. A kijelölt üzemeket — rangsor szerint — a Magyar Közlönyben rendszeresen közzétették. A közérdekű munkákkal kapcsolatos munkaerő-gazdálkodás irányítására hozták létre — a minisztériumban működő munkaerő-gazdálkodási (munkaügyi) csoport mellett, majd azon belül — az Országos Közmunkahivatalt, élén az országos közmunkaügyi felügyelővel. Munkájában az Országos Munkaerő-gazdálkodási Bizottság segítette, amely ugyancsak az Újjáépítési Minisztérium keretében működött, elnöke az újjáépítési miniszter volt. Területi szervei a vármegyei és városi közmunkaügyi felügyelők irányítása alatt álló vármegyei, illetőleg városi közmunkaügyi hivatalok voltak. A közmunkaügyi felügyelők irányították és ellenőrizték a munkaerő-nyilvántartást, a közérdekű munkára, valamint a közmunkára kötelezettek igénybevételét, és ellenőrizték a munkafeltételek betartását. Amennyiben a kijelölt üzemben külső munkaerő igénybevételére volt szükség, a közmunkaügyi felügyelő kirendelte azt. A közmunkaügyi hivatalok feladatuk ellátásához igénybe vették az Országos Gazdasági Munkaközvetítő Hivatalt és a vármegyei munkaközvetítő hivatalokat. Az Újjáépítési Minisztériumhoz rendre érkeztek be a vállalatok kérései, hogy őket a közérdekű munka szempontjából kijelölt üzemek közé sorolják. De közérdekű munkára kötelezetteket rendeltek ki pl. hófúvások esetén a hóeltakarításra vagy a Duna árvízvédelmi töltéseinek a helyreállításához. A széntermelés fokozására is gyakran kellett bányászokat közérdekű munkára név szerint berendelni.[100]

Az Újjáépítési Minisztérium lépéseket tett a munkaerőképzés, ill. -átképzés megszervezésére.[101] Tanfolyamok megszervezését is kezdeményezte, és ebben a szakszervezeteknek is meghatározó szerepet szánt. Szorgalmazta és véleményezte a kollektív szerződések megkötését, és ebben együttműködött a Szakszervezeti Tanáccsal. Munkaerő-irányítási ügyekben elsősorban a Magyar Építő-

munkások Országos Szövetségével és a Magyar Mérnökök és Technikusok Szabad Szakszervezetével, valamint a Budapesti Építőiparosok Ipartestületével működött együtt. Ez utóbbi megküldte számára azoknak az építészeknek és építőipari vállalkozóknak a névsorát, akiknek a foglalkoztatását az újjáépítési munkálatokban nélkülözhetetlennek tartotta.[102] Ez az érdekvédelem, illetőleg a különböző demokratikus szervek munkájának összehangolását segítette elő.

Létrehoztak a minisztériumban egy Munkajogi Bizottságot is, a munkaügyi kódexnek a megváltozott viszonyokhoz igazodó átdolgozására.[103] Folyamatban volt a szakmunkás-kataszter elkészítése is. Ebben a munkában a szakszervezetek támogatására számított elsősorban. A kataszter azonban az 1945. év végéig nem készült el.

A munkaerő-gazdálkodás problémájának a megoldására elsősorban azért volt szükség, hogy a lakások háború okozta sérüléseit kijavítsák, és azokat lakhatóvá tegyék. Mindenekelőtt a légitámadások okozta tetősérüléseket kellett kijavítani. 1945. július 16-án látott napvilágot az ún. kistető-rendelet, amely augusztus 31-i határidővel kötelezte a háztulajdonosokat — Budapesten és környékén — a 20 m²-nél kisebb sérülések kijavítására. A szükséges anyagokat az Országos Építésügyi kormánybiztos bocsátotta rendelkezésre, és ő volt felelős a megszabott határidő betartásáért.[104] A helyreállítás határidejét később október 15-re módosították,[105] de a munkák még 1946 tavaszán is folytak. Ennek oka részben a pénzhiány, részben az anyagbeszerzés nehézsége volt.

1945. július 22-én jelent meg az 5120/1945. ME sz. ún. nagytető-rendelet[106] és annak végrehajtási utasítása, a 28060/1945. UM sz.,[107] amely a 20 m²-nél nagyobb területű tetősérülések és a kisebb szerkezeti hibák október 31-ig történő kijavítására kötelezte a budapesti és Budapest környéki háztulajdonosokat. A tulajdonos a helyreállításhoz — ha kellő tőkével nem rendelkezett — kölcsönt vehetett igénybe, aminek mértékét — a hatóságilag jóváhagyott anyagárak és munkabérek alapján — az országos építésügyi kormánybiztos állapította meg. Az ő feladata volt a sürgősségi sorrendet figyelembe vevő anyagkiutalás, mégpedig a közérdek és a szociális szempontok összehangolásával. A háztulajdonosok kölcsönigényeinek a kielégítésére, a budapesti és a Budapest környéki épületek tetőzetének helyreállítására létrehozták a Budapesti Épületjavítási Alapot. Az épületek tulajdonosai, illetőleg bérlői 1945. augusztus 1. és 1947. július 31. között ún. rendkívüli épületjavítási hozzájárulást voltak kötelesek fizetni. A tulajdonos esetében ez a lakbér 25—50%-át, a bérlő esetében pedig a bérhez viszonyított 100—300%-os többletfizetést jelentette. A befizetett összegekből az Alap 10 évre adott kölcsönt. Később az akció körét kiterjesztették: a „romboltá" nyilvánított vidéki városokban szükséges tető-helyreállítások költségeinek a fedezésére Vidéki Épületjavítási Alapot, majd 1946-ban Országos Épületjavítási Alapot hoztak létre.[108] A hiteligények elbírálására — az Országos Építésügyi Kormánybiztosság mellett — megalakult az Épülethelyreállítási Hitelvéleményező Bizottság. Az Újjáépítési Minisztérium a tetőfedési munkák meggyorsítására a kerületi és a városi mérnöki hivatalok közötti versenypályázatot írt ki.[109] A határidőket később mégis módosítani kellett. Az ún. nagytető-rendelet hatályát 1945. december 31-ig hosszabbították meg. A munkák zavartalan menetét ugyanis akadályozta, hogy az infláció következtében a szükséges hitelösszeg, valamint a tulajdonosok és bérlők által befizetett rendkívüli épületjavítási hozzájárulás nagysága nem állt arányban egymással. Az Újjáépítési Minisztérium augusztustól folyamatosan utalta át az Országos Építésügyi Kormánybiztossághoz a hiteleket, októberben azonban már fennakadások mutatkoztak.[110] Problémát okozott az is, hogy az Épülethelyreállítási Hitelvéleményező Bizottság a tető-helyreállítási kölcsön összegét lakásonként 5000 pengőben, családi házanként 10 000 pengőben maximálta, és az ennél magasabb összegű igényeket eleve elutasította. Mivel az említett okok miatt 1945 augusztusában még nem került sor egyetlen hitel megítélésére sem, a hitelfolyósítás érdekében az Újjáépítési Minisztérium közbelépésére volt szükség.[111]

Már a tető-helyreállítási akciók során is megmutatkoztak a bérlők és a háztulajdonosok ellentétei abban a kérdésben, hogy a helyreállítási munkák költségei kit milyen mértékben terheljenek.[112] Még nagyobbak voltak az érdekellentétek a lakás-helyreállításokkal kapcsolatban.

A Magyar Közlöny július 1-jei számában megjelent rendelet értelmében a bérlő a sérült lakáson végzett alapvető renoválási munkák költségeit a lakbérből levonhatta. A kérdés az év végéig sem tisztázódott végérvényesen.[113] Bár 1945-ben megjelent egy miniszterelnöki rendelet, amely a Fővárosi Közmunkák Tanácsa jogi szakbizottsága által e kérdéskörben kialakított álláspontját tette közzé, de annak végrehajtására, illetőleg a végrehajtási utasítás kiadására már csak a következő évben került sor.[114] Az irányelv a következőképpen hangzott: „... egyfelől a tulajdonos, másfelől a bérlői érdekeknek a lakástermelésre optimálisan ösztönző összeegyeztetésével a tulajdonos és a bérlő jogviszonyát olyképpen kell rendezni, hogy a náluk lévő tőkét a lakástermelésre minél nagyobb mértékben csábítsa". Az Újjáépítési Minisztérium nem adott helyt a Háztulajdonosok Országos Egyesülete beadványában hangoztatott panaszoknak, mely a 4060/1945. ME sz. rendeletnek a háztulajdonost terhelő intézkedéseit sérelmezte.[115] Mindezek ellenére módot kellett találni arra, hogy a magántőke részt vegyen a helyreállítási célok megvalósításában.

A háztulajdonosoknak tett némi engedményt a december 23-án közzétett 12300/1945. UM sz. rendelet, amely előírta a fűtőberendezések kötelező helyreállítását, de lehetővé tette, hogy ezért a helyreállításért a tulajdonos lakbérpótlékot szedhessen be a bérlőktől.[116]

Az újjáépítési közmunka-kötelezettség bevezetésével kapcsolatban létrehozott Újjáépítési Közmunkaváltság Alapból fedezte a minisztérium a vármegyék, a városok, a községek, a vallásfelekezetek, a jótékonysági egyesületek és az alapítványok egyes újjáépítési munkáinak a költségeit. A 28140/1945. UM sz. rendelet[117] értelmében a minisztérium segélyt csak akkor folyósított, ha a kárt

szenvedett épület helyreállítása az épület állagának további megóvása szempontjából gazdaságos volt. Az Újjáépítési Minisztérium kiküldöttje a segély folyósításáról a helyszínen határozott. Megyei városok esetében az újjáépítési miniszter az országos építésügyi kormánybiztossal és a belügyminiszterrel egyetértésben döntött. A segélyre jogosult — a segélyösszeg kézhezvétele után — köteles volt a javítást olyan ütemben elvégezni, hogy az október 31-ig befejeződjék. A segély rendeltetésszerű felhasználását a kormánybiztos ellenőrizte.

Akciót indított az Újjáépítési Minisztérium a munkás-lakótelepek helyreállítására is. Még 1945-ben megkezdte a falusi lakóházak és gazdasági épületek háborús kárainak felmérését,[118] hogy a következő évben megszervezendő falusi lakásépítési akció megindítható, az 5120/1945. ME sz. rendelet pedig a községekre kiterjeszthető legyen. 1945-ben megindította a minisztérium a Dráva menti községek háborús kárainak helyreállítási munkálatait is.[119]

Az ország újjáépítésére sorra érkeztek a minisztériumba a különböző felajánlások. A Magyarországi Vas- és Fémmunkások Országos Szabad Szakszervezete 1945. szeptember 25-én 521 500 pengőt ajánlott fel.[120] A budapesti Aradi utca 31. sz. ház lakói 300 pengőt gyűjtöttek a hidak újjáépítésére.[121] Erre a célra az Amerikában élő magyarok is jelentős összegeket ajánlottak fel.[122] Vállalatok, egyesületek, társadalmi szervezetek, egyének igyekeztek — erejükhöz mérten — hozzájárulni a megújuláshoz.[123] A Pénzjegynyomda alkalmazottainak adományát pl. a Lánchíd újjáépítése közben balesetet szenvedett munkások jutalmazására használta fel a minisztérium.[124]

Az Újjáépítési Minisztérium működése — mint arra már utaltunk — összefonódott az Országos Építésügyi Kormánybiztosság tevékenységével. A kormánybiztosság hivatalos megalakulásáról szóló rendelet kötelezte az Újjáépítési Minisztériumot a helyreállításokhoz szükséges tőke, nyersanyag, munkaerő és a szállítási eszközök előteremtésére, és ezeknek a kormánybiztos rendelkezésére bocsátására. Nyilvánvaló volt azonban, hogy ez az adott helyzetben lehetetlen, s ha az országos építésügyi kormánybiztos mindenben kizárólag arra várt volna, hogy az Újjáépítési Minisztérium a rendeletben rögzített feladatának eleget tegyen, akkor úgyszólván semmit sem tehetett volna az országot ért háborús pusztítások helyreállításáért. *Harrer Ferenc* a Fővárosi Közmunkák Tanácsában megtartott értekezleten leszögezte: „A minisztériumnak és a kormánybiztosságnak ezt a súlyos feladatot közösen kell elvégeznie. Ezért szükséges a kooperáció."[125] Az együttműködésnek mindenesetre közös koncepció alapján kellett létrejönnie.

A kormánybiztost munkájában a Fővárosi Közmunkák Tanácsa segítette. Mindaddig, amíg az Országos Építésügyi Tanács szeptember 27-én meg nem alakult, ez a testület — melynek hatásköre eredetileg csak Budapestre és környékére terjedt ki —[126], a kormánybiztos intézkedéseinek a meghozatalában tanácsadóként közreműködött. A kormánybiztos — országos hatáskörének érvényesítésére — hét vidéki kirendeltséget is létesített. Ezek augusztus 9-én kezdték

meg működésüket Győrött, Sopronban, Keszthelyen, Kaposvárott, Szegeden, Debrecenben és Miskolcon.[127] A kirendeltségek részben szerződéses alkalmazottakat foglalkoztattak, részben a helyi szakirányú közigazgatási szervek segítségét vették igénybe. Az Országos Építésügyi Kormánybiztosság munkatársai dolgoztak a budapesti kerületi mérnöki hivatalokban is. Mivel a Fővárosi Közmunkák Tanácsa elsősorban tanácskozó testület volt, hivatali apparátusa az elnökségen, a számvevőségen és a segédhivatalon kívül csupán egy 30 fős érdemi tevékenységet végző műszaki osztályból állt. A kormánybiztos kénytelen volt ezt az apparátust a megnövekedett feladatoknak megfelelően átalakítani.[128] Elnöki főosztálya keretében külön szervezési, jogi és jogszabály-előkészítő osztály működött. E főosztályhoz tartozott a már említett Honvédelmi Közmunkaszolgálat, amely később Országos Építésügyi Szolgálattá alakult át. Külön osztály foglalkozott a sajtó- és propagandaügyekkel és a közlekedés problémáival. Közigazgatási és anyaggazdálkodási főosztálya személyzeti és pénzügyi, közigazgatási, anyaggazdálkodási, anyagellenőrző, anyagmegállapító és anyagkiutalási osztályokra tagolódott. A Fővárosi Közmunkák Tanácsa műszaki osztályából kifejlesztett főosztály városrendezési, szervezési, nagybudapesti rendezési, vidéki városrendezési, építésügyi, községrendezési és építési, lakás-helyreállítási és középítési osztályokra tagolódott. Korszerűsítési főosztálya, mely ez év során még csak alakulóban volt, az építésügyi racionalizálással, meg a szabványügyekkel volt hivatva foglalkozni, és kísérletet tett típustervek kidolgozására is.[129] Az építésügyi kormánybiztos még március 7-én zár alá vette Budapesten és környékén az összes építési anyagokat, s ezzel megtette az első lépést a háború utáni építőipari anyaggazdálkodás útján. Mint arra már utaltunk, megkezdte a közmunkaügy szervezését is, amely feladatkör azonban később teljes egészében az Újjáépítési Minisztérium hatáskörébe került.

Az Országos Építésügyi Kormánybiztosság a Honvédelmi Közmunkaszolgálat átvételével olyan munkásgárdára tett szert, melyre minden körülmények között számíthatott. Ez a gárda volt segítségére a romeltakarításban, a hatóságilag elrendelt bontásokban. A kormánybiztos ui. a 3000/1945. OÉK sz. rendelkezéssel[130] úgy intézkedett, hogy a háború következtében kijavíthatatlanul megsérült épületeket romépületekké kell nyilvánítani, egy éven belül le kell bontani, a bontási anyagokat pedig zár alá kell venni. Adott esetben hatósági bontást is elrendelhetett. A romépületek listáját, melyet a Fővárosi Közmunkák Tanácsának ülésein állítottak össze, a Magyar Közlönyben tették közzé. A romépületek anyagát a helyreállítási munkáknál használták fel.

Az Országos Építésügyi Kormánybiztosság 4010/1945. sz. rendelete[131] kötelezővé tette az építési anyagok bejelentését, és ez a kötelezettség már nemcsak Budapestre, hanem az ország egész területére vonatkozott. Az Országos Építésügyi Kormánybiztosság — rá hárult az anyaggazdálkodás megoldása — kiutalással osztotta el a rendelkezésre álló építési anyagokat.[132] A kormánybiztos jóformán kizárólag a bontási anyagból gazdálkodott. Az építőanyag-ipar ter-

melése ugyanis a háború után csak lassan indult meg. A tető-helyreállítási akció során különösen a cseréphiány okozott nehézségeket, s a kormánybiztos a cseréptermelés növelését az Iparügyi Minisztériumnál szorgalmazta, ahová az építőanyag-ipar irányítása is tartozott. Nem kisebb nehézséget okozott a szállítás megszervezése. A 3950/1945. ME sz. rendelet értelmében ugyan a szállítóeszközöket is az Újjáépítési Minisztérium bocsátotta a kormánybiztos rendelkezésére, valójában azonban ezek felett a minisztérium nem rendelkezett. A szállítási eszközök feletti rendelkezés joga 1945. november 1-jéig a Szövetséges Ellenőrző Bizottság kezében volt, ezután tárcaközi bizottság vette át. A kormánybiztos hiába próbálta az újjáépítéshez szükséges szállítóeszközök elosztását saját hatáskörébe vonni, mindössze annyit ért el, hogy az iparügyi miniszter ígéretet tett az általa sürgősnek és közérdekűnek nyilvánított szállítási igények soron kívüli és lehetőség szerinti teljes kielégítésére.[133] A szállítási problémákat végül — megfelelő vagonmennyiség hiányában — többnyire Budapest főváros polgármesterének segítségével, a szovjet hadsereg által rendelkezésre bocsátott teherautókkal oldották meg. A kormánybiztos Budapest területén elvégzendő hatalmas feladatai olvashatók ki az 1945. március 25-i népösszeírás budapesti lakásokra vonatkozó adataiból. Épen maradt 215 635 lakás (az összes lakások 73%-a), részben használható volt 47 322 lakás (16%), használhatatlan, de helyreállítható volt 18 775 lakás (6,4%), megsemmisült 588 lakás (4,6%). Ha figyelembe vesszük, hogy a 30 000 lakóépület közül 21 500 tetőzete sérült volt, jelentős eredményként kell elkönyvelnünk azt, hogy az év végéig 19 500 házon javították ki a tetősérüléseket. 1500 házat romépületté nyilvánítottak, 9000 ház tető-helyreállítási munkálatai pedig 1946 tavaszára tolódtak át.[134]

1945. szeptember 25-től kezdve a kormánybiztos immár országos méretű munkáját a 3950/1945. ME sz. rendelettel létrehívott Országos Építésügyi Tanács is segítette.[135] November 7-től napirendre került a helyi építési szaktanácsok megalakítása is,[136] melyeknek a feladata volt: megvitatni a városok és községek újjáépítési kérdéseit, figyelemmel kísérni az újjáépítés előrehaladását, javaslatokat tenni a város polgármesterének vagy a községi elöljáróságnak az építésüggyel, a város-, illetőleg községrendezéssel és -fejlesztéssel kapcsolatban.

Az Országos Építésügyi Tanács megalakulásakor a kormánybiztos már jelentős eredményekről tudott beszámolni. *Fischer József* és segítőtársai a gyakorlati, nem halasztható intézkedések erdejében sem tévesztették szem elől, hogy a helyreállítás tűzoltómunkája után az építkezések megindulása meg a városkép alakítása következik. Az új építésügyi szabályzat kidolgozása éppúgy központi feladat, mint pl. a Balaton-felvidék rendezése, a Duna-parti szállodasor újjáépítése, a Vár rekonstrukciója.[137] A Fővárosi Közmunkák Tanácsának — alapításától kezdve — legfőbb feladata a városrendezési koncepció kialakítása volt. Ennek jegyében már a háború előtt megindultak a munkálatok az új építésügyi szabályzat kidolgozására. A háborús pusztítás nemcsak szükségessé, de lehetővé is tette a modern városépítési elképzeléseknek megfelelő városkép kialakítását.

A Fővárosi Közmunkák Tanácsának Városrendezési Szakbizottsága a háború előtti tevékenységét folytatta, mikor az Országos Építésügyi Kormánybiztosság újonnan kialakított városrendezési osztályával karöltve a koncepció kidolgozásán fáradozott.[138] A kormánybiztos az előbbi szempontok érvényesülését szolgálta azzal, hogy a házhelyhez juttatásokat a városokra külön rendelettel szabályozta.[139] A kormánybiztos attól tartott, hogy a városokban is a falusias településforma fog tért hódítani, ami a modern városépítési elvekkel ellenkezett, ezért készítette elő a 75 000/1945. FM sz. rendeletet,[140] amely előírja, hogy a főváros területén csak olyan házhely alakítható ki, és csak olyan épület emelhető, amely a hatósági község- és városrendezési tervekben és az építésügyi szabályzatban megállapított elveknek, valamint a részletes szabályozásoknak megfelel. Ebben a kérdésben a Fővárosi Közmunkák Tanácsának állásfoglalása volt az irányadó. Azok a rendelkezések, amelyek az építési munkák megkezdését, a helyreállítás módjának építésrendészet szabályait megfogalmazták, nemcsak azért voltak szükségesek, hogy a helyreállítási munkálatokat a rendelkezésre álló anyagok, hitel és munkaerő legésszerűbb mozgósításával végezzék, hanem egyben a városfejlesztési koncepció érvényesítését is szolgálták.

Bár a munkabérek kérdésével az Újjáépítési Minisztérium és az Iparügyi Minisztérium egyaránt foglalkozott általános szinten, sőt egy tárcaközi Munkabérmegállapító Bizottság is alakult, az építőipari munkabérek és a vállalkozói haszon mértékének megállapításával kapcsolatos konkrét esetekben az építésügyi kormánybiztosnak is igen sok gondja volt. A helyzetet bonyolította a rohamos infláció. A fő problémát az okozta, hogy a kollektív szerződéseket nem tartották be. Mivel az építőipari vállalkozóknak lehetőségük volt arra, hogy a munkabérek egy részét is beleszámítsák a rezsibe, a munkabéreket — a munkaerőhiány következtében — meglehetősen magasra emelték. Hiába törekedett a Magyar Építőmunkások Országos Szövetsége és a Budapesti Építőmesterek Ipartestülete is arra, hogy a kollektív szerződésben rögzített munkabéreket ne változtassák, amíg erre vonatkozó határozott rendszabály nem született, a vállalkozók e törekvéseket nem vették figyelembe.[141]

Mikor *Nagy Ferenc* november 30-án elbúcsúzott az újjáépítési tárca irányításától,[142] beszámolhatott arról, hogy az ügykörébe tartozó testületek legtöbbjén — rendelkezések, szabályozások és operatív intézkedések egész sorával — az Újjáépítési Minisztérium megtette a kezdeti lépéseket ahhoz, hogy megfeleljen gazdasági irányító funkciójának és megoldhassa az ország újjáépítésében a rá váró feladatokat. Az év végére azonban már nyilvánvalóvá lett, hogy a minisztérium — mint kisgazda befolyás alatt álló gazdasági „csúcsszerv" — nem képes szerepét betölteni. Ezt a funkcióját a kommunista irányítás alá kerülő Gazdasági Főtanács vette át, melynek főtitkára *Vas Zoltán* volt.

Az Újjáépítési Minisztérium működése 1946-ban

Az újjáépítési miniszteri tárca *Nagy Ferenc* távozása után is a Kisgazdapárt kezében maradt. A miniszteri tisztet *Antall József* töltötte be, aki tudomásul vette, hogy a minisztérium szerepe az építésügyi és munkaerő-gazdálkodási irányítás felé tolódik el. Előzetes pártközi tárgyalások után maga dolgozott ki egy tervezetet, amelyben a Gazdasági Főtanácsról szóló 12090/1945. ME sz.,[143] illetőleg az annak rendeletkibocsátási jogát szabályozó 230/1946. ME sz.[144] rendeletekre figyelemmel javasolta az Újjáépítési Minisztérium hatáskörének a módosítását. Eszerint az átalakított minisztérium feladata: „Az állami közigazgatás különböző ágaiban és állami üzemeknél felmerülő építési ügyek intézése, az építkezésekhez szükséges beruházási, helyreállítási és karbantartási kiadások pénzügyi fedezetének költségvetési hitel útján vagy egyéb módon való biztosítása (kivéve a MÁV, a Posta, az állami erdészet és az állami kezelésben lévő bányák üzemi építkezéseit), a főváros, a törvényhatóságok és a községek építkezéseinek, valamint a közüzemekkel és közművekkel való korszerű ellátásnak irányítása, s ezek felett kormányhatósági felügyelet gyakorlása. Igazgatja az építésügyeket, hozzá tartozik a városrendezés és egyéb épületszabályozási ügyek, a magánépítkezések irányítása és előmozdítása, az építkezések állami támogatása, az építkezés korszerűsítése, építőipari anyagvizsgálat, építőipari és építőipar körébe vágó iparszerű termelés, építési anyagellátás, illetőleg anyaggazdálkodás, beleértve az anyag- és árukészletek termelésének, felhasználásának és forgalmazásának szabályozásáról szóló 12400/1945. ME sz. rendelet 1. §-ának (1) bekezdése alá eső ilyen tárgyú intézkedéseket is. Az átszervezett Újjáépítési Minisztérium feladata továbbá az épületek háborús kárainak helyreállítása, a közérdekű munkaerő-gazdálkodás irányítása, a közmunkaügy, a munkanélküliség kérdéseinek kézben tartása, az iskolán kívüli munkaerőképzés és -átképzés. A gazdasági tömegjelenségek megfigyelésével foglalkozó hatóságok és intézmények támogatásának igénybevételével rendszeresen figyelemmel kell kísérnie a folyó, illetőleg megvalósítandó építkezések emberi erő-, energia-, nyersanyagszükségletét. Amennyiben az intézkedés más állami szervek hatáskörébe tartozik, elő kell készítenie a hitelnyújtást, amely állami közreműködést igényel. A minisztérium közreműködik a tervgazdaság ügyeinek intézésében."[145] A tervezet szerint az ország gazdasági újjáépítésének országos tervét — a tárcák hozzá beküldött terveinek alapulvételével — további tárgyalásra ezután is az újjáépítési miniszter készíti elő, annak elfogadásáról és a megvalósítási sorrendről azonban már a minisztertanács határoz.

A Gazdasági Főtanács, mely 1946. január 28-án véleményezte az előterjesztést, úgy találta, hogy e tervezet megvalósulása továbbra is súrlódásokra vezethet az Iparügyi és a Pénzügyminisztériummal.[146] *Antall József* február 8-án *Vas Zoltánhoz* írt levelében leszögezte azokat az irányelveket, amelyek az Újjáépítési Minisztérium működését szabályozó alapító rendelkezés módosításakor figyelembe veendők. Az újjáépítési terv mint a minisztérium fő feladata mégsem készült el. Ennek oka az volt, hogy az egyes tárcáknál párhuzamos tervkészítés folyt, és ezek az Újjáépítési Minisztérium illetékességét nem minden esetben ismerték el, így hát koordinációs jogkörét az UM nem is tudta érvényesíteni. A koordinációs feladatkört a Gazdasági Főtanács vette át. „Márpedig amilyen mértékben csökkent az újjáépítési miniszter közreműködésének szükségessége a gazdasági kérdéseknek az egyes tárcák közötti kiegyensúlyozásánál, ugyanolyan mértékben vált érezhetővé annak szükségessége, hogy az építésügyi igazgatás kérdései, tehát azok is, amelyek ez idő szerint az építésügyi kormánybiztos ügykörébe nem tartoznak, hanem az egyes tárcák között oszlanak meg, egy miniszter kezébe fussanak össze."[147] Ezért a minisztertanácsnak határoznia kellett az Országos Építésügyi Kormánybiztosság megszüntetéséről, ügykörének Újjáépítési Minisztériumra ruházásáról, a tervszerű anyaggazdálkodás végrehajtását szolgáló szervezetnek az Iparügyi Minisztériummal közös létrehozásáról.[148] *Antall* miniszter azt is szerette volna, ha a minisztertanács arról is döntene, hogy legalább az építkezésekhez kapcsolódó hitelpolitika továbbra is tárcája hatáskörében maradjon, és az újjászervezett minisztérium megtartaná a munkaerő-gazdálkodás és a közmunkaügy igazgatását is.

Az Újjáépítési Minisztérium átszervezésével kapcsolatos kérdések tárgyalásakor elengedhetetlen ismét némi áttekintést adni az ország akkori politikai, társadalmi és gazdasági életének alakulásáról.

Az 1945. novemberi választások után a Független Kisgazdapárt — miután biztosítottnak látta befolyását az ország irányításában — megindította a harcot az államigazgatás területén érvényesítendő „arányosításért". A Magyar Kommunista Párt viszont elérkezettnek látta az időt arra, hogy ismét határozottan szembeforduljon a Kisgazdapárt által képviselt polgári elképzelésekkel, azaz a párt jobboldalának leválasztására törekedett. A köztársaság kikiáltását (1946. január 31.), *Tildy Zoltán* köztársasági elnökké választását követően, a megüresedett miniszterelnöki széket február 4-től *Nagy Ferenc* foglalta el. A kormány nyilatkozatában továbbra is azt vallotta, hogy a gazdasági problémák megoldását — elsősorban az infláció megszüntetését — tartja a legfontosabb feladatnak. Elfogadta a Magyar Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt javaslatát a közigazgatási tisztviselői létszám leépítéséről, lehetővé tette a közigazgatás megtisztítását a jobboldali elemektől a B-listázások útján. Alapvető problémát jelentett, hogy a földreform befejezésével kapcsolatos kisgazda-elképzelések jelentősen különböztek a baloldali pártokéitól. A Független Kisgazdapárt által kidolgozott tervezet értelmében ugyanis — a törvényesség jegyében — szóba került a 200 holdon aluli paraszti földbirtokok rovására történt földosztások revíziója. A tervezet szerint nem lehet addig a telekkönyvi átírásokat elvégezni, amíg ezeknek az eseteknek felülvizsgálata meg nem történik.[149] Az akció jogorvoslati jellegű volt. A párt jobboldala azonban — a katolikus klérus befolyását is felhasználva — ezt egyes esetekben alkalomnak tekintette a földreform vív-

mányai elleni támadásra. A baloldali pártok erre a Baloldali Blokk megalakulásával válaszoltak. A Magyar Kommunista Párt, a Szociáldemokrata Párt, a Nemzeti Parasztpárt és a Szakszervezeti Tanács részvételével megalakult a Baloldali Blokk, országos méretekben fellángoló tömegmegmozdulásokra támaszkodva, 1946. március 5-i nyilatkozatában éles harcot hirdetett a Független Kisgazdapárt jobbszárnyán gyülekező reakció ellen. Újból követelte a közigazgatás megtisztítását a jobboldali elemektől. A Baloldali Blokk követelte a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front államosítási programjának a megvalósítását, a nagyvállalatok állami kezelésbe vételét és a nagybankok feletti állami ellenőrzést.[150] A kormány és a Kisgazdapárt elfogadta a Baloldali Blokk követeléseit. Húsz kisgazda képviselőt kizártak a pártból. A Nemzetgyűlés megszavazta a demokratikus államrend és a köztársaság büntetőjogi védelméről szóló törvényjavaslatot,[151] amely lehetővé tette a baloldali pártok irányítása alatt működő végrehajtó hatalom intézkedéseinek törvényes védelmét. Ez — a kisgazdapárti többségű nemzetgyűléssel szemben — a baloldali irányítás alatt álló végrehajtó szervek erősítését jelentette.[152] 1946 májusában államosították a szénbányákat. Az államháztartás egyensúlyának helyreállítása érdekében szükséges egyes rendelkezések tárgyában megjelent rendelet értelmében B-listázásokra került sor, amelyeket a miniszterelnökség, az illetékes miniszter és a Szakszervezeti Tanács által delegált egy-egy tagból álló bizottságok végeztek, s melynek keretében kb. 60 000 személyt bocsátottak el.[153]

A Baloldali Blokk fellépése következtében a Független Kisgazdapárt jobbszárnya a koalíción kívül rekedt. A Független Kisgazdapárt május 20-i ülésén a megígért „arányosítás" végrehajtása érdekében az önkormányzati választások kiírásának a követelésével lépett fel. A Baloldali Blokk a követelés teljesítését a Független Kisgazdapárt saját jobboldala elleni még határozottabb fellépéshez kötötte. Ezúttal azonban a Kisgazdapárt nem volt hajlandó a koalíciós együttműködés helyreállítása érdekében kompromisszumra. Az infláció megszüntetése, a stabilizáció, a béketárgyalások megkezdése előtti hónapokban azonban már csak azért sem lehetett szó a koalíció felbomlásáról, mert a kormányzást ebben a helyzetben egyik párt sem vállalta volna egyedül. Ennek megfelelően a pártvezetők július 5-i találkozóján megállapodás született arról, hogy valamennyien fellépnek a soraikban meghúzódó reakciós erőkkel szemben. Megegyeztek egy évre szóló közös program kidolgozásában és az önkormányzati választások lebonyolításában, néhány kisgazdapárti rendőrtiszt kinevezésében, továbbá abban is, hogy a B-listázások során megüresedő polgármesteri és alispáni pozíciókat kisgazdapártiakkal töltenek be. A július 16-i pártközi tárgyalások megerősítették a pártvezetők július 5-i találkozóján kötött megállapodásokat. Ez megteremtette a stabilizáció lehetőségét. A stabilizáció a Magyar Kommunista Párt gazdasági elképzelései szerint történt, amit a Független Kisgazdapárt csak nehezen vett tudomásul. A kisgazdapárti szakemberek ugyanis a szanálást csak külföldi kölcsön igénybevételével tartották megoldhatónak, és

nem nézték jó szemmel, hogy az együtt jár az állami beavatkozás fokozásával. A stabilizációban a Gazdasági Főtanács játszotta a főszerepet. Ez a szerv valóban kézben tudta tartani az ország gazdasági életének irányítását, amire az Újjáépítési Minisztérium korábban sikertelen kísérletet tett.

A Gazdasági Főtanács — megalakulásától kezdve — irányítása alá vonta a nyersanyag-gazdálkodást, a hiteléletet, a szállítóeszközök feletti rendelkezést. Mivel külföldi kölcsön fölvételéről nem lehetett szó, a stabilizációhoz szükséges árufedezetet belső erőforrásokból kellett megteremteni. Elrendelték a közszükségleti cikkeket gyártó vállalatok természetbeni adózását, szigorú jegyrendszert léptettek életbe. Új ár- és bérrendszert dolgoztak ki, amelynek alapját a háború előttihez képest 50%-os bérszínvonal megállapítása, s a magasabb ipari árak kialakításával létrejött agrárolló képezte.[154]

Megjegyzendő, hogy az Újjáépítési Minisztérium építésügyi irányítási szervvé alakításával összefüggésben 1946 márciusában a Szociáldemokrata Párt is kidolgozott egy tervezetet, amely szerint az Újjáépítési Minisztérium szociáldemokrata vezetés alatt álló tervgazdasági főosztályának önállósításával Tervgazdálkodási Minisztérium alakulna. Ebbe a tárcába a Gazdasági Főtanács főtitkárságát is beolvasztották volna.[155]

A Magyar Kommunista Párt 1946. szeptember végén megtartott III. kongresszusán hangoztatott követelésében — „Ki a nép ellenségeivel a koalícióból!" az tükröződött, hogy elérkezett az idő a burzsoáziának a hatalomból kiszorítására.[156] A kongresszuson már nem általában szóltak a Független Kisgazdapárttal folytatott együttműködésről, jelezték, hogy kizárólag annak demokratáival, paraszttömegeivel szándékoztak együttműködni. Lényegében tehát a burzsoáziának a kormányzatból kiszorítását, a hatalom átalakítását tűzték ki célul. Síkraszálltak a mezőgazdaság demokratikus reformjáért, a közérdek érvényesítéséért, a nagytőke hatalmának korlátozásáért, az állami és közösségi termelési formák — így a szövetkezetek — megalakításáért, a termelés és a hitelélet állami irányításáért, a bankok és a külkereskedelem államosításáért. A parasztságnak védelmet ígértek a kartellek és a bankok uralmával szemben, követelték a telekkönyvezést, a hitelellátás fejlesztését, a malmok községesítését, a szövetkezeti mozgalom állami támogatását. A kongresszus lényegében a szocializmus békés megvalósításának a programját dolgozta ki. A programot a Szociáldemokrata Párt megelégedéssel fogadta, a Nemzeti Parasztpárt soraiban azonban a szocialista átalakulás nyílt programjával szemben némi elégedetlenség mutatkozott. *Nagy Ferenc* október 7-i nyilatkozatában a Magyar Kommunista Párt alapelveivel szemben leszögezte, hogy az együttműködést csak a Független Kisgazdapárt teljes tagságával együtt vállalja, beleértve a polgári réteget. Sürgette a választások megtartását. Változatlanul alapelvének tartotta a magántulajdon és a magánkezdeményezés szabadságát, az ez ellen irányuló támadásokat elutasította.[157] A Baloldali Blokknak nem sikerült leválasztania és a koalícióból eltávolítania a Kisgazdapárt jobbszárnyát. Nem sikerült elérnie az államosítá-

sok kiterjesztését, de az MKP III. kongresszusa — a szocialista átalakulás programjának elfogadása — óta nyilvánvaló lett, hogy a Kisgazdapárt a kormányzatban és a törvényhozásban elfoglalt többségi pozíciója ellenére mindinkább visszavonulásra kényszerül. Az ország kormányzásából való kiszorulását mégis késleltette az a körülmény, hogy néhány kérdésben a baloldali pártokban nem volt egyetértés. A Kisgazdapárt az időhúzás taktikáját alkalmazta, így számukra az 1946-os év a szocialista program irányába tett kisebb engedményekkel, de teljes fordulat nélkül zárult.

A koalíción belüli viszonyok alakulása, a Gazdasági Főtanácsnak — mint tárcák fölötti gazdasági irányító szervnek — a megerősödése szükségszerűen azt eredményezte, hogy az Újjáépítési Minisztérium átszervezésének és az Országos Építésügyi Kormánybiztosság megszüntetésének az ügye előtérbe került. Az Újjáépítési Minisztérium profiljának átalakítása, feladatkörének az építés- és közmunkaügyi igazgatásra szűkítése a Gazdasági Főtanács gazdasági koordinációs szerepkörének fokozatos erősödésével párhuzamosan történt.

Már *Nagy Ferenc* búcsúbeszéde is a szemléletváltozást mutatta, hiszen a minisztérium munkájának értékelésekor és jövőbeni feladatainak felvázolásakor maga is elsősorban az építésügyi és munkaerő-gazdálkodási kérdésekkel foglalkozott.[158] Miniszterelnökké történt kinevezése után *Antall József Nagy Ferenchez* fordult, hogy az átszervezésre vonatkozó javaslatait a pártközi értekezleten támogassa. Figyelemre méltó tény az is, hogy az Országos Építésügyi Kormánybiztosság, az Újjáépítési Minisztérium, a Magyar Építőmunkások Országos Szövetsége, a Magyar Mérnökök és Technikusok Szabad Szakszervezete kommunista alkalmazottai, ill. tagjai *Rákosi Mátyáshoz* címzett beadványukban azt kérik, hogy az átszervezendő Újjáépítési Minisztérium tisztviselői gárdáját az Országos Építésügyi Kormánybiztosság és a Fővárosi Közmunkák Tanácsának alkalmazottaiból alakítsák ki, az Újjáépítési Minisztériumból csak a demokratikus gondolkodásúakat vegyék át, a többieket pedig a már tervbe vett leépítések során bocsássák el.[159] Ugyanebben a beadványban tiltakozásukat fejezték ki a Fővárosi Közmunkák Tanácsának Országos Közmunkák Tanácsává alakításával kapcsolatban (a pártközi megbeszéléseken ugyanis ez a javaslat is fölmerült). Az Újjáépítési Minisztérium újból benyújtott tervezete[160] már valóban egy Építés- és Közmunkaügyi Minisztérium, valamint Országos Városrendezési és Építésügyi Tanács létrehozására tett javaslatot. A Gazdasági Főtanács álláspontja szerint a „... Fővárosi Közmunkák Tanácsának fenntartása, sőt országos szervvé kiépítése mellett semmilyen indok nem hozható fel. Így nyilvánvalónak látszik, hogy a terv mögött csak személyi jellegű kérdések húzódnak meg. Ezért egyetlen ésszerű megoldás: az Építésügyi Minisztérium megtartása és a Fővárosi Közmunkák Tanácsának s az Országos Építésügyi Kormánybiztosságnak a megszüntetése."[161] *Vas Zoltán* egyébként — *Fischer József* visszaemlékezése szerint — a Fővárosi Közmunkák Tanácsának és az Országos Építésügyi Kormánybiztosságnak a tevékenységét már polgár-

mestersége idején is rossz szemmel nézte.[162] A tárgyalások az építésügyi igazgatás átszervezése ügyében még hosszan folytatódtak, és ebben már nemcsak politikai szempontok játszottak közre, hanem az is, hogy az újjászervezett minisztérium ügykörébe kerülő hatáskörök közül az építésrendészet eddig a Belügyminisztérium, ~~az építőipar az Iparügyi Minisztérium,~~ a kisajátítási ügyek a Kereskedelem- és Közlekedésügyi Minisztérium, a városrendezési és építésügyi igazgatás a Belügyminisztérium és az Iparügyi Minisztérium együttes hatáskörébe tartozott, az állami építkezéseket pedig valamennyi tárca saját illetékességi körében irányította, az Újjáépítési Minisztériumnak azokra csak csekély befolyása volt. A tárcák — különösen a Kereskedelem- és Közlekedésügyi Minisztérium — nehezen akartak az irányításuk alá tartozó építési ügyektől megválni, sőt maga az építésügyi kormánybiztos is ellenezte az építésügyi igazgatás átszervezését. Szerinte valóban célszerű az építési ügykört kormányzati és igazgatási vonatkozásban egy miniszter kezébe összpontosítani. „Ez azonban akkor, amikor az építésügy gyakorlatilag teljesen az újjáépítés problémájává vált, ezért a miniszteriális hatáskört az országos építésügyi kormánybiztos gyakorolja, s ezzel lényegében a célszerű összpontosítás megvalósul, nem látszik időszerűnek ... Az Országos Építésügyi Kormánybiztos legsajátlagosabb hatáskörének miniszteriális hatáskörbe való átvételét ... nem látom az építés szektorában az újjáépítés érdekében lévőnek ... különösen most, amikor a kormánybiztosi működés, a kezdet nehézségeiből magát kiküzdve, a rendszeres munka megszervezésének közepette van, amelyet minden újabb átformálási kísérlet csak zavarhat" — írta beadványában.[163]

A Gazdasági Főtanács júliusban felhívta a tárcákat, hogy a hatáskörükbe tartozó magasépítési és egyéb műszaki ügyeket (központi fűtés, villanyvilágítás, szellőztetés, fűtő- és vízvezeték, csatorna- és szennyvíztisztítás) adják át az Újjáépítési Minisztériumnak. Ezzel párhuzamosan a minisztérium az Országos Építésügyi Kormánybiztosságtól a közműépítési, közmű- és gépészeti osztályok átadását kérte addig is, míg az erre vonatkozó törvényes rendelkezés megjelenik.[164] Ezeket az osztályokat annak idején az Országos Építésügyi Kormánybiztosság is az Iparügyi Minisztériumtól vette át. Az Újjáépítési Minisztérium ezt mint építési kivitelezési osztályt augusztus folyamán saját szervezetébe illesztette be.[165]

Az Újjáépítési Minisztérium szervezete 1946 júliusában már tükrözi az ügykörváltozást. Megszűntek a tervgazdálkodással, az általános gazdaságpolitikával, a pénz- és hitelügyekkel általában, valamint a külkereskedelemmel, a gazdaságstatisztikával, a közlekedéssel, a közüzemekkel, a mezőgazdasági termeléssel, az újjáépítés szervezésével és a mezőgazdasági iparral, a belkereskedelemmel, a szövetkezetüggyel, az iparral és a jóvátétellel foglalkozó osztályai, illetőleg alosztályai.[166] Az új szervezet, amely elnöki, törvényelőkészítő, költségvetési és alapkezelési, újjáépítési szervezési, építési, építésgazdasági, közgazdasági, szociális lakástermelési osztályokból és az Országos Közmunka Hivatalból állt,

világosan mutatja, hogy milyen ügykörök maradtak az Újjáépítési Minisztérium irányítása alatt. Augusztus 22-i szervezeti felépítésében már feltűnik az építési kivitelezési osztály, megszűnt viszont a költségvetési és alapkezelési, valamint a régi feladatkörökből még megmaradó újjáépítési szervezési osztály. Megszűnt az Országos Közmunka Hivatal is.[167] Helyét — a minisztérium szervezetén belül — a munkaerő-gazdálkodási és közmunkaügyi igazgatási osztály vette át.[168] Időközben az Újjáépítési Minisztérium felügyelete alá került az Egyes Állami Javak Kezelősége is.[169]

Az 1946. évi XXIV. törvény, amely az újjáépítési miniszteri állást építés- és közmunkaügyi miniszteri állássá szervezte át, szeptember 23-án jelent meg. Feladata lett a minisztériumnak az építési és városrendezési ügyek irányítása (ez utóbbiak közül a Fővárosi Közmunkák Tanácsának illetékességi körébe tartozó ügyeket ezzel egyetértésben kellett intéznie), az építőipari anyaggazdálkodás, az építkezések gazdasági és pénzügyi fedezetének biztosítása, az építőiparral és építési vállalkozói iparral kapcsolatos hatósági jogkör gyakorlása, a középítkezések, a közmunkálatok, valamint a közmunkaügy és a munkaerő-gazdálkodás irányítása. A vasúti, közúti, híd-, légiközlekedési, a postai építkezések és a községi közmunkaügyek a Közlekedési Minisztérium ügykörében maradtak.

A törvény megszüntette az Országos Építésügyi Kormánybiztosságot, s a Fővárosi Közmunkák Tanácsa városrendezési és építési ügyekben az Építés- és Közmunkaügyi Minisztérium tanácsadó testületévé vált, annak felügyelete alatt működött tovább, míg az 1948. évi XIV. törvény meg nem szüntette.[170] *Antall József* miniszter már augusztus 21-től eltávozott a minisztérium éléről, helyére *Mistéth Endre,* a Független Kisgazdapárt mérnökszakosztályának fiatal tagja lépett,[171] aki eddig az Iparügyi Minisztériumban töltött be politikai államtitkári tisztet.

Az Újjáépítési Minisztérium 1945-ben az újjáépítés koordinációjára, a minisztériumnak gazdasági csúcsszervkénti működésére törekedett. 1946-ban viszont az építésügyi igazgatás megszervezésére koncentrált. Azokban az ügykörökben, amelyek nem kerültek ki felügyelete alól, tovább folytatta előző évi tevékenységét, az új feladatköröket illetően pedig működését az útkeresés jellemezte.

Az Újjáépítési Minisztérium az 1946. év folyamán is törekedett az újjáépítési munkatervhez szükséges adatok begyűjtésére. Ekkor már nem értelmezte tágan a tervkészítés munkáját; így például kizárólag az építésügyre vonatkozik a Magyar Központi Statisztikai Hivatalhoz intézett kérelme is, melyben az épületkárokról szóló járásonkénti és városonkénti kimutatások beküldését kéri,[172] pedig 1945-ben a Statisztikai Hivatalt még a minisztérium felügyelete alá kívánta vonni.[173]

Sürgetőleg kérte az adatokat — amelyek úgy látszik, még mindig hiányosan álltak rendelkezésére — az alispánoktól és a polgármesterektől is. Az újjáépítési tervet 1946-ban nem sikerült előkészítenie. A már Építés- és Közmunkaügyi Minisztérium néven működő egykori Újjáépítési Minisztérium október 29-én

— az Országos Építésügyi Kormánybiztosság megszűnése után — belső ügyiratban sürgette az újjáépítési munkatervet előkészítő szerv megalakítását.[174]

A tervgazdálkodás irányítását a Gazdasági Főtanács vette át. Ezért pl. a Pécs környéki erőművek kooperációjára vonatkozó, s eredetileg az Újjáépítési Minisztérium által készített gazdasági számítások is a Gazdasági Főtanácshoz kerültek.[175]

Ugyanez történt az 1946. évi vas- és acélipari termeléshez készített tervekkel, amelyek átadásakor kéri, hogy a Gazdasági Főtanács eszközölje ki a Szovjetunió jóindulatú közreműködését, ami nélkül azokat megvalósítani nem lehet.[176]

A hitelpolitika irányítását országos szinten teljes egészében a Gazdasági Főtanács vette át. A hiteleket, felhasználásuk mértékét és sorrendjét a Gazdasági Főtanács határozza meg.[177] Február 16-i határozata értelmében az 500 millió adópengőn aluli hiteligényeket a Pénzügyminisztérium, az Újjáépítési Minisztérium és a Magyar Nemzeti Bank kiküldötteiből álló háromtagú bizottság, az 500 millió adópengőn felülieket a Gazdasági Államtitkári Hitelvéleményező Értekezlet bírálja el.[178] Utóbbinak a tagjai a február 21-én kiadott 1776/1946. sz. GF-határozat értelmében kiegészülnek a Szakszervezeti Tanács, a Takarékpénztárak és Bankok egyesülete, valamint a Gyáriparosok Országos Szövetsége képviselőivel.[179]

Kikerült a minisztérium hatásköréből az ár- és bérpolitika is, bár az építőipari munkabérek kérdése — a megtartott közmunkaügyi és munkaerő-gazdálkodási feladatkör miatt — továbbra is napirenden maradt.[180]

A minisztérium továbbra is felügyelte az újjáépítési közmunkaváltság kezelését, az Újjáépítési Közmunkaváltság Alap működését, felszólította a hátralékos községek, városok elöljáróit a váltság pontos beszedésére. Folyamatosan jelölte ki a közérdekű közmunka-kötelezettség szempontjából kiemelt üzemeket, vállalatokat, és elbírálta az üzemek kiemelésre irányuló kérelmeit. A 10050/1946. UM sz. rendeletében elrendelte az egyetemek és főiskolák, valamint a középiskolák és ezekkel egyenrangú iskolák hallgatóinak, illetőleg tanulóinak közmunka-kötelezettségét is.[181] A minisztérium átszervezésekor megszűnt az Országos Közmunka Hivatal is,[182] de 1946. október 30-án Közmunkaügyi Hivatalként újjászerveződött.[183]

A minisztérium 1946-ban is dolgozott a munkaerő-kataszter összeállításán, de az ebben az évben sem készült el. Tovább folytatta munkaerőképzéssel és -átképzéssel kapcsolatos — már az előző évben megkezdett — tevékenységét. A kezdeti nagyfokú munkaerőhiány után hamarosan időszakos munkaerő-felesleg mutatkozott. 1946. február 6-án a minisztérium a Gyáriparosok Országos Szövetségének és a Szakszervezeti Tanácsnak a segítségét kérte az átképzendő, illetőleg a már átképzett munkaerő elhelyezésében.[184] Külön problémát jelentett az építőiparban a szezonális munkaerőhiány és -felesleg. Ez a kérdés szoros összefüggésben volt az építőipari munkabérek régen szorító problémájával,

amint erről a Gazdasági Főtanácshoz írt, a munkásság munkabérkérdésének megoldását sürgető átiratában a miniszter beszámolt.[185] Az Építőmesterek Ipartestülete beadványban követelte az építőiparban foglalkoztatottak felmondási idejének a rögzítését, a kötelező szakszervezeti munkaközvetítés bevezetését, az építőiparban bekövetkező munkaleállások megszüntetését, a kollektív építőipari bérek megállapítását, a jogosulatlanul ipart űzők tevékenységének megszüntetését, az alkalmazható haszon- és rezsiszázalék rögzítését, és felvetette az építőiparosok felelősségét azért, mert az építőiparban a munkabérek — a többi iparhoz viszonyítva — kiugróan megemelkedtek.[186] A lakóház-építkezések megindításával kapcsolatban összehívott értekezlet[187] résztvevői jól látták azonban azt is, hogy a munkaerőhiány fokozatosan csökken. Az év szeptemberétől kezdve az építőipari munkanélküliség vált fő problémává. A minisztérium készített is egy tervezetet, mely a közületi magasépítkezéseken olyan munkák elvégzését irányozta elő, amelyekhez a legtöbb munkáskézre van szükség. Úgy látta, hogy a problémát az október 2-án felállított Építésügyi Munkaszervező Intézet[188] útján meg lehet oldani. Az intézet szervezte volna a helyreállítási munkákat, és vezette volna az azokra vonatkozó versenytárgyalásokat. December 3-án — még mielőtt működését érdemben megkezdte volna — az intézet már meg is szűnt. Az év végén a munkanélküliség enyhítése érdekében a most már Építés- és Közmunkaügyi Minisztérium a Gazdasági Főtanácshoz fordult,[189] amely helyesnek találta, ha — a közmunkálatok kiemelésével — a minisztérium a saját hatáskörében oldja meg e problémát.

Az Újjáépítési Minisztérium 1946-ban is folytatta — az Országos Építésügyi Kormánybiztosság közreműködésével — az előző évben megkezdett tető-helyreállítási akciót. Sőt az erre vonatkozó rendelet hatályát kiterjesztette a rombolttá nyilvánított vidéki városokra is,[190] és a háztulajdonosok tető-helyreállítási kötelezettségét is — a korábbi rendeleteknél egyértelműbben — rögzítette.[191] Szabályozta az Országos Épületjavítási Alapból e célra folyósítandó kölcsönökkel kapcsolatos eljárást is.[192] A tetőfedési akció az év végéig eredményesen lezárult.

Tovább folyt a háztulajdonost és a bérlőt a lakás-helyreállításban egyaránt érdekeltté tevő 10300/1945. ME sz. rendelet és az annak végrehajtására vonatkozó 60100/1945. UM sz. rendelet értelmében a lakás-helyreállítási akció is. 1946. október 13-án jelent meg a lakás-helyreállítást szabályozó 11800/1946. ME sz. rendelet.[193]

Folytatódott a központi fűtőberendezések helyreállítása[194] és rendeletileg szabályozták azt is, hogy az épületekben levő központi fűtőberendezések üzemeltetése milyen mértékben terheli a háztulajdonost.[195]

Az előző évi rendelkezések alapján előterjesztett segélykérelmek elbírálására tárcaközi bizottság alakult, melyben a pénzintézetek, az Építés- és Közmunkaügyi Minisztérium, valamint az érintett tárca képviselői vettek részt.[196] 1946-ban lehetővé vált a magánépítkezések megindítása is. A hitelfeltételeket a Takarékpénztárak és Bankok Egyesülete bevonásával határozták meg,[197] a szükséges építési anyagokat pedig a Gyáriparosok Országos Szövetsége és a Kereskedők Országos Központi Szövetsége révén igyekeztek megszerezni.[198] A munkás-lakótelepek helyreállítására irányuló akció azonban még október 1-jén is csak ott tartott, hogy a minisztérium a Gyáriparosok Országos Szövetségénél sürgette a munkás-lakótelepek és jóléti intézmények adatainak összeírását.[199]

Március 26-án körözvény útján elrendelte a falusi lakóházak és gazdasági épületek háborús kárainak bejelentését.[200] Megindult a falusi kislakás-építkezési akció is: e célból Országos Falusi Kislakásépítő Szövetkezet alakult.[201]

Az 1945-ben és 1946-ban megkezdett újjáépítési, épület-helyreállítási — általában: építési — munkák java részét az újonnan megalakult Építés- és Közmunkaügyi Minisztérium folytatta és fejezte be.

Az Újjáépítési Minisztérium, melyet annak idején az általános gazdasági és pénzügyi politika tervszerűségének érvényesítésére, a tárcák közötti összhang megteremtésére, az ország erőinek az újjáépítés érdekében szükséges összefogására hoztak létre, nem tudott megfelelni feladatának. A tervek, elképzelések, melyekről korábban már szó esett — és amelyekkel dokumentumválogatásunk is foglalkozik —, a legtöbb esetben nem realizálódtak, de az adott körülmények között nem is realizálódhattak a kisgazdapárti vezetés alatt álló minisztérium magántulajdonon alapuló eszmei irányításával. Az adott történelmi szituációban a koordinációs szerepkört csak az MKP gyakorlati irányítása alatt álló Gazdasági Főtanács tudta eredményesen betölteni.

A gazdasági csúcsszerv funkciója a magyar államigazgatásban az Újjáépítési Minisztérium létrejötte előtt lényegében ismeretlen volt, s ilyen hagyomány hiánya is nehezítette a minisztérium helyzetét. A minisztérium vezetői azonban jól látták, hogy építésügyi irányítással foglalkozó szakminisztériumként továbbra is eredményesen működhetnek. Az Építésügyi Kormánybiztosság nyilvánvalóan ideiglenes képződmény volt. Miután feladatát betöltötte, beolvadt az újjáalakított Építés- és Közmunkaügyi Minisztériumba. A közmunkaügy, mivel a közmunkák elsősorban a helyreállításhoz, a szorosabb értelemben vett újjáépítéshez kapcsolódtak, magától értetődően maradt az új minisztérium feladata.

* * *

Tájékoztató a dokumentumkötet használatához

Kötetünk — a sorozat hagyományainak megfelelően — elsősorban levéltári forrásokat tartalmaz. Ettől a hagyománytól ezúttal annyiban tértünk el, hogy az Újjáépítési Minisztériumot alapító és megszüntető rendeleteken kívül a működésével kapcsolatos néhány fontosabb rendelkezést is közzéteszünk.

A közölt forrásokat elsősorban az Új Magyar Központi Levéltárban őrzött irategyüttesekből, főként az Újjáépítési Minisztérium levéltári fondjából válo-

gattuk. Tekintettel arra, hogy az Újjáépítési Minisztérium működése összefonódott az Országos Építésügyi Kormánybiztosság és a Fővárosi Közmunkák Tanácsa tevékenységével, e két szervnek a Budapest Főváros Levéltárában őrzött iratanyagát sem nélkülözhettük.

Kötetünk a dokumentumokat időrendben, sorszámmal ellátva közli. Az időrendtől csak abban az esetben tértünk el, ha szorosan összetartozó iratokról van szó. Ilyen esetben azonban nem folytattuk a folyamatos számozást, hanem az ide tartozó összes iratnak egy számot adtunk, és azt az ábécé betűivel egészítettük ki.

A sorszámot a dátum követi, majd az ún. szerkesztett cím következik, mely általában megadja az irat küldőjének és címzettjének a nevét (a nyilvánvaló esetek kivételével) és az irat tárgyát.

Az iratokat általában teljes terjedelemben közöltük, kivéve, ha benne — kötetünk tárgya szempontjából — hosszabb érdektelen részek találhatók. Ilyen eset általában a jegyzőkönyvekkel kapcsolatban fordult elő, ezekre nézve általában csak azt az önálló részt közöljük, mely a kötet tárgyához kapcsolódik (ilyenkor már a címben is utalunk arra, hogy részletről van szó).

Általában igyekeztünk az egy-egy ügyben keletkezett valamennyi lényeges iratot közölni (ahol nem, ott az ún. kommentárban utaltunk rá). Az Újjáépítési Minisztérium sajátos helyzete miatt sok „félben maradt" üggyel találkoztunk, melyek végső kimeneteléről forrásainkban nem találtunk adatokat.

Kijavítottuk a szövegek elírásból adódó hibáit, de változatlanul hagytuk a szövegek eredeti fogalmazás- és írásmódját, az alkalmazott korabeli rövidítéseket, melyek pedig gyakran nem voltak egységesek.

Az aláírást — mint a szöveg részét — minden esetben közöljük. Általában törekedtünk az olvashatatlan aláírások feloldására, ha az mégsem sikerült, akkor az „Olvashatatlan aláírás" jelölést alkalmaztuk.

Az irat végén szereplő dátumot, mivel azt a cím tartalmazza, elhagytuk.

Az irat utáni rész, a *legenda,* technikai tájékoztatót ad, a közölt *iratfajta* meghatározását és a levéltári jelzetet tartalmazza. Az iratfajta meghatározásakor előző köteteink módszerét alkalmaztuk. *Tisztázatnak* azokat az aláírt iratokat neveztük, melyek valamely címzetthez beérkeztek, és — hivatali küldő esetén — bélyegzővel vannak ellátva. *Másolat* megjelölést azokra az iratfajtákra nézve használtunk, melyeket az elküldött eredeti fogalmazvány másodpéldányaként készítettek, s amelyek sem aláírással, sem pecséttel nincsenek ellátva, szövegük azonban egybevág a tisztázattal. *Sokszorosított* meghatározást a nagyobb példányszámú stencillel készített iratokra (pl. körrendeletekre) alkalmaztuk. *Fogalmazvány*ként szerepelnek a le nem tisztázott, de kiadványozott kiadványtervezetek. *Belső ügyviteli iratról* akkor beszélünk, ha a készítő által aláírt olyan iratról van szó, melyet felettesének belső használatra készített. Jegyzőkönyvek esetében természetesen a *jegyzőkönyv* meghatározást szerepeltettük.

A lelőhelyet az iratfajta meghatározása után, rövidített formában adjuk meg.

Ez a következő adatokat tartalmazza: az iratot őrző intézmény neve, a fond neve, melyhez az irat tartozik, az irat száma és az évszám, ami az irat levéltári azonosításához szükséges. Ha nem levéltári, hanem pl. a hivatalos lapban közzétett forrásról van szó, a közlöny megjelenési dátumát és a közlöny számát adjuk meg.

A legenda után a *kommentár* következik. Itt utalunk az irat keletkezésének körülményeire, esetleg az ügy további fejleményeire, továbbá az üggyel kapcsolatos egyéb tudnivalókra.

A kommentár után állnak a *szövegmagyarázó jegyzetek.* A jegyzetek számsorrendben követik egymást, utalnak a szöveg hivatkozásaira: rendeletekre, történeti eseményekre, személyiségekre. Az Újjáépítési Minisztérium működésének történetében szerepet játszó kiemelkedő személyiségek életrajzi adatait a bevezetőhöz kapcsolódó jegyzetekben adtuk meg, a többiekét itt, a szövegmagyarázó jegyzetekben, az első előfordulás helyén közöltük. Az életrajzi adatokat lexikonokból, a minisztérium személyzetéhez tartozók esetében pedig a személyzeti anyagokból merítettük.

A kötet dokumentumaiban található rövidítéseket eredeti formájukban meghagytuk, a jegyzetekben és a szövegben azonban a szerkesztő más, egységes rövidítési módokat alkalmazott. A rövidítések jegyzéke mindkét típusú rövidítéseket tartalmazza.

[1] Közmunkatanácsi törvény: 1870. évi X. tc.
[2] Működését részletesen ismerteti *Harrer Ferenc:* A Fővárosi Közmunkák Tanácsa (1930—1940) Bp., 1940.
[3] Az 1870. évi törvények gyűjteménye, Pest, *Ráth Mór,* 1872.
[4] *Meznerics Iván—Torday Lajos:* A magyar közigazgatás szervei. Bp., 1937. 193. o.
[5] *Meznerics—Torday* id. mű, 190. o.
[6] 1931. évi rendeletek tára II. 785—788. o.
[7] *Meznerics—Torday* id. mű, 191. o.
[8] 1935. évi rendeletek tára. 706—709. o.
[9] 1916. évi rendeletek tára. 354—360. o.
[10] 1935. évi rendeletek tára. 846—850. o.
[11] *Meznerics—Torday* id. mű, 171. o.
[12] MK 1945. 42. sz. (június 3.)
[13] 751/1945. ME sz. rendelet. MK 16. sz.
[14] A magyar népi demokrácia története 1944—62. Bp., 1978. 51. o.
[15] A magyar népi demokrácia története... 50. o.
[16] *Vida István:* A Független Kisgazdapárt politikája 1944—1947. Bp., 1976. 54. o.
[17] *Bölöny József:* Magyarország kormányai 1848—1975. Bp., 1978. 71. o.
[18] *Balogh Sándor—Izsák Lajos:* Pártok és pártprogramok Magyarországon (1944—1948). Bp., 1977. 161—164. o. és a Magyar Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt határozatai 1944—1948. Bp., 1979. 37—41. o.
[19] A Magyar Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt határozatai 1944—1948. Bp., 1979. 74—76. o.

[20] Uo. 185—190. o. (A konferencia 1945. május 20—21. között folyt le). A Magyar Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt határozatai. Bp., 1979. 81—86. o.

[21] Uo. 199—215. o. A Magyar Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt határozatai. Bp., 1979. 99—118. o.

[22] *Balogh Sándor—Izsák Lajos:* Pártok és pártprogramok... 25—26. o.

[23] *Berend T. Iván:* Újjáépítés és a nagytőke elleni harc Magyarországon 1945—1948. Bp., 1962. 86. o.

[24] Utal rá *Vida* id. művében a 56. oldalon. P. I. arch. F. KV. 77.

[25] Kis Újság, 1945. április 10. 4. o.

[26] Itt már utalást találunk a Független Kisgazdapárt kormányon belüli nem megfelelő arányszámára is. Uo.

[27] *Varga Béla* vezető kisgazdapárti politikus volt.

[28] *Vida* id. mű 56. o.

[29] Kis Újság, 1945. április 15. 3. o.

[30] 3950/1945. ME sz. rendelet. (MK 1945. július 1. 75. sz.)

[31] UMKL, GF 839/1946. sz.

[32] Az országos építésügyi kormánybiztos beszámolója az 1945. évben kifejtett működéséről és a kormánybiztosság 1946. évre szóló programja. Bp., 1946. 5. o. A kormánybiztos eredményeinek ismertetésére a későbbiekben kitérünk.

[33] *Fischer József* országos építésügyi kormánybiztos, egyben a Fővárosi Közmunkák Tanácsának (FKT) elnöke. Egyébként neves építész, a Szociáldemokrata Párt tagja. A modern építészet első magyarországi képviselői közül való. Vezetésével alakult meg a modern építészek nemzetközi szervezetének, a CIAM-nak (Les Congrès Internationaux d'Architecture Modern — a Modern Építészet Nemzetközi Kongresszusai) magyar csoportja. Azzal, hogy *Fischer József* került az FKT és az Országos Építésügyi Kormánybiztosság élére, kedvező lehetőség adódott arra, hogy a romokból a modern építészeti, városrendezési és szociálpolitikai megfontolásokat is figyelembe vevő szellemben indulhasson meg Budapest, illetőleg az ország újjáépítése.

[34] *Ort János:* Az országos építésügyi kormánybiztos iratai a Fővárosi Levéltárban. Levéltári Híradó 1961. 1. sz. 72. o. *Fischer József:* Amikor újjáépítési kormánybiztos voltam. Budapest, 1981. 9. sz. 16. o.

[35] *Ort* id. mű 72. o. és *Fischer J.* visszaemlékezései között időpontkülönbség van. *Ort* március 8-át említ.

[36] *Ort* id. mű, 73. o. 5640/1945. Eln. HM sz. utasítás.

[37] Az országos építésügyi kormánybiztos beszámolója... 15. o.

[38] Uo., 14. o.

[39] Később ezt a rendelkezést fejlesztette tovább az Újjáépítési Minisztérium által előkészített 4000/1945. ME sz. rendelet (MK 1945. 63. sz.), amely a közmunka-kötelezettséget az ország egész lakosságára kiterjesztette.

[40] L. 50. sz. dokumentum.

[41] UMKL, UM 25.004/1945

[42] 1848. évi III. tc.

[43] L. a 2. sz. dokumentumot.

[44] 2660/1945. ME sz. 1. § (5) bek. L. 1. sz. jegyzet!

[45] *Tildy Zoltán* újpesti programbeszéde, Kis Újság, 1945. május 1-ji száma. 3. o. Távolabbi elképzelésként kifejtette azt is, hogy az újjáépítés lehetőséget teremt a mezőgazdaság üzemesítésére, új agrárközpontok létrehozására, az ipar újjászervezésére, a városok fejlesztésére. (Kis Újság, 1945. április 27-i szám, 4. o.)

[46] A minisztérium szervezetéről l. *Boreczky Beatrix:* Az Újjáépítési Minisztérium. Levéltári Szemle, 1978. 3. sz.

[47] *Adorján János* közgazdasági szakíró, 1900. január 18-án született Zagyvarónán. Korábban mezőgazdasági nagyüzemet vezetett, majd az Országos Magyar Tejszövetkezeti Központban dolgozott. Mezőgazdasági üzemi és termelési tanulmányait a tudományos életben is nagyra értékelték. A Nemzeti Parasztpárt tagja volt.

[48] *Lakatos Miklós* 1904-ben Született Budapesten. A szerszámkészítő mesterséget tanulta, ebben a szakmában dolgozott a Ganz Hajógyárban, ahol később az üzemi bizottság elnöke volt. 1920-tól kezdve részt vett a kommunista mozgalomban, ezért súlyos üldöztetéseknek volt kitéve. Ismereteit a párt mozgalmi keretei között és önműveléssel gyarapította, különösen az iparpolitika és a munkáskérdések tanulmányozására fordított figyelmet.

[49] *Gács Lajos* építészmérnök 1888-ban született Aradon. A Műegyetem elvégzése után hosszabb külföldi tanulmányutat tett. Visszatérése után a fővárosban és vidéken tervező építészként dolgozott. Az első világháború kitörése után a MÁV központjában — főmérnökként — a központi üzletvezetőség magasépítési osztályát vezette. Az angol kormány szolgálatában részt vett a Nílusgátak, illetőleg az egyiptomi öntözési rendszer tervezésében és kivitelezésében. A magyar kormány megbízásából különböző vízépítési és mezőgazdasági újjáépítési terveket dolgozott ki. Hosszú időt töltött Szudánban is. Visszatérte után, 1937-ben, az ő kezdeményezésére jött létre az Országos Öntözésügyi Hivatal. A Szociáldemokrata Párt tagja.

[50] *Antall József* 1896. március 28-án született Orosziban. Jogász, kisgazdapárti politikus. Az első világháború után — orosz hadifogságból hazatérve — elvégezte a jogi egyetemet. 1923-tól különféle minisztériumokban dolgozott. Elsősorban szociálpolitikával foglalkozott. A Független Kisgazdapártnak 1931-től volt tagja. Részt vett Veszprém vármegye közéletében. Az 1930-as évek második felétől kapcsolatba került a népi írók mozgalmával, a Szociáldemokrata Párttal és *Bajcsy-Zsilinszky Endre* körével. 1939-től miniszteri osztálytanácsosi rangban menekültügyi kormánybiztos volt a Belügyminisztériumban. A szegényellátási és segélyezési ügyek fő szervezője. 1944-ben a Gestapo letartóztatta. 1944 szeptemberében szabadlábra került. A felszabadulás után előbb az Újjáépítési Minisztériumban államtitkár, majd újjáépítési miniszter. 1946 augusztusától nem vállalt politikai funkciót. 1974. június 24-én halt meg Budapesten.

[51] *Nizsalovszky Endre* 1894-ben született Békéscsabán, jogtudós, egyetemi tanár. Nagyváradon, Debrecenben, majd a berlini egyetemen tanult. 1918-tól bíróságokon, majd az Igazságügyi Minisztériumban dolgozott. A harmincas években a József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemen, majd a Budapesti Tudományegyetem jogi karán tanított. Tagja volt a Magyar Kereskedelmi Kamara mellett működő nemzetközi választott bíróságnak. Különös figyelmet szentelt munkáiban a kereskedelem és a váltójog kérdéseinek, továbbá a valorizációnak. 1945 után sokat foglalkozott a népgazdaság polgári jogrendszerének fejlesztésével. 1976-ban halt meg Budapesten.

[52] *Varga István* 1897-ben született Budapesten. Közgazdász, egyetemi tanár. A Központi Statisztikai Hivatalban, különböző pénzintézetekben, majd 1927 és 1949 között a Magyar Gazdaságkutató Intézet vezetőjeként dolgozott. 1944-ben a Gestapo letartóztatta. A felszabadulás után az Újjáépítési Minisztériumban volt főcsoportvezető, majd államtitkár, 1946-tól az Anyag- és Árhivatal elnöke. Tevékenyen részt vett az ország újjáépítésében, a stabilizáció és a hároméves terv előkészítésében. 1956 után a Közgazdaságtudományi Egyetemen, majd az MTA Közgazdaságtudományi Intézetében dolgozott, és a reformbizottság elnökeként is tevékenykedett. 1956-ban a Központi Népi Ellenőrző Bizottság tagja lett. 1962-ben halt meg Budapesten.

[53] MK 1945. 65. sz., július 1.

[54] Uo. 1. § (1) bek. 4. o.

[55] Uo. 4. o.

[56] Az 1937. évi VI. tc. a Fővárosi Közmunkák Tanácsának hatáskörét Budapest környékére is kiterjesztette.

[57] A magyar népi demokrácia története ... 52. o.

[58] A Magyar Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt határozatai ... 153—160. o.

[59] L. a 21. sz. jegyzetet.
[60] A magyar népi demokrácia története ... 58. o.
[61] *Vida* id. mű 153. o.
[62]

Független Kisgazdapárt	57,03%
Szociáldemokrata Párt	17,41%,
Magyar Kommunista Párt	16,95%,
Nemzeti Parasztpárt	6,87%.

[63] Független Kisgazdapárt: földművelésügyi, honvédelmi, közellátásügyi, tájékoztatásügyi, újjáépítési, külügyi és pénzügyi miniszteri tárcák. Magyar Kommunista Párt: közlekedési, népjóléti, belügyi miniszteri tárcák. Szociáldemokrata Párt: igazságügyi, iparügyi, kereskedelem- és szövetkezetügyi tárcák. Nemzeti Parasztpárt: vallás- és közokatásügyi tárca.
[64] 12090/1945. ME sz. (MK 1946. január 9. 7. sz.) Már előző év decemberében megkezdte működését.
[65] UMKL, GF 839/1946. sz.
[66] L. a 39. sz. jegyzetet.
[67] UMKL, UM 50049/1945. sz.
[68] L. a *15/a.* dokumentumot.
[69] UMKL, UM 28084/1945. sz.
[70] UMKL, UM 50223/1945. sz.
[71] L. a *14/a.* sz. dokumentumot.
[72] 8900/1945. ME sz. rend. (MK 1945. október 5. 144. sz.). Amikor a rendelet megjelent, az Újjáépítési Minisztérium még nem működött. Utólag érvényesítette befolyását (50738/1945. UMKL, UM. sz.).
[73] Budapest Főváros Levéltára. 2.a.1. Az építésügyi kormánybiztos iratai. Az országos építésügyi kormánybiztos jelentése 1945. I. félévi működéséről.
[74] UMKL, UM 35053/1945. sz.
[75] UMKL, UM 28286/1945. sz.
[76] L. *20/b.* sz. dokumentum; az ellenőrzés mikéntjéről a 47. sz. dokumentum nyújt képet.
[77] MK 1945. 159. sz. október 24; végrehajtási utasítás uo.
[78] UMKL, UM 25013/1945. sz.
[79] UMKL, UM 28084/1945. sz.
[80] UMKL, UM 50202/1945. sz.
[81] L. az *5/a), b), c)* sz. dokumentumokat. A 4120/1945. ME sz. rendelet szabályozta a bánya- és iparteremékek árát (MK 1945. 65. sz., július 1.).
[82] UMKL, UM 39154/1945. sz.
[83] MK 1945. december 7. 195. sz. A 11600/1945. ME. sz. rendelet értelmében a pengő és az adópengő értékviszonyának kiszámítási módját, illetőleg a számítási mód változásait — az Országos Árindexmegállapító Bizottság javaslatára — a pénzügyminiszter szabja meg.
[84] UMKL, UM 28154/1945. sz.
[85] UMKL, UM 36336/1945. sz.
[86] UMKL, UM 25045/1945. sz. és 25064/1945. sz.
[87] A kereskedelem- és közlekedésügyi miniszter ekkor *Gerő Ernő* volt.
[88] L. a *8/a)* és *b)* sz., valamint *20/a.* sz. dokumentumokat.
[89] UMKL, UM 26004/1945. sz.
[90] UMKL, UM 26010/1945. sz.
[91] L. a *30/a), b)*, valamint 37. sz. dokumentumokat.
[92] Igazság, 1945. június 24.
[93] L. a *7/a.* sz. dokumentumot.
[94] Uo.
[95] L. a *7/a), b), c), d)* és *24/a), b), c), d)* dokumentumokat.

[96] MK 1945. 63. sz. június 28.
[97] A 38500/1945. UM sz. (MK 158. sz., október 23.) rendelet alapján a minisztériumhoz beküldött felterjesztések alapján állították össze a *74/a)* és *b)* sz. alatt közölt táblázatot az egyes városok háborús kárairól.
[98] MK 1945. 105. sz., augusztus 18.
[99] A 22100/1945. UM sz. (MK 81. sz., július 20.) rendelet mindazon szakmunkások és napszámosok összeírását rendelte el, akik a bányászatban, a kohászatban, a vas- és fémiparban, az energiatermelő, a vegyészeti-, a textil-, a bőr- vagy építőiparban legalább hat hetet dolgoztak.
[100] UMKL, UM 36732/1945. sz.
[101] UMKL, UM 43000/1945. sz.
[102] UMKL, UM 35959/1945. sz.
[103] UMKL, UM 36698/1945. sz.
[104] 28041/1945. UM sz. (MK 1945. július 18., 79. sz.)
[105] 28320/1945. UM sz. (MK 1945. szeptember 16., 83. sz.)
[106] Uo.
[107] Uo.
[108] 28047/1945. sz. UMKL, UM A Belügyminisztérium körrendelete alapján a vidéki városok tetőkárigényeinek a felmérése is megtörtént. Az 5120/1945. ME sz. rendelet szól a Vidéki Épületjavítási Alap létrehozásáról. Az Országos Épületjavítási Alapot később a 7900/1946. ME. sz. rendelettel (MK 156. sz.) a budapesti és a vidéki alapok összevonásával létesítették.
[109] UMKL, UM 28082/1945.
[110] L. a 40. sz. dokumentumot.
[111] UMKL, UM 28217/1945. sz.
[112] Például a 28. sz. dokumentum.
[113] 4060/1945. ME sz. rendelet (MK 1945. július 1., 65. sz.)
[114] A 10300/1945. ME sz. rendelet (MK 1945. november 4., 167. sz.) a tulajdonos és a bérlő, de harmadik személy (vállalkozó) részére is lehetővé teszi a helyreállítást, és mindegyik számára a megfelelő kedvezményeket nyújtja a munka mielőbbi befejezése érdekében. Végrehajtási utasítása: 60100/1945. UM sz. (MK 1946. január 12., 10. sz.)
[115] UMKL, UM 50054/1945. sz.
[116] 12300/1945. (MK 1945. december 23., 208. sz.)
[117] 28140/1945. UM sz. (MK 1945. augusztus 14., 102. sz.) L. pl. a 23. sz. dokumentum!
[118] 36000/1945. UM sz. (MK 1945. szeptember 22., 132. sz.)
[119] 11092/1945., 11246/1945., 26041/1945. UMKL, UM.
[120] UMKL, UM 36735/1945. sz.
[121] UMKL, UM 3057/1945. sz.
[122] UMKL, UM 59/1945. sz.
[123] Az Angol—Magyar Bank Rt. üzemi bizottsága 15 733 pengőt ajánlott fel. 803/1945. UMKL, UM 804/1945. UMKL, UM.
[124] UMKL, UM 11234/1945. sz.
[125] Fővárosi Közmunkák Tanácsának jegyzőkönyvei II. 1.a. Vegyes jegyzőkönyvek. L. a 11. sz. dokumentumot!
[126] 1870. évi X. tc., 1937. évi VI. tc.
[127] 4000/1945. ME sz. rendelet (MK 1945. augusztus 9., 98. sz.)
[128] Az OÉK alapító rendelete: 3950/1945. ME sz. (MK 1945. július 1., 75. sz.)
[129] L.: *Boreczky:* Az Országos Építésügyi Kormánybiztosság története és működése az 1946. évi munkaterv tükrében. UMKL Közleményei, Bp., 1982. 177—178. o. UMKL, UM 13761/1946. sz. ügyirat alapján ismerteti a szervezeti felépítést.
[130] MK 1945. július 6., 69. sz.
[131] MK 1945. szeptember 28., 138. sz. A háborús események következtében megrongálódott

épületek helyreállításával, illetőleg romépületté nyilvánításával, lebontásával és anyagának zár alá vételével kapcsolatos ideiglenes építési szabályok megállapításáról szól.

[132] Az anyagellátás problémáival a 35/*c), d)* és a 42/*a)* sz. dokumentumok is foglalkoznak. Az országos építésügyi kormánybiztos beszámolója 42. o.

[133] L. a 26., 27/*a), b), c)*, 42/*a), b)* sz. dokumentumokat.

[134] Az országos építésügyi kormánybiztos beszámolója ... 18. o.

[135] L. a 128. jegyzetet. Az országos építésügyi kormánybiztos kinevezésével kapcsolatos rendelet az Országos Építésügyi Tanács létrehozásáról is intézkedik.
L. a 35/*a), b), c)* dokumentumokat!

[136] 10200/1945. OÉK sz. rend. (MK 1945. november 7., 169. sz.)

[137] L. 134. sz. jegyzet!

[138] *Preisich Gábor:* Az általános rendezési terv előzményei a felszabadulás után. Budapest, 1981. 7. sz. 15—17. o. Megjegyzendő, hogy az Országos Építési Kormánybiztosság csaknem valamennyi jogszabálya tartalmaz városrendezési koncepcióra vonatkozó utalásokat. Pl. 4000/1945., 4010/1945. stb.

[139] 2400/1945. FM sz. (MK 1945. május 6., 23. sz.) L. a 21. sz. dokumentumot.

[140] MK 1945. október 31., 165. sz.

[141] L. pl. a 29. sz. dokumentumot. A Budapesti Építőmesterek Ipartestülete az említett gondok megoldását kéri az újjáépítési minisztertől.

[142] L. a 43. sz. dokumentumot.

[143] MK 1946. március 24., 69. sz.

[144] Uo.

[145] UMKL, GF 839/1946. sz.

[146] UMKL, UM 2645/1946. és 3680/1946. sz.

[147] UMKL, GF 1635/1946. sz.

[148] Ez az Anyag- és Árhivatal megalakulásával — melynek vezetője ekkor *Varga István* volt — meg is valósult, de az Iparügyi Minisztérium felügyeletével.

[149] A *Kerek*-féle tervezetet ismerteti *Vida* id. mű, 135—136. o.

[150] Pártok és pártprogramok ... 62—67. o.

[151] 1946. évi VII. tc.

[152] A magyar népi demokrácia története ...

[153] 5000/1946. ME sz. rendelet. (MK 1946. május 19., 113. sz.)

[154] *Berend* id. mű, 95. o.

[155] A magyar népi demokrácia története ... 80. o.

[156] Pártok és pártprogramok ... 75—83. o.

[157] *Vida* id. mű 315. o.

[158] L. a 43. sz. dokumentumot.

[159] UMKL, GF 1960/1946. sz.

[160] UMKL, UM 2645/1946. sz.

[161] Uo.

[162] *Fischer József:* Amikor újjáépítési kormánybiztos voltam. Budapest, 1981. 9. sz., 17. o.

[163] Az országos építésügyi kormánybiztos véleménye az Újjáépítési Minisztérium átszervezéséről. Budapest Főváros Levéltára. Az országos építésügyi kormánybiztos iratai. XIX. 2.a. 2. szn., 1946. február 16.

[164] L. a 63. sz. dokumentumot.

[165] L. a 68/a. sz. dokumentumot.

[166] UMKL, UM 11555/1946. sz.

[167] 10530/1946. ME sz. (MK 1946. szeptember 13., 208. sz.).

[168] UMKL, UM 17330/1946. sz.

[169] L. a 64. sz. dokumentumot. GF-határozat, július 4., UMKL, UM 11980/946. sz.

[170] MK 1948. december 7., 269.

[171] *Mistéth Endre* 1912-ben született Buziásfürdőn, építészmérnök és kisgazdapárti képviselő volt. Az újjáépítési miniszteri tisztet 1946. augusztus 21-től 1947. január 17-ig töltötte be, amikor köztársaság elleni összeesküvés vádjával letartóztatták. A Kossuth-híd egyik tervezője volt. Kiszabadulása után mérnökként dolgozott.

[172] UMKL, UM 14099/1946. sz.

[173] L. a 44. sz. dokumentumot.

[174] L. a 83. sz. dokumentumot.

[175] UMKL, UM 1812/1946. sz.

[176] UMKL, UM 1976/1946. sz. A 230/1946. ME sz. rendelet értelmében a GF ebben a vonatkozásban együttműködik az Újjáépítési Minisztériummal.

[177] UMKL, UM 13278/1946. sz.

[178] 934/1946. GF határozat. UMKL, UM 60662/1946. sz.

[179] L. az 52. és 54. sz. dokumentumot.

[180] L. a 60. és 61. sz. dokumentumot.

[181] 22100/1945. UM sz. körlevél, UMKL, UM.

[182] 10530/1946. ME (MK 1946. szeptember 13., 208. sz.)

[183] 22700/1946. ÉKM sz. (MK 1946. október 30., 248. sz.)

[184] UMKL, UM 1869/1946. sz.

[185] UMKL, UM 9525/1946. sz.

[186] L. a 60. és 61. sz. dokumentumot.

[187] L. a 49. sz. dokumentumot.

[188] UMKL, UM 20295/1946. sz. Az Építésügyi Munkaszervező Intézet alakuló ülése.

[189] L. a 75. sz. dokumentumot.

[190] 2350/1946. ME sz. (MK 1946. március 1., 52. sz.).

[191] 23820/1946. ME sz. (MK 1946. november 23., 268. sz.).

[192] 23690/1946. ME sz. (MK 1946. december 3., 276. sz.).

[193] MK 1946. október 23., 234. sz.

[194] 2030/1946. ME sz. (MK 1946. február 27., 48. sz.) és 61540/1946. UM sz. (MK 1946. április 14., 85. sz.)

[195] 63900/1946. UM sz. (MK 1946. július 31., 172/*a.* sz.).

[196] UMKL, UM 20256/1946. sz.

[197] UMKL, UM 23433/1946. sz.

[198] UMKL, UM 20452/1946. sz.

[199] UMKL, UM 13047/1946. sz.

[200] UMKL, UM 3840/1946. sz.

[201] UMKL, UM 8191/1946. sz.

1

1945. május 28.

A MINISZTÉRIUM 2660/1945. ME SZÁMÚ RENDELETE
AZ ÚJJÁÉPÍTÉSI MINISZTER ÜGYKÖRÉNEK MEGÁLLAPÍTÁSA
ÉS AZ ÚJJÁÉPÍTÉSI MINISZTÉRIUM SZERVEZÉSE TÁRGYÁBAN

A minisztérium az Ideiglenes Nemzetgyűlés által az 1944. december hó 22. napján adott felhatalmazás alapján a következőket rendeli:

1. §

(1) Az újjáépítési miniszter ügykörébe tartozik az ország gazdasági újjáépítése érdekében az általános gazdasági és pénzügyi politika tervszerűségének biztosítása, az egyes gazdasági tárcák működésében az összhang és a gazdaságosság követelményeinek érvényre juttatása, és evégből az újjáépítéssel felmerülő feladatoknak, úgyszintén megoldásuk sorrendjének megállapítása.

(2) Az újjáépítési miniszter az (1) bekezdésben meghatározott célok megvalósítása érdekében az illetékes miniszterek együttes közreműködésével és azokkal egyetértve mind általánosságban, mind egyes időszakokra elkészíti az ország gazdasági újjáépítésének tervét.

(3) Az újjáépítési miniszter az újjáépítési terv végrehajtásának biztosítása céljából részt vesz:

a) az egyes gazdasági tárcák, valamint a népjóléti tárca költségvetési előirányzatának (elemi költségvetésének) megállapításában;

b) a többi tárcák költségvetési előirányzatának megállapításában olyan vonatkozásban, amelyben az illető tárca, vagy az annak főfelügyelete alatt működő intézmény tevékenysége a gazdasági újjáépítést érinti.

(4) Az újjáépítési terv maradéktalan végrehajtásának biztosítása érdekében az újjáépítési miniszter egyetértése szükséges:

a) az egyes tárcák részéről az újjáépítést érintő rendes, rendkívüli és póthitelek igényléséhez;
b) az egyes tárcák körében a munkanélküliség leküzdésére, a munkaerő mozgósítására és átképzésére célbavett általános jellegű intézkedésekhez.

(5) Arra nézve, hogy az ország rendelkezésére álló nyersanyagok, munkaerő, energiaforrások és szállítási eszközök a gazdasági élet egyes ágaiban, illetőleg az egyes tárcák körében — az újjáépítési terv megvalósításának lehetőségét szem előtt tartva — mily mértékben vehetők igénybe és használhatók fel, az újjáépítési miniszter megállapítása irányadóul szolgál.

2. §

(1) Az újjáépítési miniszter rendelkezése alatt Újjáépítési Minisztérium szerveztetik, amelynek személyi és dologi szükségleteiről az állami költségvetés külön fejezetében kell gondoskodni.

(2) Az Újjáépítési Minisztérium hivatali személyzete a létszámába kinevezett tisztviselőkön és egyéb alkalmazottakon felül berendelt tisztviselőkből és szerződéses alkalmazottakból áll. A berendeléshez annak a miniszternek beleegyezése szükséges, akinek főfelügyelete alá a berendelni kívánt tisztviselő tartozik.

3. §

A jelen rendelet kihirdetésének napján lép hatályba.

Miklós Béla s. k.
miniszterelnök

Magyar Közlöny, 1945. június 3. (43. sz.)

2

1945. május 14.

A KERESKEDELEM- ÉS KÖZLEKEDÉSÜGYI MINISZTÉRIUM KÖRLEVELE AZ EGYES MINISZTÉRIUMOK MÁV-VAL KAPCSOLATOS HATÁSKÖRÉRŐL

Tudomásomra jutott, hogy egyes minisztériumok alárendelt szervei, többek között főispánok is, több esetben adnak személyes vonatkozású rendelkezéseket a magyar államvasutak részére. Minthogy a magyar államvasutak irányítása és ellenőrzése tárcám ügykörébe tartozik — amely irányítást és ellenőrzést csak abban az esetben tudom maradéktalanul elvégezni, ha az összes rendelkezésekről tudomásom van —, tisztelettel kérem miniszter urat, hogy a jövőben a magyar államvasutakat érintő kérdésekben engem megkeresni és a magyar államvasutak részére közvetlen rendelkezések kiadását mellőzni méltóztassék.

A miniszter rendeletéből:
Karczag s. k.
miniszteri osztálytanácsos

Sokszorosított — UMKL, UM 28/1945. sz.

(A minisztérium a kereskedelem- és közlekedésügyi miniszter levelét már május 28-án az osztályok közötti körözésre kiadta. A kereskedelem és közlekedésügyi miniszter ekkor *Gerő Ernő* volt.)

3

1945. június 1.

AZ ÚJJÁÉPÍTÉSI MINISZTÉRIUM KIKÜLDÖTTJÉNEK ÉSZREVÉTELEI A MINISZTÉRIUM RÉSZVÉTELÉRŐL A TÁRCAKÖZI KÜLKERESKEDELMI ÉRTEKEZLETEN

A Kereskedelem és Közlekedésügyi Miniszter megküldötte a fenti értekezlet első számú jegyzőkönyvét, amely a f. évi május hó 19-i első ülésről szól. A Minisztertanács május hó 18-i ülésének határozata szerint a külkereskedelmi értékesítés kizárólag a Kereskedelmi Miniszter hatáskörébe tartozik, és az érdekelt gazdasági tárcák különleges szempontjainak érvényesítésére és összhangba hozatalára a Kereskedelmi Miniszter képviselőjének eszközlésével állandó tárcaközi külkereskedelmi értekezlet létesül, amelynek tagjai a Külügy-, a Pénzügy-, a Földművelésügyi-, az Iparügyi-, a Kereskedelemügyi-, a Közellátásügyi, valamint az Újjáépítésügyi Miniszternek és a Magyar Nemzeti Banknak kiküldöttjei. Az értekezlet csak egyhangú határozatot hozhat, ennek híjával a javaslat a Minisztertanács elé terjesztendő.

Az első értekezleten megállapítást nyert, hogy igen értékes *nyers- és készáruk mennek ki az országból* anélkül, hogy ellenértékül lennének felhasználhatók, fontos ipari nyersanyagok és közellátási áruk beszerzésénél. Ezért az értekezlet a kiviteli korlátozások bevezetése mellett és egy bizonyos összegű illeték szedése mellett foglalt állást. A technikai részletek megbeszélése július 1-én újabb értekezleten történik (amelyen ugyancsak nem vettünk részt, mert a jegyzőkönyv még addig nem érkezett be).

Elhatározta az értekezlet, hogy a következő ülésre *az összes termelési tárcák összeállítják azoknak az áruknak a jegyzékét, amelyeket a különböző viszonylatokban a kompenzációs tárgyalásoknál kiviteli* tételként fel tudunk ajánlani.

Az egyes konkrét javaslatokat az alábbiakban soroljuk fel: behozatali ajánlat van 5000 drb. használt tehergépkocsi megszerzésére ellentételképpen 1948. január 1-től mezőgazdasági cikkek (baromfi) kiszállítása. A különböző nehézségek miatt a határozat egy szűk körű előkészítő bizottság összehívása június hó 4-ére.

Különféle ajánlatok érkeztek be az alábbi cikkek behozatalára: koksz, gázszén, vasérc, bányafa, bányaszéldeszka, 8 × 8000 vagon cukor, só, 500 000 doboz gyufa, 40 millió pengő értékig dohány, insulin, 4000 vagon fa. Viszont kompenzációképpen javaslatok tétettek a következő cikkek kivitelére: barnaszén, nyers petróleum, gázolaj, pakura, degrasz, vörös olaj, olajpótlék, halolaj, gyógyszer, vegyszerek, textíliák, 400 vagon tengeri.

A fentiekben látható, hogy a Külkereskedelmi Értekezleten való részvételünk igen fontos, és ezért tisztelettel javasoljuk az írásbeli küldetésnek és a megbízásnak sürgős foganatosítását, hogy a f. hó 4-én 9 órakor tartandó ülésen már a miniszter úr képviselője jelen lehessen.

Tisztelettel:
Dr. Bende István sk.
külkereskedelmi tanácsos

Tisztázat — UMKL, UM 35/1945. sz.

(Dr. Bende István az Újjáépítési Minisztérium kereskedelmi osztályának a vezetője volt.)

4

1945. június 13.

AZ ÚJJÁÉPÍTÉSI MINISZTÉRIUM ÁLLÁSFOGLALÁSA ARRÓL, HOGY AZ ÁLLAMI ÉPÜLETHELYREÁLLÍTÁSI MUNKÁLATOK CSAK A LEGSZÜKSÉGESEBB HASZNÁLHATÓSÁG MÉRTÉKÉIG HAJTHATÓK VÉGRE

Értesítem fent nevezett csoportokat, hogy Miniszter Úr felmerült eset kapcsán akként döntött, hogy az állami épülethelyreállítási munkálatok — a munkaerő- és anyaggazdálkodási szempontokra figyelemmel — ez idő szerint csak az

állag megóvásának, illetve a legszükségesebb használhatóság biztosításának mértékéig hajthatók végre.

Kiadta: Cserzy

Belső ügyviteli irat — UMKL, UM 8002/45. sz.

(Az állásfoglalást — az ügyiratra írt utasítás szerint — a munkaügyi, az építési, az anyaggazdálkodási, valamint a gazdaságpolitikai csoportok kapták kézhez.)

5/a

1945. június 26.

AZ ÚJJÁÉPÍTÉSI MINISZTÉRIUM ÁRPOLITIKAI CSOPORTJÁNAK MEGSZERVEZÉSE

A kereskedelmi főcsoport munkakörébe osztatott be az árpolitikai munkakör is. Ennek megszervezéséhez ama vezetőelv alapján fogtunk hozzá, hogy az árpolitikát jelenleg technikailag és érdemében is irányító Közellátási Minisztérium, illetőleg annak árpolitikai főosztályával a lehetőség szerint zavartalan egyetértésben működhessünk, viszont az árpolitikával kapcsolatos kívánságainknak maradék nélkül érvényt szerezhessünk.

Ennek érdekében az illetékes Mátéffy államtitkár úrral elvileg megállapodtunk abban, hogy a Közellátási Minisztérium árpolitikai főosztályáról megfelelően képzett szakreferens kerül át minisztériumunk kereskedelmi főcsoportjára, s viszont minisztériumunk főosztálya az árpolitikai kérdések ottani megvitatására, különösen a tárcaközi értekezletekre, mindenkor meghívást kap.

A fenti megoldás a kereskedelemnek, mind a külkereskedelmi, mind a belkereskedelmi vonalán egyaránt eredményesnek ígérkezik. Külkereskedelmi szempontból a Tárcaközi Külkereskedelmi Bizottságban a két minisztérium képviselői ugyanis együttesen vesznek részt, s a fenti kapcsolat lehetővé teszi majd, hogy a Tárcaközi Bizottságban történő esetleges nézeteltéréseket megelőzve, megállapodás történjék a két érdekelt tárca között, ami után harmadik tárcának ellentétes állásfoglalása könnyen megdönthető.

Belkereskedelmi vonalon pedig mind az árkérdésbe való beavatkozás mértéke tekintetében, mind pedig az egyes áruk árának kialakítása, főképpen pedig a feketepiac elleni küzdelem terén a két tárca együttes erővel léphet fel. Ehhez az elgondoláshoz a kereskedelmi tárca is elvben csatlakozik.

A fentiek előrebocsátása után tisztelettel kérjük, hogy dr. Draxler Brúnó közellátási főfelügyelőt (VII. 3. fizetési osztály) napi cca 2 ½ órai munkateljesítmény mellett havi 3000 pengő külön munkadíjátalány megállapításával a tárcától kikérni szíveskedjék.

Minisztériumunkban elvégzendő árkalkulációs munkákra, a többi szakcsoportok ilyen tárgyú kiszolgálására állandó szolgálattételre kérjük átrendelni dr. Élő Ferenc közellátási tb. szakelőadót (VIII. f.o.) — Draxler, mint a közellátási főosztályvezető „jobbkeze", a nehezebb szakkérdésekben áll rendelkezésre és elvi ügyekben tölti be az összekötő szerepét, addig dr. Élő a technikai adminisztratív referens és összekötő szerepét töltené be.

Fenti javaslatunk a Közellátási Minisztérium árpolitikai főosztálya vezetőjének indítványa alapján történt és ezért ilyen tárgyú kikérés teljesítése eleve biztosítva van.

A javaslatba hozott tisztviselők curriculum vitae-jét és előterjesztését mellékeljük.

Bende István
és két olvashatatlan
aláírás

Belső ügyviteli irat — UMKL, UM 3026/1945. sz.

(A csoport valóban megalakult. A dokumentumban említettek közül *Draxler Brúnó* 1911-ben született. A bécsi Világkereskedelmi Főiskolán tanult. Különböző londoni vállalatoknál szerzett gyakorlatot. Pályafutását Jugoszláviában kezdte, 1942-ben a Közellátási Hivatalba került Budapestre. 1945 februárjától májusáig a Budapesti Közellátási Kormánybiztosságon dolgozott, majd a Közellátási Minisztérium árügyekkel és a vidéki árszabályozó hatóságok irányításával foglalkozó ügyosztályát vezette. *Élő Ferenc* 1909-ben született. A Közgazdaságtudományi Egyetem közigazgatási szakán tanult. A Közellátási Minisztérium Faipari Ármegállapító Ügyosztályáról került az Újjáépítési Minisztériumba. — A két említett tisztviselő adatait saját önéletrajzaik alapján ismertettük.)

5/b

1945. július 27.

AZ ÚJJÁÉPÍTÉSI MINISZTÉRIUM ÉS A KÖZELLÁTÁSÜGYI MINISZTÉRIUM EGYÜTTMŰKÖDÉSE ÁRPOLITIKAI KÉRDÉSEKBEN

Tárcánk és a Közellátásügyi Minisztérium mint árhatóság között a közvetlen és a lehető legharmonikusabb együttműködés megteremtése céljából a kereskedelmi csoport javaslatára s munkatervének ilyen irányú ellátására, kérésünkre a közellátási miniszter állandó összekötőül átengedte délutáni szolgálatra *Dr. Draxler Brúnó* közellátási főfelügyelőt és állandó jellegű árelőadóul *dr. Élő Ferenc* szakelőadót.

A fenti összeköttetés technikai megteremtése óta a kereskedelmi csoport minden vonalon bekapcsolódott a jelentősebb árpolitikai problémák figyelemmel kísérésébe, és érvényesítette befolyását az újjáépítés szempontjából fontos kérdésekben. A magyar árpolitika feladatairól és az újjáépítés gazdaságpolitikájában való érvényesülésnek előfeltételeiről dr. Draxler főfelügyelő részletes tanulmányt dolgozott ki mindkét tárca ügykörének és az együttműködés lehetőségének ismeretében.

Az említett feljegyzésben részletesen kifejtett megállapításokból az újjáépítési program szempontjából az alábbi elvi következtetések vonhatók le:

1) megfelelő hatósági árpolitika az ország gazdasági újjáépítésének egyik fontos előfeltétele;

2) az árpolitikai feladatok nem láthatók el a termelési, kereskedelmi és pénzügyi politika egyéb eszközeinek párhuzamos igénybevétele nélkül;

3) szükséges tehát, hogy az U. M. egyrészt az árpolitikát kísérje figyelemmel, abból a szempontból, megfelelnek-e az árirányítást végző hatóság elgondolásai az általános újjáépítési politika célkitűzéseinek, másrészt a többi gazdasági irányító szerv intézkedéseit figyelje a tekintetben, nem gyakorolnak-e azok az árszint alakulására nem kívánatos hatást.

Gyakorlati szempontból az árpolitikai legfőbb hatóság és az újjáépítési legfőbb hatóság közötti együttműködés további biztosítása érdekében szükségesnek látszik, hogy tárcánk keretén belül is az árirányítás és azzal összefüggő elgondolások, intézkedések és tájékoztatás teljesen egybehangoltassék. Ennek érdekében az alábbi körrendelet kiadását javasoljuk.

Belső ügyviteli irat — UMKL, UM 25.013/1945. sz.

(Az előzőekben említett körrendelet szövegét az 5/*c*. sorszámú dokumentum tartalmazza.)

5/c

1945. augusztus 2.

KÖRRENDELET AZ ÚJJÁÉPÍTÉSI MINISZTÉRIUM ÉS A KÖZELLÁTÁSÜGYI MINISZTÉRIUM MINT ÁRHATÓSÁG KÖZÖTTI EGYÜTTMŰKÖDÉSRŐL

A kormányzat az árkérdésben úgy döntött, hogy az átmenetileg tűrt szabad áralakulás után a közellátási célra beszolgáltatásra kerülő mezőgazdasági termékek, valamint a legfontosabb ipari nyersanyagok és közszükségleti iparcikkek ára ismét hatóságilag nyerjen megállapítást. A bánya- és ipartermékek árszabályozása tárgyában kiadott 4.120/1945. M. E. számú rendelet értelmében (Magyar Közlöny 1945. július 1-i száma) az ármegállapítások most vannak folyamatban.

A hatósági árirányítás az újjáépítési terv egyik fontos szerves része. Ezért egyrészt az árpolitika és a többi gazdasági irányító intézkedés közötti összhang, másrészt az árirányítás előfeltételeinek biztosítása céljából az árhatóság hatáskörét gyakorló Közellátásügyi Miniszter Úrtól egy árpolitikai összekötő kijelölését és az Újjáépítési Minisztériumban teljesítendő állandó szolgálatra egy árelőadó kirendelését kértem. A Közellátásügyi Miniszter úr összekötőül dr. Draxler Brúnó közellátási főfelügyelőt, a K. M. VIII/1 (elvi és külkereskedelmi árirányítási) osztályának vezetőjét jelölte ki azzal, hogy nevezett a délutáni órákban rendelkezésemre álljon. Helyetteséül és állandó szolgálattételre dr. Élő Ferenc szakelőadót rendelte át. Mindkét tisztviselő az U.M. kereskedelmi csoportjához nyert beosztást. Nevezettek feladatának eredményes ellátása érdekében a következőket rendelem:

1) A kereskedelmi csoport vezetője személyesen, vagy a K.M. összekötő, illetve annak helyettese útján tájékoztatni tartozik az illetékes csoportokat minden olyan a Közellátásügyi Minisztérium által tervezett jelentősebb árpolitikai intézkedésről, amely a gazdasági újjáépítésre kihatással lehet;

2) a Közellátásügyi Minisztériumban az árszabályozással kapcsolatban tartandó nagyobb jelentőségű megbeszéléseken, amelyekre az U.M. meghívást kap — ha esetenkint másképp nem intézkedem — a kereskedelmi csoport vezetője vagy az általa kijelölt tisztviselő által képviseltetem magam. A megbeszélések eredményéről a kereskedelmi csoport vezetője tájékoztatja az illetékes szakcsoportot;

3) olyan javaslatok, vagy rendelkezések tervezetének elkészítésénél, amelyek az árszint alakulását közvetlenül vagy közvetve érintő intézkedést tartalmaznak, valamint más gazdasági irányító hatóságok által véleményezésre megküldött hasonló tartalmú javaslatok vagy rendelkezések elbírálásánál az illetékes

csoport szóban vagy írásban tájékoztatni tartozik a kereskedelmi csoportot, illetve annak állásfoglalását tartozik kikérni árpolitikai szempontból;

4) minden a minisztériumban tartott megbeszélésre vagy értekezletre, amelyen olyan a termelést vagy az áruforgalmat érintő jelentősebb kérdések kerülnek megvitatásra, amelyek az áralakulásra is befolyással vannak, a kereskedelmi csoport útján a K.M.-összekötőt, illetve annak helyettesét is meg kell hívni.

Nagy Ferenc s.k.

Másodlat — UMKL, UM 25.013/1945. sz.

(A rendelet melléklete részletesen felsorolja azokat az árucikkeket, illetőleg gazdasági jellegű szolgáltatásokat, melyek „legfeljebb a közellátásügyi miniszter által előzetesen megállapított áron hozhatók forgalomba, illetve azokért legfeljebb a közellátásügyi miniszter által megállapított díjak számíthatók". A kereskedelmi csoport tárgyalási illetékességét *Varga István* államtitkár kétségbe vonta. Árpolitikai ügyekben a Gazdaságpolitikai osztályt tekintette illetékesnek. Véleménye szerint a „mai rendszer mellett nem lehetséges" az Újjáépítési Minisztériumnak az árpolitikára befolyást gyakorolnia. *Gács Lajos* államtitkár véleménye szerint a befolyás elsősorban a minisztériumon belüli együttműködésen múlik. Az UMKL, UM 25.013/1945. sz. ügyirat tartalmazza *Gács* államtitkár IX. 24-én kelt előterjesztését.)

6

1945. június 27.

AZ IDEIGLENES NEMZETI KORMÁNY 3.950/1945. ME SZÁMÚ RENDELETE AZ ORSZÁGOS ÉPÍTÉSÜGYI KORMÁNYBIZTOS FELADATÁNAK ÉS HATÁSKÖRÉNEK MEGÁLLAPÍTÁSÁRÓL ÉS ORSZÁGOS ÉPÍTÉSÜGYI TANÁCS LÉTESÍTÉSÉRŐL

Az Ideiglenes Nemzetgyűlés által az 1944. évi december hó 22. napján adott felhatalmazás alapján az országos építésügyi kormánybiztos feladatának és hatáskörének megállapítása és Országos Építésügyi Tanács létesítése tárgyában a minisztérium a következőket rendeli:

Országos építésügyi kormánybiztos

1. §

(1) A háború pusztításai következtében az épületekben szükségessé vált helyreállításokat, valamint az egyéb köz- és magánépítkezéseket is, amennyiben

azok a szorosabb értelemben vett magasépítkezés körébe tartoznak — e munkálatok tervszerűségének és szakszerűségének és a városrendezési szempontok biztosítása céljából — az ország egész területén az országos építésügyi kormánybiztos (továbbiakban: kormánybiztos) irányítja és vezeti. A kormánybiztos hatásköre nem terjed ki a vasút, a posta, a közutak, a hidak és a gépjárműközlekedéssel kapcsolatos újjáépítésre.

(2) A kormánybiztos tennivalóit további rendelkezésig a Fővárosi Közmunkák Tanácsának (továbbiakban: Közmunkatanács) elnöke látja el.

(3) Az 1937:VI. törvénycikk szerint a Közmunkatanácsot megillető másodfokú építésügyi hatósági jogkört a kormánybiztos működésének ideje alatt a Közmunkatanács által saját tagjai sorából választott háromtagú fellebbviteli bizottság gyakorolja.

2. §

(1) A kormánybiztos tevékenységi körében — a kormány általános jellegű szervezési, pénzügyi, gazdasági, szociális és kulturális intézkedéseire figyelemmel — az újjáépítési miniszter felügyelete alatt működik.

(2) A kormánybiztos feladatának ellátásában igénybe veheti a Közmunkatanács hivatali személyzetét is.

(3) A kormánybiztos működéséhez szükséges személyzetről, továbbá a személyi és dologi kiadásokról a Közmunkatanács hivatali szervezetének bővítésével, valamint egyéb, a kormánybiztos által javasolt módon az újjáépítési miniszter a pénzügyminiszterrel egyetértve gondoskodik.

(4) A szükséges ügyviteli és ügykezelési szabályokat a kormánybiztos állapítja meg.

3. §

(1) Az újjáépítési miniszter általános vagy időszaki országos újjáépítési terveinek alapulvételével a köz- és magánépületek helyreállításának és létesítésének tervezetét és szabályait az 1937:VI. törvénycikk által megállapított körben a kormánybiztos határozza meg, s ő gondoskodik azoknak végrehajtásáról. A kormánybiztos ebben a körben különösen:

a) az építkezések és a városrendezés biztosítása végett megfelelő adatszolgáltatást (bejelentést) rendel el;

b) gondoskodik a szorosabb értelemben vett műszaki újjáépítés megkezdéséhez szükséges előmunkálatok elvégzéséről;

c) szabályozza az építőipari anyagárakat, valamint a vállalkozói haszon mértékét;

d) gondoskodik az újjáépítési miniszter által megállapított anyaggazdálkodási terv értelmében rendelkezésre bocsátott tőke, nyersanyag, munkaerő, szállítási eszközök, valamint energiaforrások felhasználásának tervszerűségéről és ennek keretében meghatározza az építkezések (helyreállítási munkálatok) sorrendjét;

e) szabályozza a romanyagok felhasználását és az azokért járó térítést.

(2) Az 1870:X. és az 1937:VI. törvénycikk szerint az iparügyi minisztert és a belügyminisztert, valamint a jelen § (1) bekezdése alá eső ügyekben a fennálló jogszabályok szerint az illetékes szakminisztereket megillető hatáskör — ideértve a rendeleti szabályozásra vonatkozó felhatalmazást is — a kormánybiztosra száll át.

(3) Mindazokat a jogokat, amelyek a közalkalmazottakkal szemben az egyes szakminisztereket megilletik — ideértve a bírságolást, a fegyelmi eljárást és a felfüggesztést is — jelen rendelettel megállapított feladatkörében a kormánybiztos is gyakorolhatja.

(4) A kormánybiztos működéséről negyedévenként az újjáépítési miniszternek jelentést tesz.

4. §

A kormánybiztos a minisztériumhoz az újjáépítési miniszter útján, az egyes miniszterekhez közvetlenül tesz előterjesztéseket, a polgári és katonai hatóságokkal közvetlenül érintkezik, az önkormányzati és egyéb első és másodfokú szervekhez a jelen rendelettel megállapított jogkörében rendeleteket intézhet, és azoktól közvetlenül jelentéseket kívánhat.

5. §

A kormánybiztos a jelen rendelettel megállapított feladatkörében a rendelkezésre bocsátott hitelkerettel rendelkezik, és ezen hitelkeret erejéig az államkincstár nevében magánjogi ügyletek kötésére jogosult.

Országos Építésügyi Tanács

6. §

(1) A kormánybiztos támogatására Országos Építésügyi Tanácsot kell alakítani.

(2) A tanács elnöke a kormánybiztos.

(3) A tanács tagjai:

a) A Magyar Nemzeti Függetlenségi Frontba tömörült öt politikai párt által kiküldött egy-egy tag,

b) a Szakszervezeti Tanács, a Parasztszövetség és a mérnökök országos szabadszakszervezete által kiküldött egy-egy tag,

c) a gazdasági szakminiszterek döntése alapján az érdekképviseletekből kiküldött 2—2 tag,

d) a miniszterek által kiküldött egy-egy tag,

e) a kormánybiztos javaslata alapján a miniszterelnök által kinevezett négy tag.

(4) A tanács ügyrendjét a kormánybiztos állapítja meg.

7. §

(1) A tanács a kormánybiztos által eléje terjesztett ügyekben véleményt nyilvánít. Az általános város- (község-) rendezés terveire vonatkozóan a kormánybiztos a tanácsot meghallgatni köteles.

(2) Ha a tanácsülésen lévő tagok ⅔-a az általános város- (község-) rendezési terv tekintetében a kormánybiztos javaslatával nem ért egyet, azt a tanács véleményezésével együtt az újjáépítési miniszterhez kell jóváhagyás végett felterjeszteni.

8. §

A jelen rendelet kihirdetésének napján lép hatályba.

Miklós Béla s.k.
miniszterelnök

Magyar Közlöny 1945. július 1. (65. sz.)

7/a

1945. június 28.

KIVONAT AZ ÚJONNAN FÖLDHÖZJUTTATOTTAK MUNKAESZKÖZÖKKEL VALÓ ELLÁTÁSA ÜGYÉBEN AZ ÚJJÁÉPÍTÉSI MINISZTÉRIUMBAN TARTOTT FŐCSOPORTKÖZI ÉRTEKEZLET JEGYZŐKÖNYVÉBŐL

Elnöklő miniszter — a napirendi sorrend megváltoztatásával — felkérte a II. (kereskedelmi) csoport előadóját az újonnan földhöz juttatott és gazdasági felszereléssel nem rendelkező gazdák munkaeszközökkel és anyagokkal való ellátása, valamint az ehhez szükséges hitel biztosítása és a hitelnyújtás technikai megoldása érdekében indított akcióról való jelentéstételre.

Dr. Bende István csoportelőadó jelenti, hogy Bárányos államtitkár javaslata alapján körülbelül 450—500 000 földhözjuttatott gazda közül mezőgazdasági felszerelés nélkül álló, mintegy 200—250 000 gazda számára hitelben mezőgazdasági felszerelést bocsátanánk rendelkezésre. Az OKH vállalná a hitel nyújtását. A lebonyolításban a „Hangya", esetleg a Mezőgazdák Szövetkezete venne részt. Felmerült az a gondolat is, hogy a meglévő készleteket kellene összegyűjteni, továbbá a 10 holdon felüli gazdáknál levő mezőgazdasági felszerelési feleslegeket kellene a nélkülöző gazdáknak átadni.

Elnöklő miniszter megállapítja, hogy a közvélemény nem egészen azt várja a minisztériumtól, amit a minisztérium számára megállapított hatásköri rendelet előír, hanem lényegesen többet. Minthogy itt igen sok tényező, illetékesen és illetéktelenül is átlépi a maga hatáskörét, azért, hogy a közvélemény felé eredményeket mutasson fel, hozzászoktatták ahhoz, hogy mindenkitől többet vár, mint ami rá van bízva. A miniszterelnök úr maga is, a közvélemény egyik tagjaként, úgy nyilatkozott, hogy az újjáépítési miniszter az újjáépítés motorja és rugója legyen. Nem egészen elég az, hogy csendesen figyeljük, mit csinálnak a maguk területén az egyes szakminiszterek, nem elég az, hogy kénytelenek vagyunk egyik miniszter túlzásait korlátozni pénz vagy egyéb okok miatt, de részesei kell hogy legyünk az újjáépítés munkájának. Ha valamit ezen a téren tenni akarunk, akkor a legdemokratikusabb irányban és a legjobb figyelemmel kísért irányban kell tenni valamit. Ez a most földhözjuttatottak gazdasági megsegítése. Ha mi ezeket megsegítjük, az egész mezőgazdaság termelőkészségét fokozzuk. Azt kell megállapítani hozzávetőlegesen, hogy az elkövetkező mezőgazdasági munkálatokhoz, tehát nem azokhoz, melyek a jövő tavasszal jönnek el, hanem már legközelebb, milyen termelőeszközökből mennyit kell juttatni. Ez idő szerint a legfontosabb az eke, ásó, fejsze biztosítása. *Át kell írnunk az Iparügyi Minisztériumhoz, hogy mennyi ekét tud gyártani az ipar, egyéb foglalkoztatottsága mellett. A mezőgazdasági csoport dolgozza ki, hogy mire és milyen mértékben van szükség, az ipari csoport próbáljon számot vetni ezeknek a szükségleteknek egybevetésével, hogy ne menjünk az Iparügyi Minisztérium elé olyan kéréssel, mely tájékozatlanságunkat mutatná.* Érdeklődni kell aziránt is, hogy a *bőrpiac* mit tud lószerszámként szolgáltatni a mezőgazdaságnak.

Tóry G. ny. államtitkár, főtanácsadó szerint a felvetett probléma szempontjából elsősorban a mezőgazdasági szerszámok gyártását kell felbecsülnünk. Minthogy bőrgyártásunk súlyos anyaghiány miatt szerszám készítésére alig vállalkozhatik, a kenderipart lehetne bizonyos mértékig megfelelő pótanyag készítésébe bevonni. Véleménye szerint azonban e tekintetben is nehézségek lesznek.

Elnöklő miniszter megállapítja, hogy a mezőgazdasági csoport feladata kidolgozni a földhöz juttatott gazdák mezőgazdasági eszközökkel leendő felszerelésének szükségleteit, továbbá a vonatkozó ipari termelés lehetőségeit. Az ország lóállományában bekövetkezett óriási mértékű fogyasztásra tekintettel, kívánatos lenne néhány ezer járom készítését előmozdítani, hogy a szántás ló hiányában szarvasmarha fogatolása útján is történhessék.

Jegyzőkönyv-kivonat — UMKL, UM 25004/2/1945.

7/b

1945. július 5.

MINISZTERTANÁCSI ELŐTERJESZTÉS AZ ÚJONNAN FÖLDHÖZJUTTATOTTAK MUNKAESZKÖZÖKKEL VALÓ ELLÁTÁSA TÁRGYÁBAN

A földreform által földhözjuttatott kisgazdatársadalom termelő munkájának megindítása az ország újjáépítése szempontjából elsőrendű fontossággal bír. A gazdaságilag rendkívül súlyos helyzetbe jutott ország talpraállása ugyanis teljesen elképzelhetetlen, ha az a 3—3 ½ millió kat. holdat kitevő szántóföldterület, amely a földreform folytán gazdát cserélt, mezőgazdasági termelésünkből kikapcsolódnék, vagy csak lényegesen csekélyebb terméseredményt tudna elérni. A földhözjuttottak legnagyobb része viszont a teljesen nincstelen mezőgazdasági munkások sorából került ki, akik sem a termelés megindításához szükséges készpénztőkével, sem munkaeszközökkel, szerszámokkal és egyéb termelési segédanyagokkal nem rendelkeznek, s így erősen kétséges, hogy be tudnak-e kapcsolódni és ha igen, milyen mértékben a termelés munkájába.

Az ország újjáépítése érdekében minden eszközt meg kell tehát ragadnunk, hogy a földhözjuttatottak termelő munkájának megindítását biztosítsuk. E cél elérésére két legsürgősebben igénybe veendő eszközt látok:

1) a földhözjuttatottak hitelellátását,

2) a földhözjuttatottaknak a termelés megindításához szükséges munkaeszközökkel és segédanyagokkal való ellátását.

Figelemmel arra, hogy a felvetett kérdés elsőrangú újjáépítési érdekeket érint, s a megoldás olyan intézkedések kiadását teszi szükségessé, amelyek valamennyi gazdasági tárca ügykörét érintik, az ügykiöröm megállapítása és az újjáépítési minisztérium szervezése tárgyában kiadott 2660/1945. M.E. sz. rendelet 1. §-ának (1) bekezdésében foglaltakra[1] hivatkozva bejelentem, hogy az érdekelt tárcákkal karöltve a fentiekkel kapcsolatban szükséges intézkedéseket meg kívánom tenni, és az esetleg szükségessé vált rendeleteket ki kívánom adni.[2]

Kérem ennek szíves tudomásulvételét.

Két olvashatatlan aláírás

Másolat — UMKL, UM 25004/1945.

[1] Az említett rendeletet az 1. sz. dokumentum tartalmazza.

[2] A Magyar Közlöny 1945. július 1-i száma közölte az Ideiglenes Nemzeti Kormány 4040/1945. ME sz. rendeletét az 1945. évi mezőgazdasági termés beszolgáltatásáról, forgalmáról és felhasználásáról, valamint a mezőgazdasági termékek ipari termékekkel való ellátásáról, melyben az Újjáépítési Minisztérium nem szerepel illetékesként. A mezőgazdasági-ipari árucsere, illetve kompenzáció rendezését a Földművelési, Ipari és Közellátási Minisztérium ügykörébe utalja.

7/c

1945. július 13.

A KÖZELLÁTÁSI MINISZTER VÉLEMÉNYE AZ ÚJONNAN FÖLDHÖZJUTTATOTTAK MUNKAESZKÖZÖKKEL VALÓ ELLÁTÁSÁVAL KAPCSOLATOS RENDELETTERVEZETRŐL

A közellátásügyi minisztérium rövid úton közölte a rendelettervezettel kapcsolatban, hogy azt a 4.040/1945. ME számú rendeletben szabályozott ipari kompenzáció lebonyolításával csak akkor tudja koordinálni, ha a végrehajtás a közellátási miniszterrel egyetértőleg történik. Ugyane célból kéri, hogy az igénybe vett munkaeszközök szétosztása tekintetében a rendelet ne biztosítson kizárólagos igényt a földhözjuttatottak részére, hogy a munkaeszközök az ipari kompenzáció keretébe is beállíthatók legyenek.

Belső ügyviteli irat — UMKL UM 25004(2)1945.

(A véleményben említett rendeletet a 7/b. sz. dokumentum tartalmazza. Az ún. ipari kompenzáció az ipari és a mezőgazdasági termékek közvetlen cseréjét volt hivatva előmozdítani. Később ezeket a kompenzációs megállapodásokat a Mezőgazdasági és Ipari Árucsere Iroda keretében bonyolították le, mely a 104500/1945. KM sz. rendelet értelmében 1945. augusztus 12-én kezdte meg működését. A Közellátási Minisztérium felügyelete alatt állt. Működését tárcaközi bizottság ellenőrizte, melynek tagjai közül a rendelet nem említette az Újjáépítési Minisztériumot, de a minisztérium ennek később mégis tagja lett. Az Iroda működésére vonatkoznak a 24/a, /b, /c. sz. dokumentumok is.)

7/d

1945. július 16.

AZ ÚJJÁÉPÍTÉSI MINISZTER ILLETÉKESSÉGE AZ ÚJONNAN FÖLDHÖZJUTTATOTTAK MUNKAESZKÖZÖKKEL VALÓ ELLÁTÁSÁNAK KÉRDÉSÉBEN

Miniszter Úr rövid úton eljuttatta hozzám a mezőgazdasági munkaeszközök bejelentése és forgalmuk korlátozása tárgyában kiadandó kormányrendelet tervezetét. A rendelettervezettel kapcsolatban tisztelettel a következőkre mutatok rá:

A magam részéről is indokoltnak tartom, hogy a rendelet hatálya alá tartozó mezőgazdasági munkaeszközök tekintetében a kormányzat szigorú készletgazdálkodást vezessen be. Mind a készletek bejelentését, mind azok igénybevételét helyeslem. Tárcám részéről ennek további támogatásául rámutatok még arra is, hogy az országot terhelő jóvátételi kötelezettség teljesítése során Jugoszlávia számára nagyobb mennyiségű mezőgazdasági munkaeszközt kell szállítanunk.

Nem osztom azonban Miniszter Úr állásfoglalását abban a kérdésben, hogy a mezőgazdasági munkaeszközök kötött gazdálkodásának irányítását az újjáépítési tárca irányítása alá kívánja vonni. A felvetett kérdés több tárca hatáskörét érinti, így a kereskedelem- és közlekedésügyi, a földmívelésügyi és a közellátásügyi tárcák éppúgy érdekeltek, mint az iparügyi tárca. Ha tehát az egységes és gyors intézkedés céljából a mezőgazdasági munkaeszközök forgalmának egy tárca hatáskörébe utalása mutatkozik szükségesnek, indokoltabbnak tartanám, hogy a kérdés rendezésével a felsorolt tárcák valamelyike bízassék meg. Tekintettel arra, hogy megítélésem szerint a kérdéses munkaeszközök túlnyomó része a kereskedelem útján kerül forgalomba, a magam részéről hatáskör szempontjából a kereskedelem- és közlekedésügyi tárcát hozom javaslatba azzal, hogy az ipari termelést és jóvátételi szállításokat érintő kérdésekben velem egyetértésben járjon el.

Annak további alátámasztására, hogy az újjáépítési tárca hatáskörének célzott kiterjesztését indokolatlannak tartom, tisztelettel rámutatok arra, hogy Miniszter Úr több ízben hangsúlyozottan adott annak a véleményének kifejezést, hogy az Újjáépítési Minisztérium nem kíván konkrét ügyek intézésével foglalkozni, sem pedig a többi tárcák hatáskörét elvonni, hanem feladatát egyedül az újjáépítés országos jelentőségű kérdéseinek az egységes irányításában, az egyes szaktárcák között az összhang biztosításában és a koordinációban látja. Teljesen egyetértek ezzel a Miniszter Úr által kifejezésre juttatott elgondolással és ebből a szemszögből nehezen találom indokolhatónak, hogy Miniszter Úr a kötött gazdálkodásnak, — amelyben az egyes tárcák érdekeltsége folytán az egységes irányítás amúgyis nehezen biztosítható —, egy ilyen kisebb jelentőségű szektorát saját hatáskörébe vonja, s ezzel a kötött gazdálkodás irányítása egységesítés helyett inkább szétaprózódjék.

Célszerűségi szempontból még arra is hivatkozom, hogy a most megalakított Újjáépítési Minisztériumnak nincsenek olyan kellő gyakorlattal rendelkező központi és helyi végrehajtó szervei, amelyek a rendelet céljainak lehetőleg teljes megvalósítását hathatósan biztosítanák.

Mindezek összefoglalásával tisztelettel kérem Miniszter Urat, hogy a rendelettervezet tárgyalását a minisztertanács napirendjéről levenni, és a kérdés szabályozását az érdekelt tárcák egyetértésének biztosítása mellett a kereskedelem- és közlekedésügyi miniszter úrnak átengedni méltóztassék.

A miniszter rendeletéből: *Dr. Szabó József* miniszteri tanácsos

A kiadmány hiteléül
Fenyédy
miniszteri s.h. igazgató h.

Tisztázat — UMKL, UM 25.004(2)1945.

8/a

1945. július 2.

A KERESKEDELEM- ÉS KÖZLEKEDÉSÜGYI MINISZTÉRIUM TISZTVISELŐINEK AZ ÚJJÁÉPÍTÉSI MINISZTÉRIUMBA VALÓ BERENDELÉSE

Folyó évi június hó 26-án kelt, idézett számú átiratában Miniszter Úr közölte velem, hogy *Tolnay Lajos* MÁV műszaki főtanácsos és *Kovács Alajos* MÁV igazgatót, a vezetése alatt álló minisztériumba berendelni szándékozik.

Ezzel kapcsolatban tisztelettel értesítem Miniszter Urat, hogy a nevezett tisztviselők berendeléséhez nincs módomban beleegyezésemet adni, s kötelességem azt is közölni, hogy helyettük más vasúti tisztviselők berendeléséhez sem járulhatok hozzá.

A gondozásomra bízott közlekedési érdekek ugyanis nem engedik meg, hogy oly vasúti tisztviselőket, kik képzettségüknél és munkaképességüknél fogva, az ország gazdasági életére annyira fontos vasúti helyreállítási munkálatoknál eredményes munkát végezhetnek, más tárcának rendelkezésére bocsássam, viszont Miniszter Úr bizonyára nem kíván oly tisztviselőket berendelni, kik fontosabb munkakör ellátására nem alkalmasak.

Különben is a vasutak újjáépítési és helyreállítási munkálatainak irányítása és ellenőrzése egyedül és kizárólag a vezetésem alatt álló minisztérium feladata, és erre való tekintettel is kérnem kell Miniszter Urat, hogy vasúti tisztviselőknek saját tárcája körében való foglalkoztatásától eltekinteni méltóztassék.

Biztosítani kívánom azonban Miniszter Úr támogatását, és súlyt helyezek arra, hogy a vasúti újjáépítő munkáknál Miniszter Úrnak megfelelő befolyása legyen. Ezért a minisztertanácshoz előterjesztést tettem, és az el is fogadta azt a javaslatomat is, hogy a vasúti járművek gyártásának és helyreállításának meggyorsítása érdekében alakított tárcaközi bizottságba Miniszter Úr képviselője is meghívassék.

Gerő Ernő

Tisztázat — UMKL, UM 26.010/1945. sz.

(A válaszvezeten VIII. 15-i dátummal *Antall József* következő kézírásos megjegyzése olvasható:

„Véleményem szerint tudomásul kell vennünk, és kijelölni valakit az iparügyi- és közlekedési csoportból a tárcaközi bizottságba.")

8/b

1945. július 11.

AZ ÚJJÁÉPÍTÉSI MINISZTÉRIUM ÁTIRATA A KERESKEDELEM- ÉS KÖZLEKEDÉSÜGYI MINISZTERHEZ, AZ ÚJJÁÉPÍTÉST KOORDINÁLÓ HATÁSKÖRRŐL

Hivatkozással a Miniszter Úrnak 1945. évi július hó 2-án 13.212/II/1. szám alatt kelt átiratára, van szerencsém a következőket közölni:

A Miniszter Úr arról értesít, hogy az általam 379/1945/I/1 szám alatti átirattommal kért vasúti tisztviselőknek minisztériumomba való berendeléséhez nincs módja hozzájárulni, s kötelességszerűen közli azt is, hogy helyettük más vasúti tisztviselők berendeléséhez sem járulhat hozzá. Utal arra is, hogy a vasutak újjáépítési és helyreállítási munkálatainak irányítása és ellenőrzése egyedül és kizárólag a vezetése alatt álló minisztérium feladata, és erre való tekintettel arra kér, hogy a vasúti tisztviselőknek saját tárcám körében való foglalkoztatásától tekintsek el.

Felhívom Miniszter Úr figyelmét arra, hogy az Újjáépítési Minisztérium ügykörének megállapítása tárgyában kiadott 2660/1945. M.E. rendelet 1. §-ának (1) bekezdése kötelességemmé teszi, hogy az újjáépítéssel felmerülő feladatokat, úgyszintén azok megoldásának sorrendjét én állapítsam meg. A (2) bekezdés pedig feladatomul tűzi ki, hogy az illetékes miniszterek együttes közreműködésével és azokkal egyetértve mind általánosságban, mind egyes időszakokra az ország gazdasági újjáépítésének tervét én készítsem el.

A (3) bekezdés szerint részt kell vennem az egyes gazdasági tárcák költségvetési előirányzatának megállapításában. A (4) bekezdés szerint egyetértésem szükséges az újjáépítést érintő rendes és rendkívüli póthitelek igénylésére.

Az (5) bekezdés szerint megállapításom szolgál irányadóul abban a tekintetben, hogy az egyes tárcák körében a szállítási eszközök mily mértékben vehetők igénybe és használhatók fel. Amidőn tehát a vasutak újjáépítési és helyreállítási munkálatainak gyakorlati irányításába és ellenőrzésébe beleszólni nem kívánok, a fentiekben részletezett és rám bízott feladatok kötelességszerű megoldása érdekében nem oszthatom a Miniszter Úrnak azt az álláspontját, hogy az ország újjáépítési tervének elkészítésénél annak egyik legfontosabb ágát a közlekedésügyet és vele együtt a vasutakat figyelmen kívül hagyjam.

Bár a vasúti tárcaközi bizottságban való képviseltetésemről — mely bizottság minisztériumom felállítása előtt hívatott életre —, magam kívántam volna gondoskodni, megköszönöm Miniszter Úrnak, hogy erről helyettem előzetes értesítésem nélkül gondoskodni szíves volt.

Olvashatatlan aláírás

Fogalmazvány — UMKL, UM 26.010/1945.

(A választ nem küldték ki. Az aktán kívülről *Antall József* kézzel írt megjegyzése: „így nem küldhető el a tisztázat" VIII. 17. Az irattárba helyezés kelte: 1945. IX. 24.

A Vasúti Tárcaközi Bizottságba az Újjáépítési Minisztérium július 6-án *dr. Visegrády József* közlekedési főcsoportvezetőt delegálta.)

9

1945. július 6.

TÁJÉKOZTATÓ ADATOK KÉRÉSE VAS ZOLTÁN POLGÁRMESTERTŐL AZ ORSZÁGOS ÚJJÁÉPÍTÉSI TERV ELKÉSZÍTÉSÉHEZ

A 2660/1945. M.E. sz. rendelet[1] szerint az általános gazdasági és pénzügyi politika tervszerűségének biztosítása tárcám hatáskörébe tartozik. Feladatom továbbá, hogy az illetékes miniszterek közreműködésével és azokkal egyetértve, mind általánosságban, mind egyes időszakokra vonatkozóan elkészítsem az ország gazdasági újjáépítésének tervét. Eme feladataim közül elsősorban a tőkegazdálkodásnak — az elpusztított javak és termelőberendezések pótlásának, valamint a termelés fokozásának lehetőségét megteremtő közületi és magángazdasági befektetéseknek ütemébe és arányosításába kívánok befolyni.

Egy többéves újjáépítési tervnek elkészítését is tervezem. Ehhez különféle gazdaságstatisztikai adatfelvételre van szükség, amelynek előkészítését folyamatba tettem.[2]

Emellett az illetékes miniszterekkel egyetértésben sürgősen elkészíteni kívánom az 1945. év második felére, valamint az 1946. évre vonatkozó közületi és magángazdasági beruházási programot. Ez alatt a szóban forgó beruházásoknak a jelenlegi helyzet mellett előrelátható sürgősségi sorrendjét értem, amikor is természetesen számolni kell azzal, hogy a mostani megállapítások a viszonyok

előre nem látható változása esetén módosítandók lesznek.[3] A jelenlegi megállapítások későbbi helyesbítését mindenekelőtt szükségessé teheti az a körülmény, hogy a beruházások ütemének megállapításánál a rendelkezésre álló anyagi erőforrásokból kell kiindulni, amelyeknek alakulását másfél évre vonatkozóan nem lehet előre látni. Ezért a gazdasági helyzet folyamatos, részletekbe menő megfigyeléséről kívánok gondoskodni, és így rövidebb időközökre vonatkozóan akarom felmérni azt, hogy a tervbe vett és rangsorolt közületi és magángazdasági beruházások a rendelkezésre álló kül- és belföldi erőforrások alapján minő ütemben végezhetők el. Önként értődik, hogy a terv végrehajtását biztosító tőkeszükséglet összegszerű megállapítása csupán a mai árszínvonal alapján történhetik, tehát a terv gyakorlati alkalmazásakor az árszínvonal esetleg bekövetkező változásait is figyelembe fogom venni.

Mindezek értelmében felkérem Polgármester Urat, hogy a részéről eddig kiadott — az újjáépítés kérdését érintő — intézkedésekről, valamint a kidolgozott vagy kidolgozás alatt álló tervekről, javaslatokról és kívánságokról jelen ügyiratszámra való hivatkozással *f. év július hó 26-ig* írásban részletesen tájékoztatni szíveskedjék. Kérem továbbá, hogy a jövőben mindazokat az elgondolásokat és intézkedéseket, amelyek a 2660/1945. M.E. sz. rendelettel hatáskörömbe utalt feladatokat (újjáépítés, tervgazdálkodás, költségvetés, általános gazdaságpolitika) érintik, még az előkészítés stádiumában, illetőleg a rendelkezés kiadása előtt — a hiteligényléseket pedig még az igénylés előtt — velem letárgyalni szíveskedjék.

Kérem, hogy azokra az értekezletekre, amelyek a fent megjelölt ügyköröket érintik, a jövőben engem is meghívni szíveskedjék.

Kérem továbbá Polgármester Urat, hogy egy több évre szóló gazdasági terv előkészítésével kapcsolatos kívánságait legalább vázlatos felépítésben minisztériumommal *f. év augusztus hó 31-ig* írásban közölni szíveskedjék.

Különösképpen felkérem Polgármester Urat a *f. év július hó 26-ig* bekért, 1946. végéig szóló tájékoztatással kapcsolatosan, szíveskedjék közölni a Budapest székesfővárost és üzemeit érintő, másfél évre beosztható beruházási költségvetési tervezetét a lehető legnagyobb részletességgel, olyként, hogy a közölt adatok alapján durva megközelítéssel fel tudjam mérni, minő iparok, mely mérvű foglalkoztatása válnék a tervek megvalósításához szükségessé, mekkora és milyen jellegű a nyersanyag- és munkaerőszükséglet, és hogy mindezek havonkint miként módosulnának. Kérem a Polgármester Úr által kívánatosnak jelzett sürgősségi sorrend megállapítását, tekintettel arra is, hogy bizonyos idénymunkák halasztást nem tűrhetnek, és figyelembe véve természetesen azt, hogy több munka végezhető el párhuzamosan. Egy-egy nagyobb terjedelmű beruházás végrehajtása huzamos időt vesz igénybe. Ezeknél kérem az elvégzés számára tervbe vett időtartamnak megjelölését, és annak feltüntetését, hogy az anyag-, munkaerő- és pénzszükséglet egyenletes vagy egyenetlen beosztásban fog-e felmerülni. Ily módon tehát tulajdonképpen a beruházási szükségletnek

18 hónapra való felosztására irányuló javaslatot kérek. A hitelszükséglet nagysága a mai árszint figyelembevételével volna megállapítandó.

A beruházási szükséglet egyes tételeit a költségvetések összeállításánál szokásos módon kérem megokolni. Különös súlyt helyezek arra, hogy — a sürgősségi sorrend megállapítása érdekében — tájékozódni tudjak arról, hogy a beruházás minő nagyságrendű termelés megindítását, illetőleg fokozását stb. teszi lehetővé. E tényezők figyelembevétele mellett a sürgősségi sorrend megállapításánál különösképpen a következő érdekekre kívánok tekintettel lenni:

a) a jóvátétel céljait szolgáló termelés,

b) a lakosság elsőrendű szükségleteinek (élelem, egészségügy, lakás, fűtés, ruházat) biztosítása,

c) gazdasági javaink megmentése a további pusztulástól,

d) a közlekedés és távbeszélő hálózat sürgős helyreállítása,

e) a munkanélküliek célszerű foglalkoztatása,

f) a termelés lehető fokozása,

g) a kivitel fokozása,

h) messzemenő takarékosság biztosítása anyagban, munkaerőben, tőkében.

Kérem továbbá Polgármester Urat, hogy a folyó évben már eszközölt ilyen jellegű beruházásokról pótlóan szíveskedjék tájékoztatni, hogy az újjáépítés érdekében már tett erőfeszítéseikről áttekintést nyerjek.

A célszerű tőkegazdálkodás érdekében a magángazdaság beruházási szükségletére is figyelemmel kívánok lenni, és annak kielégítési hitelét és módozatait befolyásolni kívánom. Eme szükséglet és a tervbe vett fedezeti módozat megállapítása végett egyidejűleg a megfelelő érdekképviseletekhez fordulok, mégis kérem Polgármester Urat, hogy amennyiben magángazdasági beruházási szükségletekről (hiteligénylésekről stb.) értesülése volna, szíveskedjék engem azokról és azok esetleges eddigi kielégítéséről tájékoztatni.

Nagy Ferenc sk.

Tisztázat — Budapest Főváros Levéltára, XXI. 508, Budapest Székesfőváros Polgármesterének iratai 061.360/1945. sz.

(Az ügyiraton *Vas Zoltán* megjegyzése: „Végrehajtásra leközözni az osztályokon." VII. 126.)

[1] A dokumentumban két ízben is említett 2660/1945. M.E. sz. rendeletet (1) az 1. sz. dokumentum tartalmazza.

[2] *Vida István:* A Független Kisgazdapárt politikája 1944—47. c. művében (Bp., 1976. 147. o.) utal arra, hogy a terv elkészült, de sajnos elveszett.

[3] A hitelekre vonatkozóan a 10., 11. és 14/a, /b, /c. sz. dokumentumok részletesebb tájékoztatást adnak.

10.

1945. július 10.

AZ ÚJJÁÉPÍTÉSI MINISZTER ÁTIRATA AZ IPARÜGYI MINISZTERNEK AZ IPARI HITELEK FOLYÓSÍTÁSA FELETTI ELLENŐRZÉS ÜGYÉBEN

Magyar Iparügyi Miniszter Úr!

A 2660/1945. M.E. számú rendelet feladatommá tette az általános gazdasági és pénzügyi politika tervszerűségének biztosítását, továbbá, hogy az illetékes miniszterek közreműködésével és azokkal egyetértve mind általánosságban, mind egyes időszakokra vonatkozólag elkészítsem az ország gazdasági újjáépítésének tervét. E feladatok elvégzése érdekében elsősorban a tőkegazdálkodásnak, a termelés fokozásának lehetőségét megteremtő közületi és magángazdasági befektetéseknek ütemére és arányosságára kell befolyást gyakorolnom. Ezért a fenti rendelet szellemében a 28.007/1945. U.M. szám alatt átirattal fordultam minisztertársaimhoz és felkértem őket, hogy a tőkefelhasználási politika tervszerűségének biztosítása érdekében közöljék velem, hogy a következő hónapokra vonatkozóan minő beruházási és hitelfolyósítási terveik vannak. Mindaddig is, amíg a beérkezett válaszok alapján minisztertársaimmal egyetértésben el tudom készíteni az ország tőkefelhasználási tervét, mint az újjáépítésnek legfontosabb eszközét, kötelességem, hogy a 2660/1945. M.E. számú rendelet alapján befolyást gyakoroljak a tőkefelhasználás már kezdeményezett folyamataira.

Ezért tisztelettel kérem Miniszter Urat, kegyeskedjék velem hozzászólás céljából közölni, hogy minő elveket és eljárást követ

a) a másfélmilliárdos ipari hitel
b) a .... hitel
c) a .... hitel

folyósítása tekintetében. Kérem továbbá, vonja be képviselőimet (gazdaságpolitikai osztályomat) a hitelmegszavazások eljárásába.

Fogalmazvány — UMKL, UM 28.025/1945. sz.

(*Varga István* 1945. július 7-én megbeszélést folytatott *Csizik Béla* és *Dabasi-Schweigl Lóránd* pénzügyminiszteri államtitkárokkal, akik helyeselték, hogy az UM befolyást akar szerezni a hitelfolyósításokra, különösképpen a beruházási célzatú hitelkiutalásokra. Ennek értelmében keletkezett az átirat, melynek eredetijén is üresen van hagyva a hitel meghatározásának a helye.)

11.

1945. július 17.

AZ ÚJJÁÉPÍTÉSEKHEZ SZÜKSÉGES HITELEK MEGTEREMTÉSE ÉRDEKÉBEN A FŐVÁROSI KÖZMUNKÁK TANÁCSÁNÁL[1] MEGTARTOTT ÉRTEKEZLET JEGYZŐKÖNYVE

Fischer József[2] elnök üdvözli a megjelenteket, és átadja a szót Varga István újjáépítési minisztériumi államtitkárnak.[3]

Varga István államtitkár hosszabb beszédben kifejti, hogy a hitelfolyósításnak előfeltétele: megállapítani a nyersanyag- és az építőanyagipar, továbbá a rendelkezésre álló építési anyag, munkaerők stb. helyzetét, a helyreállítandó károk nagyságát, a sorrendet, amelyben a beruházás az építőipar terén és a károk helyreállítása eszközlendő lenne. Az újjáépítési minisztérium kívánsága az újjáépítés céljaira pénzügyi lehetőségeket teremteni hitel nélkül. A hitelakciót úgy kellene megszervezni, hogy ne legyen túlzottan kívánatos az így kreálandó hitel igénybevétele. A hitelnyújtás helyett más vonalon kell keresni a megoldást, pl. az öröklakás-törvény esetleges módosítása révén stb. Az újjáépítés legfontosabb problémája, a szorosan vett tetőfedési hitelakció kérdése, befejezést nyert. Úgy a rendelkezésre álló építőanyagot, mint mindenféle egyéb számítást, egy bizonyos fix alapon kell foganatosítani. Ilyen fix alapnak ajánlja az 1938-as pengőértéket.

Fischer József elnök ismerteti a bizottság tagjaival az eddig teljesített munka eredményét:

Vidéki vonatkozásban: a belügyminiszter beosztásának megfelelően kirendeltségeket kíván a kormánybiztosság az országban felállítani, amelyek hivatva lennének az újjáépítéssel kapcsolatos munkákat végrehajtani. Négy kerület már felállítást nyert. Ezek: Debrecen, Győr, Szombathely, Keszthely.[4] Ezek a kerületek végzik a kárfelvételt, kidolgozzák az egybegyűlt adatokat és egyben megállapítják a sürgősségi sorrendet is. Vidéken nagyrészt olyan házakról van szó, amelyekben a tulajdonos maga lakik, a helyreállítással nem vártak hatósági segélyre, hanem saját érdekükben, erejükhöz mérten már nagyrészt foganatosítják is.

Pesti viszonylatban a helyzet sokkal súlyosabb. A háziurak egyelőre igen kevés helyen foganatosítják a helyreállítási munkálatokat, mert a mai házbérek alacsony volta és a közszolgáltatások felemelt összege sok esetben azt eredményezi, hogy a többlakásos háztulajdonosnak nem hogy jövedelme nincs a házából, de a fenntartás (vízdíj, villany stb.) még havonta ráfizetést igényel. A háztulajdonosok bankban lévő készpénzkészlete zárolva van, ahhoz még helyreállítá-

si munkák céljaira sem tudnak hozzáférni. A megrongált lakásokat két kategóriába kell osztani:

1. teljes rom-lakás, amelyben nem laknak, de amelyet nagyobb tőkebefektetéssel, átépítéssel még lakhatóvá lehet tenni;

2. olyan rom-lakás, amelynek csak egy része lakhatatlan.

A kormánybiztos különféle módozatokat kívánna a helyreállításokhoz szükséges tőke előteremtésére igénybe venni. Ezen munkájában sok esetben is erős ellenakciókba ütközik, amelyeknek le kellett előbb vezetődniök. Pl.: a teljesen rom-lakás házbérét teljesen, a részben rom-lakás házbérét részben kívánta felszabadítani abban az esetben, ha a háziúr ezeket a lakásokat saját költségére megint lakhatóvá teszi. A tatarozási adókedvezményt, szintén elgondolásaiba vonta. Revízió alá kellene vonni a társasház-törvényt és módot nyújtani arra, hogy az 1925 előtt épült házakban juthasson öröklakáshoz az a tőkével rendelkező egyén, aki a romlakásból lakható lakást kíván saját költségén építeni. Ilyenformán a tőkehiányban szenvedő háziúr házának egyik lakását öröklakásképpen eladhatná, és az így kapott összegből tudná fedezni háza helyreállítását. Igen fontosnak tartja a kormánybiztos, hogy a befagyott háztulajdonosi tőkéket felszabadítsák a helyreállítás céljaira, természetesen megfelelő ellenőrzés mellett.

Harrer Ferenc[5] bővebben foglalkozik a témával. A helyreállítás eredményes foganatosítása érdekében legfontosabb, hogy először legyen egy koncepció, amelynek értelmében a kooperációt le lehet szögezni.

A 3.950/1946. M.E. rendelet[6], amely az országos építésügyi kormánybiztos hatáskörének és feladatának megállapítását tartalmazza, 3. § d) pontjában fekszik a dolog lényege. Eszerint az újjáépítési minisztérium vállalkozik arra a feladatra, hogy előteremti az újjáépítéshez szükséges tőkét, nyersanyagot, munkaerőt, a szállítási eszközöket, és mindezt az országos építésügyi kormánybiztos rendelkezésére bocsájtja. Vagy meg tudja az újjáépítési minisztérium ezt a feladatát oldani, vagy sem. Utóbbi esetben a kormánybiztosra hárulna ez a feladat. A minisztériumnak és a kormánybiztosságnak ezt a súlyos feladatot közösen kell elvégeznie. Ezért szükséges a kooperáció és a koncepció.

Varga István államtitkár megállapítja, hogy az együttműködés az újjáépítési miniszter és a kormánybiztos között a legharmonikusabban fut. (Röviden összefoglalva.) Kéri, hogy alakítsanak egy szűkebb körű bizottságot, amely az ipari és technikai felkészültség alapján megállapítja, minő volumenű újjáépítési feladat oldható meg. A számítások alapjául ajánlja az 1938-as pengő értéket.

Fischer József elnök leszögezi, hogy egyelőre a legsürgősebb feladat a tető-helyreállítás kérdése[7] volt, mással egyelőre nem foglalkoztak behatóbban. Igen súlyos feladatokat kellett ezzel kapcsolatban megoldani. A tetőfedéshez szükséges *cserépmennyiség* most már — lehet mondani — biztosítva látszik. A téglagyártást beszüntettük, és csak cserépgyártással foglalkozunk. Ami téglára ugyanis az újjáépítéssel kapcsolatban szükség van, azt egyelőre fedezi a romanyagból kikerülő tégla. A cserépgyárak legnagyobb része ma már béke-kapacitással dolgozik. Rövid időn belül kapacitásukat növelni is képesek lesznek. Súlyos gondokat okoz a *fa-probléma*. Teljesen a Budapesten feltalálható készletekre vagyunk utalva. Külföldi behozatalra eddig még nem sikerült szert tenni. Az óvóhelyeken található famennyiség nagyjából elegendő a szükséglet fedezésére. Ahol nagyon megrongált tetőszékkel állunk szemben, ott lapostetőt fogunk alkalmazni, mert szigetelőlemezünk elegendő van. Elvként leszögezi a kormánybiztos, hogy az ideiglenes megoldásokat kerülni kell, és mindenütt végleges megoldásokat kívánnak végrehajtani. A *munkaerő* kérdésében a MÉMOSz-szal egyetértve nagy arányú átképzést vittünk véghez, amelynek eredményeképpen az újonnan átképzett tetőfedők már kinn dolgoznak a tetőkön. Azonkívül a vidékekről a nélkülözhető tetőfedő szakmunkásokat felhoztuk a fővárosba. Ezek számára férőhelyről kellett gondoskodni. A kormánybiztos leszögezi, hogy a rendelkezésre álló tetőfedő munkásokkal novemberig el lehet végeztetni a főváros megrongált tetőinek helyreállítását. A munkateljesítmény ellenőrzése érdekében prémium-rendszer, akkord-rendszer[8], a munkaidő kiterjesztése is szükséges lesz. A napokban fog kijönni a kormánybiztosság tetőfedési rendelete, melynek értelmében a 20 m^2-nél kisebb tetőkárokat a háztulajdonos a saját költségén tartozik helyreállítani. A kormánybiztos hangsúlyozza, hogy az újjáépítési minisztériummal való kooperáció eddig a legkellemesebb formák között folyt le. Sajnálatát fejezi ki, hogy az értekezleten a polgármester részéről senki sincs jelen, mert szorosabb együttműködés esetén elkerülhető lenne némely esetben a jóhiszemű egymásmelletti futás. (Pl.: verseny az elöljárók között stb.)

Varga István államtitkár bejelenti, hogy a háztulajdonosi betétek ügyében a Nemzeti Bankkal tárgyal az újjáépítési minisztérium, és igyekezni fog ezen betéteknek a helyreállítás céljaira való felszabadítását kieszközölni.

A bizottság tanácskozásainak további során kialakult az a vélemény, hogy nem kell feltétlenül örömmel üdvözölni azt, ha valaki bárhol, bármiféle eszközzel egy építkezést megindít, hanem a sürgősségi sorrendet (felállítása után) úgy anyag, mint munkaerőgazdálkodás céljából be kell tartani.

Fischer József elnök kifejti, hogy eddig az egyéni kezdeményezést és kivitelezést nem lett volna célszerű megakadályozni. A tetőfedés kérdésének megoldásáig másféle helyreállítási munkálatokkal a Tanács nem is foglalkozhatott. Sürgősségi sorrendben következik most azon lakások télire lakhatóvá tétele, amelyek pl. belövés, asztalosmunka teljes hiánya stb. következtében jelenleg lakhatók ugyan, de télre lehetetlen a bennük való tartózkodás. Hivatalbalépése után még február havában megtörtént az építőanyagok zárolása. Anyagkiutalásban elsősorban sok-lakásos bérházak részesülnek. A munkaerőgazdálkodás során szabályozni kívánja, hogy a rendelkezésre álló munkaerők csak azokra a munkákra legyenek felhasználhatók, amelyeket a kormánybiztosság sorrendben előbbre helyez. Tégla, cement és mész megfelelő mennyiségben rendelkezés-

re áll. Kavics lesz, mert kotró van, vas jelenleg nem fontos, ellenben igen fontos az üveg és a kályha kérdése.

Dr. Lányi javasolja, hogy a bankok tegyék megfontolás tárgyává, hogy azon háziurak váltóit, akiknek nincs bankbetétjük, de a bank szemében hitelképesek, primer építési munkáik elvégzésének lehetővé tétele céljából, a bankok eszkomptálják[9]. Miután a Nemzeti Bank jelenleg nem ad egyéni hitelt, akcióhitel formájában kellene a háziurak segítségére sietni, mely esetben a kormánybiztosság határozná meg, vajjon közérdek-e a kérdéses munka elvégzése.

Dr. Vaszilievits László min. o. tan.[10], *Sztojka József min. főmérnök*[11] *és dr. Kemény György* hozzászólása után a bizottság a megbeszélések eredményeként leszögezi, hogy tervgazdálkodás az egész vonalon még nem lehetséges, ellenben részleteiben megvalósítható. Ki kell dolgozni egy kerettervet, melynek során ki kell mondani

a) tilalmi vonalon, hogy esztétikai szempontú munkálatok nem végezhetők,

b) pozitív vonalon: összeállítani a jelenleg már folyó és valamiképpen lefinanszírozott építkezésekhez még szükséges építőanyag- és munkás-szükségletet, ezután összhangba hozni az ezen felül rendelkezésre álló anyagot és munkaerőket a sürgősségi sorrendben összeállított tatarozási és újjáépítési feladatokkal, mikor is a bizottság újból összeül, hogy most már konkrét adatok alapján meg tudja oldani a nyújtandó hitelek kérdését.

K. m. f.

M. Liborcz Alice
jegyzőkönyvvezető

Fischer József
elnök

Jegyzőkönyv — Budapest Főváros Levéltára. Fővárosi Közmunkák Tanácsa II. 1. a. Vegyes jegyzőkönyvek.

Jelen voltak:

Varga István az újjáépítési minisztérium államtitkára
Harrer Ferenc sz.k. miniszter, ny. alpolgármester
Dereskei Fodor Lajos építész
Balthazár Géza (TÉBE)
Pekáry Dezső (Salgótarján)
Dévay Ferenc dr. (Hitelbank)
Kecső István (UM)
Erdély Sándor

A Fővárosi Közmunkák Tanácsától:

Fischer József (elnök)
Helle László miniszteri tanácsos
Lyachovics László dr. miniszteri tanácsos
Vaszilievics Sömjén dr.
Kemény György dr.
Veszprémi Lóránd dr.

Jegyzőkönyvvezető: *M. Liborcz Alice*

[1] Fővárosi Közmunkák Tanácsa az 1870. X. tc. alapján alakult meg, a fővárosi közmunkák, a városrendezés stb. irányítására, ellenőrzésére, szabályozására, az építésügyi szabályzat kidolgozására és végrehajtásának felügyeletére. Az 1937. évi VI. tc. hatáskörét kiterjesztette a későbbi Nagy-Budapest területére. A felszabadulás után a 2800/1945. ME sz. rendelettel újjáalakult. (Magyar Közlöny, 1945. júl. 4., 67. sz.) Hivatali szervezete az országos építésügyi kormánybiztos rendelkezésére állt. Az Országos Építésügyi Tanács megalakulásáig — nemcsak fővárosi illetékességgel — a kormánybiztos tanácsadó szerveként működött.

[2] *Fischer József*ről l. a bevezető 33. sz. jegyzetét.

[3] *Varga István*ról l. a bevezető 52. sz. jegyzetét.

[4] Kormánybiztosi kirendeltségeket hoztak még létre Sopronban, Kaposvárott, Szegeden és Miskolcon.

[5] *Harrer Ferenc* (1874—1969) politikus, miniszter, jogász, szakíró. Először a főváros tanácsjegyzője, majd tanácsnoka. A Városi Szemle alapító-szerkesztője, a Városok Országos Kongresszusának főtitkára, majd ügyvezető elnöke, 1917—19-ben a leégett Gyula város kormánybiztosa. 1918-ban Budapest alpolgármestere. 1918—19-ben bécsi követ, majd megbízott külügyminiszter. 1919. augusztus 9-én nyugdíjaztatta magát. 1925-től vett részt újból a közéletben. Az újjáalakult budapesti törvényhatósági bizottság választotta meg — demokratapárti programmal — képviselővé. 1925—1942-ben a Fővárosi Közmunkák Tanácsának tagja, majd Budapest felsőházi képviselője (1934—43). 1945-től címzetes egyetemi tanár, ismét tagja a Fővárosi Közmunkák Tanácsának, 1946-tól a jogi reformbizottság tagja. Megalakulásától kezdve tagja az Országos Építésügyi Tanácsnak is (l. a 35/a. sz. dokumentumot). 1947-ben a Polgári Radikális Párt elnöke. 1949 és 1969 között országgyűlési képviselő. Az országgyűlés jogi és igazságügyi bizottságának alelnöke, az államigazgatási jogi bizottság tagja 1957-től. 1954-től a Hazafias Népfront Országos Tanácsának alelnöke, a budapesti népfrontbizottság elnöke volt.

[6] MK 1945. 65. sz., július 1.

[7] A legsürgetőbb feladat az volt, hogy a 20 m^2-nél kisebb méretű sérülések kijavításához a megfelelő anyagot előteremtsék. A 28.041/1945. UM sz. rendelet (MK 1945. 99. sz.) szerint ezeket a tetősérüléseket az „épület tulajdonosa, illetőleg az, aki az ingatlannal rendelkezni jogosult, köteles az 1945. évi augusztus hó 31. napjáig saját költségén helyreállítani."

[8] Teljesítménybérezés.

[9] Leszámítolják.

[10] Az OÉK Elnöki főosztályának vezetője.

[11] Az OÉK Elnöki főosztályának főosztályvezető-helyettese.

12

1945. július 23.

JAVASLAT AZ ÚJJÁÉPÍTÉSI MINISZTÉRIUMNAK A FŐVÁROSI KÖZMUNKÁK TANÁCSÁBAN VALÓ KÉPVISELTETÉSÉRŐL

A Fővárosi Közmunkák Tanácsának megalakítása folyamatban van. A Tanács munkakörét, működését, összeállítását és a tagok kinevezését az 1870. évi X. t.c. szabályozza. E szerint vannak kinevezett, behívott, választott és hivatali állásuknál fogva tagjai a Fővárosi Közmunkák Tanácsának. Ez utóbbiak közé tartoznak az egyes szakminisztériumok által hivatalból beküldött tagok.

Amikor a törvény készült, még nem volt Újjáépítési Minisztérium, s így a Fővárosi Közmunkák Tanácsának mostani újjáalakítása alkalmával nincs meg az Újjáépítési Minisztériumnak a tagküldési joga, ami egyébként a többi szakminisztériumoknak megvan. Minthogy a Közmunkák Tanácsa számos olyan határozatot hoz, amelyek súlyos anyagi következményekkel járnak, ami a leggondosabban elkészített tervgazdálkodási programot is felboríthatja, feltétlenül szükséges, hogy a határozatok meghozásánál az Újjáépítési Minisztérium teljes jogú képviselőjével jelen legyen, és a Minisztérium álláspontját a kérdésben kellő időben kifejthesse. Ezért javasoljuk, hogy az 1870. évi X. t.c. egészíttessék ki azzal, hogy az Újjáépítési Minisztérium egy tagot küld a Tanácsba.

Belső ügyviteli irat — UMKL, UM 24.044/1945. sz.

(A 11. sz. dokumentum tanúsága szerint az Újjáépítési Minisztérium képviselője már részt vett a Fővárosi Közmunkák Tanácsánál egy értekezleten. A későbbiekben az Újjáépítési Minisztérium kiküldöttjét rendszeresen meghívták. A kiküldött Gács Lajos államtitkár volt.)

13

1945. július 24.

A FŐVÁROSI KÖZMUNKÁK TANÁCSA ÜLÉSÉNEK JEGYZŐKÖNYVÉBŐL: AZ ÉPÍTÉSÜGYI SZABÁLYZATTAL KAPCSOLATOS KÉRDÉSEK

Fischer József elnök az ülést megnyitja, üdvözli a megjelenteket, a jegyzőkönyv hitelesítésére felkéri *dr. Kotsis Iván* és *dr. Morvay Endre* tanácstag urakat.

Miután a meghívandó szakértőkre vonatkozólag újabb indítványok érkeztek, javasolja ennek a pontnak a napirendről való levételét.

A tanács a javaslathoz hozzájárul.

Dr. Vaszilievits Sömjén László min. oszt. tanácsos napirend előtt beterjeszt egy javaslatot. Az Országos Építésügyi Kormánybiztosság egyes pénzügyi vonatkozású akciók lebonyolításában igénybe kívánja venni a tanács pénzügyi bizottságát. Előadó utal a kormánybiztos azon kívánságára, hogy a Fővárosi Közmunkák Tanácsát fokozottabb mértékben bekapcsolja a kormánybiztosság tevékenységébe. Az első konkrét teendő a most megjelent 5120/1945.M.E.sz. tetőjavítási rendelettel kapcsolatban adódik.[1] A háztetők kijavítására folyósítandó kölcsön feletti rendelkezés a kormánybiztos hatáskörébe tartozik, aki ezt a jogát nem kívánja egyedül gyakorolni, hanem olyan szervet keres, amely alkalmas arra, hogy a különböző jogi, műszaki stb. szempontokat szem előtt tartva, a kölcsönt az arra megfelelőknek juttassa. Erre kívánja a kormánybiztos a tanács gazdasági és pénzügyi bizottságát felhasználni. A célnak megfelelően, három taggal kívánja ezt a bizottságot kibővíteni, a Pénzintézeti Központ, az Újjáépítési Minisztérium és a Pénzügyminisztérium 1—1 tagot küldenének a bizottságba. A kormánybiztos javaslata alapján a döntés joga ezt a bizottságot illetné meg.

A Tanács a javaslatot elfogadja.[2]

3236/1945.

Jelentés a szabadon álló övezetekben alagsori helyiségeknek lakás céljaira való engedélyezése tárgyában kiadandó kormánybiztosi rendeletről.

Lázár Jenő min. tanácsos előadja, hogy a kormánybiztos úr két olyan rendeletet óhajt kiadni, amely a lakások számának szaporítását célozza, és egyben az Építésügyi Szabályzatokat is érinti. Ezen rendeleteket kormánybiztosi minőségében adja ki, de a tanácsot intenzívebben kívánja munkájába bekapcsolni. Az első ilyen rendelet a szabadon álló övezetekben alagsori helyiségeknek lakás céljaira való átépítését tárgyalja. Az Építésügyi Szabályzat 191 §-a megengedte, hogy ilyen alagsori helyiségekben házmesterlakásokat és személyzeti helyiségeket létesítsenek. Előírás volt, hogy a padló szintje legfeljebb ⅓-dal süllyedhetett a föld színe alá, és legalább 2,60 m űrmagasságú legyen. A kormánybiztos úr ezekben az alagsori helyiségekben meg akarja engedni lakások kialakítását. Szabadon álló épületekről van szó, úgy világosság, mint levegő szempontjából a lakások megfelelnek az egészségügyi követelményeknek. A rendelet már meglevő házakra és csak a szabadon álló övezetekre vonatkozik.

A Tanács a javaslatot elfogadja.[3]

3237/1945.

Jelentés a VI., VII., VIII. építési övezetben az Építésügyi Szabályzat lakáskorlátozó rendelkezéseinek hatályon kívül helyezése tárgyában.

Lázár Jenő min. tanácsos előadja, hogy az Építésügyi Szabályzat a VI., VII., VIII. övezetekre nézve lakásszám-korlátozásokat tartalmaz. Ezeknek hatályon kívül helyezését hozza javaslatba.

VI. építési övezeti telek minimális nagysága 300 négyszögöl, beépíthető 34%, kétemeletes ház létesíthető, emeletsoronkint 3—3 lakással.

VII. építési övezetben a telek minimális nagysága 300 négyszögöl, beépíthető maximum 24%, egyemeletes ház létesíthető, emeletsoronkint 2—2 lakással.

VIII. építési övezetben a telek minimális nagysága 800 négyszögöl, beépíthető legfeljebb 16%, egyemeletes épület létesíthető, emeletsoronkint 2—2 lakással.

A gyakorlatban ez a rendelkezés a szóban forgó övezetekben nagy lakások (5—6—7 szoba) létesítését eredményezte. Miután a Budapesten levő 300 000 lakásnak mintegy 20%-a romlakás, teljesen alkalmatlanná vált, szükséges a lakható lakások számát minden eszközzel szaporítani. A jelenleg nagy lakásokban lakók megváltozott viszonyaik következtében maguk is redukálni óhajtják lakásaik nagyságát. A helyreállítással kapcsolatban ezeket a lakásokat fel lehetne parcellázni, miáltal lényegesen szaporodna a lakható lakások száma. A lakások legkisebb alapterülete 30 m² maradna. A lakásszámot korlátozó rendelkezés javasolt hatályon kívül helyezése nem érinti a fajlagos beépítési sűrűséget, csak a beosztást.

A Tanács a javaslatot elfogadja.[3]

Jegyzőkönyv — Budapest Főváros Levéltára, Fővárosi Közmunkák Tanácsának iratai XIX.1.a. Tanácsülési és bizottsági jegyzőkönyvek

Jelen voltak:

A kormány részéről kinevezett tagok:
- Peyer Károly
- Pázsint Ödön dr.
- Bacsó Ferenc dr.
- Bibó István dr.
- Zentai Béla
- Harrer Ferenc dr.
- Kotsis Iván dr.
- Hegedüs Gyula

A Székesfőváros törvényhatósági bizottsága által választott tagok közül:
- Acsay László (FKgP)
- Büchler József (SzDP)
- Erdődi Mihály (PP)
- Székely Dezső (PDP)
- Pintér János (szakszervezet)
- ifj. Szentiványi Lajos (FKgP)

A Székesfőváros részéről:
- Morvay Endre dr.
- Török János dr.
- Viola Rezső dr.
- Szimélyi Károly
- Szerényi Ödön

A Fővárosi Közmunkák Tanácsa részéről:
- Fischer József elnök
- Fodor Sándor ny. min. oszt. főnök
- Helle László dr. min. tanácsos
- Lázár Jenő min. tanácsos
- Kaffka Péter min. tanácsos
- Marinovich Sándor dr. min. oszt. tanácsos
- Vaszilievits Sömjén László dr. min. oszt. tanácsos
- Kemény György dr.
- Helvey Tibor
- Sztojka József
- Vértse Dezső min. oszt. tanácsos
- Hönsch László min. oszt. tanácsos
- Granasztói Pál min. oszt. tanácsos
- Földvári Endre dr. min. titkár
- Gyöngyössy István dr. min. titkár
- Gömöri Hermann
- Gyengő Tibor dr.
- Hermány Géza

Jegyzőkönyvet vezette: M. Liborcz Alice

[1] MK 1945. 83. sz.
[2] A kiegészítés megtörtént.
[3] 5040/1945. OÉK sz. (MK 1945. 113. sz.) Budapest Székesfőváros területére vonatkozóan egyes építésrendészeti szabályok átmeneti megállapítása tárgyában.
A tervezett rendelet 1945. augusztus 27-én lépett hatályba.

(A jegyzőkönyvnek az építésügyi szabályzatra nem vonatkozó részeit elhagytuk.)

14/a

1945. július 26.

A MAGYAR NEMZETI BANKBAN A HITELELLENŐRZŐ BIZOTTSÁG ÜGYÉBEN MEGTARTOTT ÉRTEKEZLET RÉSZTVEVŐINEK ÁLLÁSFOGLALÁSAI A HITELNYÚJTÁS RENDSZERÉNEK KIDOLGOZÁSÁVAL KAPCSOLATBAN

A Magyar Nemzeti Bank részéről dr. *Faragó Lajos* vezérigazgató az ülést megnyitja, és az értekezlet tárgyáról az alábbiakban tájékoztatja a megjelenteket:

A Magyar Nemzeti Bank hosszas előzetes megfontolás után hitelellenőrző bizottság létesítésére tesz javaslatot. A jóvátételi szállítások és az újjáépítés rendkívül szigorú és körültekintő hitelszelekciót kívánnak. A hitelkeresők tülekedése miatt kénytelenek vagyunk olyan intézkedéseket foganatosítani, amely ezzel a tülekedéssel szemben valamilyen intézményes féket fog teremteni. Javaslatunkat a pénzügyminiszter úrral megbeszéltem, aki kívánatosnak tartja, hogy a végleges tervezet minisztertanács elé terjesztessék. Két fontos kérdésben kellene a tervbevett bizottságnak döntenie. Egyik a hitelfolyósítások sorrendjének a kérdése, vagyis, hogy a nemzeti szempontból tényleg sürgős hitelek folyósítása késedelmet ne szenvedjen, a másik pedig a valorizációs vagy nem valorizációs hitelek folyósításának a kérdése. Cél az, hogy mindkét kérdés intézésében egy rendszer alakuljon ki.

Elnök ezután felolvassa a fentiekre vonatkozó előzetes tervezetet, az Újjáépítési Minisztériumnak a Bankhoz intézett átiratát, valamint az osztrák kormány által életrehívott ún. Kreditlenkungskomission[1] alapszabályait, majd felkéri a jelenlévőket a hozzászólásra.

A PK[2] ötös bizottsága részéről jelenlévő *dr. Faragó László*[3] elvben helyesli a bizottság létesítését. Egy szerv volna létesítendő, amelynek nem döntő, hanem csak véleményező szerepe volna, e célból viszont az OGT[3] rendelkezésre áll. Az Újjáépítési Minisztérium álláspontját vizsgálva, szerinte a dolog erősen politikai síkra tolódott át, úgyannyira, hogy gazdasági csúcsminisztériumról lehetne beszélni.

Az Újjáépítési Minisztérium részéről *Varga*[4] államtitkár szerint az Újjáépítési Minisztérium hatáskörét szabályozó rendelet bár határozottan nem fejezi ki, de körvonalazza annak lehetőségét, hogy a minisztériumnak csúcsminisztérium jellege legyen, ezért érzi az Újjáépítési Minisztérium feladatának, hogy az egész hitelprobléma kezelésébe bizonyos mértékben irányítóul folyjon be. Javasolja a gazdasági minisztertanács újbóli felállítását az államtitkári értekezletekkel.

Hegedüs Márton min. tanácsos az Iparügyi Minisztérium részéről: az Újjáépítési Minisztérium javaslata elvesztette aktualitását akkor, amikor az Iparügyi Minisztérium keretén belül megalkotott hitelkonstrukció a minisztérium és a Magyar Nemzeti Bank között teljes legalizálást nyert. Az iparindítási hitellel kapcsolatban az OGT közbenjöttével felállított bizottság hivatott a hitelakció kérdését elbírálni, javaslatot tenni stb. Rámutat annak szükségességére, hogy elsőrendű fontosságú az egyes hitelkérelmek elbírálásánál a szakminisztériumokhoz való utalás, mint ahogy ez az utóbbi időben a Nemzeti Bank részéről meg is történt. Újabb bizottság felállítását nem tartja szükségesnek, mert szerinte a gyorsaságot hátráltatná. Befejezésül előadja, hogy a hitelkérdés ma részben politikum is, amely politikai probléma eldöntése nem tárcaközi értekezlet kompetenciájába tartozik. Minden minisztériumnak harmonikusan kell összedolgoznia, de az Iparügyi Minisztérium semmi olyan konstrukciót nem óhajt támogatni, amely a gyors tempót megakadályozza.

Elnök nézete szerint abból kell kiindulni, hogy a Nemzeti Bank felelőssége tudatában nagyfontosságúnak tartja, hogy a szakminisztériumokból minden egyes hitelkérelem esetében információt kérjen, és csak azok véleménye alapján döntsön abban, hogy mikor, kinek, mennyi hitelt folyósítson.

Faragó László szerint a legfontosabb kérdés itt, hogy a hiteleket milyen sorrendben tudja a Nemzeti Bank kielégíteni. Lehet, hogy a Bank ehhez szakreferens bevonását szükségesnek tartja, de nem szabad a konstrukciónak olyan színezetet adni, hogy egy, a minisztérium fölé rendelt irányító szervet akarnak létesíteni. Csak arról van szó, hogy az előzetesen megállapított keretek sürgősségi szempontból, hogyan oszlanak meg. A hiteligénylések bírálata a Nemzeti Bank szuverén joga, véleményt kérni lehet, de a felelősség alól a Nemzeti Bankot nem lehet feloldani.

Elnök rámutat arra, hogy az értekezlet összehívásának fő célja annak eldöntése, hogy az egyes hitelkérelmek döntés végett egy, hetenként egyszer-kétszer összeülő értekezlet elé terjesztessenek-e, vagy pedig létesíttessék egy iroda, mely a kérelmet átadja döntés végett a szakminisztériumnak, amely bírálatával visszaküldi a kérelmet.

Faragó László iroda felállítását javasolja, olyan irodát, amely nem véleményező és nem döntő szerv, hanem csupán technikai értelemben vett lebonyolító szerv, mintegy segédorgánuma a Nemzeti Banknak.

Elnök tájékoztatja az értekezletet a Bank elgondolásáról, mely szerint a 15 éve fennálló külkereskedelmi tárcaközi bizottsághoz hasonló szervezet felállításáról lenne szó.

Varga államtitkár az Iparügyi Minisztérium kiküldöttjének szavaira való reflektálás során előadja, hogy a minisztérium nem vindikálja magának a kérdés eldöntését, de szerinte a technikai rész kivitele hatáskörébe tartozik. A minisztérium mindig kész a társminisztériumokkal együttműködni. Szerinte a hitelek megszavazásánál nem csupán az összegszerűséget, hanem a beosztást is meg kell állapítani. Ezen a vonalon úgyszólván egy tablót kellene készíteni, abba a

hiteleket bevezetni úgy, hogy az egyik tétel bevezetése kizárja a másik tételt. Nézete szerint a nagyfelosztást a minisztertanács volna hivatott megállapítani, azon belül a felosztás már a szakminisztériumok feladata volna.

A Kereskedelem- és Közlekedésügyi Minisztérium kiküldöttje rámutatva a hitelkérések körül eddig tapasztalt visszásságokra, tárcájának azt a kérését tolmácsolja, hogy fogják a dolgokat egy kézbe, akár a pénzügy, akár a Nemzeti Bank szupremáciája alatt. Szerinte az iroda felállítása fölösleges akkor, amikor a szaktárcákat mindenképpen be akarjuk vonni a hitelkérések letárgyalásába, mert ezzel csak az ügymenet nehezítését érnénk el. Célszerű lenne, ha a Bank mindenkor értesítené a szakminisztériumokat. Javasolja, hogy abban az esetben, ha a szakminisztérium valamely kérés tekintetében már állást foglalt, ha a bizottság dönteni nem tud, akkor döntsön a Gazdasági Minisztertanács az ügyben.

Désey min. tan. leszögezi, hogy a hitelpolitika irányítása a pénzügyminiszter feladata, a hitelirányítás pedig a Nemzeti Banké. Tárcaközi bizottság felállítását a Nemzeti Bank támogató szerveként nagyon helyesnek tartja. Javasolja, hogy a létesítendő bizottság hetenként kétszer üljön össze, a sorrendiség kérdésében foglaljon állást, és ha ezen felül valami probléma adódna, véleményezés végett az is a bizottság elé terjeszthető. Iroda felállítását nem tartja szükségesnek.

Elnök csatlakozik fenti javaslathoz, majd ismerteti az elmúlt hónapok nehézségeit a tömegesen fellépő hiteligénylésekkel kapcsolatban. Utal arra is, hogy semmiféle előírás nem akadályozza a Bankot abban, hogy szakemberek, ill. szakminisztériumok véleményét akármilyen formában igénybe vegye.

Takács igazgató nem tartja helyesnek, hogy az értekezlet kizárólag a bizottság felállításával foglalkozik. Felveti az elmúlt évek szelektív hitelpolitikájának ügyét, és utal arra, hogy ezt a kérdést revízió alá kell vonni és az intézeteket szigorúbb hitelszelekciós politika folytatására kell felhívni. Körlevél kibocsátását indítványozza.

Elnök utal arra, hogy a tavalyi elvek alapján már adatott ki egy körlevél.

Káldor főfelügyelő rámutat arra, hogy különböző szakmák állnak össze és hallatlan összegű hitelkérelmeket hoznak a Bankhoz.

Gál főfelügyelő az értekezlet elé terjeszt néhány hitelkérelmet.

Faragó László javasolja, hogy elvi vonalon vigyék a kérelmeket az Országos Gazdasági Tanács elé a Nemzeti Bank, Pénzügy- és az Újjáépítési Minisztérium bevonásával. A sorrend megállapításánál felmerül az a probléma, hogy a később beérkező hitelkérelem sürgősebb lehet annál a hitelnél, amelynek előző napon már határozatilag esetleg elsőbbségi jogot adtunk. Az Újjáépítési Minisztérium átiratában foglaltakkal 89%-ban egyetért.

Káldor főfelügyelő utal arra, hogy éppen ez a körlevél adta az impulzust jelen tárcaközi értekezlet összehívására, programot kell felállítani, rendszer, tervszerűség az első feladat, anélkül nem folytathatunk normális hitelpolitikát.

Varga államtitkár: az illetékesség kérdése már el van döntve, szerinte ez nem tartozik az OGT-hez, ennek a valorizáció problémájával kellene foglalkozni.

Faragó László indítványozza, hogy keresse meg az értekezlet sürgősen az OGT-t, hogy milyen álláspontot foglal el az Újjáépítési Minisztérium körlevelével kapcsolatban, amelyet sürgősen napirendre kell tűzni és letárgyalni.

Varga államtitkár tárcája részéről vállalja e kérdésben az OGT megkeresését.

Szász főfelügyelő felveti a kérdést, vajjon elképzelhető-e, hogy az exhitelek tekintetében olyan elvek legyenek felállíthatók, amelyek gyakorlati szempontból a konkrét kérdések elbírálásánál vezérfonalként szerepelhetnek.

Faragó László utal az OGT feltehető álláspontjára, mely szerint exhitel nincsen.

Szász főfelügyelő szerint ennek elbírálása csak értekezlet keretében történhetik meg.

Elnök megjegyzi, hogy miután a valorizációs problémák egyre érdekesebbé válnak, nem nagyon kívánatosak az exhitelek.

Káldor főfelügyelő utal a felhasználás problémájára, javasolja szankciók alkalmazását.

Faragó László erre nézve felajánlja a PK loyális segítségét.

Káldor főfelügyelő kijelenti a revíziós jog kikötését, miután a pénz útját nem lehet ellenőrizni, szerinte a szankciók kérdése nem tűr további halasztást.

Gál főfelügyelő felveti a kérdést, hogy ha a vállalatokhoz és cégekhez kijelölik az üzemi bizottságokat, a kérdés kézbefogása céljából nem lehetne-e ezeket igénybe venni.

Elnök kijelenti, hogy a pénz útjának követése csak revizorok útján történhet.

Jegyzőkönyv másolat — UMKL, UM 28.087/1945. sz.

Jelen voltak:
az Iparügyi Minisztérium részéről:
Hegedüs Márton min. tanácsos,
az Újjáépítési Minisztérium részéről:
Varga István államtitkár,
dr. Kecső István, a min. gazdaságpolitikai oszt. vezetője,
a PK ötös bizottsága részéről:
dr. Faragó László, a Pénzintézeti Központ vezérigazgatója,
Markovits Jenő alelnök,
Pálos Ferenc,
a KKM részéről:
dr. Koller György min. titkár,
a Pénzügyminisztérium részéről:
Dr. Désey Lajos min. tan.,

a Földművelésügyi Min. részéről:
dr. Viczenick Ferenc,
Fabinyi Rudolf,
a Magyar Nemzeti Bank részéről:
dr. Faragó Lajos vezérigazgató,
dr. Takács Endre igazgató,
dr. Káldor István főfelügyelő,
Laykauf Ödön főfelügyelő,
Gál Zsigmond főfelügyelő,
dr. Szász Sándor főfelügyelő,
dr. Bencze István felügyelő,
Óváry-Papp Zoltán felügyelő.

[1] A tervezetet *Varga István* készítette. Említést tesz róla *Berend T. Iván:* Újjáépítés és nagytőke elleni harc Magyarországon 1945—48. c. műve 89—90. oldalán.

[2] Pénzintézeti Központ.

[3] *Faragó László* (1896—1967) ügyvéd, újságíró. 1919-ben a Vörös Hadsereg tisztje volt. A felszabadulás után lett a Pénzintézeti Központ vezérigazgatója. Később a Belkereskedelmi Kamaránál dolgozott. Tagja volt a párizsi magyar békedelegációnak. 1920-tól kezdve élénk szerepet vitt a szakszervezeti mozgalomban.

[4] *Varga István.*

14/b

1945. július 27.

AZ ORSZÁGOS GAZDASÁGI TANÁCS ÁLLÁSFOGLALÁSÁNAK KIKÉRÉSE A HITELPOLITIKA ALAPELVEIRŐL

1945. évi július hó 26-án a Magyar Nemzeti Bankban *Faragó Lajos* vezérigazgató elnöklete mellett értekezlet volt, amelyen a gazdasági tárcák és a PK képviselői vettek részt. Faragó Lajos vezérigazgató előadta, hogy a Nemzeti Bank *Oltványi Imre* pénzügyminiszterrel egyetértésben azt javasolja, hogy alakíttassék kormányrendeletileg egy hitelvéleményező bizottság a gazdasági tárcák, a Nemzeti Bank, a Pénzintézeti Központ, az Országos Gazdasági Tanács, a Szakszervezeti Tanács, a Magyar Gazdaságkutató Intézet és esetleg a TÉBE[1] valamint a GYOSZ részvételével. Ennek feladata volna a hitelpolitika legfőbb irányelveinek megállapítása, valamint a konkrét hitelkérelmek véleményezése abban a keretben, amelyben például a devizaügyekkel a tárcaközi bizottság foglalkozik. A javaslatot azzal támasztotta alá, hogy a közelmúltban létesült

Ausztriában egy hasonló célkitűzésű ilyen bizottság, ezen kívül hivatkozott és teljes terjedelmében felolvasta az újjáépítési miniszternek 28033. számú átiratát az ipari hitelek véleményezésénél követendő irányelvek tárgyában. Javaslata szerint a felállítandó hitelvéleményező bizottságnak irodája volna az újjáépítési minisztériumban, ahol mind az akcióhitelek megszavazására, mind azok felosztására, továbbá az akción kívüli hitelek megszavazására irányuló kérelmeket is be kellene nyújtani.[2] Ez az iroda készítené elő a kérelmek elintézését és terjesztené elő azokat döntés céljából a hetenként kétszer ülésező hitelvéleményező bizottságnak. A bizottság ezen eljárás révén a hitelpolitika irányítása vonalán rendet teremthetne.

Faragó László, a PK vezérigazgatójának nézete szerint egy politikai kérdésről van szó, amelynek eldöntése nem tartozhat az értekezlet hatáskörébe. Az ő álláspontja szerint az irodára szükség nincs, mert a minisztertanács, esetleg a gazdasági miniszteri értekezlet hivatott a hitelpolitika legfőbb irányelveit megállapítani.

Az újjáépítési minisztérium képviseletében elfogadtam *Faragó László* PK vezérigazgató álláspontját és rámutattam arra, hogy az újjáépítési miniszter úr már aláírta azt a jövő hét során tárgyalandó minisztertanácsi előterjesztést, amely szerint a gazdasági miniszteri értekezletek ismét feltámasztandók lesznek, elsősorban éppen azért, hogy a hiteligénylések rangsorolása megtörténhessen.[3] Az újjáépítési minisztérium mint koordináló minisztérium hivatott a hitelpolitikába is befolyni, hogy annak szempontjait az általános gazdaságpolitika szempontjaival egyeztesse és összhangba hozza.

Hegedüs Márton miniszteri tanácsos az iparügyi miniszter képviseletében azt hangoztatta, hogy az iparügyi miniszter rendelkezésére álló akcióhitelek folyósításába nem igen kíván másnak beleszólást engedni. Az értekezlet során ezen kezdetben merev álláspontjából engedett.

Az értekezleten később az a vélemény alakult ki, hogy kívánatos az OGT-t több kérdés tekintetében meghallgatni, nevezetesen a következők tekintetében.

a) Mik volnának a közületi- és magánberuházásokkal kapcsolatos hiteligényléseknek, különösen azonban természetesen a magánberuházási hiteligénylések elbírálásánál követendő elvi szempontok, amely vonatkozásban különösen *Faragó László* PK. vezérigazgató, de mások is hangsúlyozták azt, hogy az újjáépítési minisztérium által lefektetett irányelveket a maguk részéről 99%-ban elfogadják.

b) Melyek volnának azok a szempontok, amelyek a forgóhitelszükségletek elbírálásánál elvi vonatkozásban szem előtt tartandók. Ebben a vonatkozásban az értekezleten hangsúlyoztam, hogy a forgóhitelszükséglet kielégítésénél is szem előtt kell tartani a rendelkezésre álló munkaerőt, a megszerezhető nyersanyagot és az áruk mennyiségét mindig figyelemmel arra, hogy a valamely célra történő felhasználás más célok elől vonja el a munkaerőt és az anyagokat.

c) Milyen szempontok alkalmazandók a jelenleg jelentőséggel nem bíró, de

később esetleg ismét fontosságra szert tevő olyan hiteligényléseknél, amelyeket a pénzintézetnél jelentenek be, és amelyeket betéteikből kívánnak kielégíteni, más szóval, hogy az úgynevezett szelektív hitelpolitika ebben a vonatkozásban feltámasztható-e, és ha igen, minő irányelvek alapján.

d) Milyen álláspont alakítandó ki a hitelek valorizálása tekintetében, figyelemmel arra, hogy lehetetlen az, hogy valorizált és valorizálatlan hitelek fussanak egymás mellett.

e) Milyen eljárás követendő a hitelpolitikai elvek gyakorlati alkalmazása tekintetében.

Az értekezleten felmerült az a probléma, ki terjessze eme kérdéseket az OGT elé döntés vagy véleményadás céljából. Figyelemmel arra, hogy az újjáépítési minisztérium az ipari hitelek véleményezésére irányuló szempontok kidolgozásával a kívánt kérdés tekintetében már bizonyos előmunkálatokat végzett, továbbá tekintetbe véve azt, hogy a gazdasági minisztertanácsok újbóli életrehívásával összefüggésben már szintén felvetette az OGT által eldöntendő kérdéseknek egy megoldási módozatát, amikor azt javasolta, hogy a gazdasági minisztertanács döntse el többek között a hiteligények rangsorolását, végül azért is, mert az újjáépítési minisztériumnak koordináló, illetőleg csúcsminisztérium jellege azáltal jut kifejezésre, hogy a kérdés megoldásának irányítását maga veszi kézbe, azt javasoltam az értekezletnek, hogy az újjáépítési minisztérium fogja az előadott problémákat az OGT elé terjeszteni. Az értekezlet javaslatomat magáévá tette.

Felhasználandónak vélem ezt az alkalmat, hogy a gazdaságpolitika tervszerűségének biztosítása érdekében foglaljon az OGT állást még egy elvi kérdés tekintetében. Egy munkabérvéleményező bizottság (v.ö. .../1945. számú ügyiratot)[4] felállítását tartanám célirányosnak, amelynek hivatása azt elbírálni, hogy a mindenkori ellátási helyzetre is figyelemmel miként lehet az ipari és mezőgazdasági munkabérszintet a drágulláshoz arányosítani azon elgondolás alapján, hogy ha fogyasztási célokra többet juttatunk a nemzeti jövedelemből, akkor beruházásokra kevesebb marad és megfordítva, ami áll természetesen az ipari és mezőgazdasági munkabérek egymás közti versenyére vonatkozóan is.[5]

Mindezért a következő OGT-hez intézendő átiratot[6] tervezzük; megjegyezvén, hogy 1945. július 27-én telefonon közölték a Nemzeti Bankból Faragó Lajos vezérigazgató megbízásából, hogy a Nemzeti Bank a jövőben a hiteligényléseket 3 példányban fogja benyújttatatni. Egy példányt magánál tart, egyet megkap a szakminisztérium, egyet minden esetben az Újjáépítési Minisztérium. Utóbbinak véleménye nélkül a Nemzeti Bank hiteleket nem fog megszavazni.

Varga

Belső ügyviteli irat — UMKL, UM 78.087/1945. sz.

[1] Takarékpénztárak és Bankok Egyesülete.

[2] A 28.033/1945. sz. UM ügyirat nem tartalmaz ilyen utalást, valószínűleg szóbeli közlésről van szó.

[3] Az UM 955/1945. sz. ügyirata VIII. 28-án már utalást ad a gazdasági miniszteri értekezlettel kapcsolatos ügykezelésre. (Gazdasági Miniszteri Értekezlet — GMÉ)

[4] Az ügyiratszám helye az eredetin is üresen maradt.

[5] 1946. január 14-én a 49/1946. ME sz. rendelet (MK 1946. 14. sz.) létrehozta az Országos Munkabérmegállapító Bizottságot, melynek tagjai sorában az Újjáépítési Minisztérium képviselője — a Gazdasági Főtanács megalakulása következtében — már nem szerepel. Mint „csúcsminisztérium" azonban jogosan vetette fel egy ilyen jellegű bizottság létrehozásának szükségességét. Az itt felvetett gondolattal kapcsolatban *Nagy Ferenc* keze alól ki is került egy tervezet, mely a svájci Lohnbeachtungs-Komission-ra hivatkozik, s melyre *Berend T. Iván* is utal Újjáépítés és nagytőke elleni harc 1945—48. c. művének 90. oldalán.

[6] Az átiratot a 14/c. sz. dokumentum tartalmazza.

14/c

1945. augusztus 8.

AZ ÚJJÁÉPÍTÉSI MINISZTER ÁTIRATA AZ ORSZÁGOS GAZDASÁGI TANÁCSHOZ A HITELPOLITIKA TERÉN KÖVETENDŐ IRÁNYELVEKRŐL

Azokkal a kormányzati intézkedésekkel kapcsolatosan, amelyek az újjáépítés feladatainak megoldása érdekében hitelösszegeket juttatnak a gazdasági vérkeringésbe, szükségesnek látszik megfelelő kormányintézkedések foganatosítása aziránt, hogy a hitelnyújtások útján működésbe kerülő tőkeösszegek a termelő munkálkodásnak azokban az ágazataiban helyezkedjenek el, ahol azok az illetékes tényezők részéről az újjáépítés tervszerű célkitűzéseinek előtérbe állításával biztosítani kívánt általános gazdasági és pénzügyi érdekeket a legkielégítőbben szolgálják. Az e tekintetben megfontolást kívánó kérdések tisztázása céljából folyó évi július hó 26-án a Magyar Nemzeti Bankban a jegybank vezetőségének és szakközegeinek, továbbá a gazdasági tárcák és a Pénzintézeti Központ képviselőinek részvételével értekezlet tartatott.[1]

Az említett értekezlet határozatával nyert megbízás alapján felkérem a t. Tanácsot, hogy a körülmények adott és egyelőre várható alakulásának figyelembevételével szíveskedjék a hitelpolitika terén követendő irányelveknek, valamint a hitelnyújtások érdemleges technikai mozzanatainál ezekkel összefüggően ajánlatos eljárásnak a kérdéseit letárgyalni, és ez alkalommal kialakuló véleményét közölni.

Tisztában vagyok azzal, hogy a szóban lévő kérdések tárgyalásának eredményeként a t. Tanács nem bocsáthat olyan vezérfonalat rendelkezésre, amelynek követése a hitelengedélyezések konkrét eseteiben kielégítő döntéseket körülményes vizsgálódások rendszeres mellőzésével tenne lehetővé. Az ország gazdasági szervezetében a háborús erőveszteség folytán bekövetkezett egyensúlyzavar miatt sok gazdasági tevékenységnél, ezek között a hitelnyújtásoknál is jelenleg többnyire csak bonyolult utakon végrehajtható széles körű helyzetfelderítéssel sikerülhet elég gazdaságos megoldásokat kimunkálni. A gazdasági egyensúly megbillenésének az újjáépítés menetét leginkább gátló tünete ez idő szerint a beruházási célt szolgáló pénzösszegek, munkaerő és anyag arányos összefogása tekintetében jelentkező nehézség. Míg az erőteljesebb és kiegyensúlyozott gazdasági élet automatikusan gondoskodott arról, hogy a pénztőkének az a része, amely a munkaerő vagy az anyagok igénybevételénél nincs lekötve, gyümölcsözetlenül ne heverjen, a munkaerő és az anyag pedig ott, ahol a pénzzel keresik, idejében rendelkezésre álljon, addig jelenleg az esetek tekintélyes részében könynyen előfordulhat, hogy a befektetésre máshonnan elvont pénzösszegek a munkaerőnek, illetőleg az anyagnak időlegesen meg nem szüntethető hiánya miatt számottévő ideig egyáltalán nem tudják a termelőtevékenységben reájuk háruló szerepet betölteni. Természetesen a jelenlegi viszonyok között azzal is számolni kell, hogy más esetekben a munkaerő, illetőleg az anyag az igénybevételükhöz szükséges pénzösszegek hiánya miatt rövidebb-huzamosabb ideig nem jutnak foglalkoztatáshoz, illetve felhasználáshoz.

Az itt vázolt körülményeknél fogva a hitelfolyósításokról határozó tényezőknek nézetem szerint állandó megfigyelés alatt kell tartaniok a folyósított hitelösszegek, a munkaerő és az anyag eloszlása tekintetében kialakult helyzetet, és az ilyen megfigyelés alapján kibontakozó képhez mérten az előbb említett három termelőtényező arányos találkozását leginkább biztosítani látszó hitelkérelmeket előnyben kell a többi kérelemmel szemben részesíteniök. Bár ez a megfigyelés, amint fentebb említettem, gyakran bonyolult vizsgálódást kíván, megtettem az intézkedéseket annak rendszeres lefolytatása iránt. Az a véleményem, hogy a t. Tanács ezt velem egyetértőleg a hitelnyújtásoknál követendő elvek sikeres alkalmazását előmozdító lépésnek fogja minősíteni.

A mondottak után legyen szabad az alábbiakban megjelölnöm a hitelpolitikának azokat az elvi kérdéseit, amelyek véleményem szerint legfőképpen tisztázandók volnának.

1. Melyek volnának a közületi és a magánberuházásokkal kapcsolatos hiteligénylések elbírálásánál követendő elvi szempontok?

2. Melyek volnának a forgóhitel-szükséglet elbírálásánál mérlegelendő elvi szempontok?

3. Milyen szempontok alkalmazandók a jelenleg elenyésző fontosságú, de később esetleg fontosságra szert tévő olyan hiteligényléseknél, amelyeket a pénzintézetekkel szemben támasztanak és amelyeket a pénzintézetek a náluk gyümölcsöztetésre elhelyezett tőkékből kívánnak kielégíteni, vagyis az ún. szelektív hitelpolitika feltámasztható-e és ha igen, milyen irányelvek alapján?

4. Milyen irányelvek alakítandók ki a hitelek valorizálása tekintetében?

5. Milyen irányelvek követendők a hitelelvek gyakorlati alkalmazása terén?

Nyilvánvaló, hogy a beruházási- és a forgótőke-szükséglet kielégítését célzó hiteligénylések elbírálásánál szem előtt tartandó irányelveknek bizonyos fontos vonatkozásokban a szorosan vett pénzügyi politika szempontjaihoz, de sok más — és mindaddig, amíg az ország az újjáépítés súlyos feladataival áll szemben — igen jelentős vonatkozásban az átfogó újjáépítési terv elgondolásához kell igazodniok. A 2.660/1945. M. E. sz. rendelettel reám ruházott ügykört és az ezzel járó felelősséget csak azzal a feltevéssel vállalhattam, hogy módom lesz az érdekelt tárcákkal való összhangzatos együttműködés és az érdekelt más tényezők összefogása útján olyan újjáépítési terv keresztülvitelét biztosítani, amely az újjáépítési terv keretébe tartozó lényeges gazdasági életnyilvánulásokat kellőképpen felöleli. A hitelnyújtások az ilyen életnyilvánulások között elsőrendű szerepet játszanak, ezért munkaprogramom kidolgozásának már a kezdeti szakaszában mérlegelés tárgyává tettem, hogy a hiteligénylések elbírálásánál mely szempontok volnának irányító mértékül veendők. Ennek alapján a másolatban idemellékelt 28.033/1945. U. M. számú átiratomban közöltem az érdekeltekkel az ipari magántőkeberuházási hiteligénylések elbírálására vezérlő útmutatásul szerintem alkalmas elveket.[2] Miután az ezúttal körvonalazott felfogásom szorosan érinti azt a tárgyat, mellyel a t. Tanácsnak a fentiekben kért véleménynyilvánítás alkalmával foglalkoznia kell, indokoltnak látom, hogy az előbb jelzett átiratmásolatot betekintés végett rendelkezésre bocsássam.

A forgóhitelek elbírálásánál, miután a modern tőke- és hitelelmélet szerint e hiteleket is beruházási, illetőleg reáltőke-lekötő jellegűeknek kell tekinteni, általában ugyanazokat az irányelveket tartom követendőknek, amelyeket a beruházási hitelek folyósíthatására vonatkozóan az előbb említett és ide csatolt iratban kifejtettem. Abból a célból, hogy a forgóhitelszükséglet ellátása minél kielégíthetőbben alakuljon, nézetem szerint az árpolitika vonalán kell célirányosan eljárni. Ebben a tekintetben kívánatos volna mindazon vállalatok részére, amelyek forgótőke-szükségletüket hitel igénybevétele nélkül fedezik, igényt biztosítani az utánpótlási árra. Ez gazdaságpolitikailag kétségtelenül indokolt, mert csak az utánpótlási árra való igény elismerésével lehet elvárni a vállalatoktól, hogy forgótőke-szükségletük ellátása érdekében infláció idején vagyontárgyaikat értékesítsék. A vagyontárgyak értékesítésével való tőkeszükséglet-kielégítés már azért is előnyös, mert defláció irányában hat, aminek kiváltása bizonyos határok között ezidőszerint nagyon kívánatos. Ezzel szemben, olyankor, amikor a forgótőke-szükséglet hitel útján nyer kielégítést, némely esetben a hitel valorizálását, általában azonban inkább azt látom indokoltnak, hogy a hitel ugyan átértékelés nélkül nyújttassék, a gyártmányok ármegállapításánál azonban az utánpótlási ár ne vétessék figyelembe. Ezáltal ugyan esetleg kettős árszint

keletkezik, de az ebből származó nehézségek áthidalására kétféle eljárás között is lehet esetenként választani.

Az egyik lehetőség az árkiegyenlítő alap rendszerének alkalmazása, mely lehetőség abban áll, hogy az utánpótlási ár figyelembevételével piacra kerülő cikkek szabad forgalomba bocsáttatnának, míg az átértékelés nélküli forgótőkehitel segítségével előállított árucikkek kötött forgalomban, jegyrendszer alapján vagy pedig munkás- és tisztviselői beszerzési csoportokon keresztül kerülnének forgalomba.

Az ún. szelektív hitelpolitika terén nézetem szerint ugyancsak azok a szempontok volnának alkalmazandók, amelyek a beruházási- és a forgótőke kielégítésére irányuló hiteligények megítélésénél figyelembe vétetnek.

A hitelek valorizálásánál mérvadó elvekre vonatkozó véleménykérés kapcsán szíves megfontolásra ajánlom azt a nem kívánatos helyzetet, amely akkor állana elő, ha valorizált és nem valorizált hitelek egyidőben szerepet játszanának.

A hitelelvek gyakorlati alkalmazásánál követendő szempontokra vonatkozó fentebbi véleménykéréssel kapcsolatosan van szerencsém a t. Tanács figyelmét felhívni arra, hogy a minisztertanács elé javaslatot terjesztettem gazdasági miniszteri és államtitkári értekezletek rendszeres tartása iránt. Nézetem szerint ezek az értekezletek volnának leginkább hivatva arra, hogy egyrészt a hitelpolitika terén követendő lényegesebb elveket megállapítsák, másrészt a nagytételű hiteligénylések esetében a folyósításra vonatkozó döntést meghozzák. Saját szerepemet a 2660/1945. M. E. számú rendelet alapján abban látom, hogy a különböző közületi és magáncélokra fordítandó hitelkeretek egymás közötti arányának megállapításában részt vegyek, míg a valamely célra juttatandó hitelkeret további felosztása — meggyőződésem szerint — az egyes szakminiszterek hatáskörébe tartozik.

Abból a célból, hogy egyfelől a gazdasági miniszteri és államtitkári értekezletek[3] hitelpolitikai elvi természetű és konkrét hitelnyújtások engedélyezésére vonatkozó tárgyalásai alaposan előkészíttessenek, másfelől a nem egészen nagytételű hitelek nyújtásának elbírálása az érdekelt ügykörök felfogását egységes nevezőre hozó szerv elé legyen utalható, esetleg szó lehetne a Magyar Nemzeti Bank, a Pénzintézeti Központ, az egyes gazdasági tárcák és némely fontos érdekképviselet szakközegeiből álló és ezt az előbb jelzett feladatkört ellátó hitelvéleményező bizottság létesítéséről. Tudomásom szerint a közelmúltban Ausztriában hasonló célkitűzésű ilyen bizottság létesült.

Amint a t. Tanácsnak a fentiekben vázoltakra vonatkozó véleménye hozzám beérkezik, azt az illetékes tényezőkkel késedelem nélkül közölni fogom.

Kiadta: Nagy VIII. 9.

Fogalmazvány — UMKL, UM 28.087/1945. sz.

1 A jegyzőkönyvet a 14/a. sz. alatt közöltük.

2 Az irányelveket megkapta az iparügyi, a közellátásügyi, a kereskedelem- és közlekedésügyi, a földművelésügyi és a pénzügyminiszter, valamint a Magyar Nemzeti Bank és az Országos Építésügyi Kormánybiztosság.

3 A gazdasági miniszteri értekezlet 1945. augusztus 23-án tartott ülésén Gazdasági Államtitkári Hitelvéleményező Értekezlet rendszeresítését határozta. Feladata: a magánjellegű hitelek véleményezése, valamint állásfoglalás a közületi jellegű beruházási, hitelkérelmek ügyében. A feladatot a GÁHE az Újjáépítési Minisztérium előkészítő munkálatai alapján látja el.

15/a

1945. július 25.

VARGA ISTVÁN TERVEZETE GYÁRIPARI ÚJJÁÉPÍTÉSI ALAP ÉS GYÁRIPARI KÖZPONT LÉTESÍTÉSÉRE

A magyar gyáripar újjáépítésére és az ezzel kapcsolatos beruházások céljaira nagyon jelentős tőkére van szükség. Ennek előteremtése mindaddig, amíg külföldi tőke nem áll rendelkezésre, csupán a szűkösen rendelkezésre álló belföldi erőforrások segítségével történhetik meg. A Nemzeti Bank erre a célra másfél milliárdos hitelkeretet bocsátott rendelkezésre, ami hat hónap alatt fog folyósításra kerülni. Ez az összeg a jelentkező szükséglethez képest elenyésző. Ugyanakkor számot kell vetni azzal, hogy a vállalatok más forrásokból, elsősorban nyereségüknek beruházásából ún. önfinanszírozás révén, nem tudnak elégséges összegeket előteremteni, ezért szükség van arra, hogy a beruházás céljaira további tőkék teremtessenek elő, illetőleg megfelelő tőkeforrások nyittassanak meg. A továbbiakban egy ilyen új tőkeforrást kívánunk vázolni.

Tisztában vagyunk azzal, hogy az egyidejűleg beruházási célokra fordítható összeg közgazdasági szempontból limitált. A 20.033/1945. U.M. számú ügyiratban lefektettük ezért azokat a szempontokat, amelyek az ipari hitelek folyósításakor felfogásunk szerint figyelembe veendők.[1] Ez idő szerint tanulmányozzuk azt a kérdést, hogy mekkora az az összeg, amely reáltőke-akkumuláció formájában egyidejűleg megtakarítható, a termelőberendezések mindenkori, illetőleg jelenlegi állapota mellett, a munkaerőgazdálkodási és nyersanyaghelyzetet is figyelembe véve és számot vetve a nemzeti jövedelem nagyságával, valamint a fogyasztás és a jóvátételi szállítások igényeivel. Ezt az értéket 1938. évi pengőkben kívánjuk kifejezni, és mellé egy olyan index-számot igyekszünk megkonstruálni, amelynek segítségével a megállapítandó érték napi pengőkre átszámítható. A gazdaságpolitikai irányításnak kell a helyesen megállapított összeget

felosztania a közületi- és a magánberuházási szükségletek között, számot vetve azoknak különböző irányaival (gyáripar, mezőgazdaság, építkezés stb. szükségletével) is. Egy kimutatást (tablót) kell készíteni, amelybe a megszavazott értékekből hónapról-hónapra folyósítandó összegek volnának bevezetendők, azzal a megfontolással, hogy a beruházási hitellehetőség kimerítése után újabb hitelek megszavazása csupán árfelhajtáshoz vezetne, anélkül azonban, hogy a termelés eredményességét fokozná.

Valószínűnek látszik, hogy az így végrehajtandó becslés eredményeképpen, a jóvátételi szállításoktól eltekintve, havonta 8—15 millió 1938. évi vásárlóerejű pengő lesz a gyáripari beruházások céljaira biztosítható, figyelemmel arra, hogy a közületi beruházásokra, a mezőgazdaság beruházási szükségletére és a lakóházépítkezések számára is fedezetet kell keresni. Havi 8—15 millió 1938. évi vásárlóerejű pengő alighanem több annál a havi 250 millió mai vásárlóerejű pengőnél, amelyet a jegybank az ipari hitelek céljaira a megállapított másfél milliárdos kereten belül ez idő szerint rendelkezésre bocsát. De aggályosnak látszik akárcsak az utóbbi összeget állandóan kizárólag a bankjegyprés útján előteremteni. A bankóprés igénybevétele is természetesen a fogyasztást terheli, mert változatlan árukínálat mellett az árak felhajtását idézi elő. Ennek eredményeképpen mindenféle jövedelemnek élvezője azonos összegért csupán kevesebb árut vásárolhat, mint korábban. Ezért a közönség megterhelése szempontjából a bankóprés igénybevételével közel azonos eredményű a fogyasztásnak valamely adóval való közvetlen megterhelése. Ugyanakkor a legkülönfélébb gazdaságpolitikai megfontolás alapján a fogyasztás megterhelése, vagyis az árak felemelése összehasonlíthatatlanul kedvezőbb hatású a bankóprés igénybevételénél. Szokták ugyan azt állítani, hogy mert egy adópótlék az árak felhajtását idézi elő, és mert az áruforgalomnak a magasabb árszint melletti finanszírozása is csupán a jegybank igénybevételével történhetik meg, pénzpolitikai szempontból közömbös volna, hogy az állam a bankjegyprés közvetlen igénybevételével, vagy pedig árfelhajtó adó kivetése útján tesz-e az általa szükségelt bevételre szert. Ez az okoskodás azonban téves. Nagy jelentősége van annak, hogy az áruoldal és a pénzoldal közötti egyensúly egy intézkedés bevezetésével azonnal helyreáll-e, vagy pedig csak huzamosabb idő után. Ha az árakat valamely újonnan kivetett adó emeli, az egyensúly biztosítva van azáltal, hogy a jegybank igénybevétele csupán a magasabb árszintnek megfelelő arányban történik meg. Ha viszont a jegybank igénybevételével indítjuk meg az árfelhajtás folyamatát, úgy az egyensúly kialakulása huzamosabb időt vesz igénybe, amely alatt mindenféle zavar keletkezhetik. Ezen túlmenőleg is azonban figyelembe kell venni, hogy ha a jegybankot közvetlenül vesszük igénybe az állam céljaira, úgy az új bankjegykibocsátás nem csupán névleges összegével szerepel az árupiacon, hanem pénzforgási sebességének megfelelően sokszorozódó értékkel. Ha viszont a jegybank igénybevétele az áruoldalról veszi kezdetét, úgy a magasabb árszint ugyan fokozza a bankjegyszükségletet, de nem az áremelkedés egész összegével, hanem

(a pénz forgási sebességének megfelelően) csupán kisebb összeggel (ártöbblet osztva a forgási sebességgel = bankjegytöbblet-szükséglet). Ez világossá teszi, hogy az inflatorikus hatás az ár pótlékolása esetében lényegesen kisebb, mint a jegybank közvetlen igénybevétele esetében, nem is szólva arról, hogy az előbbi esetben az egészséges pénzpolitika szempontjából fontos bankjegy-rekurrencia biztosítva van, míg az utóbbi esetben nem.

Ha tehát az ipari beruházások céljaira fedezetet kívánunk találni, és a bankóprés igénybevételét nem kívánjuk fokozni, a fogyasztás megterhelése révén külön bevételi forrásra kell szert tenni. Ezt a bevételi forrást egy „Gyáripari Újjáépítési Alap" javára felszámítandó, az ipari cikkek árába bekalkulálandó 10%-os pótlék vagy a forgalmi adónak 100%-os pótlékolása révén keletkező bevétel teremtené meg. A pótlékot a jóvátételi szállítások, valamint a különböző akciók (munkásruhák gyártása stb., stb.) céljaira történő gyártások után nem kellene felszámítani. A Magyar Gazdaságkutató Intézet az egész gyáripari termelés értékét, a kettős számítások kikapcsolása után, ez idő szerint havi 3000 millió pengő körüli értékre teszi. Ezért az ún. szabad gyáripari szektor termelését jelenleg hozzávetőlegesen havi 1200 millió P-re lehet tenni, az ily pótlékból származó bevétel tehát havi 120 millió P volna. Ha pedig a forgalmi adó pótlékoltatnék, ez évi ... P bevételt teremtene, figyelemmel arra, hogy a pénzügyminisztérium szerint a forgalmi adó ... havi bevétele ... P[2] körül volt. A termelés vagy az árak emelkedése esetén a bevétel automatikusan nőne, bármely rendszert is alkalmaznánk.

A közellátásügyi miniszter úr az Országos Gazdasági Tanács 1945. évi július hó 3-i ülése számára tett ugyan már előterjesztést, hogy a gyáripari vállalatok „ipari hadi kár" címen 5—10%-os pótlékot kalkuláljanak az árakba. Ezt a gondolatot akkor az Országos Gazdasági Tanács nem tette magáévá. A gondolat azonban a fentebbi és még előadandó módosításokkal felkarolandó. Önként értődik, hogy a Gyáripari Újjáépítési Alap céljaira behajtott összegek felhasználását csupán a kormány irányíthatja, ugyanúgy, miként a kormány szabja meg azt is, hogy a jegybank által a gyáripari beruházások céljaira rendelkezésre bocsátott összegből mely vállalatok részesedjenek. Nem volna helyénvaló ugyanis, ha minden egyes vállalat saját céljaira fordítaná a Gyáripari Újjáépítési Alap pótlékszerű bevételeit. Ez két okból nem volna jogosult. Egyrészt ugyanis az így befolyt összegek — irányított árpolitika mellett — az egyes vállalatok számára olyan indokolatlan többlethasznot jelentenének, ami a fogyasztók megterheléséből keletkeznék. Márpedig fogyasztókat csupán a köz érdekében, nem pedig a magánosok érdekében szabad megterhelni. Másrészt az sem bizonyos, sőt nem is valószínű, hogy az egyes vállalatoknál befolyó összegeknek legcélszerűbb beruházási felhasználása az illető vállalatnál adódik. Ez azért nem valószínű, mert a legnagyobb bevétel természetesen a legnagyobb kapacitással dolgozó, vagyis legkisebb kárt szenvedett vállalatoknál jelentkezik, míg azok a vállalatok, amelyek leginkább szorulnak támogatásra, annak következtében,

mert termelésük a szükséglethez képest akár a hadi károk nagysága, akár más ok miatt nagyon csekély, csupán ki nem elégítő ilyen bevételre tennének szert. Ezért a Gyáripari Újjáépítési Alap javára szedendő pótlékokból származó bevétel kihelyezését központilag kellene irányítani, ugyanazon a módon és elvek szerint, mint ahogy az jelenleg a Nemzeti Bank által a gyáripari beruházások céljaira rendelkezésre bocsátott összeggel történik. Ez a gyáripari önfinanszírozás lehetőségét nem zárja egészen ki, mert fennmarad továbbra is az önfinanszírozás legfontosabb forrásaképpen a gyáripari eladási árakból leírásokra fordítható hányadoknak újbóli befektetési lehetősége.

A Gyáripari Újjáépítési Alap konstrukcióját a nagyközönség számára bizonyos módozatokkal kívánatosabbá lehetne tenni. Elképzelhető, hogy a pótlék összegének lerovását különleges bélyeggel kell igazolni, amelynek egyik fele a számlára ragasztandó, másik felét azonban a vevő kapja meg. Ennek a bélyegnek a felhasználása most már kétféle módon történhetnék, amikoris természetesen csupán az egyik alternatíva volna megvalósítandó.

1. A bélyeg igényt teremtene a Gyáripari Újjáépítési Alappal szemben, amely a gyáriparnak nyújtandó hiteleket természetesen valorizáltan bocsátaná rendelkezésre, a jelenlegi ipari hitelkonstrukciónak megfelelően. Így tehát egy valorizált kényszerkölcsön konstrukcióját teremthetnénk meg egy újfajta kötvénytípus kibocsájtásáról gondoskodva. A Gyáripari Újjáépítési Alap kezelésére, a szóbanforgó kötvényeknek kibocsátására az újonnan létesítendő Magyar Gyáripari Központ nyerhetne megbízatást. Egy ilyen Gyáripari Központnak a létesítése nagyon fontos volna, hogy összeegyeztethető legyen a magánkapitalizmus és a magánkezdeményezés rendszere az állami ellenőrzés és irányítás szükségleteivel. Utóbbiak a magyar gyáripari beruházások irányításában és ellenőrzésében, különböző vállalatok közötti munkaközösségek és kényszerkartellek létesítésében és más vonatkozásokban is jelentkeznének. A múltban ezek a feladatok csupán részlegesen voltak intézményesen megoldva, elsősorban az Ipari Munkaszervező Intézet által, amely azonban csupán a gyáriparnak volt szerve, és amelyre a kormánynak csak igen korlátolt befolyása volt.

A Magyar Gyáripari Központ a tervgazdaság szükségleteit tudná kielégíteni, és megfelelő megszervezés és irányítás esetén nyilván ugyanolyan eredményesen tudna működni, mint a Pénzintézeti Központ a pénzintézetek vonatkozásában.

2. Elképzelhető volna az is, hogy az ár-, vagy adópótléknak a Gyáripari Újjáépítési Alap javára történt befizetését igazoló bélyegek öregségbiztosítási járadékigény megteremtésére volnának felhasználhatók. A társadalombiztosításnál amúgyis szokásos, hogy a járadékigények a befizetésektől és a kortól tétetnek függővé. Biztosításmatematikailag ezért a Gyáripari Újjáépítési Alappótlék befizetését igazoló bélyeg alapján elismerhető volna egy öregségbiztosítási járadékigény. Az természetesen problémát jelent, hogy a járadékfizetési kötelezettség mikor kezdődnék, és kiknek a javára volna az megállapítandó. A társadalombiztosítás kifejlesztésével és az öregségbiztosítás általánossá tételével azonban ez a nehézség alighanem áthidalható.

Gondoskodni kellene arról, hogy a kisebb címletű bélyegek nagy címletűkre legyenek átcserélhetők, továbbá arról, hogy az eszközölt befizetés alapján az igény csupán egy idő múlva legyen érvényesíthető.

Varga

Fogalmazvány — UMKL, UM 28.084/1945. sz.

A tervezetet megkapták:

Nagy Ferenc újjáépítési miniszter
Adorján János államtitkár
Antall József államtitkár
Gács Lajos államtitkár
Lakatos Miklós államtitkár
Tóry Gergely államtitkár

Később:

Faragó László, a Pénzintézeti Központ vezérigazgatója
Antos István, az Országos Gazdasági Tanács főtitkára
Timár László, a Szoc. Dem. Párt főtitkára

[1] A 14/c. sz. dokumentum tartalmazza.
[2] A szerző fogalmazványán kitöltetlen.

15/b

1945. augusztus 7.—szeptember 6.

LAKATOS MIKLÓS ÚJJÁÉPÍTÉSI MINISZTÉRIUMI ÁLLAMTITKÁRNAK ÉS FARAGÓ LÁSZLÓNAK, A PÉNZINTÉZETI KÖZPONT IGAZGATÓJÁNAK VÉLEMÉNYE A GYÁRIPARI ÚJJÁÉPÍTÉSI ALAP ÉS A GYÁRIPARI KÖZPONT LÉTESÍTÉSÉRE VONATKOZÓ TERVEZETRŐL

Kedves Barátom!

Az „A Gyáripari Újjáépítési Alap és Gyáripari Központ létesítése" címen megküldött tervezeteddel kapcsolatban szíves felkérésedre a következő észrevételeket teszem.

1. Az áraknak új adóval való megterhelése ugrásszerűen emelné az árakat, ami nyugtalanságot idézne elő, és újabb bérköveteléseket váltana ki.

2. Nem érnénk el a kívánt célt, az inflációs folyamat megakadályozását, mert amint tervezeted maga is megjegyzi: „Az áruforgalomnak a magasabb árszint melletti finanszírozása is csupán a jegybank igénybevételével történhet."

3. Nem mondja ki határozottan a tervezet, hogy a 10%-os pótlékolás a termelői vagy a fogyasztói ár után történne, de miután az adóbevétel becslésével kapcsolatban a termelési értékkel végez számításokat, valószínűleg a termelési ár szolgálna alapul. Ebben az esetben a gyári árakban 10%-kal szereplő pótlék — ha 20%-os nagykereskedői és 30%-os kiskereskedői haszonkulccsal számolunk — a fogyasztói árban már kb. 16%-kal jelentkezne. Ebből az következik, hogy az áremelésnek csak kevesebb mint ⅔ része szolgálná az eredetileg kitűzött célt, míg a fennmaradó rész a kereskedelemnek amúgy is aránytalanul nagy jövedelmét szaporítaná.

A fenti javaslatoddal szemben célravezetőbbnek tartanám, ha az árak emelésének engedélyezése nélkül növelnénk az adók mértékét, s az így befolyó jövedelmet fordítanánk a rászoruló üzemek hitelellátására, bár nagyobb eredményt ettől a megoldástól sem várok.

Ami a bélyegakció javaslatodat illeti, azt hiszem, az túl nagy adminisztrációt igényelne, ami a mai körülmények között, amikor az állami ügykezelés amúgy is kezd túlméretezetté válni, elkerülendő lenne.

A Magyar Gyáripari Központra vonatkozó javaslatod érzésem szerint addig nem valósítható meg, amíg az ún. szabad érdekképviseleti rendszer van érvényben. Ha az érdekképviseletek közjogi tartalmat is nyernek, feltétlenül sor fog kerülni javaslatod megvalósítására.

Őszinte híved

Lakatos
államtitkár

Kedves Barátom!

Tegnap este olvastam el aktajegyzetedet. Gondolatodat nagyon érdekesnek tartom, és igazságot látok benne. Az ügynek csak politikai hibája van. Az t.i., hogy bármennyire igaz, hogy a bankóprés olyan fogyasztási adó, amely a lakosság minden egyes tagját, tehát a legszegényebbet is sújtja, míg az ipari cikkre kivetett fogyasztási adó csak az ipari cikk fogyasztóját, tehát azt sújtja, aki ezen ipari cikk erejéig vásárlóképes, mégis a kérdés direkt és szembeszökő rendezése előreláthatólag politikai averziókat váltana ki.

Ha szabad Neked modus procedendit ajánlanom, beszéld meg a kérdést a Kommunista Pártból Antossal (OGT főtitkár) és Mód Aladárral. Tőlünk Timárral, akit a Palace-ban találsz. A megoldások közül természetesen a PK-megoldás mellett vagyok.

Igaz barátsággal üdvözöl

kész híved
Faragó

Tisztázatok — UMKL, UM 28.084/1945. sz.

16

1945. augusztus 1.

VARGA ISTVÁN FELJEGYZÉSE A GYÁRIPARI ÁRAK KIALAKÍTÁSÁNAK KÉRDÉSÉRŐL, ILLETŐLEG A HITELPOLITIKA ÉS AZ ÁRPOLITIKA KOORDINÁLÁSÁRÓL

A gyáripari termelés nagyobb lendületének megindulásával és a gyáripari hitelakcióknak szélesebb körre való kiterjedésével szükségesnek látszik a hitelpolitikát az árpolitikával koordinálni. A beruházási, illetőleg újjáépítési célokat szolgáló, a gyáriparnak juttatott hiteleknél a kormány az OGT tanácsára elhatározta azt, hogy eme hitelek fele összegük erejéig valorizáltatnak, míg fele összegük valorizálatlan. Ezzel kapcsolatosan már a közeljövőben tisztázásra fog szorulni az a kérdés, miként kell az ezzel kapcsolatos kamat- és leírásszükségletet árpolitikailag kezelni. Más szóval azt a kérdést kell majd tisztázni, hogy miként kell az árak megállapításánál ezt a költségtényezőt figyelembe venni, amely az így részben valorizált hitelekkel áll összefüggésben.

Más elbírálás alá esik a forgóhitel-szükséglet. A vállalatok forgótőke híján rövidebb lejáratú, illetőleg kampányhitelekre szorulnak. Az így nyert hitel is beruházási célokat szolgál: a modern tőke- és hitelelmélet (Keynes) a rövid lejáratú hiteleknek beruházási, illetőleg reáltőke-lekötő jellegét felismeri. A forgótőke-szükséglet kielégítését szolgáló hitel is alkalmas ezért infláció idején az áremelkedésekkel kapcsolatos konjunkturális nyereségek elérésére. Ezekre az iparnak aligha lehet jogos igénye.

Megoldásnak, ha nem is mindenkor, de számos esetben, a következő eljárás kínálkozik.

A forgótőke céljára hitelt igénylő vállalatokkal közölni kell, hogy amennyiben forgótőke-szükségletüket hitel igénybevétele nélkül fedezik (vagyontárgyakat értékesítenek, készleteket adnak el, a tulajdonos Napóleont vagy dollárt értékesít stb., stb.), úgy a vállalatoknak igényük van az utánpótlási árra. Ez gazdaságpolitikailag szükségszerű, mert ha nem kínáljuk fel ezt a lehetőséget, nem várhatjuk azt el, hogy bárki is értékesíti vagyontárgyait, és így teremt elő forgótőkét. Ez azért is helyes eljárás, mert a vagyontárgyak értékesítése deflációs folyamatot indít meg, illetőleg defláció irányában hat, amelynek, illetőleg aminek kiváltása nagyon kívánatos.

Ezzel szemben, ha valamely vállalat hitel segítségével teremti elő forgótőke-szükségletét, úgy a fentiekre igénye nem lehet. Ilyenkor tehát a beszerzési ár alapján való kalkuláció lehet csupán irányadó.

Ha azonos árunál kétféle árszint alakul ki, úgy az áthidalást vagy árkiegyenlítő alap segítségével lehet megteremteni, vagy pedig arról lehet gondoskodni,

hogy a hitel igénybevételével való termelésnél biztosított alacsonyabb árszint mellett piacra kerülő árukat ne kapja meg a szabad piac, hanem azok vagy jegyrendszer mellett, vagy a különböző bányászati, gyáripari, közületi stb. beszerzési csoportokon keresztül kerüljenek szétosztásra.

Kiadta: *Varga* VIII. 1.

Fogalmazvány — UMKL, UM 28.118/1945. sz.

(A kiadványt megkapta *Nagy Ferenc* újjáépítési miniszter, *Adorján János, Antall József, Gács Lajos, Lakatos Miklós* újjáépítési államtitkárok, *Tóry Gergely,* továbbá a pénz- és iparügyi miniszter, valamint a Magyar Nemzeti Bank.

Varga István a Közellátási Minisztériummal közösen kívánja az ügyet az Országos Gazdasági Tanács elé terjeszteni.

Az ügyiratban megtalálható a Magyar Nemzeti Bank válasza, melyben értesíti az UM-ot, hogy álláspontjával egyetért, s a problémával — időszerűségére tekintettel — állandóan foglalkozik.)

17

1945. augusztus 1.

AZ IGAZSÁGÜGY-MINISZTER ÁTIRATA AZ ÚJJÁÉPÍTÉSI MINISZTÉRIUMHOZ AZ ÉPÍTÉSÜGYI KORMÁNYBIZTOS JOGKÖRÉVEL KAPCSOLATOS IGÉNYEKRŐL

A rendelettervezetre vonatkozó és a Miniszter Úr képviselőjével rövid úton már közölt elvi észrevételeimet az alábbiakban foglalom össze.

A 3950/1945. M.E. számú rendelet (Magyar Közlöny 65. sz.) 3. §-ának *d)* pontja szerint az építkezések (helyreállítási munkálatok) sorrendjének meghatározása — az újjáépítési terv végrehajtásához szükséges tőke; nyersanyag, munkaerő, szállítási eszközök, valamint energiaforrások tervszerű felhasználásának biztosítása végett — az építésügyi kormánybiztos feladata. Az említett rendelet 3. §-ának (2) bekezdése értelmében ugyancsak a kormánybiztos hatáskörébe tartozik az 1937: VI. törvénycikk szerint az iparügyi és a belügyminisztert, valamint az újjáépítéssel kapcsolatos építkezések körében a más minisztereket megillető rendeletalkotási jogkör is.

A kevésbé fontos építkezési és helyreállítási munkálatoknak, valamint egyes építkezési módszereknek és eljárásoknak a megtiltása végett ennélfogva nézetem szerint minisztériumi rendeletre nincsen szükség, mert az evégből szükséges rendelkezéseket a kormánybiztos amúgy is megteheti. Még kevésbé lehet szükség olyan minisztériumi rendeletre, amely konkrét rendelkezéseket nem is tartalmaz, hanem csupán felhatalmazást ad az újjáépítési miniszternek olyan kérdések szabályozására, amelyeknek rendezésére az újjáépítési miniszter felügyelete alatt működő kormánybiztosnak már jelenleg is megfelelő felhatalmazása van.

Az előadottak alapján nézetem szerint a tervezett szabályozás mellőzésével Miniszter Úrnak csupán arról kellene gondoskodnia, hogy a szükséges jogszabályalkotás kormánybiztosi rendelettel mielőbb megtörténjék. Ha azonban Miniszter Úr a 3950/1945. M.E. számú rendelet szerint kormánybiztosi rendeletekkel való szabályozásra utalt összes kérdéseknek vagy azok egy részének a saját hatáskörébe való átvételét kívánja — aminek a felvetésére alapot nyújt, hogy a most tárgyalás alatt levő tervezethez hasonlóan Miniszter Úr már más olyan kérdésekben is kívánt rendeleteket kibocsátani, amelyeknek szabályozása jelenleg a kormánybiztos jogkörébe tartozik —, akkor evégből a 3950/1945. M.E. számú rendelet megfelelő módosításával általános hatállyal tisztázni kellene, hogy milyen kérdések szabályozását kívánja Miniszter Úr a saját jogkörébe vonni, és milyen kérdések tekintetében kívánja a szabályozást továbbra is a kormánybiztos hatáskörében meghagyni.

A tervezetnek szövegezési szempontból való módosítása tekintetében tisztelettel utalok a tervezetnek Miniszter Úr képviselője részére rövid úton már átadott és általa el is fogadott javaslataimra.

A miniszter rendeletéből:
Dr. Bacsó Ferenc s.k.
miniszteri tanácsos

A kiadmány hiteléül:
Szentirmay s.k.
főtiszt

Tisztázat — UMKL, UM 6315/1945. sz.

(Az ügyiraton kéziratos feljegyzés: „A rendelettervezetnek a Minisztertanács elé terjesztésétől eltekintünk. Irattárba! *Martonyi* s.k." A 4900/1945. OÉK sz. rendelet, mely a MK 1945. aug. 19-i számában jelent meg, engedélyhez köti mindennemű építési munka megkezdését. A rendelet 5. §-a szerint: „Általában nem lehet megengedni — további rendelkezésig — az ilyen építési munkálatok megkezdését, amelyek nem az épület állagának megóvására vagy a lakások lakhatóvá tételére irányulnak." Az UM e paragrafus miatt szerette volna miniszteri rendeletként kiadni a jogszabályt. Az említett elhatárolás nem történt meg. Az ilyen és hasonló rendelkezéseket továbbra is hol az UM, hol az OÉK adta ki.)

18/a

1945. augusztus 3.

JELENTÉS A „LÉGITÁMADÁSOK KÁRTALANÍTÁSI ALAPJA" ÉS A „HADIIPARI BOMBAKÁRÜGYI BIZOTTSÁG" FÜGGŐ ÜGYEIRŐL A PÉNZÜGYMINISZTÉRIUMBAN TARTOTT TÁRGYALÁSRÓL

Az 1200/1943. ME. *sz. rendelet*

A légitámadások következményeinek elhárítása és az ezzel kapcsolatos jogviszonyok rendezése tárgyában került kiadásra az 1200/1943. M.E. számú rendelet, amely 20. §-ában foglalt rendelkezések szerint előírja a „Légitámadások kártalanítási alapja" felállítását. Az Alap bevételéül kártalanítási hozzájárulás szolgál, amelyet 1943. január első napjától kezdődően a földadó, a házadó, az általános kereseti adó és a társulati adó alá eső személyek voltak kötelesek megfizetni.

Az 1200/1943. M.E. sz. rendelet évében látott napvilágot az állami egységes pótadóról szóló rendelet, amelynek keretében a többi pótadóval együttesen kellett befizetni a légitámadások kártalanítási hozzájárulását is. Technikailag sohasem tudták és nem is választották szét a kártalanítási hozzájárulásként befolyt összegeket az állami egységes pótadó egyéb tételeitől.

Az Alap bevételei és kiadásai

1943-ban 75—80 millió pengőre becsülték a kártalanítási hozzájárulás címén befizetett összegeket. A következő esztendőben, 1944-ben, annak ellenére, hogy az adók összege nagy mértékben esett, a kártalanítási hozzájárulás összegét az előző esztendei helyzet alapján becsülték meg, s így az 1943-ból s 1944-ből származó befizetések alapján a kártalanítási hozzájárulás összegét 150 millió pengőre becsülték.

Az Alapból történt kifizetések végösszege ezzel szemben 1944. év végéig 622 200 000,— pengő. Ebből az összegből az iparvállalatokat ért bombatámadások kárainak megállapítására alakított „Hadiipari Bombakárügyi Bizottság" (HABOB) előleg címén 450 millió pengőt kapott; a belügyminiszter a vidéki városok bombakárainak helyreállítására 100 millió pengőt és az ország minden részében, de főleg a fővárosban kárt szenvedett magánosok nem egészen 100 millió pengőt.

A „Légitámadások Kártalanítási Alapja" nem váltotta be a hozzáfűzött reményeket. Két esztendő alatt csak 150 millió pengő folyt be hozzájárulás címén. Ez az összeg a fokozódó bombatámadások során keletkezett súlyos károk helyreállításához elenyészően csekély volt. Hogy az Alap teljesíthesse feladatát, a pénzügyminiszter utasítására a költségvetési osztály az „egyenesadó bevételi számláról" átutalta a szükséges összegeket. Tehát az Alap 1944. év végén a működését kb. 500 millió pengő adóssággal zárta.

A HABOB felállítása és működése

1944. év első felében a légitámadások már nagy fokban bénították a magyar hadiipart. A haditermelés szempontjából a károk helyreállításának kérdése létfontosságú probléma lett, és ezért a honvédelmi és az iparügyi miniszterek közösen kidolgozták és kérték a „Hadiipari Bombakárügyi Bizottság" létesítését azzal a feladatkörrel, hogy a bizottság helyszíni szemlék alapján állapítsa meg a helyreállítások költségigényeit. A Bizottságnak a honvédelmi és az iparügyi miniszter által jóváhagyott javaslata alapján a Pénzügyminisztérium folyósította a hadiipari üzemek helyreállításához szükséges összegeket.

A gyakorlatban a hadiüzemek kártalanítása úgy történt, hogy a vállalat a bombatámadás után jelentést küldött a HABOB-nak. Ez kiszállt a helyszínre és összegszerűen megállapította a kár nagyságát. Ha a kármegállapítás nem tartalmazott kirívó adatokat, akkor a pénzügyminisztérium előlegként kifizette az igényelt összeget.

A kapott előlegekről még egyetlen kártalanított vállalat sem adott elszámolást, pedig erre a célra annak idején külön szervet is létesítettek HAGYOF (Hadiipari Gyárüzemek Országos Folyószámlája) néven.

Az előlegek elszámolásának kérdéséhez jelenleg politikai motívumok járulnak. A károsult hadiipari üzemek a kölcsönt annak idején azért kapták, hogy a károkat kijavítva, a haditermelést folytathassák. Ha az előleget nem erre a célra fordították, tehát az eredeti célokat szabotálták, a mai elbírálás szerint az politikai érdem lehet, viszont az Alap szempontjából az illető üzemek nem tudnak elszámolni. Ha pedig a vállalat pontos elszámolást ad az előlegekről, úgy esetleg politikai vonalon keletkezhetnek kellemetlenségei. Ezért az elszámolások ügyét mindezideig nem is bolygatták, noha az ostrom után újra jelentkezett a HABOB a fővárosban maradt egyetlen tagja révén, hogy megkezdhesse az elszámolást.

Kezdeményezések az Alap és a HABOB működésének újrakezdésére

Az ostrom után a légitámadások kártalanítási alapja és a HABOB függő ügyeinek rendezésére vonatkozó kezdeményezés a Honvédelmi Minisztérium-

ból indult ki. A honvédelmi miniszter kérte a pénzügyminisztert az Alap működésének felvételére. E tárgykörben két jelentés készült, amelyek jelenleg *dr. Vásárhelyi István* pü. államtitkárnál vannak. Állítólag az Alappal kapcsolatban az a vélemény alakult ki a Pénzügyminisztérium VI. osztályán, hogy az Alapot likvidálják, az adósságát leírják, és a károk rendezésére valamilyen más megoldást keresnek.

Elgondolások a hadikárok kérdésének rendezéséhez

A hadikárok helyreállításának kérdése ma égetőbb problémát jelent, mint valaha. 1943-ban még csak a légitámadások következtében keletkezett hadikárok helyreállítása okozott gondot. 1944 nyárutójától a háború befejeztéig történt események, amelyeknek során Magyarország hadszíntérré vált, a légitámadásból eredő hadikárok száma háttérbe szorult a hadicselekmények folytán keletkezett tűzkárok, gránátkárok, kiürítésből eredő károk, rablások stb. mellett. Ez mind hadikár.

A hadikárok rendezésének kérdését valószínűleg csak egy hadikár-statisztikai felvétel után, a rendelkezésre álló pontos adatok alapján lehet érdemben letárgyalni. Első teendő tehát pontos és megbízható adatok szerzése a hadikárok mennyiségéről. E célra a Pénzügyminisztériumnak a B. VI. alosztálya révén kész szervezete van. Az alosztály, amikor az Alappal kapcsolatos ügyeket lebonyolította, 52 főből álló személyzettel dolgozott. Jelenlegi kerete 10 fő, de a begyakorolt és a kérdéssel ismerős tisztviselőgárdát a pénzügyminisztérium egyéb osztályairól bármikor vissza lehet helyezni.

A Pénzügyminisztériumban inkább a saját erőkkel és szakemberekkel végrehajtott statisztikai felvétel mellett foglalnak állást, mint a Statisztikai Hivatal kérdőíveken történő adatgyűjtése mellett, mert emlékeznek a Felvidék visszatérésével kapcsolatos kárfelvételre, amikor a statisztikai íveken történt bejelentések alapján a kár végösszege 420 millió pengőre emelkedett, az ellenőrzés és az alapos vizsgálat során pedig ez az összeg 12 millió pengőre csökkent. A helyes és megbízható kárfelvételre a pénzügyminisztériumnak kész szervezete van, és rendelkezésre áll az egész közigazgatás. A pénzügy minden járásba egy-egy szakemberét (kárbecslőt) küldené, aki a közigazgatás vezetőinek közreműködésével állapítaná meg a károsodás mértékét.

A hadikárok helyreállításának kérdésében tehát az első lépés az alapos kárstatisztika felvétele.

A megoldás módozatairól való tárgyalás csak ezután következhetik, amikor már ismerte, hogy mekkora kárral kell számolni.

Geszler s.k.

Tisztázat — UMKL, UM 28.074/1945. sz.

(A kérdéssel az Újjáépítési Minisztérium a Gyáriparosok Országos Szövetségének 1945. július 26-i beadványa alapján kezdett el foglalkozni, melyben a Szövetség kérte a gyáriparban megállapított hadikárok helyreállítására megszavazott összegek folyósítását, és a kérdéssel kapcsolatban a Hadiipari Bombakárügyi Bizottság függő ügyeinek rendezését.

A jelentés aláírója — *dr. Geszler Ödön* — az UM gazdaságpolitikai osztályán dolgozott.

A hadikárok rendezésével kapcsolatos kérdéseket 1944. december 23-ig a Hadiipari Bombakárügyi Bizottság intézte, ennek irattára a Honvédelmi Minisztérium ipari felszámoló csoportjához került. Mivel a bombatámadásokból származó ipari károk függő kérdéseit az Újjáépítési Minisztérium kívánta intézni, az adatokat be kívánta szerezni a Honvédelmi Minisztériumtól. Erre vonatkozik a 18/b. sz. dokumentum.)

18/b

1945. augusztus 25.

A HONVÉDELMI MINISZTER ÁLTAL MEGKÜLDÖTT KIMUTATÁS A HADIIPARI BOMBAKÁRÜGYI BIZOTTSÁG (HABOB) JEGYZÉKÉBEN SZEREPLŐ, 1944-BEN BOMBAKÁRT SZENVEDETT ÜZEMEKRŐL

I—II.
Vas- és gépipar

Fsz.	A vállalat neve	A kárösszeg kb. nagysága	Kiutalt összeg
1.	Popper és Szántó vasöntöde és gépgyár rt.	660 691,—	100 000,—
2.	EMAG gazdasági gépgyár	megállapítatlan	5 000 000,—
3.	Szegő Béla vasöntöde	652 000,—	200 000,—
4.	Zéna finommechanikai gyár	25 000,—	5 000,—
5.	Nagybátony-Újlaki Egyesült Iparművek rt.	165 000,—	15 000,—
6.	Bosch Róbert kft.	375 000,—	78 500,—
7.	Peringer és Langer mintakészítő	megállapítatlan	130 000,—
8.	Hofherr-Schrantz gépgyár rt.	3 000,—	—
9.	Magyar Fémlemezipar rt.	2 700 000,—	1 500 000,—
10.	Haidecker Sándor rt.	400 000,—	megállapítatlan
11.	Fermata fémárugyár rt.	megállapítatlan	—
12.	Balogh Péter és Modroczky Gyula autójavító üzem	70 000,—	13 500,—
13.	Marx és Mérey rep. műszergyár	megállapítatlan	450 000,—

Fsz.	A vállalat neve	A kárösszeg kb. nagysága	Kiutalt összeg
14.	AEG. Unio Villamossági rt.	megállapítatlan	150 000,—
15.	Weiss Manfréd acél- és fémművei rt. (többszöri bombakár)	megállapítatlan	165 000 000,—
16.	Herz Jenő Gépgyár, Miskolc	5 300,—	—
17.	Rt. Villamos- és Közlekedési vállalatok számára, Miskolc	500 000,—	—
18.	Szilágyi és Diskant motorgyár Miskolc	15 000,—	—
19.	Magyar Waggon- és Gépgyár (többszöri bombakár)	megállapítatlan	124 000 000,—
20.	Elektromos mérőműszerek gyára	1 491 000,—	megállapítatlan
21.	Elind villamossági rt.	97 000,—	20 000,—
22.	Gróf Csáky László iparművek	600 000,—	350 000,—
23.	Arnheim kft.	25 000,—	—
24.	Stáhel és Lenner triőr- és lemezlyukasztó rt.	megállapítatlan	—
25.	Emese rep. gépgyár	900 000,—	—
26.	Kozma elektrohegesztő vállalat	megállapítatlan	—
27.	Ganz és Társa	megállapítatlan	11 000 000,—
28.	Fémáru-Fegyver- és Gépgyár	megállapítatlan	20 000 000,—
29.	„Ikarus" gép és fémáru rt.	megállapítatlan	—
30.	Helmich Dezső vill. gépgyár	815 000,—	—
31.	Svéd golyóscsapágy rt.	megállapítatlan	—
32.	Magyar Szellőzőművek és gépgyár	megállapítatlan	—
33.	Izola-művek rt.	megállapítatlan	—
34.	Stanco lánc- és emelőgépipar kft.	megállapítatlan	—
35.	Knut Károly vízvezetékgyár	megállapítatlan	—
36.	Szerszámgépgyár rt.	megállapítatlan	—
37.	Stádler Mihály sodronyszövet és vasárugyár rt.	96 000,—	50 000,—
38.	Láng gépgyár	megállapítatlan	—
39.	Wierdl Rezső szállítóberendezések üzeme	150 000,—	40 000,—
40.	ifj. Tóth Ferenc alumínium- és kokilla öntöde	267 000,—	100 000,—
41.	Neuschloss Lichtig repülőgépgyár, Albertfalva	megállapítatlan	—
42.	Denta műszergyár	megállapítatlan	20 000,—

Fsz.	A vállalat neve	A kárösszeg kb. nagysága	Kiutalt összeg
43.	Bamert bányagépek gyára rt.	3 000,—	—
44.	Elzett vasárugyár	12 000,—	—
45.	Tubus és Kupakgyár rt.	1 500,—	—
46.	Magyar-Olasz Akkumulátor kft.	15 000,—	5 000,—
47.	Ujvári Tibor rádiótechn. váll.	80 000,—	35 000,—
48.	Mercedes-Benz automobil rt.	7 000 000,—	3 000 000,—
49.	Fejes Jenő gépjavítóüzem	319 200,—	50 000,—
50.	Magyar Repülőgépszerelvénygyár rt.	250 000,—	—
51.	Salgótarjáni vasöntő rt.	5 000,—	—
52.	Udvardi József lakatosárugyár	125 250,—	—
53.	Lakos és Székely speciális gépek gyára	84 550,—	50 000,—
54.	Sommer és Fein mérnökök szivattyú és kompresszor gyára	megállapítatlan	—
55.	Szivattyúgép rt.	megállapítatlan	—
56.	Bocskai vasöntöde, Debrecen	200 000,—	—
57.	Debreceni Vas- és Rézbútorgyár	megállapítatlan	—
58.	Schlésinger Alajos gépgyár Bp.	megállapítatlan	—
59.	M. kir. Folyam- és Tengerhajózási rt. hajóműhelye, Újpest	150 000,—	—
60.	M. kir. Állami Vas-, Acél- és Gépgyárak (Diósgyőr—Budapest—Győr)	megállapítatlan	—
61.	Burghardt Antal lakatosáruüzem	lényegtelen b. kár	—
62.	Haas és Somogyi üveg- és vasszerkezetek gyára	lényegtelen b. kár	—
63.	Ipper és Fürst csavar és idomdarabok gyára	lényegtelen b. kár	—
64.	Iszer elektro-forrasztó és műsz. b. t.	lényegtelen b. kár	—
65.	Pintsch Gázmérőkészülékek gyára	lényegtelen b. kár	—
66.	Szánthó Ernő precíziós mech. üzeme	lényegtelen b. kár	—
67.	Kazán- és Gépgyár rt.	1 600 000,—	200 000,—
68.	Márkus Lajos vasszerkezeti gyár	15 000,—	—
69.	Fémlemezipar rt. Bpest	megállapítatlan	1 500 000,—
70.	Oetl Antal rt.	megállapítatlan	200 000,—
71.	Sigg aluminium rt.	megállapítatlan	110 000,—
72.	Ulrich B. J. rt.	megállapítatlan	400 000,—

Fsz.	A vállalat neve	A kárösszeg kb. nagysága	Kiutalt összeg
73.	Budapest—Salgótarjáni Gépgyár és vasöntöde rt.	megállapítatlan	800 000,—
74.	Burghardt Antal lakatosüzem	megállapítatlan	2 500,—
75.	Fiat automobilok magyar eladási rt.	megállapítatlan	80 000,—
76.	Finommechanikai készülékek gyára	megállapítatlan	300 000,—
	III.		
	Kő-, föld-, agyag- és üvegipar		
1.	Budapest Szentlőrinc téglagyár rt.	megállapítatlan	—
2.	Budapest-Zsolnai féle porcelángyár	megállapítatlan	750 000,—
3.	Gránit porcelángyár rt.	8 300,—	—
4.	Kőszénbánya és téglagyár társulat	megállapítatlan	—
5.	Filkorn Gyula cementárugyár	megállapítatlan	30 000,—
6.	Kolozsvári „Zsolnai" porcelánüzemi kft.	500,—	—
7.	Meloccó Péter cementárugyár rt.	84 000,—	—
8.	Parkettázó- és Fakereskedelmi rt.	megállapítatlan	—
9.	Meiser testv. furnir- és faárugyár	6 000 000,—	900 000,—
	V.		
	Bőripar		
1.	Keffel Ede viaszosvászon rt. (első bombakár)	35 000,—	—
2.	Strifler Béla sejtbőrgyár	728 000,—	100 000,—
3.	Magyar Bőripari elosztó rt.	megállapítatlan	—
4.	Keffel Ede viaszosvászon rt. (második bombakár)	1 187 000,—	—
5.	Szegő Vilmos bőrgyár	megállapítatlan	75 000,—
6.	Veréb Lajos bőrgyár, Debrecen	30 000,—	—
7.	Magyar Lajos gépszíj rt.	25 000,—	—
8.	Egyesült Kefegyárak rt. Debrecen	megállapítatlan	—
9.	Debreceni Timártársulat	800 000,—	—

Fsz.	A vállalat neve	A kárösszeg kb. nagysága	Kiutalt összeg
	VI.		
	Textilipar		
1.	Magyar Pamutipar rt.	2 000,—	—
2.	Általános fonó- és textilipar rt.	15 600,—	—
3.	Fidler János lenipari rt.	600 000,—	100 000,—
4.	Erzsébetfalva-i harisnyagyár	180 000,—	—
5.	Soroksári textilipar rt.	120 000,—	—
6.	Magyar kender- len és jutaipar rt.	22 000 000,—	6 000 000,—
7.	Linum lenfonó és szövőipari rt.	10 000 000,—	1 500 000,—
8.	Viktória textilgyár	megállapítatlan	500 000,—
9.	Hungária Jaquard szövőgyár rt.	1 200 000,—	—
10.	Kispesti Selyemszövő rt. (többszöri bombakár)	megállapítatlan	50 000,—
11.	Gráb-féle textilipar rt.	2 917 500,—	1 000 000,—
12.	Magyar Textilipar rt.	megállapítatlan	—
13.	Textus Gyapjúárugyár	72 000,—	—
14.	Első Magy. Gyapjúmosó- és Finomposztó rt.	megállapítatlan	—
15.	Dr. Handler Ferenc szövőipar rt.	megállapítatlan	—
16.	Soproni és Újpesti posztó- és szőnyeggyár	28 600,—	—
17.	Unió textilművek rt.	18 000 000,—	1 000 000,—
18.	Hazai kötszövőipar	8 000 000,—	2 000 000,—
19.	Dénes István mech. szövőgyár	30 000,—	—
20.	Kender-, Juta- és Textilipar rt.	megállapítatlan	3 000 000,—
21.	Danubia textilelőkészítő rt.	1 000,—	—
22.	Hazai fésűsfonó	1 557 000,—	500 000,—
23.	Mechanikai szövőgyár	megállapítatlan	1 500 000,—
24.	Győri Fésűsfonó	megállapítatlan	80 000,—
25.	Richards Richard textil rt.	megállapítatlan	300 000,—
26.	Fonalkikészítő rt.	megállapítatlan	1 500 000,—
27.	Goldberger Sámuel és Fiai	megállapítatlan	764 915,—
28.	Magyar Posztógyár	megállapítatlan	6 000 000,—

Fsz.	A vállalat neve	A kárösszeg kb. nagysága	Kiutalt összeg
VII.	Ruházati ipar		
1.	Dermta cipőgyár	1 944 905,—	—
2.	Farkas József cipőüzem	200 000,—	80 000,—
VIII.	Papíripar		
1.	Neményi papírgyár rt.	3 896 000,—	700 000,—
2.	Erdélyi papírlemez ipar, Kolozsvár	5 300,—	—
3.	Bates papíráru-ipar rt.	465 000,—	—
4.	Első Magyar Kartonlemezgyár	100 000,—	—
5.	Papirus Cséve- és Ipari rt.	700,—	—
6.	Müller György könyvkötészet és dobozgyár	200 000,—	—
7.	Samum Altesse szivarkapapírgyár	megállapítatlan	200 000,—
8.	Piatnik Nándor és Fiai	megállapítatlan	300 000,—
9.	Atlas papírgyár rt.	megállapítatlan	150 000,—
XI.	Élelmiszer- és malomipar		
1.	Első bpesti gőzmalom rt.	8 000 000,—	—
2.	Szandtner Károly és Fiai rt.	megállapítatlan	—
3.	Weiss Manfréd konzervgyár (többszöri bombakár)	megállapítatlan	—
4.	Barva malom, Miskolc	3 000,—	—
5.	Debreceni városi közvágóhíd	városi hatáskörben elintézve	
6.	Közvágóhíd, Budapest	350 000,—	—
7.	Hungária Egy. Gőzmalmok rt.	megállapítatlan	—
8.	Faludi Testv. gőzhenger- és paprikamalma, Szeged	1 500,—	—
9.	Arovit konzervipari üzemek	24 000,—	—
10.	Orsz. Magyar Tejszövetkezeti Közp.	1 800,—	—
11.	Varhanek C. halkonzerv- és mustgy.	500,—	—

Fsz.	A vállalat neve	A kárösszeg kb. nagysága	Kiutalt összeg
12.	Szolnoki Cukorgyár	8 000,—	—
13.	Magyar Köztisztv. Szöv. (többszöri bombakár)	megállapítatlan	—
X.	Vegyészeti ipar		
1.	Erdélyi olaj és szappan vegyicikkgyár	1 755 000,—	500 000,—
2.	Magyar általános Gyufaipar	megállapítatlan	—
3.	Magnezitipar rt.	megállapítatlan	—
4.	Magyar Pharma gyógyáru rt.	14 000,—	—
5.	Hungária Vegyi- és Kohóművek rt.	megállapítatlan	10 000 000,—
6.	Keleti és Murányi Vegyészeti gy.	5 000,—	—
7.	Péti Nitrogénművek rt.	megállapítatlan	15 000 000,—
8.	Meister Szappangyár	150 000,—	30 000,—
9.	Leiner Fülöp és fiai vegy. gyár	60 000,—	—
10.	Bantlin féle vegyigyárak rt. Perecseny	50 000,—	—
11.	Helvey Tivadar vegyészeti gy.	megállapítatlan	400 000,—
12.	Hunnia Filmgyár	megállapítatlan	100 000,—
13.	Magyar Olajművek rt.	megállapítatlan	8 000 000,—
14.	Magyar petróleumipar rt.	megállapítatlan	6 300 000,—
15.	Mercur műszaki és vegyipari rt.	megállapítatlan	3 000 000,—
16.	Shell kőolaj rt.	megállapítatlan	12 000 000,—
17.	Vacuum Oil Company rt.	megállapítatlan	9 000 000,—
18.	Chinoin gyógyszer és vegyészeti termékek	megállapítatlan	400 000,—
19.	Enyvgyártó szövetkezet	megállapítatlan	100 000,—
20.	Fanto rt.	megállapítatlan	3 000 000,—
21.	Csukás Zoltán vegyészeti gyár	128 676,—	—
XI.	Építőipar		

Fsz.	A vállalat neve	A kárösszeg kb. nagysága	Kiutalt összeg
XII.	Nyomda- és sokszorosító- Ipar		
1.	Minerva irodalmi és nyomdai műint.	15 000,—	—
2.	Klösz György és fiai grafikai műint.	241 500,—	—
	Főcsoporton kívüli		
1.	Stenzer József cég	237 000,—	90 000,—
2.	Mauthner Ödön magtermelő és magkereskedelmi rt. (többszöri bombakár)	megállapítatlan	—
3.	Szolnok megyei város üzemei	230 000,—	—
4.	Városligeti Iparcsarnok	283 400,—	—
5.	Debrecen Nyírbátori HÉV	3 000 000,—	—
6.	Reich Adolf és Fiai	megállapítatlan	—
7.	Orsz. Egészségügyi anyagraktár	100 000,—	—
8.	Autótaxi rt.	megállapítatlan	—
9.	Eszterházy hg-i hitbizomány	1 000,—	—
10.	Hirmann Ferenc cég	1 000,—	—
11.	Generál árukereskedelmi rt.	75 000,—	—
12.	Apis mezőgazdasági rt.	43 000,—	—
13.	Bretschneider és fiai	lényegtelen bombakár	—
14.	Solymosi és társa, Bpest	megállapítatlan	—
15.	Peringer Péter és társai	megállapítatlan	128 000,—
16.	Szigetközi Ármentesítő Társulat	megállapítatlan	50 000,—
17.	Vasútfejlesztő rt.	megállapítatlan	—

Tisztázat — UMKL, UM 28.074/45.

(A Honvédelmi Minisztérium megküldte a kért kimutatást, melyből az Újjáépítési Minisztérium iparáganként összesítést készített. A jobb áttekinthetőség kedvéért ezt az ismertetést közöljük.)

19

1945. augusztus 9.

A POLITIKAI ELJÁRÁS ALATT ÁLLÓ BÁNYAMUNKÁSOKNAK A SZÉNBÁNYÁKNÁL VALÓ MUNKÁBAÁLLÍTÁSA

Az újjáépítési program megvalósításának előfeltétele a széntermelés fokozása, s ezért az erősen leapadt bányamunkás-létszámnak legalább 10 000 emberrel, ezek között 4000 szakmunkással való növelése, kiegészítése szükséges.

Az általános munkaerőhiány kihasználásával másutt elhelyezkedett bányamunkásoknak a szénbányászathoz való munkábaállítása iránt már történt intézkedés. A hiány azonban még így sem lesz pótolható, és nagy veszteséget, kiesést jelent a politikai eljárás alatt álló bányamunkásoknak a széntermelő munkából való elvonása és más, talán kevésbé fontos munkával és beosztásban való foglalkoztatása.

Ezért felkérem Miniszter Urat, szíveskedjék odahatni, hogy politikai magatartásuk miatt vizsgálati eljárás alatt álló bányamunkások ügye soronkívül és gyorsítva tárgyaltassék le, s amennyiben ennek komolyabb akadálya nem volna, tétessék lehetővé, hogy az eljárás alatt állók munkaszolgálatra bányákhoz osztassanak be. Kétségtelen ugyanis, hogy az újjáépítés szolgálatában a legértékesebb munkát ott végezhetnék.

Kiadta: *Lakatos*

Fogalmazvány — UMKL, UM 20.029/1945. sz.

(A kiadmányt elküldték a belügy- és az igazságügyminiszternek.)

20/a

1945. augusztus 9.

A KERESKEDELMI ÉS KÖZLEKEDÉSÜGYI MINISZTÉRIUM VÉLEMÉNYE AZ ÚJJÁÉPÍTÉSI MINISZTÉRIUM HATÁSKÖRÉRŐL

Folyó évi augusztus hó 6-án idézett szám alatt kelt átiratával miniszter úr vasúti kérdésekben folyó hó 9-ére értekezletet tűzött ki, és arra a vezetésem alatt álló minisztérium képviselőinek részvételét is kérte.

Értesítem miniszter urat, hogy az értekezletre szóló meghívót késedelmesen kaptam, és így sajnálatomra nem állott módomban képviseltetésemről gondoskodni, mely esetben elkerülhető lett volna, hogy más tárcák az értekezleten esetleg megjelent és bizonyára erősen elfoglalt képviselői is hiábavaló és felesleges munkát végezzenek.

Amint ugyanis az értekezlet tárgysorozatából kitűnik, azon a vasutak újjáépítésének szervezési kérdései kerültek tárgyalásra, vagyis olyan ügyek, amelyek kizárólag a vezetésem alatt álló minisztérium hatáskörébe tartoznak, és amelyek részben már elintézést nyertek, részben pedig most vannak tárgyalás alatt.

Ezzel kapcsolatban kötelességem felhívni miniszter úr figyelmét, hogy a vezetése alatt álló minisztérium közlekedési főosztálya az újjáépítési minisztérium ügykörét megállapító kormányrendelet téves értelmezésével és bizonyára miniszter úr felhatalmazása nélkül mind gyakrabban tesz rendelkezéseket közlekedési kérdésekben, amely intézkedések alkalmasak arra, hogy a vasúti helyreállítási munkák átfogó egységét megzavarják.

Mindeddig magam részéről ez intézkedéseket csak túlbuzgóságból eredő szórványos jelenségeknek tekintettem. Miután azonban ezek az utóbbi időben mind gyakrabban jelentkeznek, és ezekből, de magából a tényből, hogy a miniszter úr vezetése alatt álló minisztériumban úgynevezett közlekedési főosztály és ennek keretében vasúti csoport szerveztetett, azt a törekvést látom megnyilvánulni, hogy a minisztérium egyes tisztviselői az újjáépítési minisztérium részére a vasutak felett bizonyos jogkört kívánnak maguknak biztosítani.

E törekvésekkel szemben a gondozásomra bízott közlekedési érdekek szempontjából kötelességemnek tartom ezekre miniszter úr figyelmét felhívni, és e tekintetben leszögezni azt az álláspontomat, hogy a közlekedés szabályozását és annak legfelső fokon való irányítását és ezzel kapcsolatban az ország gazdasági életében annyira fontos vasutak helyreállításával összefüggő összes ügyet a jövőben is magam kívánom ellátni és az ország közlekedésének egységes irányításához fűződő fontos érdekekre való tekintettel az újjáépülő vasúti közlekedés részleges irányításában sem vehet részt idegen tárca.

Nem lehet ugyanis vita tárgya, hogy az ország egész gazdasági életére kiható vasúti közlekedés kifejlesztése és ennek előfeltételeként az elpusztított vasúti hálózat s gördülőanyag helyreállítása csak egységes vezetés és irányítás mellett történhetik meg.

Ugyancsak nem vitatható, hogy az egységes vezetés és irányítás egyedül és kizárólag a kereskedelem- és közlekedésügyi minisztert illeti meg, ki a vasutak helyreállításáért az országgal szemben a felelősséget vállalja. Egyedül tehát a kereskedelem- és közlekedésügyi miniszternek joga és kötelessége a vasútnál szükséges helyreállítási munkák sorrendjét megállapítani, erre vonatkozólag a kezdeményezéseket megtenni, az általa elrendelt munkálatokat végrehajtatni, azokat irányítani és ellenőrizni.

Mindezektől eltekintve kizárólag a vezetésem alatt álló minisztérium és a tárcámhoz tartozó vasúti intézmények rendelkeznek oly szakképzett alkalmazottakkal, kikkel a vasúti helyreállítási munkák sikerrel elvégezhetők, úgyhogy minden más hatóság részéről történő beavatkozás csak bénítólag hat, és hátráltatja ezeket a munkálatokat.

Rá kell mutatnom, hogy a miniszter úr vezetése alatt álló minisztérium ügykörét megállapító 2660/1945. M. E. számú kormányrendelet 1. §. 5. pontjának téves értelmezéséből keletkezhetett oly hiedelem, hogy a vasutak irányításában, újjáépítésében rajtam kívül miniszter úrnak is rendelkezési joga van.

A rendelet hivatkozott pontja ugyanis úgy rendelkezik, hogy arra nézve, hogy a szállítási eszközök mily mértékben vehetők igénybe és hogy használhatók fel, miniszter úr megállapítása irányadóul szolgál.

Természetesen ez nem vonatkozik a vasútra, s különösen nem a vasutak helyreállítására, mint ez a rendelet minisztertanácsi tárgyalása során is megállapítást nyert, hogy ezek természetszerűleg a kereskedelem- és közlekedésügyi miniszter feladatkörét illetik.

Mindezekre tekintettel kérem miniszter urat, méltóztassék a vezetése alatt álló minisztériumának oly rendelkezést kiadni, hogy a vasutak helyreállításával kapcsolatos kérdésekben minden kezdeményezéstől és beavatkozó intézkedésektől tartózkodjék.

Egyúttal kérem, hogy amennyiben az ország gyors újjáépítésével kapcsolatban valamely vasúttal összefüggő kérdésben kíván a vezetése alatt álló minisztérium bárminemű felvilágosítást kapni, úgy az erre vonatkozó megkeresés mindenkor hozzám intézendő, mely esetben gondoskodni fogok arról, hogy a tárcámnak alárendelt hatóság a szükséges felvilágosításokat azonnal megadja.

Természetesen az ország újjáépítéséhez fűződő fontos érdekekre való tekintettel a vasutak újjáépítésével kapcsolatos ügyekben is rendkívül fontosnak tartom miniszter úr támogatását, és ezért kérem is, hogy amennyiben ezekre vonatkozólag miniszter úrnak bárminemű elgondolása volna, azt velem közölni szíveskedjék.

A miniszter helyett:

Pozsgay
államtitkár

Tisztázat — UMKL, UM 803/1945. sz.

(A válaszervezetet *Visegrády József* a 8/b. sz. dokumentumhoz hasonló hangnemben elkészítette, de elküldésére ekkor sem került sor. Az ügyirat 1946. május 6-i keletttel a következő gépelt szöveggel került irattárba:

„Miniszter úr a kérdéssel nem kívánt érdemben foglalkozni. *Visegrády József* időközben a minisztérium szolgálatából kivált.")

20/b

1945. augusztus 17.

A HITELFELTÉTELEK ÜGYÉBEN A MAGYAR NEMZETI BANKBAN FOLYÓ TÁRGYALÁSOKRÓL KÉSZÍTETT FELJEGYZÉS

1945. augusztus 16-án *dr. Farkasfalvy Ervin* miniszteri titkár kíséretében felkerestem a Magyar Nemzeti Bankban *Faragó Lajos* vezérigazgatót és *Káldor István* főfelügyelőt, a hitelügyi osztály vezetőjét, akikkel együttes értekezleten ismertettem a minisztérium álláspontját hitelfeltételek ügyében és kértem arra vonatkozó nézeteiket.

A minisztérium állásfoglalását ama elvek szerint ismertettem, amelyek az augusztus 21-i gazdasági miniszteri értekezlet tárgysorozatára az újjáépítési minisztérium által készített előterjesztésben foglaltattak.

Faragó Lajos vezérigazgató elismeréssel emlékezett meg az Újjáépítési Minisztérium ezzel kapcsolatos munkásságáról, és ismételten rámutatott arra, hogy a Magyar Nemzeti Bankban tartott hitelvéleményező szerv felállítása ügyében az értekezleten előterjesztett javaslatot csak az újjáépítési miniszter képviselői fogadták el, az iparügyi minisztérium pedig mereven elzárkózott a kérdés tárgyalása elől.

A gyakorlat során beigazolódott, hogy a hiteleket nem rendeltetésszerűen használják fel a felek, másrészt pedig a hitelfeltételek olyan helytelenül állapíttattak meg, hogy ilyen formában ellentétesek a hitelpolitika jelenlegi helyzet szabta szükségességével.

Az újjáépítési miniszter által tett javaslatokat kivétel nélkül helyesli, a megvalósításokat nagyon fontosnak találja.

Káldor főfelügyelő hangoztatta, hogy a valorizálás általános érvényű elismertetésére nagy szükség van, mert ezzel gátat lehet vetni annak a nagy hitelkeresletnek, ami immár egészségtelen méreteket öltött.

Kéri, hogy az újjáépítési miniszter változatlanul, energikusan képviselje álláspontját, és egyértelmű véleményezést adjon azokban a konkrét hitelvéleményezési kérdésekben, amelyekkel a Magyar Nemzeti Bank hozzá fordul.

Ezek után előadtam a Magyar Nemzeti Bankhoz kérésünket, mégpedig azt, hogy:

1. a Magyar Nemzeti Bank minden hitelkérést továbbítson hozzám, mivel véleményünk szerint jóval több magánhiteligénylés fut, mint amennyiről az átiratok értelmében tudomásunk van,

2. a Magyar Nemzeti Bank, nemcsak a hitelkérések adatait közölje velünk, hanem a folyósítást is, mégpedig összegszerűen és a feltételekkel együtt, hogy azt tablóba foglalhassuk.

3. a Magyar Nemzeti Bank visszamenőleg, magyarázatokkal (feltételekkel) együtt adja meg az év elmúlt időszakára vonatkozó hitelfolyósítási adatait.

Első kérésünkre közölte Faragó vezérigazgató és Káldor főfelügyelő, hogy helyesnek és jogosnak tartja és ez irányban intézkedik. Megemlítette, hogy a Pénzügyminisztérium részéről hasonló kívánság merült fel, ezért a jövőben a hiteligényléseket négy példányban kell a feleknek benyújtaniuk, és egy példány a Pénzügyminisztériumhoz jut.

A második kérésünkre azt a feleletet kaptuk, hogy abban az esetben, ha az általunk véleményezett feltételek szerint történik a folyósítás, akkor nem közölnek további adatot, az esetben azonban, ha a feltételeket változtatják, vagy a hitelt nem folyósítják, akkor közlik az adatokat.

Bemutattuk a tárgyalások során a folyósított hitelek adatait összefoglaló minisztériumi tablónkat, amit elismeréssel fogadtak, és azt az észrevételüket közölték, hogy a tablót külön kell bontani közületi-, magánhitel, valamint akcióhiteli tablókra.

Harmadik kérésünkkel kapcsolatban ugyancsak kedvező választ kaptunk.

A megbeszélés végén a Magyar Nemzeti Bank részéről is felhívták figyelmünket az iparindítási hitelekkel kapcsolatos visszásságokra. Különösképpen pedig arra az Iparügyi Minisztérium által képviselt helytelen magatartásra, amely szerint, ha iparvállalatok jelentkeznek, akkor legtöbbjét az iparindítási hitelkeretből kizárva, külön hitelkérésre utasítják, noha az iparindítási hitelkeretből közel ⅔-ad felhasználatlan.

Dr. Kecső s.k.

Belső ügyviteli irat. — UMKL, UM 28.185/1945. sz.

(Dr. *Kecső István* az Újjáépítési Minisztérium gazdaságpolitikai és jóvátételi csoportjának vezetője volt. A feljegyzés 2. bekezdésében foglaltakra vonatkoznak a 14/a, /b és /c. sz. dokumentumok.)

21

1945. augusztus 14.

A ROMHÁZAK ÉS HÁZHELYJUTTATÁSSAL KAPCSOLATOS RENDEZÉSI TERVEK TÁRGYÁBAN A FŐVÁROSI KÖZMUNKÁK TANÁCSÁBAN TARTOTT ÜLÉS JEGYZŐKÖNYVÉBŐL (RÉSZLETEK)

Lázár Jenő miniszteri tanácsos ismerteti a romházak kérdését.[1] A tanács a kérdést a jogügyi bizottság elé utalja, ez utóbbi felszólítására kidolgozták azon elveket, amelyek szerint a romházzá nyilvánítás történik. A kerületi elöljárósá-

gok listaszerűen felterjesztették a romházzá nyilvánítandó épületeket, ezeket a Tanács mérnöki szakközege felülvizsgálta, és jelentésük alapján határozott a Tanács által kiküldött bizottság. Ezen az alapon értesítették az érdekelteket a romházzá nyilvánításról. A jogügyi bizottság szükségesnek tartja az érdekelteknek a romházzá nyilvánítás tényét sérelmező esetleges beadványainak felülvizsgálatát. Szükség van azonban a felülvizsgálatra abban az esetben is, ha a rommá nyilvánítandó ház bizonyos helyiségeinek átmeneti meghagyására irányul a kérelem. Ez vonatkozhatik: 1. földszinti üzlethelyiségek meghagyására, 2. egyes, aránylag még lakható részek átmeneti további használatának engedélyezésére, illetve tűrésére. Miután a kérdés fennáll, a katasztrofális lakás- és üzlethelyiség-ínségre való tekintettel igen gondosan mérlegelendő; továbbá tekintettel kell lenni arra, hogy a tűrt ideiglenes állapot jogilag esetleg milyen következményekkel járna a városrendezési terv megvalósításánál?[2]

Előadó javasolja, hogy a Tanács küldjön ki egy szűkebb körű bizottságot, amely helyszíni szemlék alapján tegyen javaslatot a Tanácsnak úgy a romház-nyilvánítás ténye ellen beérkező fellebbezések, mint az egyes épületrészek további fennállhatásának ideiglenes engedélyezése tárgyában. Javasolja ebbe a különbizottságba *Székely Dezső* és *Szél Jenő* tanácstag urak jelölését.[3]

4371/1945.
Házhelyjuttatással kapcsolatos rendezési tervek készítése

Hönsch László miniszteri tanácsos ismerteti a tárgyat. Szükségesnek mutatkozik, hogy a házhelyosztás céljából kijelölt területekre nézve az illető földbirtokosztó bizottságok előbb tájékozódjanak a Fővárosi Közmunkák Tanácsának elgondolásai és tervei felől.[4] E célból kívánatos, hogy a részletes rendezési terveket maga a Tanács készítse el, hogy amorph, nem kívánatos települések létrejöttét meg lehessen akadályozni. Amennyiben a Tanács munkaerői nem volnának elegendők ilyen tömegű rendezési terv rövid időn belüli elvégzésére, külső szakembereket kíván ebbe a munkába belekapcsolni. Ez nem jelent külön anyagi megterhelést a Tanácsra nézve, mert a 600/1945. M. E. sz. alaprendelet 42. §-a módot nyújt ezen költségek fedezésére.[5]

A Tanács az előterjesztést elfogadja.

Jegyzőkönyv — Budapest Főváros Levéltára. Fővárosi Közmunkák Tanácsának iratai. XIX. 1. a. Tanácsülési és bizottsági jegyzőkönyvek.

Az ülésen jelen voltak:

A kormány részéről kinevezett tagok:
Peyer Károly
dr. Pásint Ödön

Dr. Bacsó Ferenc
Bibó István
Dr. Harrer Ferenc
Dr. Kotsis Iván
Hegedüs Gyula

A Székesfőváros törvényhatósági bizottsága által választott tagok közül:
Büchler József (SzDP)
Székely Dezső (PDP)
Szentiványi Lajos (FKgP)

A székesfőváros részéről:
Sziményi Károly
Dr. Viola Rezső

A Fővárosi Közmunkák Tanácsa tisztviselői részéről:
Bajzát Imre min. oszt. tanácsos
Batitz Dezső
Bessenyei Sámuel dr. elnöki titkár
Fodor Sándor ny. min. oszt. főnök
Földváry Endre dr. min. titkár
Granasztói Pál min. oszt. tanácsos
Gyengő Tibor dr. min. műsz. tanácsos
Gömöri Hermann
Helle László dr. min. tanácsos
Hermány Géza min. műsz. tanácsos
Hönsch László min. oszt. tanácsos
Kaffka Péter min. tanácsos
Kemény György dr.
Kisdi Pál
Lázár Jenő min. tanácsos
Lyachovics László dr. min. tanácsos
Marinovich Sándor dr. min. oszt. vez.
Id. Ságody Ferenc
Sztojka József min. oszt. tanácsos
Vaszilievits Sömjén László oszt. tan.
Vértse Dezső min. oszt. tanácsos
Veszprémi Lóránd dr. min. titkár
Zemplényi Károly min. mérnök

A jegyzőkönyvet vezette:
M. *Liborcz Alice*

[1] A 3000/1945. OÉK sz. rendelet a háború következtében a székesfőváros területén súlyosan megsérült épületeknek romépületté nyilvánításáról, lebontásáról és építési anyagának felhasználásáról intézkedik. A rendelet szerint a romépületnek tekintendő épületeket a Fővárosi Közmunkák Tanácsa jelöli ki, s azok jegyzékét a Magyar Közlöny rendszeresen tartalmazza. A romépületek építési anyagát és szerelvényeit zár alá veszik, hogy az anyagszükségletet részben a bontott anyagokból fedezzék.

[2] Figyelemre méltó tény, hogy a városrendezési és városképi szempontokat még az adott helyzetben is milyen messzemenően igyekezett a Fővárosi Közmunkák Tanácsa érvényesíteni. Ez a következetesség kihatott a Kormánybiztosság tevékenységére is, s munkájában — a lehetséges mértékig — mindig tekintettel volt ezekre a szempontokra.

[3] A különböző kerületek romházainak felsorolását elhagytuk.

[4] A rendelet a nagybirtokrendszer megszüntetéséről és a földműves nép földhözjuttatásáról intézkedik. Ennek alapján a 2400/1945. FM sz. rendelet intézkedik a házhelyelosztásról is. (MK 1945. 23. sz., május 6.) Az FKT és az OÉK is attól félt, hogy a rendelet kapcsán a városokban is a falusias településformák fognak túlsúlyra jutni, s ez a modern városépítés elveivel összeegyeztethetetlen.

[5] Az FKT és az OÉK közbelépésének eredményeként született meg a 75.000/1945. FM sz. rendelet (MK 1945. október 31. 165. sz.), mely szerint a Fővárosi Földbirtokrendező Tanács illetékességi területére csak olyan házhely (építési telek) alakítható ki, és csak olyan épület emelhető, amely a hatósági község (város-) rendezési tervekben és az építésügyi szabályzatokban megállapított elveknek és a részletes szabályoknak megfelel. Ebben pedig az FKT állásfoglalása az irányadó.

22

1945. augusztus 16.

RÉSZLETEK A HITELVÉLEMÉNYEZŐ BIZOTTSÁG ÜLÉSÉNEK JEGYZŐKÖNYVÉBŐL: A TETŐFEDÉSI HITELÜGYEK ÁLLÁSA

3, *A magyar újjáépítési miniszter 28.053/11/1945 U.M. sz. rendeletének ismertetése*[1]

Dr. Kemény György[2] ismerteti a fenti rendeletet, melynek fontosabb pontjai: közületek tulajdonában levő épületekre hitel nem folyósítható, szükség esetén póthitel nyújtásáról kell gondoskodni, csak a rendelkezésre álló anyagmennyiségnek megfelelően szabad hiteleket megszavazni, romháznak nyilvánított épületekre tetőfedési hitel nem folyósítható.

A bizottság a rendeletet tudomásul veszi.

4, *A TÉBE*[3] *4.414/1945. sz. körözvényének ismertetése*

Dr. Kemény ismerteti a körözvényt, amely szerint tetőfedési helyreállítási munkálatok céljaira a bankok a befagyott betéteket felszabadítják, amennyiben a Nemzeti Bank ehhez kellő támogatást nyújt.[4]

Kemény dr. általános képet nyújt a bizottságnak a hitelek állásáról. Eddig 1200 hitelkérvény futott be, kereken 840 millió pengő összegben. A kérvények túlnyomó része a bankoktól futott be, az I., II. és a X. kerületek kivételével a kerületektől még nem érkezett be anyag. Hozzávetőleges becslés alapján közel egymilliárd és 200 millióra tehető az eddigi hiteligénylések összege, és lehet, hogy az összeg a kétmilliárdot is el fogja érni. Erre a fedezet a Nemzeti Banktól 100 millió, a Pénzügyminisztériumtól 300 millió és az Alapnak[5] havi lakbérpótlék befizetéséből várható bevételei, amelyek 25—40 millióra tehetők havonta. A Nemzeti Bank és a Pénzügyminisztérium hozzájárulása értékcsökkenés esetében megfelelően emelkedik.[6] Az értékcsökkenés a helyreállító fél felé hitelpótlék formájában fog megnyilvánulni. Az egyes hiteligénylések 25 000 és 6,5 millió között váltakoznak. Átlagos hiteligény közel 400 000 pengő. A határidőt egyelőre 16-áig bezárólag hosszabbították meg. Igaz ugyan, hogy a határidő rövidsége következtében a felek nem tudták a kívánt műszaki alátámasztást időben megszerezni, hallgatólagosan azonban úgy a bankok, mint a kerületi elöljáróságok pár napi indokolt késést megértően fognak kezelni. A határidőt hivatalosan nem hosszabbítják meg.

A határidő meghosszabbítása kérdésében az Újjáépítési Minisztérium és az építésügyi kormánybiztos rendelkezései szerint fog a bizottság eljárni.[7]

Sztojka tanácsos[8] jelenti, hogy felkereste a kerületi mérnököket, hogy megállapítsa, miért nem érkezett be a többi kerületekből az igénylések műszaki feldolgozása. Megállapította, hogy a munka leegyszerűsítése érdekében a kerületek összegyűjtötték az anyagot és egyszerre kívánják a Kormánybiztossághoz áttenni.

A bizottság ezt a felvilágosítást tudomásul veszi, és felkéri Sztojka tanácsost, hogy sürgősen intézkedjék a beadványoknak a Kormánybiztossághoz juttatása érdekében.

6, *Egyéni kérelmek elbírálása és véleményezése*

Kisdi Pál előadja az egyénenkint elbírálandó hiteligényléseket. Az igénylések megvitatása alkalmával a következő szempontok merültek fel. Miután az anyagellátás igen nagy nehézségekkel küzd és a rendelkezésre álló alap a hiteligénylésekhez mérten szintén szűk keretek között mozog, mint elvet felállítja: minél több lakást lakhatóvá tenni. Hitel csak a rendelkezésre álló anyagok arányában adható, emelni kell az öntevékenységet is, és egyes anyagok megszerzését az építtetőre kell bízni. A fejkvótát 10—12 ezer pengőben kell megállapítani.

Jegyzőkönyv – Budapest Főváros Levéltára. Fővárosi Közmunkák Tanácsa XIX. 1. a. A Hitelvéleményező Szakbizottság ülésének jegyzőkönyvei.

Jelen voltak:
Büchler József
Endrődy József dr. pénzügyi államtitkár
(dr. Halmágyi Tibor képviseletében)
György Ernő dr. (TÉBE)
Hámori György (Mérnökök Szakszervezete)
Mosányi Pál (Pénzintézeti Központ)
Rósás Pál (UM)

A Fővárosi Közmunkák Tanácsa tisztviselői részéről:
Bak Gábor dr.
Bessenyei Sámuel dr.
Gyöngyössy István dr.
Kemény György dr.
Kisdi Pál
Márkus Antal
Sztojka József
Veszprémy Lóránd dr.
Vaszilievits Sömjén László dr.

A jegyzőkönyvet vezette:
M. Liborcz Alice

[1] A rendelet a Magyar Közlönyben nem jelent meg.

[2] Az FKT tisztviselője.

[3] Takarékpénztárak és Bankok egyesülete.

[4] A Budapesten és környékén lévő épületek tetőzetének és egyéb helyreállítási munkáinak ügyében az 5120/1945. ME. sz. rendelet, majd ennek végrehajtási utasítása, a 28 060/1945. UM sz. rendelet intézkedik. (Mindkettő MK 1945. 83. sz., július 22.) A háztulajdonosi betétek felszabadításáról van szó. A tudomásulvételt részletező részt elhagytuk.

[5] A Budapesti Épületjavítási Alapról van szó, melynek létrehozásáról az 5120/1945. ME sz. rendelet intézkedik. Ennek javára kellett a tulajdonosnak és bérlőnek is a rendkívüli épületjavítási hozzájárulást befizetni.

[6] Az Újjáépítési Minisztérium a Magyar Közlönyben rendszeresen közölte a tető-helyreállítási kölcsönök átértékeléséhez figyelembe veendő építési anyagok felhasználásait. (1945-ben 51320/1945. UM sz. — MK 1945. 197. sz., dec. 11., 51.380/1945. UM sz. — MK 202. sz., dec. 16.)

[7] Legközelebb a határidőt a 28.320/1945. UM sz. rendelet módosította. (MK 1945. 128. sz., szept. 16.), 1945. okt. 31. helyett nov. 30-ra. Ugyanezen módosító rendelet a 20 m^2-nél kisebb területű tetősérüléseknek a tulajdonos költségére való megjavításának határidejét 1945. aug. 31-ről október 15-re módosította.

[8] A Fővárosi Közmunkatanács tisztviselője.

23

1945. augusztus 17.

A BUDAPESTI ÉRSEKI KATOLIKUS GIMNÁZIUM ÉS A VELE KAPCSOLATOS RÁKÓCZI-KOLLÉGIUM IGAZGATÓJÁNAK KÉRELME ÚJJÁÉPÍTÉSI SEGÉLY FOLYÓSÍTÁSA IRÁNT

A budapesti Érseki Katolikus Gimnázium és a vele kapcsolatos Rákóczi-kollégium (II. Keleti Károly u. 37. sz.) a háborús cselekmények következtében megrongálódott. A tetőzet cserepeinek háromnegyedrésze elpusztult, a tetőzet gerendázata több helyen megrongálódott, s most az épület minden esőzés alkalmával beázik.

A 28140/1945. U.M. sz. rendelet alapján tisztelettel segélyt kérek az iskola és a kollégium tetőzetének helyreállítására.

A rendelet 4. §-ában előírt adatokra nézve a következőket jelentem:

a) a kérelmező neve: Rákóczianum Katolikus Gimnázium és Internátus Egyesület, Budapest, II. Keleti Károly u. 37.

b) a segély összege: 1 000 000 (egymillió) P.;

d) a segély összegét két hónap alatt használnók fel — eddig tartana ugyanis egyfolytában a tetőjavítási munkálat;

e) a munkálatok elvégzéséhez szükséges összegből a kérelmező egyesület 650 000 (hatszázötvenezer) P-t visel; ennek fedezésére részben kölcsön szolgálna, amit az 5.120/1945. M.E. sz. rendelet értelmében létesített tetőjavítási hitelből kértünk (megszavazva még nincs), részben a tanulók tandíja és esetleges adományok;

f) a háborús károk helyreállítására eddig sehonnét semmiféle segélyt nem kaptunk;

g) a tetőjavításra szoruló gimnázium és kollégium fekvése: II. Keleti Károly utca 37.;

h) a háborús károk oka: Buda ostroma alkalmával a szóban forgó épülettömb igen sok aknát, sőt 3 bombát is kapott, melyek átszaggatták a tetőt, és részben az emeleteket is;

i) a tető rendbehozása megmenti az épülettömb tantermeit, hálótermeit, tanulószobáit, rajztermét és rajzszertárát, valamint 5 tanári lakást is (az épület már a károk bekövetkeztekor is tulajdonunkban volt, mert hiszen a gimnázium és a vele kapcsolatos nevelőintézet már 1907 óta fennáll);

j) a tetőzet cserepezése kb. 1000 négyzetméteren teljesen hiányzik (ez az egész tetőzetnek mintegy ¾ része);

k) a hiányzó cserepeket csak akkor lehet felrakni, ha a megrongált és elpusztult szarufákat, gerendázatot és lécezést ácsmunkával pótoltuk, s egyes része-

ken a leomlott falat kőművesmunkával felfalaztuk (a műszaki leírást csatoljuk);

l) először a kőművesmunkát kell elvégezni, majd az ácsmunkát, végül a ca 15 000 cserepet kell pótolni.

Csatoljuk a vállalkozó műszaki leírását és részletes költségvetését.

A segély kiutalására vonatkozó kérésünket a Miniszter Úr jóindulatába ajánljuk, és vagyunk mély tisztelettel

Dr. Vid Gábor
h. igazgató

Tisztázat — UMKL, UM 28195/45.

(A segélyt az Újjáépítési Közmunkaváltság-Alap számlájáról kiutalták. Az Újjáépítési Minisztérium egyben felkérte az építésügyi kormánybiztost, hogy az építőanyag kiutalásában legyen segítségükre, győződjön meg a segély helyes felhasználásáról. A segélykérés alapja az volt, hogy az UM 28.140/1945. sz. rendelete (MK 1945. 102. sz., aug. 14.), valamint a 4400/1945. ME sz. rendelet lehetővé tette az Újjáépítési Közmunkaváltság-Alapból segély nyújtását a vármegyék, a városok, a községek, a vallásfelekezetek, a jótékonysági egyesületek, valamint az állam és az említett közületek által kezelt alapítványok, továbbá a tulajdonukban álló egészségügyi és jóléti intézmények számára a hivatali épületek és a templomok háborús kárt szenvedett tetőzetének és a tetőzettel összefüggő kéményeinek a helyreállításához.

A segélyből a tető-helyreállítást 1945. október 31-ig be kellett fejezni. A segély rendeltetésszerű felhasználását a kormánybiztos ellenőrizte. A kérelmek tömegesen érkeztek az Újjáépítési Minisztériumba. A dokumentumban foglalt beadvány e kérelmek egyike.)

24/a

1945. augusztus 21.

A MEZŐGAZDASÁGI ÉS IPARI ÁRUCSERE IRODA MŰKÖDÉSÉT IRÁNYÍTÓ TÁRCAKÖZI BIZOTTSÁG A MEZŐGAZDASÁGI ÉS IPARI TERMÉKEK KÖZVETLEN CSERÉJÉT BIZTOSÍTÓ KOMPENZÁCIÓS SZERZŐDÉSEKKEL KAPCSOLATOS KÉRDÉSEKET TÁRGYALÓ ÜLÉSÉNEK JEGYZŐKÖNYVE

Dr. Tóth József: Megnyitja az ülést és előadja, hogy további intézkedésig a Mezőgazdasági és Ipari Árucsere Irodára[1] bízott tennivalók kérdésével kapcsolatban több elvi kérdés vár tisztázásra. Először eldöntendő az a kérdés, hogy ki kaphat magánkompenzációra engedélyt. Magánkompenzációs kérelmet terjesztenek elő élelmiszert beszerző csoportok, üzemi bizottságok, kereskedők, szakszervezetek, magánszemélyek és végül ipari vállalatok. Javasolja, hogy

elvileg csak annak engedjünk magánkompenzációt kötni, aki a cserébe bocsátandó ipari terméket előállítja. A magánkompenzáció mértéke a vállalat dolgozói ellátására szükséges mennyiséget nem haladhatja meg.

A kompenzációra törekvés olyan méretet öltött, hogy azt már aggodalommal kell tekinteni. Meg kell határozni, hogy kinek van joga magánkompenzációra és ezen a címen a rendes forgalom elől mennyit vonhat el.[2] Rendeletet kellene kiadni, amely megtiltja, hogy a gyár a kereskedő által forgalomba került árura természetbeni szolgáltatást követeljen.

A magánkompenzáció csereárányával kapcsolatban azt javasolja, hogy az ipari termények gyári eladási árát és az ahhoz hozzászámított szállítási költséget kell az egyik oldalon figyelembe venni, a másik oldalon pedig az érte szolgáltatni kívánt mezőgazdasági termény termelői árát. A hatósági kompenzációba megállapítandó csereárányok figyelembevételével kell azután a csereárányt a magánkompenzációban engedélyezni, abban az esetben ha egyik fél részéről sem látszik gazdasági uzsora esete fennforogni.

A magánkompenzációval kapcsolatban felvetődik az a kérdés is, hogy a megszerzett mezőgazdasági terményt milyen áron szabad a vállalatnak vagy a beszerző csoportnak a munkások rendelkezésére bocsátani.

Egy másik kérdés az, hogy a kompenzációs rendelet megjelenése előtt kötött kompenzációval kapcsolatban a kompenzációt olyan fél kötötte, akinek számára különben kompenzációs engedélyt adni nem kívánnánk. Azt javasolja, hogy a közellátásügyi miniszter intézkedjék egyrészt a mezőgazdasági termény igénybevételéről, másrészt pedig a már leszállított ipari termék ellenértékének kiegyenlítéséről. Itt bizonyos kincstári áldozatvállalásról van szó, mert a hatósági árnál magasabb áron kellene a gabonát és lisztet átadni. A megengedni nem kívánt, de már megkötött kompenzációs üzletekbe való belépést szükségesnek tartja, mert különben ha lebonyolítani nem engedjük az üzletet, akkor a közellátás a mezőgazdasági terményt nem kapja meg, de ezenkívül a felek feketén történő elszállításról gondoskodhatnak. Megjegyzi, hogy ilyen intézkedésre jogalap nincs, de a pénzforgalom biztosítása érdekében javasolt rendelettel egyidőben erre jogalapot lehetne teremteni.

Csikós-Nagy Béla (pénzügy): Azon a véleményen van, hogy csak ipari cikket előállító vállalatok részére kell megengedni a kompenzációt. Ezt az álláspontot támasztja alá az a körülmény is, hogy a kettős ellátottságot megakadályozni csak ebben az esetben lehetséges. Az említett rendeleti szabályozást a maga részéről helyesnek tartaná, de nincs felhatalmazása arra, hogy erről a kérdésről a pénzügyminiszter nevében nyilatkozzék. Véleménye szerint kormányrendeletet kellene kiadni, ezt a kormányrendeletet a közellátásügyi miniszter kezdeményezze.[3]

Klinger Pál (földmívelésügy): A magánkompenzációval kapcsolatban, annak az aggodalmának ad kifejezést, hogy a kereskedelmet teljesen ki fogja kapcsolni.

Csikós-Nagy Béla (pénzügy): A múltban is kötöttek kompenzációs ügyleteket, most csak arról van szó, hogy azokat korlátozzuk.

Konkoly-Thege Balázs (kereskedelemügy): A tárcája szempontjából semmiféle aggodalomra okot nem lát, a földmívelésügyi miniszter tárcája által felvetett kérdésben.

Boda-Novy Béla (iparügy): Legfeljebb attól lehetne tartani, hogy a magánkompenzáció az ipari termelésből igen sok iparcikket von majd el. Ebből a szempontból talán leghelyesebb volna, ha magánkompenzációt nem engednénk meg.

Tóth József: Ha az iparügyi miniszter a kompenzáció részére igénybe vehető ipari termelés arányát helyesen állapítja meg, akkor az iparügyi miniszter képviselője által előadott aggodalomtól nem kellene tartani. A magánkompenzációt mégis meg kell engedni, mert az iparügyi miniszter ezen a téren 100%-os eredményt elérni nem tud. Kéri, hogy az értekezlet fogadja el azt az álláspontot, hogy csak az ipari cikket előállító vállalat köthet magánkompenzációs ügyletet. Ez az elvi állásfoglalás természetesen nem kíván korlátozást a tekintetben, hogy az ipari vállalat a kompenzációs üzletet saját maga, vagy általa megbízott más szerv útján kívánja-e lebonyolítani.

Csikós-Nagy Béla (pénzügy): Kéri ennek az állásfoglalásnak a kimondását. (A bizottság ezt az álláspontot magáévá teszi.)

Klinger Pál (földmívelésügy): Az iparügyi miniszter sorolta az összes mezőgazdasági gépeket és szerszámokat. A földmívelésügyi minisztérium gépesítési ügyosztálya nem tud a mezőgazdáknak gépeket kiutalni, holott erre a célra hitelkeret is áll rendelkezésre. A földmívelésügyi minisztérium maga kívánja meghatározni, hogy a föld megmunkálására szolgáló gépeket kik kapják. Vannak gazdák, akik önhibájukon kívül cserébe mezőgazdasági terményt adni nem tudnak, de termeléspolitikai okból ezek számára is kell gépeket juttatni. Nagyon sok traktor van, amelynek javításához alkatrészekre van szükség, és most az a kérdés: vajon ezeket az alkatrészeket is csak a kompenzáción keresztül szerezhetik meg? Nincs kifogása az ellen, hogy minden gép kompenzáció céljára bocsátassék rendelkezésre a közellátásügyi miniszternek, de azt kell kérnie, hogy a közellátásügyi miniszter ezekből meghatározott részt bocsásson a földmívelésügyi miniszter rendelkezésére, aki ezeket a gépeket kizárólag pénz ellenében adja tovább azoknak a gazdáknak, újonnan földhöz juttatottaknak, akiknek nincs mit cserébe adniok.

Csikós-Nagy Béla (pénzügy): A traktorok javításához szükséges alkatrészek ne tartozzanak a kompenzációs keretbe.

Tóth József: A földmívelésügyi minisztérium képviselője által felvetett kérdést kétféleképpen lehet elintézni. A földmívelésügyi miniszter úr vagy megállapodik az iparügyi miniszter úrral a tekintetben, hogy az általa meghatározott földművelő gépeket nem a kompenzáción keresztül bocsátja a gazdák rendelkezésére. Ebben az esetben a felvetett kérés nem tartozik hozzám. Ha azonban az iparügyi

miniszter úr kompenzáció céljára bocsátja az említett gépeket rendelkezésre, és azok bekerülnek a kompenzációs forgalomba, akkor csak annak lehet oda adni, aki ellenértékképpen mezőgazdasági terményt ajánl fel. Az ilyen gépekkel kapcsolatban a földmívelésügyi miniszter úr számára azt a jogot lehetne biztosítani, hogy ő mondja meg, az említett gépeket milyen vidéken kell cserére felajánlani, esetleg arról is szó lehet, ha vállalkozik rá a földmívelésügyi minisztérium, hogy megmondja, ki az a gazdálkodó, akinek a részére a gépeket mezőgazdasági termény ellenében át lehetne adni.

Boda-Novy Béla (iparügy): Amit az iparügy a mezőgazdák részére igénybe vesz, azt mind a közellátás rendelkezésére bocsátja. Külön a földmívelésügynek juttatni nem tud, annál kevésbé, mert azok számára is kell ipari terméket adni, akik beszolgáltatási kötelességüknek pontosan eleget tettek. A rendelkezésre álló ipari termék aránylag csekély, ezért azt is kéri, hogy a magánkompenzáción keresztül a mezőgazdasághoz jutó ipari termék mennyiségét is számítsák hozzá az ipari forgalomba bocsátandó mennyiségbe.

Tóth József: Benne vagyunk olyan megoldásban is a traktort illetően, hogy a földmívelésügy az általa már megrendelt traktorok kiosztásáról közvetlenül tárgyal a gazdákkal, velük megállapodást létesít arra vonatkozóan, hogy mennyi terményt, elsősorban gabonát, szolgáltatnának be a beszolgáltatási kötelességen felül és a földmívelésügy ennek alapján kérje a közellátásügytől a traktoroknak az általa megnevezett gazda részére való felszabadítását. A kérelem alapján a tárcaközi bizottság határozni fog. Az egész kérdés egyelőre még zavaros. Értesülésünk van arról, hogy az iparügy zárolta a mezőgazdasági gépeket és eszközöket. Erről hivatalosan értesítést nem kapott, azt sem tudja, hogy ez a zárolás kizárólag a közellátás céljára történt-e, mert tudomása szerint az újjáépítési miniszter is akciót kezdett az újonnan földhöz juttatottak érdekében.

A kompenzációt szabályozó rendelet értelmében az iparügyi miniszternek a közellátásüggyel közölnie kell azt, hogy a kompenzáció részére milyen ipari termékeket vett igénybe, ezeket az ipari termékeket hol és mely időpontban lehet átvenni. Erre vonatkozóan az iparügy rövid úton egy listát adott át, amelyen fel van tüntetve, hogy a kompenzáció cseréjére melyik vállalatnál mennyi kész és félkész, illetőleg gyártás alatt álló mezőgazdasági gép és termelési eszköz vehető át, illetőleg lesz átvehető.

Ha az iparügy a földmívelésügynek mezőgazdasági gépet közvetlenül nem kíván rendelkezésére bocsátani, akkor a kérdés végleges rendezéséig javasolja, hogy a földmívelésügy kérje a közellátásügytől a már vázolt módon a gépek felszabadítását, és átirat alapján javaslatot teszünk a közellátásügyi miniszter úrnak, hogy terméspolitikai szempontból erre múlhatatlanul szükség van, adjon át az iparügy által rendelkezésre bocsátott gépekből a földmívelésügynek gépesítési akció számára.

Csikós-Nagy Béla (pénzügy): Felhívja a figyelmet, hogy az ipari árkalkulációs

rendelet módot ad az élelemtári költség felszámítására. Javasolja, hogy csak azt az élelemtári költséget lehessen beszámítani, amely élelemtári költség az iroda által engedélyezett kompenzáció következtében keletkezik.

Bende Attila (közellátásügy): A hatósági jegyre adott élelmiszereket a magánkompenzáló iparvállalat csak a hatóság által megállapított áron bocsáthassa a munkások rendelkezésére. (Bende javaslatával az értekezlet egyetértett.)

Csikós-Nagy Béla (pénzügy): A magánkompenzációnál szükség volna talán arra is, hogy az iparvállalat a gazdától részben pénzt is követeljen.

Tóth József: Felveti a cserearány megállapításának problémáját. Az OGT[4] határozata szerint a kompenzációra beszolgáltatott mezőgazdasági termény 25%-át viszi be csak a cserébe, viszont a magánkompenzáción keresztül az egész 100%-ot. Itt a magánkompenzáció utolérhetetlen előnyben van a hatósági kompenzációval szemben. Ezért az OGT határozatát betartani nehéz, ettől el kellene térni.

Csákány István (földmívelésügy): Osztja a felfogást, hogy az OGT határozatától el kell térni. Azon az alapon eredményes kompenzációs forgalmat lebonyolítani nem lehet. A döntő kérdés az legyen, hogy az ajánlott cserearány attraktív-e vagy sem.

Tóth József: A cserearány kérdését külön kell majd tárgyalni. Ez a kérdés véleményünk szerint fokozatosan a kiutalások megindulásakor párhuzamosan merül fel. Az Iroda számára hitelkeretre is szükség van részben arra a célra, hogy az árkülönbözet terhét vállalhassa, részben pedig abból a célból, hogy az iparügyi miniszter úr által rendelkezésre bocsátott ipari termékek átvételét finanszírozhassa. Kb. 400 milliós hitelkeretre volna szükség.

Csikós-Nagy Béla (pénzügy): A hitelkeret megállapításánál vigyázni kell. Gabona céljára vagy hatféle címen kértek már hitelkeretet. Felkéri a földmívelésügyi miniszter urat, hogy a gépvásárlásra rendelkezésre bocsátott hitelkeretet kompenzáció céljára engedje át. A 4 milliárdos mezőgazdasági programból az erre a célra tervezett 100 milliót már ki is vették. A maga részéről 100 milliós hitelkeret megállapítását javasolja.

Tóth József: Meginduláshoz 100 millió is talán elég volna. A gabona céljára rendelkezésre bocsátott hitelkeretből bizonyos összegek valószínűleg felhasználhatók lesznek a kompenzáció céljára is.

A tárcaközi bizottság végül úgy határozott, hogy legközelebb hétfőn de. 11 órakor ül össze.[5]

Jegyzőkönyv — UMKL, UM 35965/1945. sz.

[1] A 104.900/1945. KM sz. rendelet értelmében az Iroda működésének irányítására az iparügyi, kereskedelem- és közlekedésügyi, pénzügyi és közellátásügyi miniszter kiküldöttjeiből tárcaközi bizottságot alakítottak. A rendeletből az Újjáépítési Minisztérium képviseleti joga kimaradt, szóbeli megegyezés alapján azonban — a rendelet módosítása nélkül — az UM képviselője rendszeresen részt vesz a bizottság ülésein.

[2] A vonatkozó rendelet (104.900/1945. KM sz. MK 1945. 101. sz.) rögzíti, hogy ilyen kompenzációs szerződést a „Futura", a Magyar Szövetkezeti Központok Áruforgalmi Részvénytársaság, a Hangya Termelő-, Értékesítő- és Fogyasztási Szövetkezet és a Magyar Mezőgazdák Szövetkezete útján lehet kötni. Ugyanakkor „iparosról" és „kereskedőről" beszél, aki cégének feltüntetésével kérheti a csereüzlet megkötésének engedélyezését a Mezőgazdasági és Ipari Árucsere Irodától, ill. vidéken a közellátási kormánybiztostól.

[3] *Csikós-Nagy Béla* közgazdász, c. egyetemi tanár. Szegeden szerzett államtudományi doktorátust. 1945 és 1957 között a Gazdasági Főtanácsban, majd az Országos Tervhivatalban és a különböző ipari minisztériumokban töltött be vezető tisztségeket. 1967 és 1985 között az Országos Anyag- és Árhivatal elnöke volt. Jelenleg a Magyar Közgazdasági Társaság elnöke.

[4] Országos Gazdasági Tanács. A tanácsot 1945. április 22-én az Ideiglenes Nemzeti Kormány 751/1945. ME sz. rendelete és a pénzügyminiszter 17060/1945. PM sz. (MK 1945. 16. sz.) végrehajtási utasítása alapján hozták létre, tehát még az Újjáépítési Minisztérium megalakulása előtt, „a gazdasági élet országos kérdéseiben véleményező és javasló hatáskörrel". Tagjainak fele a mezőgazdaság, az ipar, a kereskedelem és a hitelélet szakembereiből, valamint a Magyar Nemzeti Függetlenségi Frontba tömörült pártok delegáltjaiból állott. A tagok másik fele a Magyar Nemzeti Bank, a Pénzintézeti Központ, a Takarékpénztárak és Bankok Egyesülete, az Országos Mezőgazdasági Kamara, a Szakszervezeti Tanács, a Gyáriparosok Országos Szövetsége, a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara, valamint a Magyar Államvasutak képviselőiből adódott.

[5] A témával foglalkozó legközelebbi ülés jegyzőkönyvét a 24/b. sz. dokumentum tartalmazza.

24/b

1945. szeptember 3.

A MEZŐGAZDASÁGI ÉS IPARI ÁRUCSERE IRODA MŰKÖDÉSÉT IRÁNYÍTÓ TÁRCAKÖZI BIZOTTSÁGNAK A MEZŐGAZDASÁGI GÉPEK ÉS EGYÉB TERMELŐESZKÖZÖK ZÁROLÁSÁVAL KAPCSOLATOS KÉRDÉSEKET TÁRGYALÓ ÜLÉSÉNEK JEGYZŐKÖNYVE

Dr. Tóth József: (közellátásügy): Rámutatott arra, hogy az iparügyi miniszter úr nem járt el célravezetően akkor, amikor általános zárolási rendelkezést adott ki, és az összes gépeket azután a közellátásügyi miniszter rendelkezésére bocsátotta. Kiderült ugyanis, hogy ezek között a gépek között vannak olyanok is, amelyek csak korlátoltan volnának csere céljára felhasználhatók, viszont azok forgalomba bocsátását, mint szezoncikkekét sürgősnek kell tekinteni. Ilyenek elsősorban a különböző szőlőgazdasági gépek. Azután olyan kérelemmel is jöttek már, hogy nyersanyagbeszerzés céljára szabadítsunk fel gépeket. Rámutat arra, hogy az iparügyi miniszter úr átiratában is fenntartja magának azt a jogot, hogy kivételesen egyes gépek felszabadításáról rendelkezzék. Ezen a téren tiszta helyzetet kell teremteni, ebből a célból javasolja, hogy az iparügyi miniszter úr — a földmívelésügyi miniszter úr és a közellátásügyi miniszter úr képvise-

lőinek bevonásával — értekezletet hívjon össze. A mezőgazdasági traktorokra, traktoros talajművelő eszközökre és vetőgépekre vonatkozóan azt javasolja, hogy ezeket a gépeket teljes egészében vegye át a földmívelésügyi minisztérium, azok fölött ő rendelkezzék. A földmívelésügyi miniszter urat fel kellene kérni, miszerint a gépeket a kiutalás alkalmával vizsgálja meg, hogy a kiutalásban részesülő gazdálkodó milyen és mennyi gabonát tudna beszolgáltatni, és a kiutalást a megfelelő mennyiségű gabona beszolgáltatásától tegye függővé.

A Tárcaközi Bizottság a javaslattal egyetértett. A cserearány megállapításának kérdésével kapcsolatban közölte Tóth József, hogy *Szabó* államtitkár úr annak az elvnek elfogadását tartja szükségesnek, hogy a cserearányt az 1939. évi árarányoktól eltérő módon is meg lehessen állapítani.

Utalt arra, hogy a Bizottság ebben a kérdésben már korábban megegyezett, és a Bizottság ezt tudomásul is vette.

Felmerül a forgalmi adó kérdése is hivatalos kompenzációval kapcsolatban. Kéri a pénzügyminisztérium képviselőjét, hogy a szövetkezetek a kompenzáció lebonyolításával kapcsolatban forgalmi adót ne legyenek kötelesek fizetni. Erről a kérdésről a pénzügyminiszter úrhoz átiratot fog intézni a közellátásügyi miniszter úr. Addig is kéri a pénzügyminiszter úr képviselőjét, hogy a kérdést vizsgálja meg, és a helyzetről tájékoztatást adjon.

A zsák kompenzációs forgalomba bocsátását rendkívül sürgősnek ítélik, és ezért azt minden más textíliát megelőzve kívánják cserébe bocsátani. A zsák cserearányát akként kívánják megállapítani, hogy a textilzsákért 15 kg búzát, a gabonazsákért pedig 22 kg búzát kérnének. Ezt a cserearányt a Tárcaközi Bizottság elfogadhatónak tekinti. Az Árucsere Iroda vezetője 17, illetve 25 kg-ra való felemelését is helyesnek tartaná. A Tárcaközi Bizottság ez ellen sem tesz észrevételt.

Csikós-Nagy Béla: (pénzügy): Kéri, hogy a GYOSZ-hoz intézzenek leiratot, amelyben tájékoztatják az iparvállalatokat arról, hogy milyen módon és milyen feltételek mellett köthetnek csereüzleteket. Ebben a leiratban sorolják fel, hogy egyáltalán milyen árukkal lehet csereügyleteket kötni, ezeket a csereügyleteket milyen arányban lehet számítani. Szükségesnek tartja azonban a leiratban az élelemtári költség felszámításának kérdését is. Megemlíti, tudomása szerint a kartonlemezgyár nagy arányú csereüzleteket köt, jó volna ezeket a csereügyleteket megvizsgálni.

Jegyzőkönyv — UMKL, UM 35.965/1945. sz.

24/c

1945. szeptember 18.

AZ ÚJJÁÉPÍTÉSI MINISZTÉRIUM KERESKEDELMI ÉS ÁRPOLITIKAI CSOPORTJÁNAK JELENTÉSE AZ ÚJJÁÉPÍTÉSI MINISZTER RÉSZÉRE, AZ ÚJONNAN FÖLDHÖZJUTTATOTTAK MUNKAESZKÖZÖKKEL ELLÁTÁSA ÜGYÉBEN

Az újonnan földhöz juttatott gazdáknak mezőgazdasági munkaeszközökkel való ellátását egyik legfontosabb újjáépítési feladatunknak tartottuk, mert információink szerint igen nagy részük teljesen nélkülözte a termelés megkezdéséhez szükséges munkaeszközöket, s úgy látszott, hogy e kérdés megoldása nélkül hatalmas földterületek maradnának megművelés nélkül. A szükséges munkaeszközök előteremtése céljából az érdekelt mezőgazdasági és ipari főcsoportokkal egyetértőleg a csatolt minisztériumi rendelet kiadását terveztük a mezőgazdasági munkaeszközök bejelentéséről és forgalmuk korlátozásáról.

A rendelettervezet tárgyalása során azonban több tárca részéről komoly aggályok merültek fel, s ezért az ügyben — Miniszter Úrnak történt referálás után — tárcaközi értekezletet hívtunk össze. Az értekezlet a csatolt jegyzőkönyvből kitűnőleg a rendelettervezet kiadása ellen foglalt állást, mert a tapasztalat szerint a hasonló bejelentési kötelezettségeket megállapító rendeletek nehezen végrehajthatók, ennek következtében igen gyenge eredményeket szoktak elérni, viszont nagyon népszerűtlenek, s a közhangulat szempontjából esetleg többet ártanak, mint használnak. Ezenkívül árurejtegetésre és feketézésre csábítják a bejelentésre kötelezetteket, ami gyakorlatilag ellenőrizhetetlen. E meggondolások alapján az értekezlet helyesebbnek vélte a probléma megoldását oly mederbe terelni, hogy elsősorban az iparvállalatok termelő kapacitásának és a rendelkezésre álló nyersanyagnak teljes kihasználásával kezdeményezzük a szükséges munkaeszközök minél nagyobb mennyiségben leendő gyártását, s másrészt szervezzük meg az így legyártandó s az esetleg meglévő készletek szétosztását.

A szétosztás kérdésének megoldása céljából tárgyalásokat folytattunk a vasnagykereskedői munkaközösséggel, a Hangya szövetkezettel és a Kereskedelemügyi Minisztériummal, elsősorban annak a kérdésnek eldöntése céljából, hogy a szétosztásban a magánkereskedelem és a szövetkezetek milyen arányban vegyenek részt. Időközben megindult a Közellátásügyi Minisztérium részéről a „mezőgazdasági és ipari áru csereiroda" szervezése, és ezzel kapcsolatban az Iparügyi Minisztérium zárolta az ipari vállalatoknál lévő összes mezőgazdasági gépeket és szerszámokat. Minthogy ez az intézkedés megakadályozta az újonnan földhözjuttatottak külön ellátását, az ügy a csereiroda működésének fel-

ügyeletére szervezett tárcaközi bizottság üléseinek tárgysorozatára került. E tárgyalások eredményeképpen a legutóbbi tárcaközi értekezlet olyképpen döntött, hogy az újonnan földhözjuttatottak ellátásához szükséges munkaeszközök a csereiroda útján kerüljenek az igényjogosultakhoz. Ennek biztosítására, hogy az aránylag korlátolt mennyiségben rendelkezésre álló eszközök valóban elsősorban az újonnan földhözjuttatottakhoz jussanak, a csereiroda megfelelő utasítást ad ki a csereakció lebonyolítását végző szövetkezeteknek, s gondoskodik arról is, hogy a csere során az újonnan földhözjuttatottak kedvezményes elbírálásban részesüljenek, s a munkaeszköz értékét — amennyiben mezőgazdasági termények nem állanak rendelkezésükre — részben pénzzel is kiegyenlíthessék. A csereakció lebonyolításával kapcsolatban kiküldött megfigyelők egyébként rövidesen jelentést fognak tenni az akcióval kapcsolatos gyakorlati nehézségekről, s ezekből majd kitűnik, hogy az újonnan földhözjuttatottak részéről vannak-e komoly nehézségek a csereakcióval kapcsolatban.

Az ügyre vonatkozólag meg kell még jegyeznünk, hogy a kebelbeli mezőgazdasági csoporttól nyert információnk szerint a munkaeszközhiány az újonnan földhözjuttatottaknál nem oly nagyfokú, mint amilyennek eredetileg látszott, s ezért nem tűnt indokoltnak a kérdés rendezésére külön konstrukciót szervezni, s konkurálni az egyébként rendkívül fontos hivatást betöltő csereirodával.

Végül megemlítjük, hogy a kérdést mindvégig az illetékes csoportokkal legszorosabban együttműködve tárgyaltuk, s így volt elérhető az, hogy az ügy, amely éppúgy érinti az ipari és a mezőgazdasági főcsoportokat, mint főcsoportunkat, az adott körülményekhez képest a legelőnyösebb megoldáshoz jutott; különös tekintettel arra, hogy a gyáripar a jelenleg fennálló rendkívüli nehézségeket leküzdve jelentős mennyiségben kezdte meg a szükséges munkaeszközök gyártását, s így azok a csereirodán keresztül rövidesen rendeltetési helyükre juthatnak.

Másolat — UMKL, UM 35.965/1945. sz.

24/d

1945. szeptember 19.

FELJEGYZÉS A MEZŐGAZDASÁGI ÉS IPARI ÁRUCSERE IRODA MŰKÖDÉSÉT IRÁNYÍTÓ TÁRCAKÖZI BIZOTTSÁGBAN AZ ÚJJÁÉPÍTÉSI MINISZTÉRIUM RÉSZVÉTELE ÜGYÉBEN

A Mezőgazdasági és Ipari Árucsere Irodát létesítő 104.900/1945. K.M. sz. rendelet 2. §-a tárcaközi bizottságot létesített az Iroda működésének felügyeletére. A tárcaközi bizottságban az összes érdekelt gazdasági tárcák kiküldöttei vesznek részt, minisztériumunk azonban a bizottságból kimaradt. Csoportunk — mely a Közellátásügyi Minisztériummal állandó összeköttetésben van — azonnal szóvá tette az ügyet illetékes helyen, s ott sajnálkozásuknak adtak kifejezést, hogy minisztériumunk a rendelet vonatkozó §-ából kimaradt, de arra kértek, tekintsünk el a rendelet módosításától, minthogy az hosszadalmas és körülményes s elégedjünk meg azzal, hogy tárcánkat átirattal meghívják a bizottságba, s a jövőben minden bizottsági ülésről meghívót küldjenek. Ez közvetlenül a legutolsó ülés előtt megtörtént, s ennek alapján a f. hó 17-én tartott bizottsági ülésen már részt vettünk.

Az Árucsere Iroda tevékenysége kereskedelempolitikai szempontból elvileg is, és gyakorlatilag is rendkívül figyelemre méltó. Elvileg azért, mert egyfelől a rekvirálások, másfelől a hatósági elosztás kényszerintézkedései helyett a mezőgazdák részére szabad elhatározásból létesít árucserét. Ugyanakkor viszont az árucsere technikai lebonyolítása teljes állami finanszírozás — irányítás és ellenőrzés — mellett történik, a technikai lebonyolítást pedig a három legnagyobb szövetkezetünk kereskedelmi szervezete végzi el. Elmondható tehát, hogy oly kereskedelmi és közellátási konstrukció létesült, amely a mai átmenetgazdálkodási helyzetben egyfelől a szükségszerűség által parancsolt irányítással, másfelől azonban a szabadgazdálkodásnak a lehetőségeit egyesíti. Az egész organizáció megszervezése — amellyel kapcsolatos megbeszélésekben csoportunk is részt vett — a lehető legnagyobb rugalmasság elvén alapul. Újjáépítési szempontból az Iroda munkáját a legnagyobb figyelemmel kell kísérnünk, mert mind a mezőgazdaságnak ipari eszközökkel és árukkal való ellátása, mind az iparnak és a városi lakosságnak élelmiszerekkel való ellátása, az újjáépítés munkájának egyik előfeltétele. Különös figyelemmel fogjuk kísérni az Iroda által engedélyezendő ún. magánkompenzációkat, melyekben a legnagyobb ipar- és bányavállalatok az Iroda ellenőrzése mellett, de saját organizációjukkal és árujuk ellenében szerzik be a munkásaik részére szükséges élelmiszereket. Amint azt munkatervünkben annak idején lefektettük, ez egy olyan kényszermegoldás, amelyet csak a legszigorúbb közületi ellenőrzés mellett tudunk helybenhagyni.

A mostani ülés tárgysorozatából tárcánkat elsősorban az újonnan földhözjuttatottak munkaeszköz-ellátásának kérdése érdekelte, minthogy ennek a kérdésnek a tárgyalását mi kezdeményeztük, s megoldása különösen újjáépítési szempontból bír nagy fontossággal. Ez a kérdés a csatolt jegyzőkönyvek tanúsága szerint a még távollétünkben megtartott megelőző üléseken is szóba került, végleges megállapodásra azonban nem jutottak. A mostani értekezleten azután a tárcaközi bizottság javaslatunkra a kérdést akként döntötte el, hogy az újonnan földhözjuttatottak munkaeszköz-ellátása most már ne külön akció keretében, hanem a csereiroda útján biztosíttassék. Minthogy feltehető, hogy az igényjogosultak egy része mezőgazdasági termelvényekkel nem rendelkezik, a lebonyolítást végző szövetkezetek az irodától olyan utasítást kapjanak, hogy

indokolt esetben a munkaeszköz ellenértékét részben pénzben is egyenlíthessék ki, de általában gondoskodjanak arról, hogy a munkaeszközök elsősorban az újonnan földhözjuttatottakhoz kerüljenek. Az Iroda által kiküldött megfigyelők egyébként rövidesen jelentést fognak tenni arról is, hogy az újonnan földhözjuttatottak részéről merültek-e fel különösebb nehézségek a csereakcióval kapcsolatban.

A munkaeszköz kérdés részletei tekintetében egyébként lásd a csatolt jelentésmásolatot.

Az Árucsere Iroda működésének irányítása és ellenőrzése terén a legteljesebb egyetértésben kívánunk eljárni a mezőgazdasági és ipari csoportokkal. Ennek érdekében őket az Iroda eddigi működéséről és a jövőbeni munkásságáról is rendszeresen tájékoztatni fogjuk, sőt amennyiben az érdekelt csoportok szükségét látnák, őket a tárcaközi értekezleteken való közreműködésbe is bevonjuk. Ennek érdekében a csoportunkhoz már rendszeresített és jól bevált hetenkénti hétfői csoportközi megbeszéléseken a jövőben nemcsak a külkereskedelmi vonalon, hanem a belső árucsere vonalon történő eseményekről előzetesen is, és utólag is rendszeresen tájékoztatást fogunk adni.

Belső ügyviteli irat — UMKL, UM 35.965/1945. sz.

(Az utolsó előtti bekezdésben említett jelentést a 24/c. számú dokumentum tartalmazza.)

25

1945. augusztus 25.

A NÉPJÓLÉTI MINISZTER ÁTIRATA A „KÖZÉRDEKŰ LAKÁSAKCIÓ"-VAL KAPCSOLATOS HOZZÁJÁRULÁSOK KÉRDÉSÉBEN

A belügyminiszter, a kormány megbízásából, 1942. évi december havában a közszolgálati alkalmazottak lakásínségének leküzdése céljából „közérdekű lakásakció"-t indított, amelynek során az államkincstár, úgynevezett szabadbérű házakban, mintegy 300 lakást vett bérbe, s ezeket albérletként adta tovább lakásnélküli tisztviselőknek, illetőleg katonatiszteknek.

Az albérleti összeg általában a fele volt annak a bérnek, amit az államkincstár mint bérbevevő, a bérbeadónak fizetni köteles volt. A bérösszeg másik felét, gyűjtési eredményként, a Pesti Izraelita Hitközség egy külön e célra alakult korlátolt felelősségű társaságnak fizette be, amely viszont az összeget a megfelelő állami csekkszámlára utalta át.

Az államkincstár, valamint az albérlők közötti szerződés 1946. évi július hó 31-ik napján jár le, s a Pesti Izraelita Hitközség gyűjtési eredménye is a megjelölt időpontig felmerülő bérösszeg kielégítését teszi — előreláthatólag — lehetővé.

A közérdekű lakásakció annakidején azzal a rendeltetéssel indult meg, hogy az akkor már egyre erőteljesebben jelentkező szélsőjobboldali akciót, melynek nyíltan bevallott célja a székesfőváros zsidó lakosságának összeköltöztetése, illetőleg a székesfőváros területéről való deportálása volt, megfelelő formában levezesse.

S az akció ezt a célját teljes mértékben el is érte, amit bizonyít az a körülmény, hogy a német invázió bekövetkezéséig a kormányzat a zsidó származású lakosság ellen, lakásügyi vonalon, semminemű korlátozó rendelkezést nem adott ki, de bizonyít az is, hogy az általa önként vállalt anyagi áldozaton alapuló akciót a zsidó hitközség is helyénvalónak tartotta, és annak célszerűségét maga is több alkalommal elismerte.

A Budapesten és környékén levő épületek tetőzetének és egyéb szerkezeti részeinek helyreállítása tárgyában kiadott 5.120/1945. M.E. sz. rendelet 2. §-a a „Budapesti Épületjavítási Alap"-ot létesíti, melynek célja a helyreállítási munkálatok elvégzésére anyagi fedezet biztosítása. A hivatkozott rendelet 4. §-a értelmében viszont a helyreállítási költségek részbeni fedezetét biztosító, s az Alapba befizetendő hozzájárulásokat a bérlők kötelesek fizetni. Az imént hivatkozott rendelkezések értelmében tehát a „közérdekű lakásakcióval" kapcsolatban felmerülő hozzájárulásokat az államkincstárnak kell viselnie, amennyiben azokat az albérlők, legalábbis az általuk fizetett 50%-os bér erejéig, önként át nem vállalják; a hozzájárulás összegének másik 50%-át azonban, még ebben a legjobb esetben is, az államkincstárnak kell viselnie. Egyébként az államkincstár a hozzájárulás összegét az albérlőkre — amennyiben azok azt önként nem vállalják — még csak részben sem háríthatja át, mivel az albérleti szerződés értelmében az államkincstár, mint főbérlő csak olyan mértékben emelheti fel az albérlőknek az albérleti összeget, amilyen mértékben a kötött bérű lakások bérének és külön díjaknak emelését a jogszabály lehetővé teszi. Minthogy az adott esetben sem lakbéremelésről, sem különdíjak emeléséről nincsen szó, ennek folytán a hozzájárulási összeg szükségképpeni áthárításának sincsen meg a törvényes lehetősége. Önként értetődik, hogy semmiféle indok sem hozható fel amellett, hogy a szóban levő hozzájárulásokat a Pesti Izraelita Hitközség viselje, s nyilvánvaló, hogy a hitközség azokat nem is vállalná.

Az előadottak alapján, s tekintettel arra is, hogy a szóban levő hozzájárulások fedezésére megfelelő hitellel nem rendelkezem, tisztelettel kérem a Miniszter Urat, hogy a „Budapesti Épületjavítási Alap"-ba a „közérdekű lakásakció" keretében az államkincstár részéről fizetett hozzájárulások felhasználásáról lemondani s azokat a Népjóléti Minisztérium. Közérdekű lakásakció. Letéti Számla Budapest 166.004 számú postatakarékpénztári számlára az általam küldött kimutatás alapján esetenként visszautalni méltóztassék.

Megjegyzem, hogy a „közérdekű lakásakció" végleges felszámolása iránt a kezdeti intézkedések megtétettek, s az ügyben — a szükséghez képest — a minisztertanácshoz is előterjesztést tenni szándékozom.

Molnár Erik s.k.
népjóléti miniszter

Tisztázat — UMKL, UM 28.276/1945. sz.

(Az ügyet az Újjáépítési Minisztérium a Pénzügyminisztérium hozzájárulásával kedvezően intézte el. Az átiratban említett 5.120/1945. M.E. sz. rendelet a Magyar Közlöny 1945. évi 83. számában jelent meg.)

26

1945. augusztus 27.

A MAGYARORSZÁGI ÉPÍTŐANYAGKERESKEDŐK SZERVEZETÉNEK BEADVÁNYA AZ ÉPÍTŐANYAGOK SZÁLLÍTÁSÁHOZ SZÜKSÉGES VASÚTI KOCSIK FELETTI RENDELKEZÉS JOGÁNAK AZ ORSZÁGOS ÉPÍTÉSÜGYI KORMÁNYBIZTOSSÁGRA RUHÁZÁSÁRÓL

Hivatkozással *Országh* mérnök úr személyes szíves felszólítására, az ő kívánsága szerinti előterjesztésünket az alábbiakban tisztelettel megtesszük.

A szövetségünk nagybudapesti tagjainak kiutalt legfontosabb építési anyagok szállításához szükséges vasúti kocsik kiállítása tárgyában kapott hatósági felvilágosítások alapján még július hónapban fordultunk a Tárcaközi Bizottság részéről az igénylések intézésével megbízott *Darnay* főmérnök úrhoz (Iparügyi Minisztérium). Kollektív jelentkezésünket helyeselte, és ötnaponként négy-öt cég részére az illetőket megillető vagonok kiállítását kilátásba helyezte.

Tagjaink túlnyomó része bizalommal várta és nálunk sürgette a kocsikat, és külön igénylést nem nyújtott be. Egyesek azonban olyan felvilágosításokat kaptak ugyanezen hivatalos helyen, hogy külön benyújtandó igénylésük is célra vezethet. Ezek után az történt, hogy a kollektív igénylésre még egyetlenegy kocsi kiállítása sem történt, viszont egyéni igénylésekre tagjaink csak elvétve kaptak kocsikiállítást. Nagyon sok áru érkezik be a fővárosba egyrészt olyanok részére, akik a kocsikiállítást illegitim úton szerezték meg, másrészt olyanok részére, akiknél a kocsi kiállítása ugyan legitim, de ők nem tartozván a szövetségünk fegyelme alá, tudtunkkal nem igen tartják be az Országos Építési Kormánybiztosság előírásait és intencióit. Arról, hogy az így beérkező árumennyiségek milyen módon és milyen csatornák révén kerülnek forgalomba, a Kormánybiztosság bizonyára kellő tudomással bír.

Nézetünk szerint közérdekű és áldásos lenne, ha az építőanyag szállításához szükséges vasúti kocsik felett — úgy, ahogyan azt Országh mérnök úr említette — az Országos Építési Kormánybiztosság, amely a legnagyobb szakmai körültekintéssel bír, venné át a rendelkezést. Erre az esetre egyrészt készséggel felajánljuk a közreműködésünket és másrészt tisztelettel kérjük is, hogy ezen közérdekű és bennünket legközelebbről érdeklő ügyben szövetségünk megbízottai az illetékes tanácsban részt vegyenek.

Kiváló tisztelettel
Három olvashatatlan aláírás

Tisztázat — Budapest Főváros Levéltára. Az országos építésügyi kormánybiztos iratai XIX. 1. b. 1. 5401/2/1945.

27/a

1945. augusztus 29.

AZ ÉPÍTÉSÜGYI KORMÁNYBIZTOS KÉRÉSE AZ IPARÜGYI MINISZTERHEZ A TÁRCAKÖZI BIZOTTSÁG ÁLTAL MEGÁLLAPÍTOTT ÉS AZ ÉPÍTÉSI ANYAGOK SZÁLLÍTÁSÁRA SZOLGÁLÓ VAGONKONTINGENS FELETTI RENDELKEZÉS JOGÁNAK ÁTRUHÁZÁSÁRÓL

Magyar Iparügyi Miniszter Úr!

Az építőanyagok vasúti szállításával kapcsolatban megállapítottam, hogy hetenkint 40—50 vagon olyan épületanyag érkezik Budapestre, amelyre vonatkozóan egyes felelőtlen személyek bejelentési kötelezettségnek nem tettek eleget, és felhasználva azt a körülményt, hogy a cement teljesen hiányzik, a kötelező anyagbejelentés és vagonkiutalás nem azonos szervnél történik, és a kellő ellenőrzés nehézségét, a rendelkezésre álló építésianyag-mennyiség nagy részét a zugkereskedelem csatornáin keresztül juttatják forgalomba. Ilyen eljárás nemcsak a tervszerű anyaggazdálkodást, hanem az építőanyag-kereskedelmet is veszélyezteti.

Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 3.950/1945. M.E. sz. rendeletével feladatommá tette, hogy a megállapított anyaggazdálkodási terv értelmében rendelkezésre bocsátott szállítási eszközök stb. felhasználásának tervszerűségéről gondoskodjam és ennek keretében a helyreállítási munkálatok sorrendjét meghatározzam.

E feladatom elláthatása érdekében szükséges, hogy a szállítóeszközök felhasználását kellőképpen ellenőrizhessem, és elsősorban az építési anyagok szállítására megállapított — és már eddig is erre a célra igénybe vett — vagonkontingens felett rendelkezhessem.

Az előadott indokaim alapján kérem Miniszter Urat, hogy a tárcaközi bizottság által megállapított és építési anyagok szállítására szolgáló vagonkontingens feletti rendelkezési jogot szíveskedjék nekem átadni. Kívánságom annál is inkább indokolt, mert megállapításaim szerint a vagonkiutalás mostani rendszere mellett — kellő igazolás nélkül — olyanok is jutnak vagonokhoz, akik a fent részletezett módon egyenesen szándékosan vonnak el készleteket a piacról, de megfelelő irányítás hiányában a meglévő készleteket rendszer és összefüggés nélkül szállítják a fővárosba. Az Iparügyi Minisztérium illetékes osztálya természetszerűleg nem tudhatja, hogy az építőanyagot én mikor, hol és milyen rendszerben kívánom szállíttatni, mik azok az anyagfajták, amelyekre pillanatnyilag a legnagyobb szükség van, tehát nem is gondoskodhatik — minden jóakarata dacára sem — a megfelelő irányításról.

Meg vagyok győződve, hogy miután Miniszter Úr részéről mindig élvezek támogatást, a jelen ügyben is meg fogom kapni, hogy addig is, amíg a megbeszélt zárolási rendelkezések meg nem történnek, az építési anyagokkal való tervszerű gazdálkodás biztosítására irányuló erőfeszítéseimet a javasolt módon támogatni fogja.

Fischer
országos építésügyi kormánybiztos

Fogalmazvány — Budapest Főváros Levéltára. Az országos építésügyi kormánybiztos iratai XIX./b. 1. 5026/1/1945.

27/b

1945. november 2.

BÁN ANTAL IPARÜGYI MINISZTER VÁLASZA AZ ÉPÍTÉSI ANYAGOK SZÁLLÍTÁSÁHOZ SZÜKSÉGES VAGONOKNAK AZ ÉPÍTÉSÜGYI KORMÁNYBIZTOS RENDELKEZÉSÉRE BOCSÁTÁSA ÜGYÉBEN

Felterjesztésére értesítem Kormánybiztos Urat, hogy az építési anyagok szállítására szolgáló vasúti kocsik feletti szabad rendelkezési jog átengedésére vonatkozó kérését nem teljesíthetem.

Nyersanyag és áruk szállításának céljára rendelkezésre álló vasúti kocsik központi elosztását az összes körülmények figyelembevételével a fennálló rendelkezések szerint tárcaközi bizottság intézi. Ennek hatáskörébe utalt ügyek átengedésére tehát mód nincsen. Az iparügyi minisztérium is, mint szakminisztérium, a tárca hatáskörébe tartozó ipari anyagszállításokra vonatkozólag csupán javaslatot készít, és annak mikénti teljesítéséről a tárcaközi értekezlet dönt. Ennek az értekezletnek kizárólag a szakminiszterek tagjai, s így pl. az Újjáépítési Minisztérium is csak az illetékes szakminiszter útján érvényesítheti igényét. Egy állandó kontingens megállapítása — és ezek fölött a szabad rendelkezési jog átengedése — már csak azért is lehetetlen, mert hétről-hétre más és más mennyiségű vasúti kocsi áll rendelkezésre, s ugyancsak teljesen különbözők azok a gazdasági és politikai kívánságok, amelyeket a szétosztásnál tekintetbe kell venni.

Figyelemmel az ország újjáépítéséhez fűződő óriási nemzeti érdekre, az építési anyagoknak szállítását magam részéről a legsürgősebb szállítások közé sorolom, s a tárcaközi bizottságnál is ezt az elvi álláspontomat igyekszem érvényre juttatni.

Kormánybiztos Úr képviselőjével folytatott tárgyalások alapján már hozzájárultam, és olyan irányú rendelkezést adtam, hogy az országos építésügyi kormánybiztos által záradékolt „sürgősnek" és „közérdekűnek" nyilvánított szállításokat mindig soron kívül s a lehetőség szerint teljes egészében kell eszközölni.

Bán Antal

Tisztázat — Budapest Főváros Levéltára. Az országos építésügyi kormánybiztos iratai. XIX./b. 1. 5026/1/1945.

(Az Újjáépítési Minisztérium — az építésügyi igazgatás szempontjából — szakminisztériumnak számított. Az irányítása alatt álló Országos Építésügyi Kormánybiztosság pedig egy akkor nem létező építésügyi minisztérium hatáskörével működött. Ezért kevésbé érthető az iparügyi miniszter állásfoglalása. A beadvány és a válasz keletkezési időpontja között több mint két hónap telt el.)

27/c

1945. november 29.

FISCHER JÓZSEF ÉPÍTÉSÜGYI KORMÁNYBIZTOS KÉRÉSE AZ ÚJJÁÉPÍTÉSI MUNKATERVBEN AZ ÉPÍTŐANYAGOK SZÁLLÍTÁSÁHOZ SZÜKSÉGES VAGONKONTINGENS FELETTI RENDELKEZÉSI JOG BIZTOSÍTÁSA TÁRGYÁBAN

Magyar Újjáépítési Miniszter Úr!

Folyó évi augusztus hó 29-én azzal a kérelemmel fordultam az Iparügyi Miniszter Úrhoz, hogy a tárcaközi bizottság által megállapított — az építési anyagok szállítására szolgáló, és már eddig is erre a célra igénybe vett — vagonkontingens feletti rendelkezési jogot szíveskedjék nekem állandó kontingensként rendelkezésemre bocsátani, mert tapasztalatom szerint az a körülmény, hogy a kötelező anyagbejelentés és vagonkiutalás nem azonos hatóságoknál történik, az építési anyagok feletti ellenőrzést és azok helyes szétosztását lehetetlenné teszi. Ennek következménye az, hogy az építési anyagok nagyrésze zugkereskedelem útján jut forgalomba, ami nemcsak a tervszerű anyaggazdálkodást, hanem az építőanyag-kereskedelmet is veszélyezteti, de lehetetlenné teszi azt is, hogy a 3950/1945. M.E. rendelet alapján megállapított anyaggazdálkodási tervet végrehajthassam.

Az Iparügyi Miniszter Úr 88603/II/1/1945. számú leiratában részben magáévá tette azon nézetemet, hogy az ország újjáépítése szempontjából az építési anyagok szállításához óriási nemzeti érdek fűződik, és az előterjesztésem alapján olyan irányú rendelkezést adott ki, amely szerint az általam záradékolt és „sürgősnek" és „közérdekűnek" minősített szállításokat mindig soronkívül és lehetőleg teljes egészében kell eszközölni. Azon kérelmemnek azonban, hogy az építőanyagok szállítására állandó vagonkontingenst bocsásson rendelkezésemre, nem tudott eleget tenni, és így az anyagszállítás mikénti teljesítéséről továbbra is a tárcaközi értekezlet fog dönteni.

Hogy azonban a vasúti szállítások körüli visszásságokat kellőképpen megvilágítsam Miniszter Úr előtt, rá kell mutatnom arra, hogy megállapításom szerint folyó év augusztus havában hetenként 40—50 vagon olyan építőanyag érkezett Budapestre, amellyel kapcsolatban a bejelentési kötelezettségnek nem tettek eleget, és így természetesen ezek a szállítmányok zugkereskedelem útján jutottak forgalomba. Tekintettel arra, hogy e szállítmányok tulajdonosai csak általam ismeretlen úton juthattak vagonhoz, a fokozottabb ellenőrzés lehetővé tétele érdekében azon kérelemmel fordulok Miniszter Úrhoz, szíveskedjék megfontolás tárgyává tenni azon előterjesztésemet, hogy a vagonszétosztást tárgyaló tárcaközi értekezletekre Miniszter Úr — szakelőadóként — engem is meghívjon, s ezáltal a mai rendszernek az a fogyatékossága, hogy az anyagbejelentés és a vagonkiutalás nem azonos hatóságnál történik, kiküszöbölhető lenne és ezáltal — meggyőződésem szerint — az építőanyag-szállítás igen nagy problémáját jelentős mértékben sikerülne megjavítani, ami az ország újjáépítésének nagy művét jelentős mértékben elősegítené.

L.: *Horváth.* *Fischer József* s.k.

Fogalmazvány — Budapest Főváros Levéltára. Az országos építésügyi kormánybiztos iratai. XIX. 1.b. 1.5026/1/1945.

28

1945. augusztus 29.

KISEMBEREK BUDAPESTI LAKÁSSZÖVETKEZETÉNEK KÉRELME A LAKBÉR ÉS PÓTLÉKAI ALÓLI MENTESÍTÉS TÁRGYÁBAN

Nagyméltóságú Pénzügyminiszter Úr!

Alulírott azon tiszteletteljes kéréssel fordulok a nagyméltóságú Pénzügyminiszter Úrhoz, hogy 1945. augusztus hóban hozott pénzügyminiszteri rendeletet, mely előírja a lakás-alaplakbérek és a pótlék duplájára emelését, részünkre szíveskedjék mérsékelni, aszerint amennyire a mi szerény jövedelmünk megengedi. Azért kérjük ennek a rendelkezésnek mérséklését, amennyiben ez számunkra sérelmes és nagyon súlyosan érint bennünket.

Kérésünket a következőkkel támogatjuk: 1914-ben 27 BSZKRT kalauz és kocsivezető szövetkezett és X., Nyitra-u. 7 szám alatt telket vett, amelyre az akkori viszonyok mellett kevés fizetésből házat épített, amit csak a létminimum csökkentésével tudott megvalósítani, hogy a társult tagok részére lakást biztosítson. A felépült ház neve: „Kisemberek budapesti lakásszövetkezete" —, amely törvényesen bejegyzett cég és hitelesített alapszabálya van.

A szövetkezetnek semmiféle nyerészkedési célja nincs és semmiféle jövedelemmel nem rendelkezik. A vezető tagok is mind tiszteletbeli állást töltenek be. Eszményi lakbért fizetünk, ami a kiadást fedezi. Tehát alapbér nincs.

Mint kisfizetésű embereknek a megélhetés mindig nehéz volt, de az adózásnak és bármiféle kötelezettségünknek pontosan eleget tettünk a mai napig.

A tagok nagyobb része kisfizetésű BSZKRT-nyugdíjas, munkára már képtelenek. A havi 5—600 P nyugdíjból, fizetésből a felemelt lakbéreket nem bírnánk fizetni, mert ez anyagi összeroppanásunkat vonná maga után. Amúgy is az adót és a házra vonatkozó közkiadásokat rendeznünk kell minden hónapban pontosan.

Azonkívül házunkat három találat érte, mely a tetőzetnek egy részét, ajtót, ablakokat megrongált. Mint jóakaratú emberek, a köz segítségére nem támaszkodtunk, hanem a magunk erejéből megjavítottuk, hogy lakhatóvá legyenek a lakások. Mindez az anyagi bírásunkhoz képest sok pénzünkbe került és súlyosan érintett bennünket.

Miáltal a tagok nehéz helyzetbe jutottak a rendeletben előírt összeget nem bírják megfizetni. Ennek elengedését vagy részbeni csökkentését annál is inkább kérjük, hogy a tagok nem mint bérlők, hanem lakrésztulajdonosok.

Ismételten kérjük a nagyméltóságú Pénzügyminiszter Urat, hogy kérésünket a részünkre legkedvezőbben szíveskedjék elrendelni.

Mély tisztelettel:
az igazgatóság
Nándori Máté
Végh Elek

Tisztázat — UMKL, UM 28.342/45. sz.

(A beadványban említett rendelkezés a 121.000/1945. VII. PM sz. rendelet (MK 1945. 113. sz., aug. 29.), amelyet a rendkívüli építésjavítási hozzájárulás kivetése és kezelése tárgyában adott ki a pénzügyminiszter, az 5120/1945. ME sz. rendeletben kapott felhatalmazás alapján.

Az Újjáépítési Minisztérium válaszrervezete egyébként így hangzik: „A magyar pénzügyminiszter úr t. cím kérelmét, melyben a tetőfedési hozzájárulás mértékének csökkentését kérte, illetékes elbírálás végett hozzám tette át. Az előterjesztett kérés ügyében közlöm, hogy az 5120/1945. ME számú rendeletben megállapított tetőfedési hozzájárulás mértékének csökkentéséhez már azért sem járulhatok hozzá, mert a kormányrendelet alól történő kivételezésre lehetőség nincs.")

1945. IX. 10-én. Kiadta: *Varga.*

29

1945. szeptember 12.

A BUDAPESTI ÉPÍTŐMESTEREK IPARTESTÜLETÉNEK BEADVÁNYA, MELYBEN A MUNKAERŐGONDOK MEGOLDÁSÁT KÉRIK A MINISZTERELNÖKTŐL

Miniszterelnök Úr!

A háború behatásai folytán megrongált épületek helyreállításain dolgozó építőmunkások, annak ellenére, hogy a munkabérek tekintetében az összes munkásság között vezetnek, állandóan változtatják munkahelyüket, hogy ily módon a munkáltatókat magasabb bérek fizetésére kényszerítsék. A magas órabéreken kívül igen sok helyen természetbeni juttatásokban részesítik a munkavállalót, mely sok esetben 20—30 pengő többletórabérnek is megfelel.

Távol áll az építőmesterektől, hogy a munkásokat jogos követelésük teljesítésében a legcsekélyebb mértékben is korlátozzák, azonban a túlzott munkabérek az ország egész gazdasági és pénzügyi helyzetére igen káros kihatással vannak, s az inflációt eredményezik egyrészt, másrészt pedig a helyreállítási munkákon a fegyelmet és a termelést lecsökkentik s a munkamenetet rendkívül meglassítják.

Ezért azzal a tiszteletteljes kéréssel fordulunk Miniszterelnök Úrhoz, méltóztassék a Kormányzatnál intézkedést tenni, hogy a helyreállítási munkán dolgozó munkások munkahelyeiket csak indokolt esetekben, előzetes engedély alapján hagyhassák el.

Tisztelettel

Olvashatatlan aláírás
főjegyző

Olvashatatlan aláírás
ü. v. alelnök

Tisztázat — UMKL, UM 36.657/45.

(A miniszterelnök a beadványt az Újjáépítési Minisztériumnak küldte meg elintézésre.)

30/a

1945. szeptember 14.

AZ ÚJJÁÉPÍTÉSI MINISZTÉRIUM KÍSÉRLETE A KISHAJÓZÁS ÜGYÉNEK SAJÁT HATÁSKÖRÉBE VONÁSÁRA

A magyar kishajózás ez idő szerint érdekképviselet nélkül van, és egyénenként igyekszik újra talpra állani.

Minthogy fontos nemzetgazdasági érdekek fűződnek hozzá, a kishajózás ügye az újjáépítés feladatai közé volna vonható.

Evégből mindenekelőtt tájékozódni kívánok a szakma mai helyzete, az új megindulás körül felmerülő nehézségek és a legközelebb megvalósulásra váró tervek felől.

Felhívom ezért a T. Címet, szíveskedjék f. hó 21-én d.u. ½ 5 órakor a Magyar Újjáépítési Minisztériumban (V. József nádor tér 2/4. II. em. 39. ajtó) megtartandó előzetes tájékoztató értekezleten megjelenni.

A miniszter rendeletéből:
Sikó Attila s.k.
műszaki tanácsos

Másolat — UMKL, UM 35.633/1945. sz.

Az értekezletre meghívót kaptak:
1. Delmár Emil, Walter és Tivadar Hajózási Érdekeltsége
2. Dunahajózási Vállalat Kft.
3. „Erő” Gépszerkezeti Rt.
4. Felsőtiszai Hajózási Kft.
5. Nagytétényi—Újlaki Egyesült Iparművek Rt.
6. Nemeskéry Károly hajótulajdonos
7. Ráth István hajótulajdonos
8. Vály Antal hajótulajdonos

30/b

1945. szeptember 21.

AZ ÚJJÁÉPÍTÉSI MINISZTÉRIUM TERVEZETE A MAGYAR KISHAJÓZÁS ÚJJÁSZERVEZÉSÉRE

Előzmények: A magyar kishajózás sohasem ért el olyan méreteket, mint más folyamrendszereken a hasonló foglalkozási ág. Oka ennek: a dunai államokban a nagyhajózás mindenhol állami vállalkozás volt, mely súlyos szubvenciókat igényelt, ezért a kormányzatok nem támogatták a kishajózást, nehogy még ezzel is versenytársakat erősítsenek.

Az újjáteremtés indokai. Az új, demokratikus világban éppen ezeknek a kis, önálló hajósexistenciáknak felkarolása az első sorba kívánkozó feladat, politikai, gazdasági és nemzeti é[illegible]kből.

Működése nem jelent [illegible]rsenyt a nagyhajózásnak, mert feladatköre más, elsősorban a helyi igényeknek kielégítése, kisebb szakaszokon, átkeléseknél. Működése olyan vizeken hézagpótló, ahol a nagyhajózás nem jár: Sió, Körös, Sajó, Tisza felső szakasza stb. Személyzete kikerül a hajótulajdonos családjából, esetleg alkalmi parti rakodómunkásokból. Vontatására — mivel ez idő szerint lófogat alig van —, motoros erő jő tekintetbe. Kis egységek kis tőkét igényelnek, és mégis tekintélyes áruforgalmi igényt elégíthetnek ki. Ma, amikor a nagyhajózás is alig rendelkezik hajóparkkal, fokozott jelentősége van, tehát időszerű is felélesztése.

Szervezete. Megindulása állami segítség nélkül azonban alig képzelhető el. Igazolja az a tény, hogy az egyik tekintélyes kishajós a kereskedelmi miniszter urat kereste fel, aki a MFTR-hez utalta, de ott — nyilván a fentebb kifejtett okok miatt — támogatásban nem részesült.

Az elsüllyedt hajók kiemelése, az elvontatottak visszaszerzése, a megrongáltak javításához szükséges építőanyag beszerzése, az üzemanyagok biztosítása, végül a fuvarozásra jelentkező árumennyiség és a visszfuvarok gazdaságos szétosztása, azok célszerű vontatása, hatósági támogatás nélkül meg nem oldható. Ehhez azonban szövetkezeti tömörülés szükséges, mert az állami szervek csak testületekkel érintkezhetnek.

A szövetkezetnek autonómnak kell lennie. Feladatköre a fentebb leírt igények kielégítése, vagyis a tagok anyagi és erkölcsi támogatása, a hatóságok felé a közös érdekek képviselete, a tagok üzleti tevékenységének ellenőrzése.

A szövetkezet szerkezete.

A szövetkezet a kishajósok gazdasági boldogulása érdekében, a gazdasági szabadság jegyében, önkéntes társulás mellett, autonóm szervként alakítandó meg. Célja a kishajózásban tevékenykedők anyagi és erkölcsi támogatása és kölcsönös megsegítése az Újjáépítési és a KKM irányítása mellett, azok ellenőrzése alatt, közlekedési fuvaros munkájuk megkönnyítésére.

A tagok hozzájárulást fizetnek a hajók befogadóképessége arányában, tagjárulék címén. Ebből tartja fenn a szövetkezet a szerveit. Ezek: a taggyűlés, intéző bizottság, felügyelő bizottság, ügyvezetőség, fegyelmi bizottság. A taggyűlés a részvénytársaságok közgyűlését pótolja, annak feladatával. Intéző Bizottság: 5 tag és az Újjáépítési és KK minisztériumok egy-egy kiküldöttéből áll. Feladata: ellenőrizni a tagok működését, irányítani az irodát, dönteni a tagfelvételben. Az iroda az adminisztrációt végzi, a feleknél az ellenőrzést, a hatóságoknál a képviseletet. Fegyelmi bizottság: a szövetkezeti tagok ellen jár el, ha azok a közös megállapodásokat nem tartják be. A tagok csupán a szövetkezet fenntartásában felelősek egyetemlegesen. Egyébként minden üzletet saját kockázatukra kötik, a szövetkezetben megállapított egyezmény keretén belül.

Kormányzati feladatok.

A kormányzat a kishajózás újjáteremtését építési, esetleg üzemi hitelkeret nyújtásával, építő- és üzemanyag kiutalásával és hatósági ellenőrző tevékenység kifejtésével segíthetné elő.

Fogalmazvány — UMKL, UM 35.633/1945. sz.

(A tervezetben említett szövetkezet nem alakult meg, és a téma rövidesen lekerült a napirendről.)

31

1945. szeptember 24.

MINISZTERTANÁCSI ELŐTERJESZTÉS A GAZDASÁGI RENDŐRSÉGNEK SZAKSZEMPONTBÓL AZ ÚJJÁÉPÍTÉSI MINISZTER FELÜGYELETE ALÁ RENDELÉSE TÁRGYÁBAN

A gazdasági életünkben tapasztalható rendkívül sok visszaélés és büntetendő cselekmény arra indította a magyar rendőrség főkapitányát, hogy a rendőrség kebelében külön gazdasági rendőrséget szervezzen a visszaélések felderítése és megtorlásuk lehetővé tétele céljából. A gazdasági rendőrség a magyar rendőrség főkapitánya alá van rendelve, — így közvetve a belügyminiszter felügyelete alatt áll. Feladatköre viszont kizárólag szakirányú, különleges szakképzettséget igényel, s olyan feladatokból áll, amelyeket a különböző gazdasági tárcák bíznak reá. E gazdasági jellegű feladatok minél gyorsabb és közvetlenebb ellátása szempontjából feltétlenül kívánatosnak látszik a gazdasági rendőrséget szakszempontból, a belügyminiszter felügyelete alól kivéve, közvetlenül a gazdasági tárcák végrehajtó szervévé tenni. Minthogy pedig működése a dolog természeténél fogva valamennyi gazdasági szaktárcát egyformán érinti, legcélszerűbb megoldásként az újjáépítési miniszter felügyelete alá helyezése kínálkozik. Ez a tárca ugyanis az összes gazdasági szaktárcák működésének az újjáépítés szempontjai szerinti összehangolására hivatott, ennélfogva valamennyi szaktárca szempontjairól és célkitűzéseiről tájékozva van, s így különösképpen alkalmas arra, hogy a gazdasági rendőrség működését az összes szaktárcák érdekeinek megfelelően irányítsa. E hatáskör megállapítását indokolja ezenkívül különösen az is, hogy a gazdasági újjáépítés egyik legelemibb előfeltétele éppen azoknak a visszaéléseknek a megszűnése, amelyek leküzdésére a gazdasági rendőrség létesült. A belföldi áruforgalomnak egészséges mederbe terelése — vagyis a feketepiac leküzdése — különösen a dolgozók ellátása szempontjából, a külföldi forgalom terén tapasztalható visszaélések — a csempészés stb. — megszüntetése pedig gazdasági életünk egyensúlya szempontjából bír rendkívüli jelentőséggel. De ugyanilyen jelentősége van a közlekedés, sőt a termelés fokozottabb ellenőrzésének is, mert az ott tapasztalható visszaélések is súlyos akadályai az egészséges gazdasági élet kialakításának. E hatáskör által tehát az újjáépítési miniszter a gazdasági élet összes területeire kiható és az újjáépítés eredményessége szempontjából nélkülözhetetlen fegyvert kapna a kezébe. Az újjáépítési miniszter a kormányzatban elfoglalt pozíciójánál fogva egyébként legalkalmasabb arra is, hogy a gazdasági rendőrség igénybevétele tekintetében a különböző szaktárcák részéről felmerült kívánságokat összeegyeztesse, illetőleg fontossági sorrendjüket megállapítsa s ezen keresztül is biztosítsa az újjáépítés érdekeinek érvényesítését.

Személyzeti, szervezeti és dologi szempontból a gazdasági rendőrség természetesen megmaradhatna a belügyminiszter hatáskörében, az újjáépítési miniszter hatásköre csupán a rendőrség működésének irányítására, a feladatkörök meghatározására s általában a szakszempontok biztosítására irányulna.

Fogalmazvány — UMKL, UM 36419/45.

(Az aktán XII. 12-i dátummal, kézírással a következő szöveg olvasható: „Nagy Ferenc miniszter úr az ügyet politikai okokból függőben tartatta. Időközben a kérdés rendeződött, s így ebben az ügyben további intézkedésre szükség nincsen, a tervezett intézkedés pedig tárgytalanná vált.")

32

1945. szeptember 24.

TÁRCAKÖZI ÉRTEKEZLET ÖSSZEHÍVÁSA AZ ÚJJÁÉPÍTÉSI MINISZTÉRIUMBA, AZ 1946-OS ÉVRE TERVSZERŰ GAZDÁLKODÁS BEVEZETÉSE ÉRDEKÉBEN

Miniszter Úr!

Az ügykörömet megállapító 2660/1945. M.E. rendelet többek között feladatommá tette, hogy minisztertársaim közreműködésével mind egyes időszakokra, mind általánosságban elkészítsem az ország gazdasági újjáépítésének tervét, és biztosítsam az általános gazdaságpolitika tervszerűségét. Minthogy ily nagyfontosságú tervek készítése és végrehajtása csak úgy járhat eredménnyel, ha a reális valóságokon alapul, és minthogy a szükséges statisztikai adatok úgyszólván egészen hiányoztak, még július elején a 28.007/1945. U.M. sz. átiratomban kértem minisztertársaimat, hogy az 1945. év második felére, valamint az 1946. évre a tárcájukat érintő szükségleteknek megfelelően részletes, az anyag, munkaerő- és tőkegazdálkodásra vonatkozó beruházási terveiket velem sürgősen közöljék.

Bár ez országos tervek kellő időben történő elkészítéséhez és annak alapján a tervszerű gazdálkodáshoz mindnyájunk érdeke és felelőssége fűződik, sajnálattal kell megállapítanom, hogy e feladat több esetben megnemértéssel találkozott, s így nemzetgazdaságunk szükségleteinek és azok fedezeteinek felmérésére szolgáló adatok máig még hozzávetőlegesen sem állanak rendelkezésemre. Így ezek hiányában nemzetgazdálkodásunk az 1946. évben is a pillanatnyilag sürgősnek vagy fontosnak vélt szükségletek ötletszerű kielégítésének jegyében, tervszerűtlenül fog folyni, ami — nem szorul különösebb megvilágításra — éppen súlyos helyzetünkből kifolyólag tetemes veszteségeket fog jelenteni.

Ennek elkerülése céljából, minden nehézség ellenére is, haladéktalanul kellő tervszerűséget kell előkészítenünk gazdálkodásunkban. Ezért részben a már megküldött tervek letárgyalása, részben a még szükségesnek látszó munkálatok egységesítése érdekében értekezlet összehívását határoztam el.

Az értekezletet

1945. szeptember 29-én szombaton de. 9 órára

minisztériumomba (V. Erzsébet tér 3—4. I. em. tanácstermébe) hívom össze.

Kérem, hogy az értekezletre, amelyen elsősorban a költségvetési és műszaki kérdések megbeszélése kerül sorra, képviselőit elküldeni szíveskedjék, hogy a megbeszélések alapján az 1946. évre vonatkozó tervek egységesen, a valóban felmerülő szükségleteknek megfelelően felépülve, még kellő időben elkészülhessenek.

Kiadta: *Varga István*

Fogalmazvány — UMKL, UM 50.049/45.

A kiadmányt elküldték:

1. Miniszterelnöknek
2. Belügyminiszternek
3. Pénzügyminiszternek
4. Külügyminiszternek
5. Vallás- és Közoktatásügyi Miniszternek
6. Honvédelmi Miniszternek
7. Földművelésügyi Miniszternek
8. Kereskedelem- és Közlekedésügyi Miniszternek
9. Igazságügyminiszternek
10. Közellátási Miniszternek
11. Népjóléti Miniszternek
12. MÁV-nak
13. MÁVAG igazgatóságának
14. Postavezérigazgatóságnak
15. Budapest polgármesterének
16. BSZKRT-nak
17. Bp. szfv. Gázműveinek
18. Bp. szfv. Elektromos műveinek

(A munkálatokhoz szükséges anyagok elkészíttetését sürgetik, illetőleg egyes elkészült anyagait tartalmazzák a 3076., 20.003., 24.066., 26.030., 28.007., 28.013., 28.154., 39.906. sz. 1945. évi minisztériumi ügyiratok.)

33

1945. szeptember 24.

BUDAPESTI ÉPÍTŐMESTEREK IPARTESTÜLETÉNEK BEADVÁNYA ÚJJÁÉPÍTÉSI TANÁCS LÉTREHOZÁSÁNAK ÜGYÉBEN[1]

Miniszter Úr!

Az Újjáépítési Tanács egybehívása iránt *Fischer József* Kormánybiztos Úrhoz a másolatban idemellékelt előterjesztést tettük.[2]

Beadványunk kelte — szeptember 14. — óta Budapesten az építőmunkáskérdés még súlyosbodott elannyira, hogy ma már a munkások, ha az igényeknek megfelelő munkabért nem kapják meg, a munkát be fogják szüntetni.

Amint méltóztatik megállapitani, az újjáépítéssel kapcsolatban számos olyan kérdés van, amelynek megoldása halasztást nem tűr, különben a helyreállítási munkákban olyan késedelem fog beállni, amely miatt a lakások nagy tömege lakhatatlan lesz, és a lakosság jelentékeny része hajléktalan marad.

Kérjük tehát Miniszter Urat, méltóztassék a Kormánybiztos Úrnál odahatni, hogy az Újjáépítési Tanácsot sürgősen hívja össze.

Tisztelettel

Olvashatatlan aláírás
főjegyző

Somorjai Károly s.k.
ü.v. alelnök

Tisztázat — UMKL UM 36.657/45.

[1] Az Országos Építésügyi Kormánybiztosságot létrehozó rendelet (3956/1945. ME sz., MK 65. sz.) Országos Építésügyi Tanács létrehozásáról is intézkedik.

[2] A beadvány felsorolja az Újjáépítési Tanács összehívását sürgőssé tevő, megoldásra váró problémákat:
— munkabérkérdés,
— építési anyagok hiánya,
— a romházak fa- és egyéb anyagának számbavétele és biztosítása,
— az építési állványok, felszerelések bejelentési kötelezettsége,
— a tető-helyreállításokban tapasztalható problémák,
— a tető-helyreállítási kölcsönök problémái,
— építkezések sorrendi fontosságának megállapítása,
— helyreállítási munkák bejelentési kötelezettsége,
— az építkezés ellenőrzése az építőiparosság bevonásával,
— bombasérült lakások helyreállításának finanszírozása.

34

1945. szeptember 26.

ELŐTERJESZTÉS AZ ORSZÁGOS GAZDASÁGI TANÁCSHOZ AZ ÚJJÁÉPÍTÉSI BÉRRENDSZER BEVEZETÉSÉRE

A gazdasági élet különböző területeiről kapott jelentések értelmében olyan jelenségek figyelhetők meg, amelyek a munkateljesítmény erős csökkenésére mutatnak. Az előirányzottnál kisebb munkaeredmények károsan befolyásolják a termelést, s elsősorban az újjáépítés felelősségteljes munkáját hátráltatják. Ezeknek a jelenségeknek általánossá válása nyomán alig újralendülő gazdasági életünkben újabb visszaesés következhet be.

A munkateljesítmény csökkenésének okait kutatva, a mutatkozó bajok forrásaként részben a nehéz megélhetési viszonyok következtében keletkező elkedvetlenedés jelölhető meg.

A munkakedv visszaállításának kérdését tehát a kereseti lehetőségek olyan növelésének vonalán kell megoldani, amely egyidejűleg a teljesítményemeléssel jár. Csak ebben az esetben lehet hatása nemzetgazdaságilag a munkabérek emelésének. Olyan bérrendszer volna tehát megszerkesztendő, amely mellett a szorgalmas és jó munkás többletmunka-teljesítménye a neki fizetett bérben kifejezésre jutna. E tekintetben javasolom, hogy a Szakszervezeti Tanács által újból elismert teljesítménybér-rendszer mellett, mindazoknál a munkálatoknál, amelyeknél a teljesítménybér nem alkalmazható, a munkások munkakedvének és munkateljesítményének fokozására az általam „újjáépítési bérrendszer" néven kidolgozott munkabér-megállapítási és -elszámolási eljárás kerüljön bevezetésre.

Az újjáépítési bérrendszerben vállalt munkálatok megkezdése előtt, a tárgyi ismérvek alapján megállapítható, hogy a munka hány munkaóra alatt végezhető el. A becslés alapja egy munkás (vagy egy munkacsoport) egy óra normálteljesítménye. Abban az esetben, ha a munkás (munkacsoport) az elvállalt és kijelölt munkát a megállapítottnál kevesebb idő alatt végzi el, a munka teljes díjában részesül.

A munkás (a munkacsoport minden tagja) a kevesebb idő alatt végzett teljesítmény alapján pontokat kap olyképpen, hogy annyi pontot írnak a javára az erre a célra kiadott pont-kártyán, amennyi százalékkal a megállapítottnál rövidebb idő alatt végzett munkájával. Ha például a munkát 150 munkaóra alatt kellett volna elvégeznie és 75 munkaóra alatt befejezte, akkor a munkavezető 50 pontot ír a javára. Ha a megállapítottnál hosszabb ideig végezné munkáját, akkor ugyanilyen számítással terhére írják a pontokat.

Meghatározott időszak elteltével a munkaadó a pontszámokra előre megállapított díjjal jutalmazza a munkást. (Ez nem érinti a fentebb említett órabértöbbletek kifizetését.)

Minderre a kollektív szerződésnek kell kiterjednie.

Az újjáépítési bérrendszer bevezetésével kapcsolatban megfontolandó, hogy az építőiparban, amely a prémiumos bérrendszert bevezette, nem következne-e be az az eset, hogy valamennyi építőmunkás a nagyobb teljesítményre előirányzott magasabb béreket követelné. Véleményem szerint, habár ez az eset előfordulhat, a magasabb bérekre irányuló kívánság könnyen leszerelhető azzal, hogy nagyobb munkateljesítmény által mindenki számára nyitva állnak a magasabb kereseti lehetőségek.

Kérem a t. Tanácsot, hogy tekintettel a csökkenő munkateljesítményekre, az újjáépítési bérrendszer megbecsülésére irányuló javaslatomat megtárgyalni szíveskedjenek.

Geszler s.k.
Látta: *Kecső* s.k.

Kiadta: *Varga István*

Fogalmazvány — UMKL, UM 50.107/45.

35/a

1945. szeptember 24.

AZ ORSZÁGOS ÉPÍTÉSÜGYI TANÁCS ALAKULÓ ÜLÉSÉNEK JEGYZŐKÖNYVE (A TANÁCSTAGOK KIJELÖLÉSE, A TANÁCS SZERVEZETE, ÜGYKÖRE ÉS LEGFONTOSABB TENNIVALÓI)

Fischer József elnök, országos építésügyi kormánybiztos üdvözli a megjelenteket és felkéri *Vaszilievits Sömjén László* dr. min. o. tanácsost, hogy ismertesse az Országos Építésügyi Tanács keletkezésének körülményeit és feladatát.

Vaszilievits Sömjén László dr. min. o. tanácsos előadja, hogy az országos építésügyi kormánybiztos feladatának és hatáskörének megállapításáról és az Országos Építésügyi Tanács létesítéséről szóló 3950/1945. ME számú rendelet szerint a kormánybiztos tevékenységi körében — a kormány általános jellegű szervezési, pénzügyi, gazdasági, szociális és kulturális intézkedéseire figyelemmel — az újjáépítési miniszter felügyelete alatt működik.

A kormánybiztos működéséhez szükséges személyzetről, továbbá a személyi

és dologi kiadásokról, a Közmunkatanács hivatali szervezetének bővítésével, valamint egyéb, a kormánybiztos által javasolt módon az újjáépítési miniszter a pénzügyminiszterrel egyetértve gondoskodik.

A szükséges ügyviteli és ügykezelési szabályokat a kormánybiztos állapítja meg.

Az újjáépítési miniszter általános vagy időszaki országos újjáépítési terveinek alapulvételével a köz- és magánépületek helyreállításának és létesítésének tervezetét és szabályait az 1937. VI. törvénycikk által megállapított körben[1] a kormánybiztos határozza meg, s ő gondoskodik azoknak végrehajtásáról. A kormánybiztos ebben a körben különösen:

a) az építkezések és városrendezés tervszerűségének biztosítása végett megfelelő adatszolgáltatást (bejelentést) rendel el;[2]

b) gondoskodik a szorosabb értelemben vett műszaki újjáépítés megkezdéséhez szükséges előmunkálatok elvégzéséről;[3]

c) szabályozza az építőipari anyagárakat, valamint a vállalkozói haszon mértékét;[4]

d) gondoskodik az újjáépítési miniszter által megállapított anyaggazdálkodási terv értelmében rendelkezésre bocsátott tőke, nyersanyag, munkaerő, szállítási eszközök, valamint energiaforrások felhasználásának tervszerűségéről, és ennek keretében meghatározza az építkezések (helyreállítási munkálatok) sorrendjét;[5]

e) szabályozza a romanyagok felhasználását és az ezekért járó térítést.

Az 1870: X. és az 1937: VI. törvénycikkek szerint az iparügyi minisztert és a belügyminisztert, valamint a jelen § (1) bekezdése alá eső ügyekben a fennálló jogszabályok szerint az illetékes szakminisztereket megillető hatáskör — ideértve a rendeleti szabályozásokra vonatkozó felhatalmazást is — a kormánybiztosra száll át.

A kormánybiztos támogatására a rendelet értelmében Országos Építésügyi Tanácsot kell alakítani.

A tanács elnöke a kormánybiztos.

A tanács tagjai:

a) A Magyar Nemzeti Függetlenségi Frontba tömörült öt politikai párt által kiküldött egy-egy tag.

b) A Szakszervezeti Tanács, a Parasztszövetség és a Mérnökök Országos Szabad Szakszervezete által kiküldött egy-egy tag,

c) a gazdasági szakminiszterek döntése alapján az érdekképviseletekből kiküldött 2—2 tag,

d) a miniszterek által kiküldött egy-egy tag,

e) a kormánybiztos javaslata alapján a miniszterelnök által kinevezett négy tag.

A tanács ügyrendjét a kormánybiztos állapítja meg.

A tanács a kormánybiztos által eléje terjesztett ügyekben véleményt nyilvánít.

Az általános város-(község-) rendezés terveire vonatkozóan a kormánybiztos a tanácsot meghallgatni köteles.

Ha a tanácsülésen lévő tagok ⅔-a az általános város-(község-) rendezési terv tekintetében a kormánybiztos javaslatával nem ért egyet, azt a tanács véleményével együtt az újjáépítési miniszterhez kell jóváhagyás végett felterjeszteni.

Veszprény Lóránd dr. min. titkár ismerteti a Tanács összeállítását és a Tanács ügyrendjét.

ORSZÁGOS ÉPÍTÉSÜGYI TANÁCS

elnök:

FISCHER JÓZSEF

országos építésügyi kormánybiztos [R. 6. §. (2) bek.],
a Fővárosi Közmunkák Tanácsának elnöke [R. 1. § (2) bek.]

tagok: I.

A Magyar Nemzeti Függetlenségi Frontba tömörült öt politikai párt által kiküldött egy-egy tag. [R. 6. § (3) bek. a) pont.]

1. KLEIN MIHÁLY
(Szoc. dem. Párt)
VII., Dohány u. 81.
2. KUN JÁNOS
(Kommunista Párt)
VII., Dózsa György út 68.
3. MASCHIREVICH GYÖRGY
(Kisgazda Párt)
V., Széchenyi rkp. 8.
4. SZŐKE KÁROLY
(Nemzeti Parasztpárt)
VII., Bajcsy-Zsilinszky út 19/c.
5. SIPKÓI KELLERMANN LÁSZLÓ
(Polgári Demokratapárt)
V., Honvéd u. 40.

II.

A Szakszervezeti Tanács, a Parasztszövetség és a Mérnökök Országos Szabad Szakszervezete által kiküldött egy-egy tag. [R. 6. § (3) bek. b) pont]:

6. TÖRÖK JÁNOS
(Szakszervezeti Tanács)
VII., Dózsa György út 68.

7. TÓTH KÁLMÁN miniszteri tanácsos
(Parasztszövetség)
Népjóléti Minisztérium
8. MIKES ALFRÉD okl. építészmérnök
VI., Bajcsy-Zsilinszky út 23.

III.
A gazdasági szakminiszterek döntése alapján az érdekképviseletekből kiküldött két-két tag. [R. 6. § (3) bek. c) pont]: A magyar kereskedelem- és közlekedésügyi miniszter döntése alapján:

9. KÁNICS MIKLÓS
(Kereskedelmi- és Iparkamara)
V., Szemere u. 6.
10. POLLAK JENŐ
(Kereskedők Országos Központi Szövetsége)
V., Árpád u. 12.

A magyar földművelésügyi miniszter döntése alapján:

11. PICHLER JÁNOS igazgató
(Tisza-Dunavölgyi Ármentesítő Társulat)
V., Akadémia u. 9.
12. DÉGEN IMRE
(Országos Földbirtokrendező Tanács)
IV., Semmelweis u. 17.

A magyar népjóléti miniszter döntése alapján:

13. GEGESI KISS PÁL dr.
(Orvosok Szabad Szakszervezete)
VIII., Bókay János út 53—55.

A magyar pénzügyminiszter döntése alapján:

14. GYÖRGY ERNŐ dr. vezérigazgató
(Takarékpénztárak és Bankok Egyesülete)
(V., gr. Tisza István u. 12.

A magyar iparügyi miniszter döntése alapján:

15. KOVACSEK FERENC ipartestületi elnök
(Budapesti Kőműves-, Kőfaragómesterek és Iparosok Ipartestülete)
VIII., Német u. 22.
16. BÉRCZI MÁRTON
(Magyarországi Építőipari Munkások Országos Szöv.)
VII., Dózsa György út 68.
17. SOMOGYI MIKLÓS
(Magyarországi Építőipari Munkások Országos Szöv.)
VII., Dózsa György út 68.
18. MOLNÁR SÁNDOR
(Budapesti Építőmesterek Ipartestülete)
II., Mecset u. 14.

A magyar közellátásügyi miniszter döntése alapján:

19. FÜHRER LÁSZLÓ
(Ipartestületek Országos Központja)
VIII., Nap u. 37.
20. DEUTSCH LÁSZLÓ a Hazai Mély- és Magasépítő rt. igazgatója
(Magyar Gyáriparosok Országos Szövetsége)
VI., Ó utca 37.

A magyar újjáépítési miniszter döntése alapján:

21. KISS TIBOR dr. okl. építészmérnök
(Magyar Építőművészek Szövetsége)
Műegyetem
22. ROSÁS PÁL székesfővárosi műszaki főtanácsos
(Városi Mérnökök Országos Szövetsége)
Magyar Újjáépítési Minisztérium

IV.

A miniszterek által kiküldött egy-egy tag: [R. 6. § (3) bek. d) pont]

23. VICZIÁN IMRE dr. miniszteri tanácsos
Magyar Miniszterelnökség
24. VECSEKLŐI JÓZSEF dr. miniszteri tanácsos
Magyar Belügyminisztérium

25. HALLOSY FERENC miniszteri tanácsos
Magyar Földművelésügyi Minisztérium
helyettese:
MARKO IVÁN műszaki tanácsos
Magyar Földművelésügyi Minisztérium
26. ABAFFY ZSIGMOND honvéd mérnök-ezredes
Magyar Honvédelmi Minisztérium
27. BACSÓ FERENC dr. miniszteri tanácsos
Magyar Igazságügyminisztérium
28. KEMÉNY F. ZOLTÁN miniszteri tanácsos
Magyar Iparügyi Minisztérium
29. BARTA JÓZSEF dr. miniszteri osztálytanácsos
Magyar Kereskedelem- és Közlekedésügyi Min.
30. CZIKANN-ZICHY MÓRIC miniszteri titkár
Magyar Külügyminisztérium
31. PERJÉS DÉNES miniszteri osztálytanácsos
Magyar Közellátásügyi Minisztérium
32. SIMONOVITS ISTVÁN dr. miniszteri tanácsos
Magyar Népjóléti Minisztérium
33. SZIRMAY FLÓRIS
Magyar Pénzügyminisztérium
34. GÁCS LAJOS államtitkár
Magyar Újjáépítési Minisztérium
helyettese:
CSEREY ISTVÁN dr. miniszteri osztálytanácsos
Magyar Újjáépítési Minisztérium
35. BÁNSZKY ZOLTÁN műszaki tanácsos
Magyar Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium

V.

A kormánybiztos javaslata alapján a miniszterelnök által kinevezett négy tag. [R. 6. § (3) bek. e) pont]:

36. HARRER FERENC dr. egyetemi ny. r. tanár, ny. alpolgármester, v. rk. követ és megh. miniszter
II. Garas u. 12.
37. KOTSIS ENDRE dr. egyetemi ny. r. tanár
I., Lisznyai u. 17.
38. DERECSKEI FODOR LAJOS tervező építész
IV., Petőfi Sándor u. 12.
39. VAJDA ÁKOS vezérigazgató
Pesti Hazai Első Takarékpénztár

VI.

A kormánybiztosnak a Tanács ügyrendjében biztosított meghívási joga alapján meghívandók még:

40. Budapest Székesfőváros Polgármestere
IV., Központi Városháza
41. SZÉKELY BÉLA építőmester
IV., Petőfi tér 3.
42. VINCZE PÁL építész
(Szoc. dem. Párt)
V., Katona József u. 2/e.

A Tanács ügyrendjét a 3950/1945. ME sz. rendelet 6. §-ának (4) bekezdése értelmében a kormánybiztos állapítja meg. A kormánybiztos úr a Tanács ügyrendjét az idézett rendeletben körülírt feladat- és hatáskörének figyelembevételével és a kormányrendeletben foglaltak alapján a következők szerint állapította meg:

1. §

A tanács feladata

(1) Az Országos Építésügyi Tanács (továbbiakban Tanács) az országos építésügyi kormánybiztos feladatának és hatáskörének megállapításáról és Országos Építésügyi Tanács létesítéséről szóló 3.950/1945. ME. sz. rendelet (a továbbiakban R.) 6. §-ának (1) bekezdése értelmében az országos építésügyi kormánybiztos (a továbbiakban kormánybiztos) mellé rendelt és annak elnöklete alatt működő tanácskozó testület, amelynek feladata a kormánybiztos támogatása.
(2) A Tanács a R. 7. §-ának (1) bekezdése értelmében a kormánybiztos által eléje terjesztett ügyekben véleményt nyilvánít.
A Tanács ebben a körben véleményt nyilvánít különösen:
a) köz- és magánépületek helyreállításáról és létesítéséről,
b) az építkezések és a városrendezés tervszerűségének biztosítása végett szükséges adatszolgáltatásról (bejelentésről),
c) a szorosabb értelemben vett műszaki újjáépítés előmunkálatairól,
d) az építőipari anyagárakról és a vállalkozói haszon mértékéről,
e) a kormánybiztos rendelkezésére bocsátott tőke, nyersanyag, munkaerő, szállítási eszközök és energiaforrások felhasználásáról és ezzel kapcsolatban az építkezések (helyreállítási munkálatok) sorrendjéről,
f) a romanyagok felhasználásáról és az ezekért járó térítésről.

2. §

A Tanács elnöke

(1) A Tanács elnöke a R. 6. §-ának (2) bekezdése értelmében a kormánybiztos.

(2) Az elnök

a) összehívja, megnyitja és berekeszti a Tanács üléseit,

b) vezeti a tanácskozást,

c) berekeszti a vitát, ha szükséges, elrendeli a szavazást, felteszi a kérdést a szavazásra, megállapítja a szavazatok eredményét és kimondja a határozatot,

d) a R. 7. §-ának (1) bekezdése értelmében — véleménynyilvánítás végett — a Tanács elé terjeszti az általános város-(község-) rendezési terveket, valamint a R, 1. §-ának (1) bekezdésében és 3. §-ának meghatározott feladatkörével kapcsolatban egyéb ügyeket is.

(3) Az elnököt távollétében az általa kijelölt tanácstag helyettesíti.

3. §

(1) A Tanács tagjai a R. 6. §-ának (3) bekezdése szerint

a) a Magyar Nemzeti Függetlenségi Frontba tömörült öt politikai párt által kiküldött egy-egy tag,

b) a Szakszervezeti Tanács, a Parasztszövetség és a Mérnökök Országos Szabad Szakszervezete által kiküldött egy-egy tag,

c) A gazdasági szakminiszterek döntése alapján az érdekképviseletekből kiküldött 2—2 tag,

d) a miniszterek által kiküldött egy-egy tag,

e) a kormánybiztos javaslata alapján a miniszterelnök által kinevezett négy tag.

(2) Az elnök a szükséghez képest állandó jelleggel, esetleg esetenként a székesfőváros vagy vidéki hatóságok kiküldötteit, vagy más szakértőket is meghívhat.

(3) Az előző bekezdés alapján meghívottakat, valamint a kormánybiztos hivatalának az üléseken részt vevő tisztviselőit szavazati jog nem illeti meg.

(4) A tanácstagok a Tanács ülésein megjelenni vagy esetleges akadályoztatásukat az elnöknél bejelenteni tartoznak.

4. §

Az ügyek előkészítése

(1) A Tanács elé utalt ügyeket azok előkészítése és a Tanács ülése elé terjesztése céljából az elnök a tanácstagok egyikének vagy a kormánybiztosság szakértő tisztviselőjének adja ki.

(2) Egyes ügyek megbeszélésére, illetőleg előkészítésére a kormánybiztos alkalmi értekezleteket hívhat össze. Nagyobb jelentőségű ügyek előkészítésére a Tanács az elnök javaslata alapján külön munkabizottságokat is alakíthat.

5. §

A Tanács ülései

(1) A tanácskozáshoz a tanácstagok egyharmadának jelenléte szükséges.

(2) Tárgyalás alá csak az ülés tárgysorozatába felvett ügyeket lehet venni, és csak az ilyen ügyekben lehet határozatot hozni. Kivételesen és ha sürgősség forog fenn, az elnök tárgysorozatba fel nem vett ügy előterjesztését is elrendelheti.

(3) A tanácskozások sorrendje általában a következő:

a) a Tanács elé terjeszteni kívánt és napirendre felvett ülési tárgyak,

b) esetleges válaszok az előző ülésen elhangzott hozzászólásokra, indítványokra stb.,

c) a tanácstagok hozzászólása az elhangzott tárgyakhoz, előterjesztések, indítványok, határozati javaslatok.

(4) Határozati javaslat esetén az ilyen javaslatokat az ülést megelőzően 3 nappal az elnöknél írásban kell előterjeszteni.

(5) A Tanács javaslatait, indítványait, illetőleg véleményét egyszerű szótöbbséggel mondja ki. Szavazategyenlőség esetén az a javaslat emelkedik határozattá, amelyikhez az elnök csatlakozik.

(6) A szavazás rendszerint nyilvános, az elnök vagy a rendes tagok egyharmadának kívánságára azonban névszerinti szavazást kell elrendelni.

(7) Ha a tanácsülésen lévő tagok kétharmada az általános város-(község-) rendezési terv tekintetében a kormánybiztos javaslatával nem ért egyet, azt a Tanács véleményével együtt az újjáépítési miniszterhez kell jóváhagyás végett felterjeszteni. Ilyen esetben a felterjesztéshez a Tanács véleményét tartalmazó jegyzőkönyvi kivonatot kell csatolni.

6. §

Ülési jegyzőkönyvek

(1) A Tanács üléseiről jegyzőkönyvet kell felvenni. A jegyzőkönyvet az elnök által kijelölt egy vagy két tisztviselő vezeti, rendszerint az elnök által — a rendes tagok sorából kijelölt — két tanácstag hitelesíti.

(2) A jegyzőkönyvben fel kell sorolni a jelenlevőket és ismertetni kell az ott előadott javaslatokat, indítványokat, esetleges határozatokat stb., valamint a fontosabb hozzászólásokat.

Fischer József elnök az Országos Építésügyi Tanácsot megalakultnak jelenti ki, és az ülést megnyitja.

A jegyzőkönyv hitelesítésére *Gács Lajos* és *Somogyi Miklós* tanácstagokat kéri fel.

Jegyzőkönyv — Budapest Főváros Levéltára, XIX. 2. a. 2. Újjáépítési Tanács jegyzőkönyvei.

[1] A hivatkozott rendelkezés a Fővárosi Közmunkák Tanácsának hatáskörét a későbbi Nagy-Budapest területére terjesztette ki.

[2] Erről intézkedik a 4000/1945. OÉK sz. rendelet, mely a MK 98. sz.-ában, augusztus 9-én jelent meg, és a háború következtében megsérült épületekkel kapcsolatos, valamint az újjáépítés és városrendezés tervszerűségének biztosításához szükséges adatok kötelező bejelentéséről intézkedik.

[3] Anyag, munkaerő, szállítási eszközök és hitel biztosításáról van szó. E tárgykörben az építésügyi kormánybiztos önállóan, az Újjáépítési Minisztérium közbenjárása nélkül nem képes eljárni.

[4] Az anyagárak szabályozásáról szóló rendeleteit az Újjáépítési Minisztérium a MK-ben rendszeresen közzétette.

[5] Mivel ilyen anyaggazdálkodási terv — az ahhoz szükséges adatok beérkezésének vontatott üteme miatt — nem készült, a kormánybiztos részben öntevékenyen, a tárcákkal való önálló kapcsolatteremtés útján, részben az Újjáépítési Minisztérium útján próbálta még ezt a feladatát teljesíteni. Hogy ez olykor milyen nehézségekbe ütközött, az kiolvasható a 27/*a*, /*b*, /*c*. sz. dokumentumokból.

35/b

1945. szeptember 27.

FISCHER JÓZSEF BESZÁMOLÓJA AZ ORSZÁGOS ÉPÍTÉSÜGYI TANÁCS ÜLÉSÉN, AZ EDDIG VÉGZETT MUNKÁJÁRÓL

Amikor március hó 8-án a kormány országos újjáépítési kormánybiztossá kinevezett, a legerősebben sújtott és a legnagyobb problémát adó Budapesten ez volt a helyzet: romtenger, az ország többi részétől elszigetelt, minden belső közlekedési eszköztől megfosztott, valamennyi Duna-híd felrobbantása folytán kettészakadt város, a legelemibb életlehetőségekért küzködő, elgyötört lakosság, feldúlt ipar és kereskedelem, felbomlott helyi közigazgatás és távollevő kormány.

Ilyen körülmények között kellett elsősorban felkészülnöm a romeltakarítás, a helyreállítás és az újjáépítés hármas feladatára, mégpedig két irányban: a legsürgősebben részletes helyzetfelvételt kellett megejtenem, ami ebben a pillanatban csak a műszaki társadalom önkéntes vállalkozásával volt lehetséges, és állandó szervezetet kellett teremtenem; szerencsére az utóbbi számára az elnökletem alatt működő Fővárosi Közmunkák Tanácsában az alapot és keretet megtalálhattam.

A legfontosabb most már hatásköröm pontos megállapítása lett volna. Rövid időn belül készítettem is erre vonatkozó jogszabálytervezetet, amely a feladatok elvégzéséhez szükséges hatásköröket a kormánybiztos személyében összpontosította, a hatásköri viták lehetőségét kiküszöbölte, és a gyors és eredményes intézkedéseket szervezetileg lehetővé tette volna. Sajnos a jogszabály, a 3.950/1945. M. E. sz. rendelet csak közel három hónapi késedelemmel, június hó végén alkottatott meg, de a kormánybiztosi működésnek közvetlenül az újjáépítési minisztertől s ezen át a többi kormányhatóságoktól is erősen függővé tételével. Ez a rendelet statuálta az Országos Építésügyi Tanácsot is, mégpedig részben elég bonyodalmas összeállítási móddal, ezért következhetett be a Tanács összehívása csak most.

Szerves helyreállítási és újjáépítési munka tehát csak a nyár derekán indulhatott el. Ezt az időpontot a cselekvésre azonban a kormánybiztosság nem várhatta meg, de más tényezők sem voltak hajlandók megvárni. A helyreállítás vonalán a kormánybiztosságnak főleg az előfeltételek — anyag, munkaerő, szállítási eszközök, pénz — előteremtésére irányuló tevékenysége mellett kialakult az érdekeltek öntevékenysége és a városi hatóságok, a polgármester és a kerületi elöljárók, sőt a politikai közületi szerveknek a tevékenysége is a rendelkezésre álló eszközök felhasználásával, de a kormánybiztosság is kénytelen volt a közvetlen akciókra rátérni, mégpedig egyelőre a tetők helyreállítása terén. A párhuzamos helyreállítási tevékenység azonban, bármennyire értékeljük is részeredményeit, — különösen abban a rendszertelenségben, amelyben folyt és ma is folyik, — nem oldhatja meg a helyreállítás nagy problémáit, még kevésbé egész problémáját.

Ha a körülmények a kormánybiztos működését ezideig inkább a segítő szerepre szorították, igazi hivatása mégis a helyreállításnak, de az újjáépítésnek is szerves megoldása, amely két problémakör nem jelent egymás után megoldandó feladatokat, hanem párhuzamosan elvégzendőket.

Budapest újjáalakításának — és országos vonatkozásban is a helyreállításnak és újjáépítésnek — még mindig nagy nehézségei, a kormánybiztos működését bénító tényezői vannak, ezek az anyag, munkaerő és a szállítóeszközök hiánya és előteremtésük, valamint rendeltetésükhöz eljuttatásuk szervezetlensége; a szétágazó jogalkotás és a keresztül-kasul igazgatás, az általános gazdasági és különösen a valutáris állapot és végül a megszállásból kifolyólag adott helyzet és reánk háruló kötelezettségek.

A felsorolt bajok egy részének megszüntetése vagy legalább enyhítése nem áll a kormánybiztos módjában, de minden erővel arra fog törekedni, hogy a hatáskörén belül megszüntethetőket orvosolja és amelyeket illetőleg befolyást gyakorolhat, az orvoslás megtörténjék.

Mit vár a kormánybiztosság az Országos Építésügyi Tanácstól? A szervezetéről szóló rendeletek szerint „a Tanács a kormánybiztos által eléje terjesztett ügyekben véleményt nyilvánít." Ez kritikai tevékenységre utal, amely önmagában nemleges. De a rendelet azt is kimondja, hogy „a Tanács a kormánybiztos támogatására" alakíttatott, tehát igenleges tevékenységre is. Mit jelenthet egy egyedi szerv részére egy testület támogatása? Kétségkívül kettőt: szakszerű vagy politikai támogatást. A Tanács összeállítása olyan, hogy a jogalkotó mindkettőt várja tőle. Én pedig a mindkétféle támogatást kérem, politikai alatt természetesen azt értvén, hogy működésem részére, amennyiben azt helyesli, a közvéleményt megnyerni igyekszik. Magam a Tanácsban jelentkező szakszerű bírálatot és tanácsokat mindig lelkiismeretes megfontolás tárgyává fogom tenni és remélem, hogy a Tanáccsal olyan összhangzó együttműködést fogunk kifejteni, amely most már erkölcsileg mindkettőnkre háruló óriási feladatnak a lehetőség határáig elmenő megoldását fogja eredményezni.

Jegyzőkönyv — Budapest Főváros Levéltára, XIX. 2. a. 2. Újjáépítési Tanács jegyzőkönyvei.

35/c

1945. szeptember 27.

VASZILIEVITS SÖMJÉN LÁSZLÓ DR. MINISZTERI OSZTÁLYTANÁCSOS[1] TÁJÉKOZTATÓJA AZ ORSZÁGOS ÉPÍTÉSÜGYI TANÁCS ÜLÉSÉN A LEGFONTOSABB JOGI SZERVEZÉSI ÉS GAZDASÁGI PROBLÉMÁKRÓL

A Kormánybiztos Úr beszámolójához kapcsolódva — mondotta az előadó — megkísérlem, hogy mozaikszerűen a lehető legtömörebben tájékoztassam a tisztelt Tanácsot azokról a legfontosabb jogi, szervezési és gazdasági problémákról, amelyek eddig a Kormánybiztos Úr működése során felmerültek, megoldódtak, vagy megoldásuk folyamatban van.

A Nemzeti Bizottság meghatalmazása alapján a Kormánybiztos Úr — más kormányzati és közigazgatási tényezőktől eltérően — kezdettől fogva határozottan a *tervgazdálkodás* álláspontjára helyezkedett. Ezt célozta a székesfővárosra és annak környékére az építési anyagok tekintetében kibocsátott *zárolási rendelet.*[2] A kormány távollétében azonnal igénybe vettük a volt anyaghivatal építőipari részlegét, és azt — átszervezve — a tervgazdálkodás szolgálatába

állítottuk. Ugyancsak a tervgazdálkodást célozta a Nemzeti Bizottsággal együtt kibocsátott ominózus *közmunkarendelet*[3] is, amelynek célja az volt, hogy az akkor tervszerűtlenül és rendszertelenül igénybe vett laikus tömeg helyett az ingyenes munka mellőzésével fizetett, szakszerű munkástömeg álljon rendelkezésre. A közigazgatás szervezetlensége és más tényezők behatása következtében nem vált lehetővé a közmunkarendelet megfelelő végrehajtása, és az időközben már a kormánynak Budapestre költözése következtében, minisztériumi hatáskörben kibocsátott rendeletek, bár alapjában az általunk javasolt elveken nyugszanak, túlszabályozottak, és áttörik azt az annak idején valamennyi politikai párt által elfogadott elvet, amely szerint kivétel nincs, valamint a behajtási rendszernek nehézkes megoldásával tisztán adóügyi jogszabállyá váló átalakítást eredményezett, s így a kívánt célt nem tudja elérni, illetőleg biztosítani.

A Kormánybiztos Úr ezt előre látván, a közmunkarendelettől függetlenül olyan munkaszervezet létesítését határozta el, amely nem érinti a szakszervezeteknek a szakmunkások tekintetében fennálló rendelkezési és közvetítési jogát, azonban mégis lehetővé tette szakértőnek nevezhető munkásegységek szervezését avégből, hogy legalább a legsürgősebb és a köz által végrehajtandó munkálatok a lehetőségek szerint biztosíttassanak.

Ezért a honvédelmi miniszter úrtól engedélyt kértünk, hogy *a volt hatósági légoltalmi szolgálat,*[4] amelynek létjogosultsága a háború megszűnése következtében immár nincs meg, bocsáttassék rendelkezésünkre. Sajnos az általános munkafegyelem megromlása az annak idején kitűzött célunkat, vagyis a szervezetnek teljes és a háború idején sokezer fővel működő munkábaállítását nem eredményezte, mégis szisztematikus, de nehéz munkával elértük azt, hogy e katonailag egyáltalában nem kiképzett szervezetnek egy része kezdetben kis létszámmal és önkéntes jelentkezés alapján olyan *immár kétezer főnyi beszervezett munkástömeggé fejlődhetett,* amely lehetővé tette a legsürgősebb közmunkák megoldását. Nem akarom a tisztelt Tanács előtt a szervezet működését ismertetni, csupán arra mutatok rá, hogy ez a szervezet tüntette el a közterületekről a romok legnagyobb részét, a hidak építkezésénél jelentős létszámmal dolgozik, sőt a hídépítéshez szükséges anyagokat előállító gyárak egy része e szervezettel tud eleget tenni súlyos feladatainak. Ezzel a szervezettel gyűjtettük össze az óvóhelyek faanyagát, amely egyáltalában lehetővé teszi, hogy a tetők helyreállítása fokozatosan lebonyolítható legyen.[5]

A kormánybiztos hatásköréről szóló minisztertanácsi rendelet, amely márciusban tett javaslatunk ellenére csak június hó első napján látott napvilágot, végre lehetővé tette azt, hogy kormánybiztosi jogalapon és az ország egész területére nézve megkezdhesse működését.[6] A jogszabály szerint az ország egész területén a helyreállításokat, valamint az új építkezéseket, beleértve valamennyi köz- és magánépítkezést, a kormánybiztos irányítja és vezeti, és ebben a tekintetben minden közületi építkezés is felügyelete alatt áll. Az iparügyi miniszter és belügyminiszter harmadfokú építésügyi és városrendezési jogköre, valamint

a kisajátítás és az előbb említett témákkal kapcsolatos legfőbb ügyintézés, ideértve az építőipari anyagárak, vállalkozói haszon stb. szabályozását, a kormánybiztosra szállt át, és az előbb említett tárgykörben teljes jogkörű miniszteri rendeletalkotási hatáskör illeti meg.

A kormánybiztos a gazdasági tárcák programjait egyeztető újjáépítési miniszter felügyelete alatt áll, s azokat a tervezett rendeleteit, amelyek a minisztériumi, vagyis minisztertanácsi hozzájárulást igénylik, a minisztertanácson az újjáépítési miniszter úr adja elő. Már itt hangsúlyoznunk kell, hogy az újjáépítési miniszter úrral együttműködésünk biztosítva van, és az idevonatkozó problémák részéről a legteljesebb megértésre találnak. A kormánybiztosság szervezetét, hivatali apparátusát a rendelet szerint, de még a rendelet megjelenése előtt is a Fővárosi Közmunkák Tanácsa hivatali szervezetére támaszkodva látja el. Ez az immár 75 éve fennálló és az országban városrendezési és építésügyi feladatok megoldására életre hívott és egyedül hivatott testület, a rendelkezésére álló tisztviselőivel és műszaki anyagával tette lehetségessé, hogy az ország talán legnagyobb jelentőségű feladatának végrehajtásához egyáltalában hozzáláthattunk.[7]

Már itt hangsúlyozni kívánjuk, hogy a Közmunkák Tanácsa nem egyedi szerv, tehát elnöke sem intézkedhetik semmilyen lényegesebb ügyben saját hatáskörében, összetétele kormányzati és önkormányzati feladatok megoldására az egyenlő számban való képviseletnél fogva a legalkalmasabb és szinte egyedülálló közigazgatási apparátus, amely a legdiktatórikusabb időkben is műszaki szakjellegénél fogva, testületi jellege következtében demokratikusan tudott működni. Az Országos Építésügyi Tanács és a Fővárosi Közmunkák Tanácsa legszorosabb kooperációjára szükség van. Az Országos Építésügyi Tanács feladata *az országot érintő* és — ha annak országos jelentősége van — Budapestet érintő problémák és rendelkezések megoldása is, illetőleg ide vonatkozóan a kormánybiztos támogatása, míg a *Közmunkatanácsé speciálisan Budapest és környékének* városrendező és építésügyi irányítása, illetőleg szabályozása. Addig, amíg az Országos Építésügyi Tanácsot életrehívni — komplikáltabb összetétele következtében — nem tudtuk, a Fővárosi Közmunkák Tanácsa volt a szakvéleményező testülete nemcsak a kormánybiztosnak, még az országos jelentőségű problémákban is.

Minden cselekvésnek az alapja a helyzet szakszerű megismerése. Ezért első rendeletünk a kárfelvétel megállapítására irányult, éspedig budapesti vonatkozásban már térképszerűen feltüntetve rendelkezésre áll a tényleges állapot, országos vonatkozásban pedig most van feldolgozás alatt.[8]

Abból a célból, hogy a kormánybiztos *vidéken azonnal, határozottan és szakszerűen* működni tudjon, országos vonatkozásban megszerveztük és felállítottuk a kormánybiztosi kirendeltségeket.[9] Ebben a tekintetben már alkalmazkodni kívántunk a belügyminiszter úr által végrehajtandó közigazgatási reformhoz, annak mintegy előfutárjai vagyunk. Ennek megfelelően 7, illetőleg 8 körzetre osztottuk fel az országot, és minden egyes körzet székhelyén — a kormánybiztos által átruházott hatáskörben — kirendeltségeink működnek, s így biztosítják azt, hogy az ország helyreállítása és újjáépítése egységesen történhessék.

Budapestre és környékére nézve kibocsátottuk az úgynevezett *romrendeletet,*[10] amely lehetővé teszi, hogy a tulajdonos maga bontassa el romépületnek nyilvánított házát, de ugyanekkor a rendelet lehetővé teszi azt is, hogy a tulajdonos nemtörődömsége miatt, vagy anyaggazdálkodás és egyéb közérdekű szempontból, a hatóság maga hajtsa végre a bontást a bontási anyag igénybevétele, mint ellenérték fejében. Ez a munkálat Budapesten részben magánosok útján, részben az említett szervezet útján hatóságilag folyamatban van, és minden intézkedés megtörténik, hogy a lakások helyreállításához szükséges és fellelhető bontási anyagok biztosíttassanak.

Gondoskodtunk arról, hogy véget vessünk annak a semmiképpen sem kívánatos állapotnak, amely szerint konstruktív gondolkodás hiányában az amúgy is csekély mértékben rendelkezésre álló építési anyagok luxus és úgynevezett espresso építkezésekre fordíttassanak. Ezért a már kiadott, iránymutató rendeletünk további végrehajtásaképpen, amely szintén csak közérdekűnek minősíthető építkezések végrehajtását engedélyezte, az elmúlt napokban kizáróan lakáshelyreállítás és szociális célú építkezést engedélyező intézkedésünk jelent meg.

Biztosítottuk a legszorosabb együttműködést a Magyar Építőipari Munkások Országos Szövetségével, amely másodlagos hatósági jogkörben kiváló eredménnyel ellenőrzi azt, hogy kontármunka ne történhessék, s egyben a munkabér-túllépésekre is felügyel. Már kezdettől fogva szoros együttműködésben állunk az Építőmesterek Ipartestületével, valamint a Magyar Mérnökök és Technikusok Szabad Szakszervezetével, akiket, mint szaktényezőket, minden lényegesebb elhatározásunk előtt megkérdezünk, és a lehetőség szerint a végrehajtásba is bevonjuk. Szoros együttműködést biztosítottunk ipari anyaggazdálkodás tekintetében az iparügyi minisztériummal, az árszabályozás kérdésében összekötő útján a Közellátási Minisztériummal, középítkezések tekintetében egy-egy mérnök kiküldésével, illetőleg bevonásával az illetékes minisztériumokkal.

Jelentős feladat hárul a Közmunkatanácsra, illetőleg a Kormánybiztosra a *házhelyrendelet* végrehajtása tekintetében, nevezetesen biztosítani kell azt, hogy ami vidéki vonatkozásban házhelyprobléma, az budapesti vonatkozásban lakásproblémává alakuljon át. Az idevonatkozó földművelésügyi minisztériumi rendelet a napokban jelenik meg.[11]

Az újjáépítési miniszter velünk teljes egyetértésben tette meg javaslatát a minisztertanácsnak a *tetők helyreállítására*[12] nézve. Ez az akció folyamatban van és lehetővé válik, hogy megfeszített munkával, amennyiben a téglagyárak

további működése szénellátással biztosítva lesz, Budapest háztetői, a romházak és a legsúlyosabban sérültek — tehát nagymértékű anyagot igénylő tetők kivételével —, az esős évszak beálltakor, illetőleg télire befedessenek.

Már február végén javaslatot tettünk a Nemzeti Bizottságnak, az akkor tárgyalás alatt lévő *lakásrendelettel* kapcsolatban olyan intézkedések jogszabályba iktatására, amely a lakáshelyreállítás erőteljesebb megindítását és a lakók és tulajdonosok közt immár elburjánzott *jogbizonytalanság kiküszöbölését* lehetővé tette volna. Az azóta állandóan napirenden tartatott kérdéseknek végleges megoldása a legközelebbi minisztertanácson megtörténik és a rendelet visszaható hatályánál fogva az eddig végrehajtott lakáshelyreállítások tekintetében is a lakók jogos igényeit biztosítani fogja. A miniszterelnök úrhoz intézett első (1945. évi március hó 1. napján kelt) jelentésünkben hangsúlyoztuk, hogy gazdasági eszközök hiányában is, már most biztosítani kell azt, hogy a lehetőségek birtokában a tervszerű újjáépítési munkálatok megindulhassanak. Ezért haladéktalanul megkezdtük *Budapest Székesfőváros újjáépítési tervének elkészítését*, vagyis az új városrendezési terv megalkotásához szükséges előmunkálatokat. Ugyancsak megkezdtük s immár be is fejeztük a *kisajátítási jog reformjára* vonatkozó új törvény-, illetőleg rendelettervezet kidolgozását, amely lehetővé teszi azt, hogy az 1881-ben alkotott, teljesen elavult törvény helyett a jövő évben, ha erre mód nyílik, az újjáépítés, a közérdek szem előtt tartásával, de a valódi és teljes kártalanítási elv fenntartásával, a munkálatok végrehajtását biztosítja. A magyar—román gazdasági szerződés keretén belül megbízottunk útján elsőnek sikerült kompenzációt létrehoznunk, s ekként a helyreállításhoz szükséges famennyiséget, valamint az újjáépítés megkezdéséhez szükséges első részletet fabehozatal útján már megkötött szerződéssel biztosítanunk. Ugyancsak gondoskodtunk arról, hogy a fabehozatallal együtt a Csepelen létesítendő üveggyár működéséhez a szükséges szódamennyiség, valamint az építkezéseknél nélkülözhetetlen gipsz szintén az említett szerződés keretén belül biztosíttassék.

Jogszabályalkotás terén elvünk: *pusztán kényszerítő jogszabállyal eredményeket elérni nem lehet*. A hatóságnak elsőrendű feladata, hogy a jogszabály által elérni kívánt célt biztosítsa és a kényszerítő intézkedéseket csak az ellenszegülőkkel szemben alkalmazza. Jogszabályaink általában keretjogszabályok, vagyis az élet változásaihoz és különleges követelményeihez alkalmazkodni kívánnak, de ott, ahol a közérdek sérelmet szenvedne, a ténykedés szociális elvekbe ütköznék, *merevek és határozottak*. Minden esetben meg kell találni nem csak az anyagi feltételeket, hanem azt a *psyhológiai helyzetet* is, amikor a közvélemény valamely jogszabály végrehajtására megérett. Ez azonban nem zárja ki, hogy jogszabályaink határozott, irányt mutató, félreértést kiküszöbölő irányvonalak legyenek. A demokratikus jogalkotás megkívánja azt, hogy a jogszabály meghozatala előtt minden érdekelt tényező, különösen a szaktényezők ahhoz hozzászóljanak, s így örömmel üdvözöljük az Országos Építésügyi Tanács megalakulását, mert mód nyílik arra, hogy *egy szervnél valamennyi szempontból* minden szaktényező bevonásával a városrendezés és építésügy terén kiadandó jogszabályok szakszerűen megvitassanak.

Végezetül még annyit: a külállamokból nyert hivatalos és félhivatalos értesüléseink szerint az építkezés terén a helyreállítási munkálatok megindulása és végrehajtása Magyarországon olyan ütemű, amely biztosítja azt, hogy az újjáépítés terén, legalábbis magasépítési vonatkozásban a legelsők közt járunk. Ez nem jelenti azt, hogy eddigi munkánk szervezés és jogszabályalkotás tekintetében megelégedéssel tölt el bennünket, lelkiismeretünk azonban nyugodt lehet, mert megtettünk mindent, ami erőnkből tellett.

Kérem a tisztelt Tanácsot, hogy idevonatkozóan a Kormánybiztos Úr beszámolóját tudomásul venni méltóztassék.

Jegyzőkönyv — Budapest Főváros Levéltára XIX. 2. a. 2. Újjáépítési Tanács jegyzőkönyvei.

[1] Az Országos Építésügyi Kormánybiztosság Elnöki főosztályának vezetője volt.

[2] Az országos építésügyi kormánybiztos 1945. márc. 7-én — mint újjáépítési kormánybiztos — zár alá vonta az építési anyagokat, bár jogszabály erre nézve nem adott alapot.

[3] 4000/1945. ME sz. (MK 1945. 63. sz., június 28.)

[4] 5640/1945. eln. HM sz. rendelkezés értelmében az OÉK rendelkezésére bocsátották.

[5] A szolgálat tevékenységét a kormánybiztosság külön osztálya irányította. 1946-ban Országos Építésügyi Szolgálattá szervezték át.

[6] 3950/1945. ME sz. (MK 1945. 65. sz., július 1.)

[7] Az Orsz. Építésügyi Kormánybiztosság hivataltörténetére vonatkozik *Boreczky Beatrix:* Az országos építésügyi kormánybiztos 1946. évi munkaterve c. munkája. Új Magyar Központi Levéltár Közleményei, Bp., 1982.

[8] 4000/1945. OÉK sz. rendelet (MK 1945. 98. sz., aug. 9.)

[9] A rendelkezést az előző jogszabály melléklete tartalmazza. A kirendeltségek Budapesten, Győrött, Sopronban, Keszthelyen, Kaposvárott, Szegeden, Debrecenben és Miskolcon működtek.

[10] 3000/1945. (MK 1945. 69. sz., július 6.) A rendeletet követően az OÉK rendszeresen közzétette a rommá nyilvánított épületek listáját a Magyar Közlönyben.

[11] A 75.000/1945. FM sz. rendeletről van szó (MK 1945. 65. sz., nov. 8.), mely a főváros területén Földbirtokrendező Tanács alakításáról és a házhelyeknek, valamint a közérdekű telkeknek juttatásáról szóló 2400/1945. FM sz. rendelet egyes rendelkezéseinek módosításáról, illetve kiegészítéséről szól.

[12] A rendelet 1945. júl. 22-én, a MK 83. számában jelent meg, 5120/1945. ME számmal. Ugyanakkor jelent meg ezzel kapcsolatban az UM 28.060/1945. sz. végrehajtási utasítása.

35/d

1945. szeptember 28.

HELLE LÁSZLÓ MINISZTERI OSZTÁLYTANÁCSOS[1] ISMERTETŐJE AZ ORSZÁGOS ÉPÍTÉSÜGYI TANÁCS ELŐTT, AZ ORSZÁGOS ÉPÍTÉSÜGYI KORMÁNYBIZTOSSÁG ÁLTAL IRÁNYÍTOTT ÉPÍTÉSI MUNKÁLATOKHOZ SZÜKSÉGES ANYAGOKKAL VALÓ ELLÁTOTTSÁG MÉRTÉKÉRŐL

Amikor a kormánybiztos a felszabadulás után átvette munkakörét, az anyaggazdálkodás terén két feladat volt:

— a meglévő anyagok felkutatása és

— a termelés megfelelő megindítása.

Szükség volt arra, hogy a kormánybiztos úr a termelés, a forgalom és felhasználás terén rendelkezni tudjon az anyagok felett, ezért jött ki az első zárolási rendelet,[2] amely Budapestre és környékére vonatkozott. Ebben az időben el voltunk vágva az ország többi részétől és nem is voltak megfelelő adataink. A kormánybiztos hatáskörére kiadott rendelet ezen a helyzeten nem változtatott, csak bekapcsolta az újjáépítési miniszter programjába.

A múlt hó folyamán megjelent az építési anyagok kötelező bejelentéséről szóló rendelet, amely az első lépés volt a jövő évi új építkezések alapjának lerakásához.[3] Ez már nem budapesti és környéki, hanem országos viszonylatban rendelkezik.

Az anyaggazdálkodás közigazgatásilag a kiutalási rendszer alapján folyik. A felek kérelmet nyújtanak be, ezen kérelmeket felülvizsgálják és a sorrend mérlegelése után, a rendelkezésre álló anyagok mennyiségéhez mérten történik az anyag kiutalása.

Tégla: A helyreállítás során egyelőre alig van rá szükség, ezért forgalma nincs megkötve, szabadon kapható.

Cserép: Nagyon fontos a helyreállításhoz, igen súlyos a helyzet. A felszabadulás után 1 000 000 db cseréppel indultunk, és június közepéig ez elfogyott, de akkor már megkezdődött az új termelés, amely szeptember 1-ig 6 500 000 db cserepet eredményezett. A cserépgyártás 25%-át a gyárak szénkészletének és a munkások élelmezésének fedezése céljából a gyárak szabad rendelkezésére kell hagynunk. Az előrelátható termelés ez év végéig 10 000 000 db cserép lett volna, a 25% levonása után marad 7 500 000 db cserép. Az eddigi 2 000 000 db túlutalás és a kölcsönakcióra felszabadított 1 500 000 db cserép levonása után hátramaradó cca 4 000 000 db-ot kell szétosztani a többi magánépítkezés, középítkezés, gyárak és vidéki tetőfedésekhez. Ahhoz, hogy a helyzet javuljon, hetenként 110 vagon szén kellene.

Pala: Szintén súlyos a helyzet. A felszabadulás után 1 000 000 db készlet volt. A régi kiutalásokkal ez már ki volt merítve. A termelés hat hete indult meg, hetenként cca 50 000 db-ot gyártanak. Szintén fontos az üzemanyag kérdése.

Szigetelő és fedéllemez: Az induláskor cca 70 000 m² készlet volt. A termelés csak nemrégen indult meg. Naponta 1 vagon nyerspapírt termelnek, szénszükséglet ehhez napi 2 vagon. A feldolgozó üzemeknek további napi két vagonra van szükségük. Bitumen hiányában a kátrányt a gázgyár szolgáltatja.

Cement: Meglehetősen nagy, 8000 vagon készlettel indultunk. Budapest nem is vett fel sok cementet, 160 vagont, azonban az orosz parancsnokság annyi cementet vitt el, hogy a jelenlegi készlet cca 2000 vagon.

Üveg: A legsúlyosabb probléma. 8—10 000 m² üveg kellene Budapestnek. Az országnak 2 üveggyára volna, amely táblaüveg gyártásával foglalkozik. Ezek üzemen kívül állanak. A miskolci üveggyárban nincs elég szóda és ugyancsak nincs üzemanyag. *Csak* törmeléküvegből nem lehet üveget gyártani, mert nagyon merev, és könnyen törik. A *Sztalin* marsall által ajándékozott 100 000 m² üveg csak átmenetileg tudott a helyzeten segíteni.

Szóda: Csak a behozatal tudna segíteni. Románia és Csehszlovákia felé történt is már gondoskodás a behozatal iránt, bár szállítás tekintetében nagy nehézségek vannak.[4]

Horganyozott vaslemez és horganylemez: 520, illetve 190 tonnás készlettel indultunk. A Chandoir hozott ajánlatot helyettesítő anyagra. Ha a gyárat be lehetne üvegezni, és szenet lehetne nekik adni, akkor tudnának gyártani.

Fa: Szintén fontos és nagyon nehéz probléma. Magyarországnak nincs fája, csak a behozatal tudna segíteni. Egyelőre csak az óvóhelyek és romok faanyagának kitermelésével próbálunk a helyzeten könnyíteni. A romanyagból eddig 800 m³-t utaltunk ki, az óvóhelyekből várható, felhasználható anyag cca 1500 m³.

Vasanyag és szeg: az iparügyi minisztériummal egyetértve, megállapítottuk azt a vasmennyiséget, amiből a gyárak le fogják hengerelni a vasat és a szeget. A bejelentett készlet 172 vagon vasanyag volt. Ebből 50 vagont utaltunk ki. Szeget eddig 5 vagont utaltunk ki.

Fenti adatok Budapestre és környékére vonatkoznak, a vidéki gyárak adatai még nincsenek birtokunkban. Állandó összeköttetést tart fenn a kormánybiztosság az iparügyi miniszter által kirendelt termelési biztossal, aki jövő héten körútra indul az országban.

Szén: Időnként mindig beáll egy-egy pangás a szénellátásban, félő, hogy a nehézségek még növekedni fognak.

Mész: A zárolási rendeletet[5] mészre nézve nem lehet végrehajtani, mert mész nem raktározható. 1000 vagont különféle célokra rendelkezésre bocsátottunk. A jelenlegi termelés a békebeli termelésnek csak egy csekély hányadát éri el. Például a gallai üzem 5300 vagon helyett 614 vagont szállított le. A szállítási nehézség is súlyos gondokat okoz.

Előadó ismertetését lezárja azzal a tanácstagokhoz intézett kérelemmel, hogy

akkor, amikor a közvéleményben az anyaggazdálkodást kritizálják, szíveskedjenek a most ismertetett nehézségekre rámutatni. Kéri továbbá a tanácstagokat, hogy munkájukkal könnyítsék meg a kormánybiztosra rótt emberfeletti munka elvégzését.

Jegyzőkönyv — Budapest Főváros Levéltára XIX. 2. a. 2. Újjáépítési Tanács jegyzőkönyvei.

[1] Az Országos Építésügyi Kormánybiztosság közigazgatási és anyaggazdálkodási főosztályának vezetője volt.

[2] Lásd az előző dokumentum 2. sz. jegyzetét.

[3] 4000/1945. OÉK sz. (MK 1945. 98. sz.)

[4] Az Újjáépítési Minisztérium mint „csúcsminisztérium" részletesen foglalkozott a külkereskedelmi kapcsolatok ápolásával. Kereskedelmi osztálya számos lépést tett a szomszéd országokkal való kereskedelem kiépítése felé.

[5] Az iparügyi miniszter 100.500/1945. sz. (MK 1945. 208. sz.) rendeletéről van szó, amely egyes áruk és készletek bejelentésével és zár alá vételével kapcsolatban intézkedett.

35/e

1945. szeptember 28.

SZTOJKA JÓZSEF BESZÁMOLÓJA AZ ORSZÁGOS ÉPÍTÉSÜGYI TANÁCS ÜLÉSÉN A MUNKAERŐ-ELLÁTÁS ÉS AZ ÉPÍTŐANYAG-SZÁLLÍTÁS HELYZETÉRŐL

Bevezetés. Az Országos Építésügyi Kormánybiztosság 1946. évi munkaterve: a háborús rongálódások helyreállításának tervszerű folytatása, illetve az elpusztult otthonok helyett újak építése. Az elgondolás szerint a terv kormánybiztosi kezdeményezésre és irányítás mellett a közületek bevonásával, magánvállalkozás keretében kerülne kivitelre. A végrehajtandó munkák terjedelmét részben a fennálló szükséglet, részben a lehetőségek határozzák meg. Nem kétséges, hogy a szükséglet lényegesen meghaladja a lehetőségeket, mindamellett ismerni kell a keretet, hogy az elhatározás a gyakorlatban is kivitelezhető, illetve irányítható legyen, előteremtve azokat a szükséges feltételeket, amelyek nélkül a terv megoldhatatlan.

Budapesti szükséglet. A feladat terjedelme ez idő szerint csupán fővárosi viszonylatban ismert. Hozzávetőlegesen az általános kárszázalék alapján számítva mintegy 14—15 millió légköbméter épület javítására, illetve újjáépítésére van szükség, hogy a háború előtti lakásviszonyok elérhetők legyenek.

Országos szükséglet. Országos viszonylatban adatok hiányában nincs pontos kép, de — hozzávetőleges becslés szerint — mennyiségileg a pótlásra váró hiány mintegy 2—3-szorosára tehető a fővárosi mennyiségnek, tehát kb. 30 millió m³. Összehasonlításul az utolsó békeévek átlagos építkezési teljesítménye csupán Budapesten 2,5—3 millió légköbméter épület volt, mintegy 150 millió pengő építési költséggel.

Munkaerő Budapesten. A lehetőségek vizsgálatánál azonban nemcsak az anyag mennyisége és a pénz, hanem a munkaerő és a szállítóeszközök számbavételével is foglalkozni kell, sőt az utóbbiakkal talán fokozottabb mértékben.

A békeévek tekintélyes építési tevékenységét a fővárosban 12 érdekelt ipartestületen keresztül, mintegy 15 600 szakiparos és iparostanonc, kb. 6000 segédmunkás és 25 300 egyéb, az építkezéssel kapcsolatos gyáriparágakban foglalkoztatott munkaerő bonyolította le. Ezek kerek számban 47 000 főből álló munkaerőcsoportot jelentettek.

Vidéken. Országos viszonylatban ugyanekkor 126 500 volt az építő- és kapcsolt iparokban dolgozó állandó szakiparosok száma, amelyet kiegészített még a váltakozó számú alkalmi segédmunkások serege. Az építőiparban, valamint az ezzel kapcsolatos gyáriparágakban országos viszonylatban kereken 200 000 fő kereste és találta meg mindennapi kenyerét.

Teljesítmény időben. Egybevetve az adatokat, az ország építőipari teljesítménye a kapcsolt iparokkal együtt évi 40 millió munkanap alatt 5 millió épületlégköbméter termelés volt.

Ez a teljesítmény természetesen normális gyártási, szállítási és megélhetési viszonyok mellett történt. A mai zilált gazdasági körülmények alapján vizsgálva a lehetőségeket, mindenekelőtt figyelembe veendő, hogy az 5 millió épületlégköbméter csupán a természetes évi szükségletet, illetve pótlást biztosította. A háborús beavatkozás következtében keletkezett károk ennek a hiánynak kb. 9—10-szeresét teszik ki. Más szóval: a békeévek teljesítményének éppen 20-szorosát kellene az elkövetkezendő 10 éven keresztül produkálni, hogy a hiány és az időközben felmerülő szükséglet fokozatosan egyensúlyba kerüljön. Megjegyzendő, hogy ez esetben még nincs figyelembe véve az a sok különböző hátráltató körülmény, amit az elpusztult, vagy sérült ipartelepek csökkent teljesítőképessége, szállítóeszközök, munkaerők hiánya stb. jelentenek.

Ismét számokban kifejezve az országszerte sürgős, megoldásra váró feladatokat, kiderült, hogy épület-légköbméterenként 64 óra termelési időre van szükség, a mellékiparok betudásával. Ez évi 10 millió légköbméter teljesítmény mellett 200 munkanapot és napi 8 órai munkaidőt véve figyelembe, 400 000 főnyi munkássereg foglalkoztatását jelentené, kereken kétszeresét a háború előtti számnak. Anyagban kifejezve a végrehajtásra kerülő munkát, a beépített légköbméter 20%-át kell építési anyagnak tekinteni, ami kereken 2 millió légköbméter különböző építési anyagot jelent. Ez napi 20 000 köbméter építési anyag mozgatását tenné szükségessé, szállítóeszközökben a tekintélyes mennyi-

ség 4000 vagon árunak, illetve minimálisan 10 000 db 5 tonnás tehergépkocsi rakományának felel meg.

Normális építési években — amidőn az építési anyagok raktárai megfelelő készletekkel rendelkeztek, a vasutak érintetlen kocsiparkkal (kb. 35 000) és elegendő számú vontatóerővel (kb. 6000 mozdony) dolgoztak — a 20 000-es gépkocsiállományból 2300 teherjármű, továbbá szinte korlátlan számú igavonó állat állott rendelkezésre, csak félakkora szükségletet kellett kielégíteni.

Ma egészen más a helyzet. A teljesítésre váró feladat kereken kétszer akkora, mint a háború előtti volt. A lehetőségek és a körülmények ma összehasonlíthatatlanul nehezebbek, a hiány azonban sokkal fokozottabb mértékű. Az építési anyagok tekintélyes része — igaz — most is rendelkezésre áll a romházak anyagából, és ez viszonylag könnyen mozgatható, körülményesebb szállítást nem igényel. Az építési anyagok raktárai ezzel szemben üresek. A teljes gépkocsiállomány alig haladja meg az ezret, ennek csupán töredéke, cca 20%-a teherjármű. Hasonló a helyzet az igásállatok tekintetében. A vasúti kocsiparknak pedig csupán 30—35%-a üzemképes. Mindehhez a szállítási nehézségek következtében hozzájárul a csökkent gyártási lehetőség és a tetemes számú munkaerő kiesése.

Nyilvánvaló, hogy ilyen körülmények között a végrehajtandó munkaterv sokkal nagyobb gonddal készítendő elő, hogy a kivitelhez szükséges feltételek egymással kellően összhangban legyenek. Különösen fennáll ez a követelmény a munkaerő és a szállítóeszközök tekintetében.

A munkálatok a felsorolt nehézségek ellenére folynak, sőt a teljesítmény ha lassú, de fokozatos emelkedést mutat. A Kormánybiztosság, a volt légoltalmi szolgálatosok behívásával felállította az Országos Honvédelmi Munkaszolgálat Szervezetét, s az első munkákat ezzel kezdte meg. Ebben a keretben ma közel 1500 fő állandó jellegű jól begyakorlott munkássereg dolgozik az építőiparban foglalkoztatott kb. 15 000 szakiparoson és segédmunkáson kívül, akik önállóan, illetve vállalkozók útján vesznek részt a főváros újjáépítésében. A honvédelmi munkaszolgálat a kormánybiztosság irányítása és felügyelete mellett vesz részt az újjáépítés legkülönbözőbb ágaiban, kezdve a romeltakarítástól és romházbontástól, a hídépítésig, illetve ezek gyártásáig. Ezt a szervezetet szándékozik a Kormánybiztosság országos viszonylatban kiépíteni az alakulat felállítandó vidéki kirendeltségein keresztül. Ennek egyik előfeltétele a munkabérkérdés rendezése, lehető stabilizálása, illetve a megélhetés biztosítása. Az előbbi az utóbbival kapcsolatban oldható meg olyképpen, hogy a munkaidő és a teljesítmény ellenértéke fogyasztási cikkekben kerül megállapításra. A térítés áruban és pénzben kerül kifizetésre. Ezzel a dolgozónak a megélhetése is biztosítva van, de a beszerzés gondjaitól is nagyobbrészt megszabadul. Ezirányú megoldásra vonatkozó munkálatok folyamatban vannak. Ezzel a megoldással remélhetőleg többezer főből álló, állandó és begyakorolt munkaerő lesz biztosítható, amely esetleg fokozatos átképzéssel a legkülönbözőbb munkálatok elvégzésére is alkalmazható ott, ahol arra az újjáépítés kapcsán a legsürgősebben szükség van és rendelkezésre áll mindaddig, amíg a magánkezdeményezés képes lesz átvenni azokat a munkákat, amelyeket ma a szervezet kénytelen végezni.

Szállítóeszközökben a Kormánybiztosság jelenleg mindössze 8 saját tehergépkocsival és sok kézierővel vontatott szállítóeszközzel rendelkezik. A kocsipark a lehetőségekhez képest fokozatosan növekedni fog, annyira, hogy a saját kezdeményezésben kivitelezendő munkálatok a késedelmes szállítás miatt fennakadást ne szenvedjenek.

Az ismertetett adatok a mai lehetőségek őszinte képét tárják elénk, nem szépítve az akadályokat és a nehézségeket. Számolva azonban a körülményekkel, a további cél: megkeresni azokat a módozatokat és eszközöket, amelyekkel a munkaerő és a szállítóeszközök hiánya pótolható, s ezzel az építkezés és a termelés meggyorsítható. Nyilvánvaló, hogy megvan erre az azonnali lehetőség. Azonban a termelési kapacitás fokozásával az egyes feladatok vagy azok részletének gazdaságos megoldásával, gépek alkalmazásával lényegesen könnyíthető a mai nehéz helyzet. Különösen sok lehetőség van az emberi erő takarékos gazdálkodásával annak pótlására a nálunk még sok tekintetben fejletlen építőiparban.

Földkitermelésnél, anyagmozgatásnál, szállításnál, az emberi munkát lehetőleg baggerek, futószalagok, iparvasutak, keverők és öntőgépek alkalmazásával kell megkönnyíteni. Ezek a gépek nemcsak tekintélyes munkaerő-megtakarítást, de ezzel egyidejűen lényeges többtermelést is jelentenek. A felszabaduló munkaerők olyan munkák elvégzésére állíthatók be, amelyek gépekkel el nem végezhetők. Ezirányban a kezdeményező lépések megtörténtek, s remélhetőleg még ez évben, de legalább a tavasszal meginduló munkálatoknál a gépek alkalmazása már érezhető könnyebbséget fog jelenteni a munkaerő-gazdálkodás terén.

A termelés racionalizálásánál a Kormánybiztosság a típusrendszerek bevezetését tervezi. Nincs szükség a sok különböző, csupán centiméteres differenciával készülő ajtóra, ablakokra, berendezési tárgyakra stb. Ezek, valamint a különböző berendezési és felszerelési tárgyak gyártása ismét tekintélyes számú munkaerőt szabadít fel egyéb célokra. A termelés gyorsabb és olcsóbb lesz, a gyártott anyag minősége állandó, s a gyártás raktárra is készíthető, mellyel az ún. szezonszünet kiküszöbölhető. Ebben az irányban is folynak az előkészítő munkák, a szükséges számítások, és valószínű, hogy a tavasszal megindítandó munkálatoknál a típus alkalmazására már sor kerül.

A jövő évben megindítandó munkálatok terveinek előkészítése, illetve feldolgozása erős ütemben készül. A végrehajtandó munka terjedelme még nem meghatározott, mert még sok részfeladat ismeretlen. A tavasszal meginduló munka azonban már nem csak foltozó, hanem valóban újjáépítő munka lesz, úgy a fővárosban, mint az ország egész területén.

Jegyzőkönyv — Budapest Főváros Levéltára XIX. 2. a. 2. Újjáépítési Tanács jegyzőkönyvei.

(Az előterjesztést tevő *Sztojka József*, az Országos Építésügyi Kormánybiztosság elnöki főosztályának helyettes vezetője volt.)

35/f

1945. szeptember 28.

KAFFKA PÉTER MINISZTERI TANÁCSOS BESZÁMOLÓJA AZ ORSZÁGOS ÉPÍTÉSÜGYI TANÁCS ÜLÉSÉN AZ ÚJJÁÉPÍTÉSSEL KAPCSOLATOS MŰSZAKI ÉS SZERVEZÉSI ELKÉPZELÉSEKRŐL

Az Országos Építésügyi Kormánybiztos feladata, hogy a háború és az ostrom következtében elpusztult felépítmények helyreállítása, a teljesen elpusztult épületek helyett új épületek építése terén országos viszonylatban bevezesse a szükséges intézkedéseket, továbbá, hogy az építkezéseket racionálisan és célszerűen irányítsa.

Ennek a nagyméretű munkának a lebonyolítása olyan koncepciót tesz szükségessé, amely a helyzettel számolva, a fokozatos keresztülvitelt biztosítja. Elsősorban nagyjából meg kell állapítani azt, hogy milyen méretű feladatról van szó, azután a munkát több részletre tagolni, végül olyan műszaki szervezetet állítani fel, amely a fokozatosan keresztülvihető és részekre tagolt munkát gazdaságosan és célszerűen el tudja látni.

Az újjáépítés általános koncepciója a következő felépítésen alapszik.

Helyzetfelvétel, az életveszélyes állapot megszüntetése, közterületen lévő romanyag eltávolítása, állagmegóvás a középületekben, állagmegóvás a magánépületekben, romházak kijelölése, a városrendezési terv revíziója, majd a lakástermelés.

A lakástermelés viszont a jövőben két részre tagozódik: a helyreállításra és az új lakások termelésére.

Az egész koncepció töretlen folytatása azt kívánja, hogy a kormánybiztos minden működése mozdítsa elő az átmenetet a helyreállításból az új építkezésbe.

Az általános alapelvek alapján indult meg a munka, elsősorban a helyzetfelvétel munkája. Eleinte, amíg nem állott megfelelő műszaki szervezet a hivatal keretében rendelkezésre, ennek a munkának ellátására az elöljáróságoknak a segítségét kellett igénybevennünk. Később fokozatosan a Tanács kiegészített létszámú műszaki személyzete vette át a munkát. Ez jelenleg is folyamatban van.

A fővárosra vonatkozóan beszerzett adatok feldolgozása még tart, az országos helyzetkép kialakítása pedig a vidéki kirendeltségeink segítségével most van munkában. A pontos adatfelvétel előtt hozzávetőleges becslések alapján kellett dolgozni, mivel a helyzetfelvétel befejezését a tényleges munka megkezdésével nem lehetett megvárni.

Elsősorban az életveszélyes állapotokat kellett megszüntetni, és az utakat eltorlaszoló romokat kellett eltávolítani. Ennél a munkánál is igénybe kellett venni az elöljáróságok személyzetét is.

A következő lépés volt a helyre nem állítható épületek kijelölése. Az úgynevezett romházak megállapítása terén már számításba kellett venni az új városrendezési elgondolásokat. Tehát azonnal meg kellett indítani a mai körülményeknek megfelelő városrendezési terv elkészítését is. A városrendezési keretterv munkáját a hivatal műszaki osztálya még március hónapban meg is kezdte. A romházak kijelölésénél tehát nem csak az döntötte el a kérdést, hogy az épület mennyire sérült, hanem hogy annak helyreállítása nem lesz-e útjában az új szabályozási tervnek.

A kormánybiztosság feladata volt ugyanakkor, hogy a kezdet nehézségeivel küzdő közületi és magánépítési tevékenységet megsegítse. Egyes középületek megjavítása rendkívül sürgős volt, mert az épületekben felbecsülhetetlen értékeket veszélyeztetett a tetők hiánya és a koratavaszi esőzések. Így a kormánybiztosság anyagi hitelt, munkaerőt biztosított a legfontosabb középületek helyreállítására és a javítási munkálatokat ellenőrizte. Ilyenek pl. a Nemzeti Színház, az Operaház, a Fővárosi Könyvtár, a múzeumépületek stb.

Több esetben, amikor az illetékes hivatalok még nem működtek, tervezőépítészeket jelölt ki a munkálatok elvégzése érdekében. A nyár folyamán előkészítette a magánházak tetőzetének helyrehozását. A tetőhelyreállítási kölcsön lebonyolítása folyamatban van és ezzel kapcsolatosan a lehetőséghez mérten gondoskodik a szükséges anyagok biztosításáról is.

A tetőhelyreállítás azt célozza, hogy a főváros lakossága télvíz idején hajlék nélkül ne maradjon. Ezzel párhuzamosan folynak a lakások helyreállításának előmunkálatai is.

A legszükségesebb és legsürgősebb ilyen természetű munkálatok mellett a kormánybiztosságnak gondoskodni kell arról, hogy ne csak a helyreállítási munkálatok, hanem az újjáépítési munkálatok is előkészítést nyerjenek.

Már a helyreállítási munkálatoknál is figyelembe kell venni az új, most készülő rendezési terv alapelgondolását. Még nagyobb mértékben szükség van erre az új építkezések elbírálása, illetőleg előkészítése terén. Az új építkezések megindulására már a legközelebbi évadban számítani kell és ezt a törekvést a kormánybiztosság működésének is elő kell mozdítania.

Ehhez képest a műszaki osztály munkájának legfontosabb része a városrendezési terv revíziója.

A sokoldalú feladat országos lebonyolítása megfelelő műszaki szerv felállítását tette szükségessé. A Fővárosi Közmunkák Tanácsa műszaki osztálya nem

erre volt méretezve. Át kellett szervezni és megfelelő módon kibővíteni. Ma a kormánybiztosság műszaki osztálya alkalmas arra, hogy a nagy feladatot fokozatosan lebonyolítsa. Ez a műszaki szerv, mai méreteinél és szervezeténél fogva, felülmúl minden eddigi műszaki egységet és tagozatánál fogva az összes reá háruló feladatok ellátására alkalmas.

Áll: legelsősorban egy városrendezési osztályból, amely hivatott arra, hogy az általános városrendezési terveket az ország összes nagyvárosaiban elkészítse, illetőleg felülbírálja és egymással egyeztesse. Ez az osztály tervezési és rendezési osztályra tagozódik.

A tervezési osztály készíti el a rendezési terveket, és intézi az országos házhelyjuttatással kapcsolatos összes bonyolult és rendkívül fontos ügyeket.

A rendezési osztály az építési, telekosztási és helyreállítási ügyeket bírálja el városrendezési szempontból, azonkívül foglalkozik a városképi és műemlékvédelmi ügyekkel.

A községrendezési és építési osztály az 1937:VI. tc. alá nem tartozó összes községek rendezési ügyeit intézi, tehát tulajdonképpen a falurendezés céljait szolgálja. Ellátja az összes hatósági építkezéseket, azonkívül típusterveket készít a falu számára.

A nagybudapesti építésügyi osztály a fővárosra és a főváros környékére vonatkozó összes építési, helyreállítási, telekosztási kérelmeket bírálja el, foglalkozik a kisajátításokkal, teleknyilvántartásokkal és a közterülethasználati kérdésekkel.

A vidéki építésügyi osztály gyakorolja a műszaki felügyeleti jogkörünket és látja el a körzeti kirendeltségekkel kapcsolatos kérdéseket.

A lakáspolitikai osztály a lakástermelést irányítja mind a helyreállítások kapcsán, mind az új építkezések esetében. Ez utóbbival kapcsolatban típusterveket készít és le fogja bonyolítani az összes, már előkészület alatt lévő lakásépítési akciókat.

A középítési osztály az állami magasépítkezések lebonyolításával és közcélú építkezések felülbírálatával foglalkozik.

Végül a közmű- és gépészeti osztály országos viszonylatban foglalkozik a vízművekkel, csatornázással, elektromos világítással, út- és egyéb közművi kérdésekkel.

Ez a műszaki szervezet központosan irányítja az ország építési ügyeit, és a nagy általános koncepciónak megfelelően tereli át a helyreállítás munkáját az új építkezések munkájába.

A legközelebbi teendő a lakások helyreállítása. A tél folyamán megfelelő munkaalkalmat fog jelenteni az építőiparosság számára a magánkezdeményezésre meginduló lakáshelyreállítás munkája, amit a kormánybiztosság kölcsönök és a rendelkezésre álló építőanyagok megfelelő irányításával fog előmozdítani. Gondoskodni kell azonban arról is, hogy a télen esetleg ennek ellenére bekövetkező munkanélküliséget levezesse. A romházak lebontása, az anyagok kitermelése, megfelelő helyre való deponálása, ugyancsak munkaalkalmat jelent. Ezt a kormánybiztosság műszaki szervezetének elő kell készíteni és le kell bonyolítani. Ezenkívül azonban gondoskodni kell még megfelelő műhelymunkáról is, ami egyrészt a munkanélküliséget vezeti le, másrészt az épületszerkezetek gyártása révén a jövő évi építőipari termelést mozdítja elő.

A Kormánybiztosság feladata, hogy az összes állami építkezéseket lebonyolítsa, és a közcélú építkezéseket irányítsa. Amennyiben tehát a rendelkezésre álló műszaki szerv révén a tervbe vett építkezéseknél előre biztosítja a típusszerkezetek alkalmazását, akkor egyúttal lehetővé teszi, hogy egyes építőipari cégek a tél folyamán berendezkedjenek típusszerkezetek gyártására.

Az ily módon eszközölt megrendelések, a típusok gyártása, olcsóbbá teszi az új építkezést. Ugyanakkor számításba kell venni, hogy a még helyre nem állított házak, épületek, lakások a téli időjárás viszontagságainak kitéve, tavasszal még nehezebben lesznek helyreállíthatók. Fokozatosan mindig kevesebb a helyreállítható épületek és lakások száma, tehát a helyreállításuk mind kevésbé gazdaságos, ha egyúttal a kormánybiztosság működése az új építkezéseket olcsóbbá és egyszerűbbé teszi.

Nemzetgazdaságilag nagy előnyt jelent, ha az ország minél előbb tér át a helyreállításokból az új építkezésekre.

A típustervek készítése tehát egyik legfontosabb feladata a kormánybiztos működésének. A készülő városrendezési kerettervben ki tudja jelölni azokat a helyeket, ahol az új építkezéseket meg lehet indítani. Gondoskodik a romházakból nyerhető anyag kitermeléséről és új típusszerkezetek gyártásáról.

A munkaerők gazdaságos beosztásával lényegesen megrövidíti azt a természetes folyamatot, ami a helyreállítások megszűnését és az új építkezések megindulását jelenti.

Ha ezt eléri és az új építkezések az új városrendezési tervnek megfelelő helyen, korszerű elgondolások alapján megindulnak, akkor tökéletesen teljesítette a reábízott feladatot.

Jegyzőkönyv — Budapest Főváros Levéltára, XIX. 2. a. 2. Újjáépítési Tanács jegyzőkönyvei.

(Az előterjesztést tevő *Kaffka Péter* az Országos Építésügyi Kormánybiztosság Műszaki főosztályának vezetője volt.)

1945. október 5.

AZ ÉPÜLETHELYREÁLLÍTÁSOK PÉNZÜGYI FEDEZETE IRÁNTI KÉRELMEK FELTÉTELEIRŐL ÉS A HITELEK RENDELTETÉSSZERŰ FELHASZNÁLÁSÁRÓL SZÓLÓ RENDELET MINISZTERTANÁCSI ELŐTERJESZTÉSE

A közületeknek a hadiesemények következtében megsérült épületei helyreállítását célzó munkálatok pénzügyi fedezetével kapcsolatos hitelkérelmek elbírálása tőke-, anyag- és munkaerő-gazdálkodási szempontok érvényesítésével történik. Ennek szerve — az augusztus hó 23-i gazdasági miniszteri értekezlet határozata szerint — az újonnan szervezendő gazdasági államtitkári hitelvéleményező értekezlet lesz. Annak érdekében, hogy a véleményezés helyes adatokból indulhasson ki, a hitelkérelmek eljárásának egységesítése szükséges. A közületek ilyen jellegű hitelkérelmeinek elbírálásával kapcsolatban tudni kell, hogy a rendelkezésre bocsátott hitel milyen részletekben kerül felhasználásra, az építkezések mennyi és milyen anyagot igényelnek, továbbá, hogy mennyi és milyen munkaerő szükséges a munkálatok elvégzéséhez. Ezeknek az adatoknak a megszerzése érdekében szabályozni kívánom a közületek építkezési tevékenységéhez szükséges pénzügyi fedezet iránti kérelmek módját és feltételeit.

A folyósított hitelek felhasználásának egyes esetekben történt ellenőrzése során megállapítottam, hogy az építkező felek a hiteleket nem mindig az előírásoknak megfelelően használják fel. Ezért az ily hitelek rendeltetésszerű felhasználásának intézményes ellenőrzése vált szükségessé.

A gazdasági miniszteri értekezlet már idézett — augusztus hó 23-án tartott — ülésén foglalkozott ezekkel a kérdésekkel, és úgy döntött, hogy az épülethelyreállítási célokra szolgáló közületi hitelek felhasználásának ellenőrző szerve az országos építésügyi kormánybiztos legyen.

Ezeknek az elveknek és szempontoknak a figyelembevételével készítettem el a csatolt kormányrendelet tervezetét, amelynek

1. §-a az építkezésekhez szükséges pénzügyi fedezet iránti kérelmek módjának és feltételeinek szabályozására tartalmaz felhatalmazást;

a 2. § az ily hitelek rendeltetésszerű felhasználásának ellenőrzésére az építésügyi kormánybiztost jelöli ki;

a 3. § értelmében a rendelet végrehajtásáról az újjáépítési miniszter gondoskodik.

Fogalmazvány — UMKL, UM 36.950/1945.

(Az előterjesztést a Minisztertanács elfogadta. Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 9050/1945. sz. rendelete, illetve az Újjáépítési Minisztérium 50.400/1945. sz. végrehajtási utasítása intézkedik az előterjesztésben foglaltak teljesítéséről.)

1945. október 17.

A KÖZLEKEDÉS ÚJJÁÉPÍTÉSÉVEL KAPCSOLATBAN BUDAPEST HELYI FORGALMÁNAK TÁRGYÁBAN TARTOTT ÉRTEKEZLET JEGYZŐKÖNYVE

Dr. *Visegrády* elnök[1] az ülést megnyitja, és ismerteti az ülés tárgyát. A főváros helyi forgalmának kérdését fejtegeti; miként lehetne az egyes pályaudvarokra érkező küldeményeket átrakással és átrakás nélkül a főváros belterületein lévő rendeltetési helyekre a BSZKRT felhasználásával továbbítani. Azonkívül: hogyan lehetne a MATEOSZ apró raksúlyú teherkocsijait, melyek most nagyrészben nincsenek kihasználva, a főváros helyi forgalmának lebonyolításába bekapcsolni.

Kocsis Miklós BSZKRT-igazgató felsorolja azokat a vonalakat, amelyek vágányösszeköttetésben vannak az egyes vasúti pályaudvarokkal és jelzi, hogy a forgalmat tényleg szét kell választani az átrakással és átrakás nélküli szállításra. Jelzi továbbá, hogy a HÉV-vonalon be lehet hozni a küldeményeket:

Budafokról, Albertfalváról	Horthy-körtérre,[2]
Kispestről	Nagyvárad térre,
Angyalföldről	Róbert Károly krt.-ra,
Soroksárról	Közvágóhídig,
Kelenföldről	Verpeléti útra,[3]
Déli-vasútról	Széll Kálmán térre,[4]
Esztergomi vonalról	Császárfürdőig.

Az *elnök* felhívja a BSZKRT igazgatóságát, hogy lépjen a MÁV-val érintkezésbe, és közösen állapítsák meg, hogy ezeken a pályákon a szállítás hogyan és miként történjék.

Elnök előadja, hogy a hidak hasznavehetősége a téli időszakban korlátolt lesz, és ezért gondoskodni kellene a budai részek élelmiszerekkel való ellátásáról. Az a terv merült fel, hogy a Vérmező közelében lévő csarnokot használják fel erre a célra.

A Dunán innen a csarnok forgalmának lebonyolítása akkor volna rendezhető, hogyha az összes élelmiszer-küldeményeket, amelyek a csarnokokban vagy a nyílt piacokon kerülnek eladásra, a központi vásárcsarnokba irányítanák,

onnan pedig a beszállítást részben a HÉV, részben pedig az apróbb teherkocsik végeznék. A burgonyapiacot a Duna-parti teherpályaudvarra kellene behozni, és ott árusítani.

Kocsis, BSZKRT-ig.: A MÁV-nak múlt évben volt egy terve kidolgozva arról, hogy hol lehetne a kocsikat nappal is tárolni és kirakni. Ezt most fel lehetne használni.

Elnök több felszólalás összegezéséből megállapítja: általános a kívánság, hogy a MÁV-kocsik lehetőség szerint ne használják a villamosvágányokat, és a villamosvágányokra kiállított vasúti kocsikat forgalommentes időben, tehát az éjjeli órákban kell kirakni, és azokat még a forgalom megindulása előtt vissza kell adni az egyes pályaudvaroknak.

Berzsenyi MÁV-főintéző előadja, hogy Budára vonatkozólag már tárgyaltak a burgonyaközponttal. A burgonyát vagonokban lehetne a csarnokokba vinni.

Kocsis, BSZKRT-igazgató megállapítja, hogy a szállítás átrakás nélkül csak a következő helyeken lehetséges:

Budafok	— Horthy-körtér,
Kelenföld	— Vitézek tere,
Esztergomi v.	— Császár-fürdő,
Déli-vasút	— Széll Kálmán tér,
Kisrókus u.	— Angyalföld — Lehel tér,
Déli-vasút	— Császár-fürdő,
Kispest	— Nagyvárad tér.

Azt, hogy ezeken a vonalakon milyen mennyiségű kocsit lehetne kezelni, a MÁV bírálja el. Pesten a Duna-parton bejöhetnek a küldemények egészen a Boráros térig.

Ónódy János dr. főjegyző véleménye szerint a BSZKRT-nak vannak olyan kocsijai, amelyek személyszállításra többé nem hozhatók rendbe, de futóképesek s így kevés munkával teherszállításra alkalmassá tehetők. Ezekkel a kocsikkal lehetne az átrakásra szoruló árukat a város különböző helyére villamosvontatással továbbítani, minthogy a gőzzel való vontatást a lehetőségig kerülni kell.

Az értekezlet foglalkozik azzal a kérdéssel, hogy bizonyos központi helyekre rendeltessenek az élelmiszerek már a feladásnál.

Berzsenyi MÁV-főintéző: a feladásnál az árukat csak akkor lehet bizonyos helyekre irányítani, ha a feladó egyetlen szerv, pl. a községi élelmiszerüzem volna.

Elnök: a piacra kerülő burgonyaküldeményeket a Duna-parti teherpályaudvarra kellene irányítani, a tárolás céljaira érkező burgonyát pedig a tároláshoz legközelebb eső kirakóhelyhez.

Náray, KKM min. oszt. tanácsos: sajnos előre nem lehet tudni, hogy a beérkező burgonya mire alkalmas, mert a szállítási idő hosszú, és sokszor a tárolásra szánt burgonya megromlik.

Kocsis BSZKRT-ig. vázolja a téli időszak előrelátható nehézségeit, mert a BSZKRT hókotró gépei elpusztultak.

Elnök: a téli időszak beálltával a hóeltakarítást közmunkával kellene elvégezni, mire vonatkozólag az újjáépítési minisztérium legközelebb rendeletet fog kiadni.

Elnök: felszólítja *Pieri Cézár* igazgatót, nyilatkozzék a budai központi vásárcsarnok ügyében.

Pieri Cézár MÁV-igazgató: felvettek egy tervet, amely szerint a Buda részére rendelt küldemények a Déli-vasútra érkezzenek, és a Vörös Béka vendéglő mellett fekvő csarnokba volnának irányíthatók a BSZKRT vágányzatának igénybevételével.

Náray min. oszt. tanácsos: a vásárcsarnok teljesen romokban van, azonkívül szűk, és a nagy nívókülönbség miatt vonalat közvetlenül felvezetni nem lehet. A Vörös Béka melletti csarnok vágányzata szintén olyan szűk, hogy oda szekerekkel nem lehet beállni. Így módosult a terv, hogy a csarnok helyett a Vérmezőn kellene a központi telep kérdését megoldani. A sínkivezetés azonban egy régebbi számítás szerint 20 000 000 pengőbe kerülne, és így inkább a teherautószállítást ajánlották. A csarnok olyan rossz állapotban van, hogy nem érdemes és nem is lehet helyreállítani. Azonfelül még békében sem volt elég forgalma a csarnoknak. Sokkal jobb megoldás volna az átszállításra a Ganz-gyárnál lévő Kisrókus utcai vágányt felhasználni.

Berzsenyi MÁV-főintéző: a Széll Kálmán tér volna a legalkalmasabb hely, mert kétfelől oda lehet állni.

Kocsis igazgató szerint is a Széll Kálmán tér felé vezető vágányon történhetik legjobban a kiszolgálás. A közélelmezés keressen olyan helyet, ahol a burgonyát tárolni tudja.

Ónódy főjegyző: a postapalota óvóhelye volna alkalmas nagyobb mennyiségű burgonya tárolására, és a Széll Kálmán téri nyilvános óvóhely szintén felhasználható lenne erre a célra.

Elnök megállapítja, hogy az értekezlet egyhangú állásfoglalása szerint a Vörös Béka melletti csarnok felhasználásának gondolatát az értekezlet elvetette, és a Széll Kálmán tér irányában lévő megoldást javasolja.

Elnök: tárgyalni kell a főváros helyi forgalmába a gépkocsik bekapcsolásáról is. A MATEOSZ-nak nagy számban vannak apróbb 0,5—1 tonnáig terjedő kis raksúlyú teherkocsijai, amelyek egy része felhasználatlanul áll nap nap után, holott ezeket a kocsikat úgy az élelmiszerellátás, mint a főváros egyéb apróbb szállításai részére a lófogatok helyett igen jól fel lehetne használni. A csarnokokhoz ki lehetne állítani a kocsikat, melyek rendelkezésre állanának úgy a kereskedőknek, mint a fővárosnak. Azt, hogy mennyi kocsira tart igényt a főváros, és hogyan és miképpen használja ezeket fel, a MATEOSZ és a főváros közösen tárgyalják meg. Az árakat vagy bérleti alapon, vagy pedig órabér alapján lehetne megállapítani.

Czimbal József (MATEOSZ): a feltett kérdésekre megjegyzi, hogy az 1 tonnás kocsi bére óránként jelenleg 2640,— P., ennél az árnál a Kereskedelem- és Közlekedésügyi Minisztérium által kiutalt benzinárak vétettek alapul, mert ha szabadon kell a benzint vásárolni, akkor lényegesen magasabb a költség.

Ónódy főjegyző: a fővárosnak igen nagy szüksége volna ilyen teherkocsikra üzemei részére. Békében is igénybe vettek ilyen kocsikat, most pedig, amikor egyáltalán nem áll kocsi rendelkezésre, nagy szükség volna ezekre a kocsikra. Bár nincs megbízva, hogy a főváros nevében ígéretet tegyen, de biztos benne, hogy a gáz-, víz-, elektromos művek és az élelmiszerüzem szívesen vesz igénybe ilyen kocsikat. Bejelenti: hozzájárul ahhoz, hogy ezek a kocsik közterületre kiálljanak, és így a közönség azokat használhassa, azonban szükséges, hogy a szállítási feltételeket, díjakat a közönség által hozzáférhető helyen kifüggesszék, hogy a szállíttatók a szállítás feltételeivel és díjaival tisztában legyenek.

A lófogatú járműveket is meg kellene rendszabályozni, mert olyan horribilis árköveteléseik vannak, amiket kielégíteni nem lehet. Nemcsak az élelmiszerellátás, hanem az újjáépítés szempontjából is nagy fontossága van ennek a kérdésnek, mert az építési anyagok árát rendkívül megdrágítja a magas fuvar.

Elnök dr. Ónódy főjegyző felszólalására megjegyzi, hogy ebben a kérdésben rövidesen értekezletre fogja egybehívni az érdekelteket.A MATEOSZ-kiskocsik ügyében felhívja a MATEOSZ képviselőjét: lépjen érintkezésbe a fővárossal és a fővárosi üzemekkel. Tudomásul veszi, hogy a főváros megadja a közterületen való kiállásra az engedélyt. Felhívja egyúttal a MATEOSZ képviselőjét arra is, hogy a fővárosi üzemekkel vegye fel mielőbb az összeköttetést.

Czimbal József a feltett kérdésekre előadja, hogy jelenleg mintegy 30—40 db kiskocsi áll naponta kihasználatlanul. Számuk állandóan szaporodik. Onódy főjegyző kérdésére előadja, hogy ezek a kiskocsik nemcsak a helyi forgalomban, hanem a környéken esetleg helyközi forgalomban is foglalkoztathatók.

Elnök — több tárgy nem lévén — az ülést bezárja.

Dr. Visegrády József s. k.
elnök

Jegyzőkönyv — UMKL UM 39.188/1945.

Jelen voltak:

Dr. Rudán Pál és Nárai István a Kereskedelem- és Közlekedésügyi Minisztérium részéről,
Baitner Ottó az Iparügyi Minisztérium részéről,
Ónódy János a Főváros részéről,
Pieri Cézár, Berzsenyi Gyula a MÁV részéről,
Kocsis Miklós és Viszolszky Béla a BSZKRT részéről,

Dr. Bilek Gyula, Czimbal József, Rózsai László a MATEOSZ részéről (Magyar Teherautó Fuvarozók Országos Szövetsége),
Vári Szabó Tibor az Újjáépítési Minisztérium építési csoportjától,
Visegrády József az UM képviseletében.

1 *Visegrády József* akkor az Újjáépítési Minisztérium közlekedési főcsoportjának vezetője volt.
2 Ma: Móricz Zsigmond körtér,
3 Ma: Karinthy Frigyes út.
4 Ma: Moszkva tér.

38

1945. október 20.

BUDAPEST POLGÁRMESTERÉNEK KÜLDÖTT FELSZÓLÍTÁS, HOGY AZ ÚJJÁÉPÍTÉSI KÖZMUNKAVÁLTSÁGBÓL BEFOLYÓ ÖSSZEGEKET KÖZVETLENÜL AZ ÚJJÁÉPÍTÉSI MINISZTÉRIUMNAK FIZESSE BE

Felhívom Polgármester Urat, utasítsa a székesfőváros összes kerületi adószámviteli osztályait, hogy az újjáépítési közmunkaváltság címén befolyó összeget — a székesfővárosi pénzügyigazgatósághoz való megküldésének mellőzésével — 1945. okt. 20. napjától az „Újjáépítési Minisztérium 189.500 sz. újjáépítési közmunkaváltság alap" elnevezésű postatakarékpénztári csekkszámlára közvetlen fizessék be.

Bátonyi sk.

Kiadta: *Antall*

Fogalmazvány – UMKL, UM 38.817/1945. sz.

(A 4000/1945., ill. 9000/1945. ME sz. rendeletek alapján befizetett közmunkaváltság összegét a 120.700/1945. PM sz. rendeletben meghatározott befizetési móddal az érdekeltek csak késedelmesen kapták meg. Az említett rendelet ugyanis rendkívül bonyolult pénzügyi előírásokkal, hosszú szolgálati úttal nehezítette meg, hogy az összegek idejében rendeltetési helyükre jussanak.)

39

1945. október 25.

SZTOJKA JÓZSEF ÚJJÁÉPÍTÉSI MINISZTÉRIUMI TANÁCSOSNAK AZ ÚJJÁÉPÍTÉSI FELADATOK MEGOLDÁSÁVAL KAPCSOLATOS ELLENŐRZÉSRŐL TARTOTT ELŐADÁSÁBÓL

Az újjáépítés fontos feladata:
az irányítás és a kiadott irányítás helyes végrehajtásának ellenőrzése. A kormánybiztos technikai (tervek), jogi (rendeletek) és közigazgatási (konkrét intézkedések) segítségével irányítja az újjáépítést. Az irányításra azért van szükség, hogy az újjáépítésre vonatkozó különféle ellentétes érdekeket a köz és a magánosok szempontjából kielégítő módon lehessen összeegyeztetni. Miután ellentétes érdekekről van szó, amelyek egymással ütköznek, azért van szükség objektív, pártatlan ellenőrzésre. Az ellenőrzés fontos annak megállapítására, vajon az anyaggazdálkodás, a munkaerő és a városrendezési szempontok által keletkezett követelményeket a különféle ütköző érdekek nem sértik-e.

Az irányítás a technikai vonalon a tervek felülvizsgálatára irányul; például, hogy megfelel-e a kívánt célnak, szerkezetileg megfelel-e a jelenlegi anyaghelyzetnek (ne építsünk be fát ott, ahol nem lehet vagy nem kell), jogi vonalon a közérdeket tartja szem előtt és az ellenőrzés ebbe az irányba halad, végül közigazgatási vonalon a rendeletekben előírt feltételek betartását és alkalmazását vizsgálja.

Az ellenőrzés helyszíni bejárással történik, amelyet tanácsos és ajánlatos nemcsak délelőtt, hanem az egész kora hajnali órákra és a délutáni órákra is kiterjeszteni, mert például a tapasztalat mutatja, hogy hajnali 5 órakor, amikor még alig pirkad, nagy anyagvándorlás folyik a romházakból. Az ellenőrzés voltaképpen a kerületi mérnök feladata volna, miután azonban ezt a hatalmas feladatot ő egyedül nem győzi, segédszervre van szükség, amely ebben a munkájában segít. Ezt a segédszervet nyújtja a MÉMOSZ, valamint az Építőmesterek Ipartestülete, amelyek az ellenőrző munkába kívánnak bekapcsolódni. Ezek a szervek tehát karöltve dolgoznak a kerületi mérnökkel. Az ellenőrzés kiterjed:

— építési engedély van-e?
— az építkezés az engedélynek megfelel-e?
— nincs-e anyagrejtegetés?
— nincs-e munkaerő-vándorlás, valóban folyik-e a munka, milyen a munkafegyelem?
— van-e felelős hozzáértő munkavezető, építőmester?
— műszaki, szerkezeti szempontból megfelelő-e a munka?
— a munkabérek, anyagárak megfelelnek-e az előírásnak?

— kontármunka előfordul-e?
— a rendeletet és az előírásokat betartják-e?

Szabálytalanság esetén sokszor kétely merül fel arra nézve, hogy: mi a teendő? Felhívja a jelenlévő ellenőrök figyelmét arra, hogy mindennemű szabálytalanság, minden esetben azonnal jelentendő a kerületi mérnöki hivatalban. Ha munkaerőről van szó, akkor a MÉMOSZ-nak is, ha vállalkozóról van szó, akkor az ipartestületeknek is, továbbá azonnal bejelentendő minden eset a kormánybiztosnak is, mindjárt hozzátéve, hogy milyen intézkedés történt. Olyan esetekben, amelyek rendeletileg szabályozva nincsenek, rendelkezést kell kérni.

Fontos, hogy az ellenőrzők helyesen járjanak el, túlkapásoktól, visszaélésektől őrizkedjenek, mert az ellenőrzés hatósági bizalmi munka. Fontos, hogy az ellenőr tisztában legyen az érvényben lévő rendeletek intencióival is. Például van egy rendelet, amely kimondja, hogy csak tető- és lakáshelyreállítási munkálatokat szabad végezni. Ha tehát az ellenőr a körútján látja, hogy egy helyen kőfaragómester márványportált készít, úgy nem helyes, hogy ezt leállítja, mert annak erkölcsi elbírálása, vajon ildomos-e a mai viszonyok között márványportált készíteni, nem az ellenőrre tartozik, viszont a kőfaragó munkást, miután az máshoz úgysem ért, nem vonja el sürgősebb, hasznosabb munkától, és a márvány nem az újjáépítéshez elengedhetetlenül fontos primer építőanyag.

Legfontosabb tárgya az ellenőrzésnek a romházak bontása; az, hogy a bontást ki végzi, van-e engedélye? Az ellenőr felszólíthatja, hogy mutassa be az engedélyt. Ellenőrizni kell, hogy hová viszi az anyagot? — esetleg az útján is fel lehet tartóztatni bontási anyagot szállító kocsit. Az ellenőrzésnek ki kell terjednie arra is, hogy nem történik-e lopás, vagy helytelen anyagfelhasználás (ha például a fát felvágják tüzelőnek, ahelyett, hogy építkezésre használnák fel), az árakra, hogy nem történik-e anyagrejtegetés stb., stb.

Az ellenőrzés azért fontos, mert csak így lehet a rendcsinálásban eredményt elérni, így lehet a munkafegyelmet újra helyreállítani, hogy ne dolgozzon egy olyan munkán 10 munkás, amelyet 5 emberrel is el lehet végezni, csak így lehet a helyes anyaggazdálkodást, a munkaerő takarékos használatát és a helyes áralakítást előmozdítani, ezek nélkül pedig céltudatos, tervszerű munka nincs.

Előadó leszögezi, hogy talpraállni csak a saját erőnkből fogunk tudni. Külföldi hatalom is csak akkor fog minket értékelni, ha mi megembereljük magunkat. Az újjáépítés során többet kell mindenkinek dolgoznia és több eredményt felmutatnia, mint máskülönben. Legyünk tisztában avval, hogy csak a termelőmunka jelent értéket és iparkodnunk kell, hogy minden embert erről meggyőzzünk, a jóindulatút felvilágosítással, a rendetlent büntetéssel, nyomással.

Jegyzőkönyv — Budapest Főváros Levéltára, Fővárosi Közmunkák Tanácsa XIX. 1. a. Vegyes jegyzőkönyvek.

(A jegyzőkönyv idézett részletében a 9050/1945. ME. sz. és az 50.400/1945. UM sz. rendeletek végrehajtásának az ellenőrzéséről van szó. A többször említett MÉMOSZ: a Magyar Építőmunkások Országos Szövetsége.)

40

1945. október 29.

AZ ÉPÍTÉSÜGYI KORMÁNYBIZTOSSÁG AZ ÚJJÁÉPÍTÉSI MINISZTERNÉL SÜRGETI A HATÓSÁGI HELYREÁLLÍTÁSI MUNKÁLATOKHOZ SZÜKSÉGES HITELKERET MIELŐBBI RENDELKEZÉSRE BOCSÁTÁSÁT

Magyar Újjáépítési Miniszter Úr!

A tetőfedési akció megindítása előtt folytatott tárgyalások alkalmával az Országos Építésügyi Kormánybiztosság nyomatékosan felhívta illetékesek figyelmét arra, hogy a kivitelezés során számolni kell a tömegesen végrehajtandó hatósági helyreállítási munkálatokkal. A munkák zavartalan lebonyolítása érdekében a Kormánybiztosság ez alkalommal megfelelő hitelkeret illetve pénzügyi fedezet biztosítását kérte. A munkák megindításához az egyes fővárosi kerületek előlegképpen 2—2 millió pengő készpénzt kaptak a tetőhelyreállítási és az életveszélyt elhárító munkálatok költségének fedezésére, majd — az előleg kimerülése után — a folytatólagosan teljesített munkálatok költségeinek fedezetére további hitelkeretet biztosítottam, jelentve azt Miniszter Úrnak, és kérve 8269/1945. sz. alatt a további hitelek kiutalását. A kért hitelek kiutalása eleinte zavartalanul megtörtént, mikor azonban a hatósági munkálatok teljes mértékben kezdtek kibontakozni, a kiutalások akadozni kezdtek, majd teljesen megszűntek.

A munkálatok megindítása (augusztus eleje) óta eltelt idő alatt az anyagárak és a munkabérek rohamos emelkedése következtében a kiviteli költségek sok esetben az eredeti kalkulációt többszörösen meghaladták, aminek következtében természetesen a hiteligények is erősen növekedtek.

A hatósági úton történő helyreállítások során ezideig — az előbb említett 2 millió pengő előleg betudásával — összesen 38 millió pengő került ténylegesen kifizetésre. (Megjegyzendő azonban, hogy ennél az összegnél lényegesen magasabb értékben kerültek kivitelre munkálatok, amit az időközi visszafizetések tettek lehetővé.) A teljesített munkákon kívül jelenleg folyamatban van további 110 millió pengő értékű munka, amelynek kifizetése még csaknem teljes egészében esedékes. Ezenkívül további, eredetileg 100 millió pengő értékkel kalkulált hatósági helyreállítási munka van megrendelés alatt, illetve annak egyrésze már szintén folyamatban van. Ez az összeg a legutóbbi napokban történt ár- és béremelés következtében kb. 2—3-szorosára növekedett. A felsorolt összegek együttesen mintegy 250 millió értékű hatósági tetőhelyreállítási munkát reprezentálnak, illetve mai költségek szerint már mintegy 450—500 millió P értéket.

A Kormánybiztosság a hatósági helyreállítások ellenértékét mind ez ideig zavartalanul fizette a munkáltatóknak az Újjáépítési Minisztériumtól kért és kapott hitelkeretből, illetve — bízva annak további zavartalan folyósításában — a saját pénzkészletéből. Ugyanekkor azonban kérte a Kormánybiztosság a további hitelek átutalását, teljesítve az Újjáépítési Minisztérium feltételeit és kívánságait, amely abból állott, hogy közölte a különböző munkák helyére és költségeire vonatkozó részletes adatokat, a kölcsön telekkönyvi bekebelezésének lehetővé tétele céljából.

Mindannak ellenére, hogy a Kormánybiztosság idejében kérte a kifizetésekhez szükséges pénzösszegek átutalását, és ennek folyósítására határozott ígéretet kapott, a kért hitelek folyósítása már hosszabb ideje késlekedik. A naponta elhangzott ígéretek birtokában a Kormánybiztosság a munkálatokat folytatta. Az elmúlt héten azonban bekövetkezett az a kényelmetlen helyzet, hogy a vállalkozók kereseteit a Kormánybiztosság nem tudta kifizetni, ami a munkamenetben zavarokat okozott. Miután az eddig történtekből feltételezhető az eset megismétlődése, nyomatékosan fel kell hívnom Miniszter Úr figyelmét arra a kényes helyzetre, ami a magyarázat nélkül teljesítetlenül maradt ígéretek következtében keletkezett, s ami a szépen haladó munkák fennakadását jelenti a legalkalmatlanabb időben. A helyzet azonnali tisztázást követel, akár olyan értelemben, hogy a kért hitelek haladéktalanul rendelkezésre álljanak, akár olyan értelemben, hogy a munkálatok azonnal leállítandók. Az azonnali döntés hiányában netán keletkező beláthatatlan következményű zavarok miatt kénytelen vagyok a felelősséget a Kormánybiztosságról elhárítani.

Olvashatatlan aláírás

Fogalmazvány — Budapest Főváros Levéltára, Az országos építésügyi kormánybiztos iratai XIX. 1. b. 1. 10/526/19 1945. sz.

(A tetőhelyreállítási hiteleket az 5120/1945. ME sz. rendeletben felállított Budapesti Épületjavítási Alapból kellett volna fedezni. Az alapot a rendelet értelmében a háztulajdonosok és a bérlők által befizetett összegek tartották fenn. Ugyanennek a rendeletnek a felhatalmazása alapján az újjáépítési miniszter Vidéki Épületjavítási Alapot is létesített, mely azokat a vidéki városokat segíti, melyekben a tömeges háborús károk miatt a tetőjavítási munkálatok intézményes megindítása szükségessé vált.)

41

1945. október 31.

AZ ORSZÁGOS ÉPÍTÉSÜGYI KORMÁNYBIZTOS INTÉZKEDÉSE A VIDÉKI KIRENDELTSÉGEKEN A 4010/1945. OÉK SZ. RENDELET VÉGREHAJTÁSÁVAL KAPCSOLATOS TEENDŐKRŐL

A 4010/1945. OÉK sz. rendelet (MK 1945. szept. 28-i 138. számában) végrehajtásával kapcsolatban alábbiakra hívom fel a kirendeltségi körzetek vezetőit.

A R. 5. §-ának (4) bekezdése alapján a kirendeltségnek megküldött jelentések a városokban kerület és utca szerint részletezve, egyébként községenként gyűjtendők össze. Célszerűnek és kívánatosnak tartom, hogy a városokban, továbbá az 1937: VI. t. c. hatálya alá vont községekben az engedélyezett javítási munkákat a kirendeltség térképén is tüntesse fel.

Bár a R. 6. §-a nem mondja ki, az építési engedély iránti kérelem is három példányban terjesztendő elő, a harmadik példányt ugyanúgy kell kezelni, mint a bejelentés alá tartozó munkák harmadik példányát.

Indokolt javaslatot kérek pontos területi határok feltüntetésével arra, hogy mely város, illetőleg község mely területére vonatkozólag éljek a R. 6. §-ában foglalt ama jogommal, hogy a tervezett helyreállítás előzetes elbírálása végett a kérelmeknek a kirendeltséghez történő felterjesztését elrendeljem.

Fontos lehet ez a műemlék jellegű városrészekben, az átépítésre (szanálásra) érett, vagy a beépítésre szánt területből kizárandó városrészeknél, egyéb főútvonalak mentén, vagy ott, ahol bármely okból a jelenlegitől eltérő beépítést javasol a kirendeltség előíratni, vagy általában tartani kell attól, hogy az elsőfokú építésügyi hatóság a 10. § (1) bekezdésének *a), b), c)* vagy *e)* pontjában foglaltakra nem lenne kellő tekintettel

A R. 10. §-ának (3) bekezdésében foglalt ama jogával, hogy a legszükségesebb állagvédelmi intézkedések megtételéhez ugyene szakasz (1) bekezdésében foglalt esetekben is hozzájárulhat, csak a városrendezés igényeinek gondos mérlegelésével éljen.

A R. 13. §-ának (2) és (3) bekezdése értelmében a romházzá nyilvánítás kérdésében egyrészt végérvényesen döntök, másrészt oly házakat is jogom van romházzá nyilvánítani, melyeket az elsőfokú építésügyi hatóság nem talált olyannak.

Szükséges tehát, hogy a kirendeltségek vezetői a városokban bármely városrendezési szempontból — véleményük szerint — romházzá nyilvánítandó épületeket helyszíni kiszállás alapján már eleve jelöljék ki, és indokolt javaslatukat oly időben tegyék meg, hogy a (2) bekezdés szerint benyújtható felülvizsgálati kérelem tárgyában már annak birtokában dönthessek.

Ugyanígy a (3) bekezdés értelmében hozzám felterjesztett nyilvántartás alapján oly időben tegyen indokolt javaslatot, hogy a további romházak kijelölése tárgyában a R. 13. §-a (3) bekezdésében az előírt harminc napos határidőn belül dönthessek.

Budapest, 1945 évi október hó 31-én.

A kiadmány hiteléül:
olvashatatlan aláírás
min. shiv. igazgató

Fischer József s. k.
kormánybiztos

Másolat — Budapest Főváros Levéltára. Az országos építésügyi kormánybiztos iratai. XIX. 2. a. 2.

(A 4010/1945. OÉK. sz. rendelet a háborús események következtében megrongálódott épületek helyreállításával, illetőleg romépületté nyilvánításával, lebontásával és anyaguk zár alá vételével kapcsolatban állapít meg szabályokat.)

42/a

1945. november 3.

ÉPÍTÉSI ANYAGOK SZÁLLÍTÁSÁNAK SZABÁLYOZÁSÁRA KÉSZÜLT ELŐTERJESZTÉS

A KKM a MÁV Igazgatóságánál 5 naponként értekezletet tart a rendelkezésre álló kocsipark szétosztása tárgyában. A f. évi október 26-án tartott értekezleten *Bebrics Lajos* miniszteri osztályfőnök bejelentette, hogy a vasúti kocsik feletti rendelkezés f. évi november 1-től a MÁV kezébe kerül, a SZEB és az orosz katonai parancsnokságok igényeiket ezentúl csak a MÁV-on keresztül fogják érvényesíteni. Elmarad a Kosov tábornoktól engedélyezett vasúti kocsiknak HX számmal való jelzése is. A MÁV rendelkezés alá kerül az 5 napos programon kívüli kocsik kiállítása, valamint a fordajáratoknak mozgatása is. A Tárcaközi Bizottság elnöke javasolta, hogy a kocsik állítását fokozatosan szabadítsuk fel, a Tárcaközi Értekezletek pedig csupán az egyes cikkeknek anyaggazdálkodási szempontból való fontossági sorrendjét állapítsák meg, amelyet az állomásfőnökök minden esetben tartoznának tekintetbe venni. A közellátási nehézségekre és a fűtőanyaghiányra való tekintettel javasolta, hogy az 5 naponkénti programba való beállításból máris hagyjuk ki a szenet, és miként már eddig is,

a fővárosba és ipari centrumokba irányított gabona—burgonya—káposzta, valamint zöldségszállítmányokat és a cukorgyárakba irányított cukorrépát. Ugyanígy kell eljárni a tűzifával, borral, musttal, boroshordóval és gyümölccsel.

Az ugyanebben a tárgyban október 30-án tartott Tárcaközi Értekezlet hatá-rozata szerint november 1-től kezdve fokozatosan felszabadítják az összes anyagok szállítását, így a mésznek, cementnek és tetőcserépnek a szállítását is. Ez a gyakorlatban annyit jelent, hogy a MÁV-állomásfőnökök, ha van üres kocsijuk, akkor is fel fogják venni szállításra az árut, ha a szállítók az illetékes tárcától kiállított zöld színű kocsihasználati engedélyt nem mutatják fel.

Az Iparügyi Minisztérium képviselője továbbra is fenntartandónak tartotta a zöld vasútikocsi-engedélyek rendszerét, mert ellenkező esetben olyan építési anyagok szállítói juthatnak vagonhoz, akik számára az anyag szállítása nem közérdek.

A KKM képviselőjének véleménye szerint sem a KKM közlekedési osztályának, sem a MÁV-nak nem érdeke a vasúti szállítások korlátozása, és nem hivatása a szállítók kiválogatása. Ez határozottan anyaggazdálkodási feladat, és ha valamely tárca egyes áruknak a szállítását feltételhez akarja kötni, kérje a Minisztertanács hozzájárulását az illető anyag szállításának szállítási engedélyhez kötésére.

Az anyaggazdálkodás és az újjáépítés szempontjai nem egyeznek a MÁV üzletviteli szempontjaival, ezért fontosnak tartanánk ennek a kérdésnek alapos megvizsgálását. *Darnay László* főmérnök az Iparügyi Minisztérium iparpolitikai osztályának képviselője felkérte minisztériumunk kereskedelmi csoportjának képviselőjét, eszközölje ki minisztériumunkban ilyen értelmű értekezlet összehívását, amelyen — mint a kérdés alapos ismerője — az előadói tisztet ő hajlandó vállalni.

Tekintettel arra, hogy a vagonkiutaló értekezleteken minisztériumunk részéről a közlekedési csoport kiküldöttje mellett az összes többi szakcsoportok képviseletében a kereskedelmi csoport kiküldöttje vesz részt, s olyan esetekben, amidőn a Tárcaközi Értekezleten felvetődő problémák több csoportot érintenek, csoportközi értekezleteket szoktunk összehívni a csoportok tájékoztatása s minisztériumunk egységes álláspontjának kialakítása céljából, hasonló megoldást tartanánk legalkalmasabbnak arra is, hogy az Iparügyi Minisztérium által felvetett kérdést megbeszéljük. Erre az értekezletre természetesen meghívnánk elsősorban az Iparügyi Minisztérium előbb említett javaslattevő képviselőjét, valamint Anyaggazdálkodási Osztályát, az Építésügyi Kormánybiztosságot és az UM építési, anyaggazdálkodási, közlekedési és gazdaságpolitikai csoportokat.

Mindezekről az érdekelt csoportok államtitkárait a kiadás utáni rovaton értesítjük, az értekezletre való meghívásokat pedig rövid úton eszközöljük.

Dr. Bende
L.: *Gács Lajos*

Belső ügyviteli irat — UMKL, UM 39.748/45. sz.

(A rendelkezés megtárgyalására, ill. kiadására nem került sor. Az ügyiraton XII. 19-i dátummal, *dr. Urbányi* aláírással a következő megjegyzés található: „Időközben a közellátási miniszter az iparügyi miniszterrel egyetértésben zárolta az építési anyagokat és így a szállításoknak engedélyhez kötése és az engedélyezés szabályozása nem volt szükséges."

Valójában az építési anyagokat az Iparügyi Miniszter zárolta 1945. december 22-én a 12.400/1945. ME sz. rendelet alapján, a 100.500/1945. IpM sz. rendeletében, amely a Magyar Közlöny 1945. évi 208. számában jelent meg. A 12.400/1945. ME sz. rendelet ugyanis felhatalmazza az iparügyi minisztert, hogy „a kötött gazdálkodás végrehajtására szükséges szervezetet felállíthatja és a szükséghez képest egységesítheti; az ezzel kapcsolatos költségek fedezése végett az áru- és anyagkészleteket anyaggazdálkodási járulékkal terhelheti meg".)

42/b

1945. november 16.

AZ ÉPÍTŐANYAGOK SZÁLLÍTÁSÁNAK SZABÁLYOZÁSA TÁRGYÁBAN ÖSSZEHÍVOTT ÉRTEKEZLET JEGYZŐKÖNYVE

Rósás: Üdvözli a megjelenteket. Az értekezlet egybehívásával egyidejűleg a kereskedelmi csoport megküldötte mindenkinek a megbeszélés tárgyául kitűzött értekezlet anyagát, így ez mindenki előtt ismeretes. A vasúti kocsik és mozdonyok november 1-től kezdődőleg az orosz rendelkezés alól a MÁV közvetlen rendelkezése alá kerültek. Ez a körülmény életre hív több olyan kérdést, amelyet nemcsak szállítási, hanem anyaggazdálkodási és nyilvántartási szempontból is meg kell oldanunk. Felkéri *Darnay* főmérnököt, az Iparügyi Minisztérium iparpolitikai osztályának képviselőjét a tárgy részletes ismertetésére.

Darnay László: Az elnök által ismertetett körülmény szükségessé tette, hogy ez az értekezlet összeüljön annak ellenére, hogy rövidesen az építési évad végére érünk. Az építési anyagok termeléséről szólva megemlíti, hogy a legtöbb építési anyag — tégla, cserép, cement, mész — termelése fedezte a szükségletet, inkább szállítási problémák voltak. Hiába volt kiutalás, hiába volt kellő mennyiségű anyag, ha nem lehetett a helyszínre szállítani. Az ország építkezése szempontjából két csoportra oszlott az ellátás: budapestire és vidéki ellátásra. A vidéki szükséglet kisebb volt, majdnem teljesen el lehetett látni, nagyobb volt a pesti építkezés, erre vonatkozólag a következőkben számol be.

Téglagyártás: a termelés fedezte a szükségletet.

Cserépgyártás: működött a Drasche, a Bohn, a Bp-szentlőrinci, a tatai, a nagybátonyi gyárak, igyekeztek Budapest szükségletét ellátni termelésükkel, de nem tudtak 100%-os teljesítményt nyújtani. A vidéki gyárak termelése, amelyek

szállításokat teljesítettek, többé-kevésbé kielégítették a helyi és részben a budapesti szükségletet.

A cserépszállításra kért kocsik engedélyénél azt a rendszert vezették be, hogy csak annak adtak kocsihasználati engedélyt, aki egyrészt igazolta, hogy az OÉKB kiutalta az anyagot, másrészt a gyár vállalta a megrendelés teljesítését.

Portlandcement-gyártás: a szükséglet fedezését a MÁK felsőgallai gyára vállalta. Napi termelése 30 vagon volt, ezen kívül tekintélyes raktárkészlettel is rendelkezett. Teljes mértékben ki tudta volna elégíteni a szükségletet, azonban itt is szállítási nehézségek voltak. A Salgó lábatlani gyárának napi termelése 20—25 vagont tett ki. A folyamatos szállítást megakadályozta az a körülmény, hogy az orosz igény teljes mértékben igénybe vette a gyár termelését, úgy, hogy a Salgó 2 hónapra kikapcsolódott Budapest ellátásából. Az egercsehi és a bélapátfalvai gyáraknak közlekedési nehézségei voltak, október 1-én nyíltak meg, inkább a raktárkészletből szállítanak, komoly gyártás nem folyik. Selyp meg sem indult, anyaggyűjtéssel foglalkozik. A MÁK beremendi portlandcement-üzeme Dél-dunántúl szükségletét elégítette ki. Pest ellátása szempontjából nem jött tekintetbe.

Égetett mész: Felsőgallának napi 6 vagon termelése volt. A Salgó lábatlani és dorogi gyára hozzájárultak a mészszükséglet kielégítéséhez. Mészégetők még Szany, Szentgál (ez utóbbi leállt szénhiány miatt). Apróbb mészégetők a helyi szükségletet elégítették ki.

Ezek után a szállítási problémák megvitatására kíván áttérni.

Tudvalevő dolog, hogy a vasúti kocsik igénybevétele engedélyhez kötött, azaz orosz hozzájárulástól függött. Ez a helyzet fennállt november 1-ig, amikor a hivatalos átadás megtörtént. Lényegében változás nem történt, azelőtt a MÁV kérte a kocsikat az oroszoktól, most az oroszok fordulnak igényeikkel — amelyeket feltétlenül ki kell elégíteni — a MÁV-hoz. 5 naponként az egész magyar gazdasági élet rendelkezésére általában 3000 kocsi állt, néha felemelték 5000-re. 5 nap alatt a kocsik egyszer mozgattattak meg. Kivételt képeztek a gyorsan romló élelmiszerek. Általában 1000 vagont foglalt le a szén. Elképzelhető nehézség, ha tekintetbe vesszük, hogy békeidőben 40 000 volt a vasútikocsikeret, jelenleg 3000-en felül csak a jóvátételi szállításokra vehető igénybe a gördülőanyag. Kitér ezután az egyes építési anyagok szállítási lehetőségeire. Csak azok a vagonok futhattak, amelyek HX számot kaptak, ez volt érvényes az építőanyagokra is. A helyzet elég kedvező volt: Almásfüzitő, Bp.—Császárfürdő vonalon bármely mészégető üzem, ha kért vagont, megkapta. Budapest—Császárfürdőig leszállíthatta az anyagokat, amelyek teljesen kiestek az OÉKB ellenőrzése alól. Ide juthatott a cement Budapestre; az Iparügyi Minisztériumnak nem volt feladata a felhasználás ellenőrzése. Az anyag ha nem is mindig a közérdekből legfontosabb helyre, de végeredményben eljutott a fővárosba. Csupán rendőri segédlettel lehetett volna szabályozni.

A jövőben az Építésügyi Kormánybiztos fogja meg a szállítást, csak az

kapjon vagont, aki bejelenti kérelmét. Szeptember—október hónapokban a mész- és cementszállítás majdnem teljesen leállott, mert az oroszok saját szállításra minden zárt vagont igénybe vettek. Hiába volt az Iparügyi Minisztériumnak az az intézkedése, hogy e célra 5 naponként 15—25 fedett vagont utalt ki, abból a MÁV csak hetenként alig pár vagont tudott kiállítani. Ezeket a vagonokat pedig a MÁK elsősorban azokra a szállításokra vette igénybe, amelyek fejében munkásai számára az Alföldről élelmiszert kaphatott. Újabb megoldás volt az, hogy a meszet és portlandcementet 40 kocsiból álló zárt vonatokban szállították Budapest Józsefvárosi és Déli pályaudvarokra és a címzettnek a továbbszállításról magának kellett gondoskodnia.

Égetett mész: Kimondták, hogy az égetett mész romlandó anyag, olyan elbírálás alá esik, mint a gyorsan romló mezőgazdasági termékek. Aki meszet kíván szállítani, az állomásokon megkaphatja a vagont, oda szállíthatja, ahová akarja. A kocsielosztó értekezleten felszólalt az előadó, hogy utasítsák az állomásfőnököket, hogy meszet továbbra is csak az szállíthat, aki megkapta az Iparügyi Minisztérium zöld szállítási igazolványát, de a mész nincs benne a háromezres keretben. Amíg az újjáépítési miniszter és az építésügyi kormánybiztos letárgyalják a szállítás kérdéseit, meszet csak az szállíthat, akinek igazolványa van. A mésztermelés elég; aki kíván, ám szállítson. A fő kérdés: hogy teljesen megkötni vagy felszabadítani kívánjuk-e a szállítást? Hasonló eset már eddig is volt a tűzifával, bárki külön zöld színű kocsiengedély nélkül kaphat vagont, azonban szükséges a Faelosztó Iroda által kiállított szállítási engedély.

A *cserépnél* nehézségek vannak, azok közé az építési anyagok közé tartozik, amelyek nem fedezik a szükségletet. Itt fenn kell tartani a zárolást.

A szénellátás Magyarországon kritikus, mert a termelés kevesbedik. Minimális szénkészlettel rendelkezünk. A bányászati közigazgatási osztály megállapította a legjelentékenyebben termelő tégla- és cserépgyárak szénszükségletét, és azok alapján végzett kiutalást, így ezek 1—2 hónapra biztosítva vannak.

Ezeket kívánta előadni. Véleménye szerint az újjáépítési miniszter és az építésügyi kormánybiztos hivatottak arra, hogy megállapítsák: melyek azok az építési és ipari vállalatok, amelyeket elsősorban kell ellátni a fent említett építőanyagokkal.

Rényi Béla: Az előadottakból megállapítható, mennyire komoly a helyzet. Jelenleg kb. 3000 vagon áll szemben a régi 48 000 szállítási lehetőséggel. Hogy ez mily tragikus, bizonyítja az, hogy még a múlt esztendőben is, amikor az építőanyagok szállítása már nagy probléma volt, még mindig 800—1200 vagon között mozgott hetenként az Anyaghivatal cementkiutalása. Az építőanyagkeresletben lényeges eltolódás állt be. Sajnos újjáépítésről a folyó esztendőben még nem volt szó, csak helyreállítási, javítási munkák folytak, a házak állagmegóvása, üveg és tető rendbehozatala. Ennek következtében az anyagszükségletben is eltolódás állott be, pl. a régi heti 1000 vagon cementtel szemben az idén a teljes cementforgalom kb. 2000 vagont tett ki. A vagonhiány kívánja,

hogy az építőanyag részére kiutalandó vagonok ellenőrzés mellett történjenek. Egyetlen vagon se menjen centrális irányítás nélkül, hogy azt a programot, amelyet az építésügyi kormánybiztos kidolgozott, legalább a lehetőség határán belül valamiképpen meg is tudja valósítani. Amikor itt konkrétan elhangzott, hogy a mész számára igénybe vett vasúti kocsik nem terhelik az építőipar kontingensét, akkor annak centrális irányítás alá kell kerülni, a zöld utalványhoz ragaszkodni kell.

Ismételten szóvá tették már, hogy az Építésügyi Kormánybiztosság helyet kell hogy kapjon a Tárcaközi Bizottságban, és hozzászólása figyelembe vétessék. Az Iparügyi Minisztérium képviselője a legnagyobb buzgalommal intézi a dolgot, azonban 30—40 iparág ügyeivel foglalkozik. Az Építésügyi Kormánybiztosság anyaggazdálkodási osztályához futnak a termelési jelentések, ott szövik a terveket az újjáépítésre, úgy hogy ha valahol, itt megvan a kellő áttekintés. Az építőipar tevékenységének a helyzetét tisztán látni nem lehet, de mégis viszonylag a legjobban itt tekinthető át a helyzet, hogy melyik anyag hová és merre menjen. A forgalomnak, az Építésügyi Kormánybiztosság (ÉKB) tevékenysége révén két momentuma van: a kiutalás és a szállítás.

A kiutalásnál az ÉKB szempontjai érvényesüljenek.

A vagonkiutalásokat úgy irányítsák, hogy elsősorban a Kormánybiztosság által legfontosabbnak vélt helyekre kerüljön az anyag.

A forgalom terén meglehetős nehézségek vannak. A zárolás, és az anyagforgalom megkötése ugyanis labilis alapokon nyugszik. Az Építésügyi Kormánybiztosság annak idején (március 7-én) bejelentési kötelezettséget írt elő az építési anyagokra. Hatásköre azonban akkor csak Budapestre és környékére terjedt ki, a megszűnt Anyaggazdálkodási Hivatal hatáskörébe lépett, azonban jogszabály nem biztosítja számára az anyag zárolási jogát. A régi rendelet hatálya ugyan nem szűnt meg, új rendelkezés pedig nincs, amely kimondaná, hogy az Anyaggazdálkodási Hivatal jogát jelenleg az ÉKB gyakorolja. Ez az oka annak, hogy több oldalról vita tárgyává tették a kiutalási tevékenységét, és helyi hatóságok és szervek önkényesen intézkednek, az ÉKB rendelkezéseit nem veszik tekintetbe.

Dr. Urbányi János: Az ÉKB képviselője minden oldalról alaposan megvilágította ezt a kérdést. Legyen szabad azonban kiegészítésképpen néhány adatot hozzáfűzni. Az UM valamennyi csoportjának képviseletében szokott a közlekedési csoport képviselőjével együtt, aki a határozott közlekedési szempontokat érvényesíti, a Tárcaközi Bizottság ülésein megjelenni, és így teljesen közelről látja a dolgokat. Az előtte szólónak az a kívánsága, hogy az ÉKB képviselője is helyet kapjon a Tárcaközi Bizottságban, sokat veszített jelentőségéből azzal, hogy éppen a legfontosabb építési anyagok szállítása teljesen felszabadult, külön engedély nélkül szállíthatók, tehát nem kerülnek a Tárcaközi Bizottság 5 naponkénti ülései elé. Az építőipar érdekeit különben is az Ip. Min. képviselője, *Darnay László* főmérnök úr, mindig nagy szakértelemmel és odaadással védte és védi.

Az előtte szólónak másik kívánsága, a zöld kocsihasználati igazolvány fenntartása, sem teljesíthető. A KKM és a MÁV igazgatósága *Darnay* főmérnök úrnak ismételt ily irányú kívánságára kijelentette, hogy a MÁV üzem, amelynek nem hivatása, hogy az állam anyaggazdálkodási szolgálatát is ellássa és ezért felelősséget vállaljon. Ha a Tárcaközi Bizottság valamely árufajtára megállapítja a sürgősség fokát, a MÁV nem hivatott arra, hogy az árufajtán belül különbséget tegyen a címzett, illetve a feladó elbírálásában. Éppen ez tette szükségessé ennek az értekezletnek összehívását. A MÁV ugyanis kötelezhető arra, és vállalja is azt, hogy csakis szállítási engedéllyel feladott építési anyagokat szállít, azonban a szállítási igazolványok rendszeresítése csakis minisztertanácsi határozattal történhetik.

Dr. Rózsás Pál rámutat arra, hogy az az építőanyag-mennyiség, amelyet nem vasúton szállítanak, aránylag kis százalék, és így ezeknek tengelyen való szállítását véleménye szerint nem kell engedélyhez kötni. Nagyobb arányú szállításokat a vasút révén teljesen meg lehet fogni. Felhívja még a figyelmet arra, hogy remélhető a teherautó-forgalom fellendülése, és így erre a szállítási módra gondolnunk kell.

Dr. Göblyös Mihály: megállapítja, hogy az előadottak szerint van építési anyag, van szállítási eszköz is, ott azonban még sincs, ahol arra szükség volna. A MÁV a múltban kitűnően és lelkiismeretesen ellátta annak ellenőrzését is, hogy csak azok szállítsanak, akiknek arra jogosultságuk van. A megszűnt Anyaghivatalnak erre vonatkozólag kedvező tapasztalatai vannak. Véleménye szerint az építési anyagoknak szállítási igazolványhoz kötése teljesen megoldaná most is a kérdést, csupán azt kellene megállapítanunk, melyik hatóság végezze el az engedélyek kiadását, és ennek az egész kérdésnek az adminisztrálását. Kézenfekvő az lenne, hogy ha vállalja, az Építésügyi Kormánybiztosság legyen ez a szerv. Arra is tekintettel kell lenni, hogy csak az olyan határérték mellett szabályoztassék, ami feltétlen szükséges.

Rósás Pál: felteszi a kérdést, hogy az értekezlet szükségesnek tartja-e a kérdéses 4 építési anyagnak szállítási igazolványhoz kötését.

Az értekezlet egyhangúan megállapítja a szállítási igazolvány szükségét, azonban nagy nehézséget lát a szállításnál abban a körülményben, hogy csupán 3000 vasúti kocsi a szállítási lehetőség.

Darnay László főmérnök: válaszképpen közli, hogy a 3000 kocsi várhatólag növekedni fog, az orosz szállítások is csökkenni fognak. Részben az őszi terményszállítások is lebonyolódnak, és így nagyobb számú vagon vehető majd igénybe az építési anyagok szállítására.

Az Építésügyi Kormánybiztosság képviselője kijelenti, hogy a szállítási igazolványok kiadásának adminisztrációját készséggel vállalják. Nem célja az ÉKB-nak a gazdasági élet minden áron való megkötése, azonban terveiknek végrehajtása céljából feltétlenül szükség van ezen a téren irányításra.

Darnay László főmérnök: a szabályozásnál gondoljunk arra, hogy a jövőben

remélhetőleg a helyreállítási munkát a szó igazi értelmében vett újjáépítési munka fogja felváltani.

Dr. Urbányi János: az értekezlet határozataképpen felkéri az ÉKB képviselőjét, készítsenek a kérdéses tárgyban rendelettervezetet, és azt hozzák mielőbb értekezletünk elé, amelyet rövidesen megismételünk. A tervezetet azután az UM a Minisztertanács elé vinné, és így jogalapot teremtenénk a Kormánybiztosságnak az építési anyagok szállításának engedélyhez kötésére.

Megköszönve az értékes hozzászólásokat, az értekezletet berekeszti.

Látta: *Göblyös*
Rózsás

Jegyzőkönyv — UMKL UM 39.748/1945. sz.

Jelen voltak:
Lékai Andor — UM építési anyaggazdálkodási csoport
Göblyös Mihály — UM építési anyaggazdálkodási csop.
Farkasfalvy Sándor — UM gazdaságpolitikai csoport
Rényi Béla — OÉK
Darnay László — Iparügyi Minisztérium
Rósás Pál — UM építési csoport
Ládonyi János — UM ipari csoport
Dr. Urbányi János — UM kereskedelmi csoport
dr. Geszler Ödön — UM gazdaságpolitikai csoport

43

1945. november 30.

RÉSZLET NAGY FERENC ÚJJÁÉPÍTÉSI MINISZTERKÉNT A KÉPVISELŐHÁZBAN ELMONDOTT BÚCSÚBESZÉDÉBŐL

Az Újjáépítési Minisztérium feladatainak előterében az *építésügy újjászervezése* és a munkaerő-gazdálkodás szervezetének felállítása áll. Az építésügy újjászervezését a kormány biztosítani kívánja, mind a középítkezések, mind a magánépítkezés előfeltételei tekintetében. Így különösen arra lesz a kormány tekintettel, hogy az építkezéshez szükséges anyagok elosztásában olyan tervszerűség érvényesüljön, amely az árakra is szabályozó hatással van.

A háborús események súlyos veszteséget okoztak a munkaerő szempontjából elsősorban tekintetbe jövő korosztályokban. Ezért az ország *munkaerő-ellátásának* biztosításáról új szervezet létesítésével gondoskodik a kormány. E célból szervezés alatt áll az Országos Közmunkahivatal, valamint az Országos Munkaerőgazdálkodási Bizottság, amely az érdekelt munkaadók érdekképviseleteinek bevonásával biztosítja a munkaerő legracionálisabb felhasználását. A közeljövőben általános munkaerő-összeírás készül, és az ennek alapján létesítendő munkaerő-kataszter lehetővé teszi majd azt, hogy mindenkit a képességének legjobban megfelelő helyen állítsunk az újjáépítés, a jóvátétel szolgálatába. Azokat, akik a közös munkába nem hajlandók bekapcsolódni, akik az ország súlyos helyzetét kihasználva, közhasznúnak egyáltalán nem mondható tevékenységet folytatnak, ha kell, kényszereszközökkel is munkára fogjuk.

Az újjáépítés terén a kormány feladatai között első helyen kívánom megemlíteni a háborús események következtében *elpusztult* vagy megrongálódott munkáslakások és *falusi lakóházak helyreállításának kérdését.* E feladattal maguk a károsultak megbirkózni nem tudnak. A közösség erejére van tehát szükség, hogy újra felépítsük a rombadőlt falusi hajlékokat és a munkások elpusztult családi házait. Pénzügyi fedezetként e téren a közmunkaváltság bevételei állnak rendelkezésre. Természetes, hogy a kormány az építkezés lehetőségeit biztosítani akarja azok számára is, akik kellő tőkeerővel rendelkeznek. A megsegítés során az épületek helyreállítása mellett gondolnunk kell azokra a kisemberekre is, akiknek nincs ugyan házingatlanuk, de olyan háborús kárt szenvedtek, amely egzisztenciájukban veszélyezteti őket: az *iparosokra,* akiknek műhelyberendezésük ment tönkre, a munkásokra, akiknek szerszámaik semmisültek meg. A kormány azt tervezi, hogy ezeket a kárvallottakat lehetőleg természetbeni kárpótlásban részesítse.

Előkészítés alatt áll a *lakáshelyreállítások finanszírozásának kérdése is,* amely a jelenleg érvényben lévő lakáshelyreállítási rendeletet szervesen kiegészíti. A közelmúltban kiadott kormányrendelet a bérlő számára csak jogi lehetőséget biztosít a megrongálódott lakás kijavítására, de a kérdés pénzügyi részét nem oldotta meg. Ezt pótolni fogjuk.

Foglalkozik a kormány a *háztulajdont terhelő közterhek* viselésének kérdésével is. A kötött lakbérek mellett ugyanis a közüzemi díjak fedezésére a lakbérek nem elegendők, tehát sürgősen megoldást kellett találni, mert a díjak beszedése nélkül a közszolgáltatások nem tarthatók fenn. Az e kérdést szabályozó rendelet készen áll.

A kormány tovább folytatja a háborús *tetőkárok* helyreállítására irányuló kölcsönakciót annak teljes befejezéséig.

Ki kell térnem az *újjáépítési közmunka* kérdésére is, amely hivatva van egyrészt munkaerőt, másrészt pénzügyi fedezetet biztositani az újjáépítés számára. A természetben teljesített közmunkát a romok eltakarítására, a közlekedés helyreállítására, utak építésére és ha szükségessé válik, az árvíz elleni védekezés-

re fogjuk felhasználni. Akik nem természetben akarják leszolgálni a közmunkát, azoknak meg kell fizetniök a váltságot, mert senki sem vonhatja ki magát az újjáépítés kötelezettségei alól. A rendszeres igénybevétel lehetővé teszi a *közmunkaügy országos* megszervezését, valamint a váltságfizetés ellenőrzését. Az újjáépítési közmunkaváltság alapból olyan többmilliárdos bevételi forrásra teszünk szert, amelyből nemcsak az állami és törvényhatósági épületkárokat, hanem a szegény emberek, munkások, parasztok tönkretett otthonait is újjá tudjuk építeni.

Az újjáépítést kívánjuk szolgálni *a németek és a nyilasok által külföldre hurcolt nemzeti vagyon* hazahozatalával is. Gondoskodunk arról, hogy ez teljes mértékben lebonyolítható legyen, de addig is mindent elkövetünk a külföldön levő vagyon megőrzése érdekében.

Másolat — UMKL, UM 42.519/1945. sz.

44

1945. december 12.

BEADVÁNY A MINISZTERELNÖKHÖZ A KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATALNAK AZ ÚJJÁÉPÍTÉSI MINISZTER HATÁSKÖRÉBE UTALÁSÁRÓL

Miniszterelnök Úr képviselőházi beszédében szíves volt — mint kormányprogramot — hangsúlyozni annak szükségességét, hogy a gazdasági közigazgatás a demokratikus kor követelményeinek, valamint a gazdasági célszerűség igényeinek megfelelően átszerveztessék.

Meggyőződésem szerint eme célkitűzések megvalósítása érdekében szükségesnek látszik, hogy az 1929. évi XIX. tc. 4. §-a megfelelően módosíttassék, és annak megfelelően a Magyar Központi Statisztikai Hivatal feletti felügyelet gyakorlása a Miniszterelnök Úr hatásköréből az újjáépítési miniszter hatáskörébe utaltassék.

Ez az intézkedés azért látszik célszerűnek, mert a hatáskörömet megállapító 2660/1945. M. E. számú rendelet feladatommá tette egy országos újjáépítési tervnek a kidolgozását, továbbá az általános gazdasági és pénzügyi politika tervszerűségének biztosítását. E feladatok csupán bőséges statisztikai adatok birtokában hajthatók végre, amely statisztikai adatok csupán abban az esetben fognak intencióim és felfogásom szerint összegyűjtetni és feldolgoztatni, ha a Statisztikai Hivatal munkamenetére közvetlen befolyásom lehet. E befolyásolás

szükségessége, illetőleg ennek hiánya miatt jelentkező fogyatékosságok már eddig is több vonatkozásban hátráltatták tevékenységemet.

Meg kívánom jegyezni egyébként, hogy a központi statisztikai hivatalok a legtöbb országban egy szakminisztérium hatáskörébe utaltattak, oly országban pedig, amelyben tervgazdálkodásra kialakított szervezet áll fenn, mindenkor ezzel az intézménnyel vannak szoros kapcsolatba hozva. Ezt a szempontot kívánom érvényesíteni, amikor Miniszterelnök Úrhoz a fentebbi kérést intézem.

Fogadja Miniszterelnök Úr őszinte tiszteletemnek nyilvánítását.

Kiadta: *Antall*

Másolat — UMKL, UM 51.311/1945.

(A kiadványt *Antall József* miniszter személyesen vitte el a miniszterelnökhöz. December 12-én azonban már nyilvánvaló volt, hogy a tervgazdálkodásra kialakított szervezet az akkor már *Nagy Ferenc* elnökletével és *Vas Zoltán* főtitkársága alatt megalakulóban levő Gazdasági Főtanács lesz, amely a 12.090/1945. ME számú rendelet alapján alakult meg 1946 elején.)

45

1946. január 5.

A NEMZETI KORMÁNY 12.090/1945. ME SZÁMÚ RENDELETE A GAZDASÁGI FŐTANÁCSRÓL

A minisztérium az államhatalom gyakorlásának ideiglenes rendezéséről szóló 1945 : XI. tc. 15. §-ában foglalt felhatalmazás alapján a következőket rendeli:

I. *A Gazdasági Főtanács feladata*

1. §

A minisztérium a gazdasági élet szükségleteinek és rendes menetének biztosítására irányuló tevékenységét a jelen rendeletben megszabott keretek között a Gazdasági Főtanács útján gyakorolja.

II. *A Gazdasági Főtanács szervezete*

2. §

A Gazdasági Főtanács elnöke a miniszterelnök, tagjai az iparügyi, és a közlekedésügyi miniszter. A tanácskozásban való részvételre a Főtanács más minisztert is meghívhat és szakértőt is meghallgathat.

3. §

(1) A Gazdasági Főtanács mellett titkárság működik. A titkárság készíti elő a tárgyalásra kerülő ügyeket és látja el a szükséges ügykezelést.

(2) A titkárság vezetője a minisztertanács által kinevezett főtitkár, aki a titkárság személyzetén felül — az érdekelt miniszterrel egyetértve — a szükséghez képest, esetenként, a Miniszterelnökség és az egyes szakminisztériumok fogalmazói és kezelői személyzetének közreműködését is igénybeveheti.

(3) A Gazdasági Főtanács az ügyvitelére vonatkozó szabályokat maga állapítja meg. Dologi és személyi kiadásainak fedezéséről a Miniszterelnökség költségvetése keretében kell gondoskodni.

III. *A Gazdasági Főtanács működése*

4. §

(1) A Gazdasági Főtanács az 1. §-ban megjelölt feladatát:

a) gazdasági vonatkozású rendelkezések előkészítésével, illetőleg az előkészítésükben való közreműködéssel (5. §);

b) rendeletek kibocsátásával (6. §);

c) az általa kibocsátott rendeletek, valamint egyes más jogszabályok végrehajtása céljából szükséges közvetlen intézkedésekkel (7. §) tölti be.

(2) A hatóságok, hivatalok és a gazdasági érdekképviseleti szervek kötelesek a Gazdasági Főtanács megkeresésére mindazokat az adatokat és felvilágosításokat rendelkezésre bocsátani, amelyek a Gazdasági Főtanács hatáskörébe utalt ügyek intézéséhez szükségesek. Az ilyen célból szükséges adatok megszerzése végett a Gazdasági Főtanács rendelettel magánvállalatokra és magánszemélyekre kiterjedő adatszolgáltatási kötelezettséget állapíthat meg.

5. §

A Gazdasági Főtanács:

a) gazdasági vonatkozású kérdések szabályozása céljából előterjesztést tehet

a minisztertanácshoz, és az előterjesztésnek megfelelő törvényjavaslatot, rendelettervezetet vagy más intézkedést előkészítheti;

b) az egyes miniszterek által a minisztertanács elé terjeszteni kívánt indítványok és rendelettervezetek tekintetében a minisztertanács döntése előtt azok gazdasági vonatkozásaiban véleményét nyilváníthatja;

c) az egyes minisztereknél gazdasági vonatkozású rendeletek kibocsátását vagy más gazdasági vonatkozású intézkedések megtételét kezdeményezheti.

6. §

(1) A Gazdasági Főtanács azokban a gazdasági ügyekben bocsáthat ki rendeleteket, amelyeknek részletes szabályozását a minisztérium rendeletben, a szabályozás körének meghatározásával reá bízza. E rendeleteket a miniszterelnök, mint a Gazdasági Főtanács elnöke írja alá és hirdeti ki.

(2) A Gazdasági Főtanács az előbbi bekezdés alapján kiadott rendeletnek vagy a rendelet alapján tett hatósági intézkedéseknek megszegését vétséggé, vagy kihágássá nyilváníthatja, a vétség kísérletét büntetendőnek mondhatja ki és a szabadságvesztés-büntetést vétség esetében 5 évig terjedhető fogházban, kihágás esetében 6 hónapig terjedhető elzárásban állapíthatja meg. Egyebekben a vétség, illetőleg a kihágás büntetésének megállapítására nézve ugyanolyan rendelkezéseket tehet, mint amilyeneket a minisztérium rendelete.

(3) Amennyiben az (1) bekezdés alapján kiadásra kerülő rendelet közvetlenül érinti olyan szakminiszter ügykörét is, aki a Gazdasági Főtanácsnak nem tagja, a rendeletet csak az érdekelt szakminiszterrel egyetértve lehet kibocsátani.

7. §

A Gazdasági Főtanács a saját rendeleteinek végrehajtása tárgyában közvetlenül intézkedhetik és más olyan intézkedéseket is közvetlenül tehet meg, amelyeket a fennálló jogszabályok értelmében valamelyik tagja, vagy több tagja egymással egyetértve is megtehetne.

IV. *Vegyes és záró rendelkezések*

8. §

A Gazdasági Főtanácsnak a jelen rendelet hatálybalépése előtt kiadott rendeleteit és intézkedéseit a jelen rendelet 6., illetőleg 7. §-ai alapján kiadottaknak kell tekinteni.

9. §

Ez a rendelet kihirdetésének napján lép hatályba.

Tildy Zoltán s. k.
miniszterelnök

Magyar Közlöny 1946. január 9-i, 7. száma.

46

1946. január 5.

A NEMZETI KORMÁNY 230/1946. ME SZÁMÚ RENDELETE A GAZDASÁGI FŐTANÁCS RENDELETKIBOCSÁTÁSI JOGKÖRÉNEK MEGÁLLAPÍTÁSA TÁRGYÁBAN

A minisztérium az államhatalom gyakorlásának ideiglenes rendezéséről szóló 1945 : XI. tc. 15. §-ában foglalt felhatalmazás alapján a 12.090/1945. M.E. számú rendelet 6. §-a értelmében a Gazdasági Főtanács rendeletkibocsátási jogkörét az alábbiakban állapítja meg:

1. §

(1) A minisztérium az alább felsorolt gazdasági ügyek részletes szabályozását bízza a Gazdasági Főtanácsra:

I.

a) a bauxit, ásványolaj, ásványolaj termékek, karbid, valamint a földgáz termelésének fokozása, a kitermelt anyagok szállításának, feldolgozásának előmozdítása és megfelelő elosztásának biztosítása;
b) a szén és széntermékek termelésének fokozása, a kitermelt anyagok szállításának előmozdítása és megfelelő elosztásának biztosítása;
c) a villamos energia fejlesztésének fokozása, gazdaságos felhasználásának a termeléssel összhangba hozása;
d) a gazdasági feladatok ellátására hivatott állami és önkormányzati szervek, valamint magánszervezetek gazdasági működésének biztosítása, szükség esetében a szervek összevonása útján;

e) vas-, fém-, textil-, papír-, üveg-, bőr- és építőipari nyersanyagokkal való gazdálkodás.

II. *A pénzügyminiszterrel egyetértve:*

a) a kollektív (tarfiális) szerződések hatálya alá tartozó minden szellemi és testi munkavállalónak, úgyszintén a közszolgálati illetmények és nyugellátások rendezése tárgyában kiadott 9500/1945. M. E. számú rendelet hatálya alá eső személyek járandóságainak a gazdasági viszonyokhoz alakuló egységes aránya megváltoztatása, egyszeri rendkívüli járandóságok megállapítása;
b) az áruk kivitelének, behozatalának az ország gazdasági helyzetének alakítása;
c) a külföldi fizetési eszközök forgalma, esetleg beszolgáltatása.

III. *A földművelésügyi miniszterrel egyetértve:*

a) a rézgálic előállításának, behozatalának, forgalmazásának és a szőlősgazdaság körében való megfelelő felhasználásának biztosítása;
b) a mezőgazdasági termények termelésének és más termékek előállításának fokozása és forgalmának szabályozása.

IV. *A közellátási miniszterrel egyetértve:*

a főváros és más ipari központok lakosságának élelmi cikkekkel való megfelelő ellátása.

V. *Az újjáépítési miniszterrel egyetértve:*

a) a munkaerő-gazdálkodás irányítása és ellenőrzése;
b) a termelő üzemek működése között a megfelelő összhang biztosítása.

VI. *A kereskedelemügyi miniszterrel egyetértve:*

a) egyes közszükségleti cikkek forgalmának szabályozása;
b) a fényűzési cikkek forgalmának korlátozása, illetőleg a forgalomból kizárása.

(2) Ehhez képest a Gazdasági Főtanács az előbbi bekezdésben felsorolt kérdések tárgyában bocsáthat ki rendeletet.

(3) Amennyiben az (1) bekezdés alapján kiadásra kerülő rendelet az idézett bekezdés több pontja alá eső kérdést érinti, a rendeletet az (1) bekezdés megfelelő pontjaiban érdekeltként megjelölt miniszterekkel egyetértve kell kibocsátani. Az (1) bekezdésben érdekeltként meg nem nevezett miniszter meghallgatása

akkor szükséges, ha a szabályozni kívánt kérdés valamilyen vonatkozásban érinti ügykörét.

2. §

Ez a rendelet kihirdetésének napján lép hatályba.

Tildy Zoltán s. k.
miniszterelnök

Magyar Közlöny 1946. január 9-i, 7. száma

47

1946. január 5.

KECSŐ ISTVÁN BESZÁMOLÓJA AZ ÚJJÁÉPÍTÉSI MINISZTÉRIUM GAZDASÁGPOLITIKAI ÉS TERVGAZDÁLKODÁSI FŐCSOPORTJÁNAK MUNKÁJÁRÓL

A gazdaságpolitikai és tervgazdálkodási főcsoport az elmúlt fél esztendő folyamán a következő eredményeket érte el.

A minisztérium munkájának megindulásakor nyilvánvaló volt, hogy az újjáépítés terén egyik legelső feladat a lakásszükséglet biztosítása. Tekintettel a rendelkezésre álló csekély anyagkészletekre és munkaerőre első feladatként meg kellett elégednie azzal, hogy a házak állaga a pusztulástól megóvassék. A minisztérium még a nyár folyamán elkészítette az 5120/1945. M. E. számú rendeletet, valamint a 28260/1945. U. M. számú rendeleteket.[1] E rendeletek a Budapesti Épületjavítási Alapot és a Vidéki Épületjavítási Alapot létesítették. Ez az Alap a háztulajdonosoknak kölcsönöket adott avégből, hogy a házak tetőzetét és életveszéllyel fenyegető sérülésű szerkezeti részeit helyreállítsák. A rendeletek alapján megindult a konkrét munka, melynek eredményeképpen Budapesten közel 10 000 ház tetőzetét sikerült helyrehozni, de a vidéki városokban hasonló mértékben megtörtént a helyreállítás. Ennek a munkának az eredménye az, hogy Budapest 28 000 házából most már 9000 ház tetőzetének a helyreállítása van csak hátra. A munkálatok állandóan folyamatban vannak és a tél folyamán csak abban az időszakban szünetelnek, amikor az időjárás nem engedi meg, hogy a munkások a tetőkön dolgozzanak. A munkálatok üteme: a pénzszükséglettől nem függ, mert a minisztérium annyi pénzt ad erre a célra, amennyi anyag rendelkezésre áll. Sajnos azonban az anyagtermelés terén különösen a szénhiány következtében elég nehéz a helyzet. Nyugodtan megállapítható, hogy Budapesten egyetlen cserép sem maradt beépítetlen, és ami a gyárakból kikerül, az nyomban eljut a háztetőkre.

A jövőben a minisztérium az építőanyag-gazdálkodás erőteljesebb szervezésével is gondoskodni kíván arról, hogy tetőfedő és egyéb építkezési anyagok hiánya ne hátráltassa az újjáépítés ütemét.

A tetőfedési hitelakció során Budapest területén magánosok részére eddig 24,5 milliárd december 31-iki értékű pengőt bocsátott a minisztérium az újjáépítő közönség rendelkezésére.

Olyan esetekben, ahol a háztulajdonos nem tartózkodik Budapesten, vagy más okok akadályozták a munka megindítását, az Újjáépítési Minisztérium rendeletei lehetővé tették a hatósági helyreállítást, amelyet az országos építésügyi kormánybiztos bonyolított le. A hatósági helyreállítás keretében december 31-iki kp. 10 milliárd, december 31-iki értékű pengő került beépítésre. E munkálatok is a rendelkezésre álló anyagnak megfelelően folynak és hogy nem erőteljesebb üteműek, azt csak az anyaghiány akadályozza.

Gondoskodott a minisztérium arról, hogy templomok, kórházak, iskolák megfelelő segítséget kapjanak, az épületek további romlásának megakadályozására, vagyis tetőfedési célokra. Az e célra kiadott 28140/1945. U. M. számú rendelet[2] ez intézményeknek segélyeket szavazott meg. A megszavazott segélyek összege december 31-ig milliárd pengő volt, december 31-iki értékre átszámítva. Ezek a segélyek tették lehetővé, hogy igen sok kórházat, templomot és iskolát sikerült megmenteni.

Természetesen nem állt meg a minisztérium ennél a munkánál, hanem arra törekedett, hogy nemcsak az állagmegóvást biztosítsa, hanem a lakások helyreállítását is elősegítse. E célból dolgozta ki a 10300/1945. M. E. számú rendeletet,[3] amely lehetővé teszi, hogy tavasszal, amikor az építkezési kampány kezdődik, teljes erővel meginduljon a lakáshelyreállítási munka. A rendelet a háztulajdonos és a bérlő részére egyaránt lehetővé teszi a helyreállítást s gondoskodik arról, hogy azt akármelyik fél végzi is, megfelelő kedvezményben részesüljön. Elősegíti azonban a helyreállítást azzal, hogy harmadik személynek, vagyis vállalkozónak is biztosítja a lakáshelyreállítás lehetőségét. A rendeletnél gondot fordított a minisztérium a szociális felfogás érvényesítésére, amennyiben megakadályozta, hogy bármelyik fél visszaélhessen esetleg kedvezőtlen helyzetével. A rendelet végrehajtási utasítása a napokban jelenik meg és így megindulhat teljes erővel a lakáshelyreállítási munka, amelynek eredménye rövidesen érezhető lesz.

Sok panasz hangzott el különösen a budapesti közönség körében arra vonatkozóan, hogy a központi fűtőberendezések helyreállításáról gondoskodás történjék, ezt megteszi a 12300/1945. ME. számú rendelet,[4] amely a központi fűtőberendezések helyreállítása tárgyában intézkedik, ugyancsak lehetővé téve azt, hogy akár a háztulajdonos, akár a bérlők, akár harmadik személy helyreállítsák a fűtőberendezéseket. Ez a rendelet két igen érdekes gondolatot öltöztetett

jogi formába: egyik a bérlők kárközösségének az elve, a másik pedig a helyreállítási munkálatok elhatározásának demokratikus formája. Az első értelmében a ház épen maradt fűtőberendezésű lakásainak bérlői csak annyi fűtőtestet használhatnak, amennyit a rongált fűtőberendezésű lakásokon helyreállítanak közös erővel és hozzájárulással. A másik gondolat pedig, hogy a bérlők közös elhatározással és megfelelő szavazással állapítják meg helyreállítási szándékuk gyakorlati keresztülvitelét és a költségek viselésében ugyancsak ily módon járnak el. Ez a rendelet is a jövőben fogja hatását éreztetni.

Gondoskodni kíván a minisztérium arról, hogy az újjáépítési tevékenység legnélkülözhetetlenebb vivői: az építőipari munkások, minél nagyobb erővel végezhessék munkájukat. Serkentésük érdekében versenypályázatot hirdetett a minisztérium, amelynek eredményeképpen karácsonykor 52 első díjat (egy öltözet ruha és egy rend alsóruha), 140 második díjat (egy rend felsőruha), 154 harmadik díjat (egy rend alsóruha) osztott ki, a MÉMOSz közbejöttével. Megvizsgálta a minisztérium az építőipari munkásság általános helyzetét. Megtette, mégpedig sikerrel a szükséges kezdeményezést, munkaruhával való ellátásuk érdekében és ennek eredményeképpen rövidesen 10 000 munkaruha lesz szétosztva a közületi építkezéseken dolgozó építőipari munkások között. Gondot fordított az építőipari munkások élelmezési kérdésének megoldására, amelynek eredménye most fog jelentkezni. A téli munkanélküliség idejére szükséges munkáltatásról is gondoskodott, amennyiben lehetővé tette a belső munkák nagyobbszámú végzését, másrészt pedig a télidőt szándékozik a minisztérium felhasználni arra, hogy a romházak lebontását erőteljesebben serkentse.

A tetőfedési munka gyorsítása érdekében lehetővé teszi a minisztérium, hogy a bérlők is helyreállítsák a ház tetőzetét, de természetesen oly módon, hogy költségeik teljes mértékben megtérüljenek. Ugyanakkor a háztulajdonos felelősségét erélyesebb intézkedéssel húzza alá és szigorúbb büntetést helyez kilátásba ott, ahol visszaélés vagy hanyagság merül fel a háztulajdonos részéről.[5] Gondoskodni kíván a minisztérium a művelődési intézmények és a műemlék jellegű épületek helyreállításáról, amire a vonatkozó rendelettervezet készen van.[6] Ugyancsak gondoskodni kíván arról, hogy a romházak mielőbb eltűnjenek Budapestről és anyaguk az újjáépítést szolgálja. Erre vonatkozó intézkedések is rövidesen megtörténnek. Természetesen nem áll meg a minisztérium a helyreállításnál, hanem új lakásépítkezésekről is megfelelően gondoskodni kíván, erre vonatkozó tervek most készülnek a Minisztériumban és remélhető, hogy már a tavasz folyamán megindulhat a konkrét munka elsősorban Budapesten, melynek eredménye új házak, sőt lehetőleg háztömbök emelése lesz.

A minisztérium számos fontos, az újjáépítést jelentősen elősegítő rendeleten dolgozik, így elsőként kell említeni a lakáshelyreállítási tevékenység finanszírozását, amelyet részben a LÁB[7] bekapcsolásával a munkások és tisztviselők és fixfizetésesek részére, az egyéb kategóriák részére pedig más úton járva igyekszik megvalósítani. Az a szándéka a minisztériumnak, hogy a lakáshelyreállítást olyan ütemben serkentse, hogy a társbérleti intézmény minél előbb feleslegessé váljék és minden család a maga lakásában lakhasson.

Az anyagiakon túlmenően a kulturális újjáépítést is szolgálni kívánja a minisztérium, ennek érdekében 1 milliárd pengő hitelt bocsátott a könyvolvasó közönség rendelkezésére, hogy ebből kedvezőbb feltételek mellett vásárolhassanak magasszínvonalú könyveket. A könyveket a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr vezetése alatt álló bizottság választja ki, a hitelek viszont lehetővé teszik, hogy a fixfizetéses tisztviselők, valamint a munkások mai áron vásárolják meg a könyveket és ezt három hónap után valorizálatlanul fizethessék meg.

A tervgazdaság előkészítése érdekében is megtörténtek a szükséges intézkedések. Felmérjük az 1946. év során jelentkező ipari szükségleteket, valamint a rendelkezésre álló anyagok mennyiségét és ezeknek összevetésével a gazdálkodás tervszerűsítését fogjuk szolgálni. Remélhető, hogy az e téren végzett kezdeményező munkánk már idén is mutat némi eredményeket, de még hosszas vizsgálatra és tapasztalatra van szükség, hogy valóban tervgazdaságról beszélhessünk.

A tervgazdaság előkészítése természetesen nemcsak az anyag- és munkaerőgazdálkodásra, hanem a hitelgazdaságra is vonatkozik. Ezen a téren megtette a minisztérium a szükséges kezdeményezést úgy, hogy tervszerűsít, s talán ezzel az infláció megakadályozása szempontjából is nagyon fontos területen mutatja az első eredményeket. A hitelgazdaság tervszerűsítése úgy az építkezésekre, mint pedig a magánhitelek megszavazására kiterjed. A közületi építkezések elősegítése ugyanis nemcsak anyagon és munkaerőn, hanem pénzügyi fedezet megteremtésén múlik. Ez irányban megtéve a szükséges intézkedéseket a minisztérium mindenkor megvizsgálta a tényleges szükségletet, rangsorba foglalta közületek építkezési szándékát és a rangsor alapján — amely a rendelkezésre álló anyag, hitel- és munkaerőlehetőség figyelembevételével készült — bocsájtotta rendelkezésre a szükséges összegeket. Ugyanakkor gondoskodott arról, hogy a közületek építkezéseire rendelkezésre bocsájtott hitelek felhasználásának ellenőrzése megtörténjék. Ennek érdekében adta ki az 50400/1945. U. M. számú rendeletet,[8] amely a közületeknek előírja, hogy építkezéseik megkezdése előtt az anyag-, tőke és munkaerőszükségletről részletes kimutatásokat terjesszenek be, majd pedig a végzett munka után a hitelek felhasználásának ellenőrzésére vonatkozó intézkedéseket tartalmazza. Ez a rendelet tulajdonképpen a magyar építőipari tervgazdaság első lépése és január 1-ével lépett hatályba.

A hitelekkel kapcsolatban gondoskodott a minisztérium arról, hogy az indokolatlan hitelszükségletek nemcsak az építkezés, de más területen is kellőképpen visszaszoríttassanak. Ezért szorgalmazta a valorizálás mielőbbi meghonosítását és keresztülvitte, hogy hitelek már hosszú idő óta csak átértékelten kerülhetnek folyósításra. Ezzel a lépésével az infláció megállását kívánja ebben a vonatkozásban is szolgálni, s most, hogy a valorizálási rendeletek megjelentek, ez a cél hathatósabban lesz biztosítható. Valamennyi eléje kerülő hitelkérelmet a mi-

nisztérium alaposan megvizsgálja indokolás szempontjából és a feltételeket ennek megfelelően állapítja meg — vagy ami igen gyakran előfordul — utasítja vissza a hitelkérelmeket.

A hitelgazdaság tervszerűsítése érdekében, mint a fentiekből is kitűnik, a minisztérium rangsorba foglalja a jelentkező igényeket. Ezt a munkát a többi gazdasági tárcával egyetértésben és velük közös munkában végzi el. A tervgazdaság egyéb munkájánál is arra törekszik a minisztérium, hogy bevonja a külső erőket a munkába. Egy tervszerű munka előkészítésére pártközi gazdasági bizottság lett életrehíva, amely a tervgazdasági osztály munkáját támogatja.

Kecső sk.

Másolat — UMKL, UM 60.086/1946. sz.

(A jelentés egy január 7-én tartandó sajtóértekezlethez szolgáltat anyagot.)

[1] Megjelent: a Magyar Közlöny 1945. évi 83. számában (július 22-én).
[2] A rendelet, amely a Magyar Közlöny 1945. évi 102. számában, augusztus 14-én jelent meg, és a vármegyék, városok, községek, vallásfelekezetek, jótékonysági intézmények és alapítványok egyes újjáépítési munkáinak segélyezéséről szól.
[3] MK 1945. 167. sz. (november 4.)
[4] MK 1945. 208. sz. (december 23.)
[5] A 10.300/1945. UM sz. rendelet végrehajtási utasításaként kiadott 60.100/1946. UM sz. rendelet tartalmazza az itt ismertetett intézkedéseket. (MK 1946. 10. sz., január 10.)
[6] Ugyanott.
[7] Lakásépítési Állandó Bizottság.
[8] MK 159. sz.; október 24.

48

1946. január 8.

PÉCS VÁROS POLGÁRMESTERÉNEK JELENTÉSE AZ ÚJJÁÉPÍTÉSI KÖZMUNKAVÁLTSÁG BESZEDÉSÉNEK HELYZETÉRŐL

42.549/1945. U. M. számú rendeletére[1] a következőket jelentem.

A 4.000/1945. M. E. számú rendelet[2] végrehajtásáról kiadott 120.700/1945. VII. P. M. számú rendelet[3] 15. §-a alapján a pécsi pénzügyigazgatóság felhívta az újjáépítési közmunkaváltság fizetésére köteleseket, nyilatkozzanak, hogy közmunkakötelezettségüket tényleges munkateljesítéssel vagy közmunkaváltság fizetésével kívánják-e leróni. Erre a felhívásra 15 289-en jelentkeztek olyanok, akik közmunkaváltság-fizetéssel kívánják közmunkakötelezettségüket teljesíteni. Azok összeírása, akik fizetésre nem jelentkeztek, és akiknek így közmunkakötelezettségüket tényleges munkateljesítéssel kell leróniok, nem történhetett meg.

A 120.700/1945. P. M. számú rendelet 13. §-a intézkedik a kivetési eljárásról. Az 1945. évben sem az általános kereseti adó, sem a jövedelemadó kivetve nem lett, így a közmunkaváltság kivetése sem történhetett meg. Ennélfogva a befizetések a fizetésre kötelezettek részéről bevallott jövedelmek után a rendelet 12. §-ában megállapított kulcsok alkalmazásával történtek.

A főkönyvi és egyéb nyomtatványok szolgáltatása a pénzügyigazgatóság és a város közönsége között vitássá vált. Ebben az ügyben Újjáépítési Miniszter Úr 1945. évi december hó 16-án 159/1945. szám alatt intézkedett. Erre a rendeletre jelentésünket december hó 28-án 24.805/1945. II. szám alatt tettük meg.

Főkönyvi nyomtatványok hiányában a város adóhivatala a számfejtések megkönnyítésére egy használaton kívül helyezett nyomtatványon a főkönyv pótlására betűsoros nyilvántartást fektetett fel a beadott bevallások alapján. Ez a nyilvántartás a váltságköteles nevét, foglalkozását, lakását, az általa bevallott havi váltság összegét, s a lerovási adatokat foglalja magában. A beadott bevallások az igazolási adatokkal együtt nyilvántartási célokat is szolgálnak.

A 9.000/1945. M. E. számú rendelet 6. §-a úgy intézkedett, hogy a váltságkötelesek bejelentéseiket az újjáépítési miniszter által megállapított időben tartoznak megtenni. Erre Újjáépítési Miniszter Úrtól írásbeli rendelkezés még nem érkezett. *Dr. Cserzy István* miniszteri tanácsos úr november havi itt tartózkodása alkalmával szóbeli utasítást adott a váltságbevételek fokozására és elrendelte, hogy a váltságot a 9.000/1945. M. E. számú rendelet alapján szedje a város adóhivatala október hó 1-től kezdve. Ezen rendelkezés alapján a város adóhivatala felhívta a váltságköteleseket, hogy közmunkatartozásukat a 9.000/1945. ME. számú rendelet szerint fizessék. A fizetés alkalmával a felek által történő írásbeli bejelentések alapján a váltság-napszám mértékét az adóhivatal megállapította és a főkönyvet pótló jegyzékbe feljegyezte. A bejelentések az eredeti bevallásokhoz lettek csatolva. Ettől az időtől kezdve a mindenkori napszám mérték szerint fizették a váltságkötelesek tartozásukat.

Miután a város adóhivatalának a fizetésre nem jelentkezett váltságkötelesekről nyilvántartása nem volt, a közmunkanyilvántartó a váltságköteleseket munkára behívta. Ezek egy része igazolta, hogy váltságfizetési kötelezettségének eleget tett, a másik része pedig a fizetést vállalta. Ezeket az adóhivatal a nyilvántartásba pótlóan beírta, és tartozásukat július hó 1-ig visszamenőleg befizettette.

A 40.400/1945. U. M. számú rendelet[5] a háztulajdonosokat kötelezte december hó 1-től kezdve a váltság beszedésére. A város adóhivatala felhívta a háztulajdonosokat, hogy az előírt beszedési jegyzék nyomtatvány felhasználásával a lakóktól a váltságot szedjék be és fizessék be. A decemberi váltság beszedése ezen az alapon történt. *Tekintettel azonban arra, hogy a rendelet nem tartal-*

maz megtorló intézkedéseket a mulasztó háztulajdonosokkal szemben, ezeknek csak mintegy 50%-a teljesítette eddig a váltság beszedésére vonatkozó kötelességét.

A közmunkaváltság címén december hó 31-ig 53 900 099,86 P folyt be. Ezt az összeget az újjáépítési közmunkaváltság alap Budapest 189.500 számú csekkszámlára az alábbi részletezés szerint fizettük be:

szeptember hó 22-én		11 062 40 P
szeptember hó 29-én		59 500 10 P
október 5-én		195 977 20 P
október 12-én		262 109 22 P
október 20-án		98 555 76 P
október 27-én		27 960 38 P
november 3-án		10 466 00 P
		665 631 06 P
a pü. számvevősége útján		655 631 06 P
		90 P
november hó 10-én		34 375 P
		13 P
november hó 17-én		1 798 572 P
november hó 24-én		2 840 621 P
december hó 1-én		5 372 587 P
december hó 10-én		7 351 172 P
december hó 12-én		2 651 630 P
december hó 15-én		1 495 859 P
december hó 28-án		24 461 448 P
december hó 31-én		7 228 206 P
		53 234 470 P
		53 234 470,— P
késedelmi kamatban		103 P
közvetlen a 189.500 sz. csekkszámlán		53 234 470 P
késedelmi kamat	103	103,— P
összesen elszállítva		53 900 101 06 P

Miután kivetés nem történhetett, a napszám mértékben történő fizetési kötelezettség megállapítása is csak a váltságkötelezettek bejelentése alapján történik. Mindazokat, akik egyáltalában nem tettek eleget fizetési kötelezettségüknek, vagy bejelentést nem adtak, a város adóhivatala a közmunkanyilvántartónak kimutatta. Az előadottak szerint hátralék számszerűen nem állapítható meg.

Városunkban

— a váltságfizetésre kötelezettek száma 17 446
— a rendes munkahelyükön természetbeni munkára kötelezettek száma 14 816
— azoknak az üzemeknek száma, amelyekben a munkavállalók természetben róják le közmunkájukat 10

Tolnai József s. k.
polgármester

Tisztázat — UMKL, UM 571/1946. sz.

[1] Valójában nem rendeletről, hanem ügyiratról van szó.

[2] Az újjáépítési közmunka-kötelezettséget szabályozó rendeletről van szó. (MK 1945. 63. sz. június 28.)

[3] Az újjáépítési közmunkaváltság kivetését és beszedését pénzügyileg szabályozó PM-rendelet (MK 1945. 106. sz.; aug. 19.)

[4] A 4000/1945. ME sz. rendelet módosításáról szól (MK. 1945. okt. 6.; 145. sz.)

[5] A 40.400/1945. UM sz. rendelet (MK 1945. 186. sz.; nov. 27.) a közmunkaváltság beszedésének, könyvelésének és nyilvántartásának szabályozásáról intézkedik.

49

1945. január 24.

FELJEGYZÉS AZ ÚJ LAKÓHÁZ-ÉPÍTKEZÉSEK MEGINDÍTÁSÁNAK ÜGYÉBEN AZ ORSZÁGOS ÉPÍTÉSÜGYI KORMÁNYBIZTOSSÁGON TARTOTT ÉRTEKEZLETRŐL

Az Újjáépítési Minisztérium gazdaságpolitikai főcsoportjának kiküldötte, *dr. Geszler Ödön* min. titkár, az értekezleten való részvételre szóló megbízást az étekezlet kezdeti időpontjával egyidejűleg kapta, s így körülbelül 20 perccel a megnyitás után érkezett az ankétra.

Az értekezleten, amelyen *Fischer József* kormánybiztos elnökölt, a minisztériumok, az építész-szakkörök és hitelszervezetek részéről körülbelül 30 meghívott vett részt.

Dr. Geszler Ödön min. titkárt, az értekezletre való megérkezése után az elnök megkérdezte, hogy az eddig elhangzottakat hozzászólás céljából összefoglalja-e, mire dr. Geszler Ödön közölte, hogy a minisztérium részéről az értekezletre megfigyelőként lett kiküldve, így az elhangzottakhoz nem kíván hozzászólni.

Az értekezlet következő felszólalója *Harrer* professzor[1] volt, aki mintegy összefoglalva, az előtte elhangzott felszólalásokat, a szóban forgó kérdések megoldására vonatkozóan az alábbi sorrendet ajánlotta. A kérdés két vonalon vár megoldásra:

— a falu új építkezéseinek megoldáa;

— a városi új építkezések megoldása.

Az első felmerülő kérdés, hogy ki foglalkozzék az üggyel. Tekintettel arra, hogy a kérdések megoldása 1) kormányzati, 2) igazgatási és 3) akciós működést feltételez: kimondottan kormánybiztosi feladatkört jelent. Ha nem működne az Országos Építésügyi Kormánybiztosság, úgy ennek a feladatnak a megoldására feltétlenül létre kell hívni. Ez a munkakör nem egy minisztérium, sem egy vállalat hatáskörébe nem utalható, egyedül a kormánybiztos alkalmas a feladatok megoldására.

Az építkezések — Harrer professzor szerint — lehetnek:

— közületi építkezések;

— magánépítkezések (amely utóbbiak két csoportra oszthatók: kollektív építkezések, amelyeket a vállalatok hajtanak végre, egyéni építkezések, amelyek alatt a szorosan vett magánépítkezéseket érti);

— helyreállítások és újjáépítések.

A felosztásra vonatkozóan a következő három lényeges kérdés eldöntését kéri: I. ki, milyen feladat végrehajtását vállalja; II. hogyan történjék az építkezés; III. hogyan történjék az építkezések végrehajtása?

Az I. számmal jelzett feladatkör végrehajtásában az alábbi szerveknek kell részt venniök:

az állam irányt mutat és vállalja azt, amit még közületek és magánosok nem vállalnak;

a főváros az új lakásépítést főleg szociális szempontok figyelembevételével kezdeményezze;

a Közmunkatanács feladata megmutatni, hogyan kell korszerűen építkezni. Egyrészt készítse elő a terveket, másrészt irányítsa az akciót;

a társadalombiztosítókkal kívánatos az érintkezés felvétele, hogy a társadalombiztosítók építkezési tevékenysége az akció által előírt keretek között történjék;

végül az egyesek magánépítkezésének irányítása.

A II. számmal jelzett feladatkör két részre oszlik:

— az irányítás feladatköre (városrendezés); hol kell és hol érdemes építeni;

— az építkezés végrehajtása.

A III. számmal jelzett feladatkör az anyag, a munkaerő és a tőke rendelkezésre bocsátásának kérdéseit tartalmazza.

Az építőanyaggal kapcsolatos kérdések rendezése központi anyaggazdálkodást feltételez, ennek első feladata a készletek és a termelési lehetőségek megállapítása.

A munkaerő kérdésében látja Harrer professzor a legnagyobb válságot. Lerögzíti, hogy kényszermunkával eredményes munkát végezni nem lehet. A közmunkakötelezettség, tapasztalata szerint, csak vidéken volt eredményes; de ott is csak addig, amíg a közmunkaváltsággal és az erre vonatkozó rendeletekkel a kérdést nem tolták át pénzügyi térre.

A munkaerő kérdés megoldására két utat lát. Ezek közül az elsőnek a lehetőségei korlátozottak: az OÉK munkáscsapatára[2] gondol. Itt a létminimumon mozgó ellátás biztosításával igyekeztek elérni azt, hogy a munkások eredményesebb munkát végezzenek. Második megoldásként megemlíti, hogy egy általános munkarendezési program előkészítéséről hallott. Ez falanszter, vagy más kötött munkarendszer alapján óhajtja megoldani a munkáskérdést. Az eredményt mindenesetre kétségesnek ítéli. A munkaerő probléma csak a *megfelelő órabér és a megfelelő élelmezés egybekapcsolásának* vonalán oldható meg. Olyan létminimumot kell biztosítani a munkásoknak, hogy azok a feketézésről lemondjanak. A jelenlegi zavaros, sőt anarchikus időkben az építkezésekhez szükséges *pénzügyi fedezet biztosítását* látja a legsúlyosabb problémának.

Székely Béla[3] szerint a munkaerő vonalán a közeljövőben állandó javulás lesz tapasztalható. A legfontosabb kincstári építkezések részben elkészültek, részben pedig pénzügyi okokból szűkebb keretek közé lesznek szorítva. A kincstári építkezésektől tehát nagyobb munkaerő szabadul fel. Az építőipari munkások száma más okokból is növekedni fog. Hazatérnek a deportáltak, a munkaszolgálatosok és a hadifoglyok. Ez körülbelül újabb 30%-os munkaerőemelkedést jelent. A MÉMOSZ jelentése szerint már most is 20%-kal több az építőipari munkások száma, mint néhány hónappal ezelőtt. Munkaerőbőséget idéz elő majd az is, hogy az építkezési eljárások egyszerűsödnek, sablonossá válnak. A segédmunkások, akik néhány hetet vagy hónapot töltenek szakmunkások mellett, maguk is eltanulják a munkát és önállóan is alkalmazhatók. Ezt a folyamatot különösen a betonmunkáknál tapasztalhattuk. Jelenleg 8—10 000 a szakmunkások száma, a tovább tanított és önállóan alkalmazható segédmunkásokkal a szakmunkások száma 50%-kal növelhető.

Székely Béla az építőanyag-kérdést sem látja válságosnak. A következő építési idényben már több tégla, vas, kavics és homok áll majd az építtetők rendelkezésére; talán a szállítási kérdések megoldása lesz a legnehezebb. Egyetlen építőanyag, amely a jövőben is hiányozni fog: a fa.

A lakásépítési programnak két sarkalatos pontjára mutat rá: hogyan oldható meg a pénzügyi fedezet kérdése; és ki építsen. Nézete szerint a társadalombiztosítókat és hasonló intézményeket abban az irányban kellene befolyásolni, hogy ne ingatlanokat vásároljanak, hanem építsenek; tehát a köz pénzét a lehetőség szerint a legszociálisabban használják fel. A városok pedig külföldi kölcsönt vegyenek igénybe.

Nyomatékkal hangsúlyozza, hogy eredményes lakásépítési program csak magánépítkezésekkel hajtható végre. A lakbért fel kell szabadítani, a lakások

után fizetett adókból bizonyos százalékot át kell engedni lakásépítési tevékenységre. Rámutat arra, hogy az új kollektív szerződések értelmében 8—10 000 pengőre felemelt órabérek a közmunkaváltság vonalán is jelentősebb összegeket eredményeznek. Ezeket a bevételeket is a lakásépítés vonalán kellene felhasználni. Végül javasolja, hogy az újjáépítési tevékenységet az OÉK kezében kell egyesíteni, akkor nem lesz akadálya annak, hogy már az 1946. év végére, az ország egész területén 10 000 modern lakás épüljön.

Dutka Ervin rámutat arra, hogy amint a földreformmal sikerült megoldani az ország egyik legnagyobb problémáját, ugyanúgy volna megoldható a másik hasonlóan nagy probléma: a lakáskérdés. A külföld mezőgazdasági lakossága azért él magasabb színvonalon, mert más a lakása is. A lakáskérdést természetesen nem úgy kell megoldani, mint a földbirtokreformot, tehát a meglevő lakások szétosztásával, ami a magántulajdon vonalán jelentene nemkívánatos változásokat, hanem kidolgozandó egy hosszabb időre szóló program: milyen legyen a reform-lakás? Milyen legyen az első 10 000 épület. Fővárosi vonatkozásban ez a kérdés elintézett; de meghatározandó, milyenek legyenek a lakások a vidéki városokban és a falun. Le kell szoktatni az embereket, a szétszórt településekre és feleslegesen kiterjedt városokhoz vezető családi házak építéséről, a koncentrált lakóépületek építése érdekében 20—30-as házcsoportok épüljenek. Az építkezés tekintetében a szerepek az ONCSA,[4] az OFI,[5] a FAKSZ[6] és a LÁB[7] között osztandók szét.

Magyar Miklós bizottsági tag hangsúlyozza, hogy a lakásépítési akcióban nagyobb szerepet kellene biztosítani a magánosoknak, a magánépítkezéseknek. Ennek azonban előfeltétele, hogy a magántőke kedvet kapjon az építkezéshez. Ma már nincs háziúr, legfeljebb házbirtokos. Helytelennek tartja azt az irányzatot, amely egy élet szorgos és takarékos munkájának eredményeképpen felépített ház jövedelmétől akarja megfosztani a háztulajdonost. Amíg a magántulajdonnal mostohán bánnak, addig a külföldi tőke egy centet sem fog kölcsönözni. Megemlítette, hogy még a jelenlegi, nyomasztó lakásadó előtt javasolta az újjáépítési miniszternek a házbérek felemelését. A felemelt házbéreket azonban nem a háztulajdonos kapta volna, hanem az újjáépítési miniszter, aki a helyreállítások nagy részét ebből fedezte volna. A háztulajdonos pedig öt esztendő múlva visszakapta volna helyreállított házát annak ellenértékeképpen, hogy öt esztendeig semmiféle jövedelme sem volt az ingatlanból. Beszélt egy amerikai pénzügyi szakértővel, akit a magánintézmények érdekeltek és a magántulajdon helyzetét vizsgálta. A külföldi pénzember a fővárost hitelképesnek jelezte, mert a külföldi kölcsön esedékes részleteit akkor is fizette, amikor a részletek fizetését megtagadhatta volna.

Farkas Ferenc, a FAKSz elnöke, a munkaerőgazdálkodás terén látja szükségesnek a megfelelő statisztikai adatok felderítését, és a munkaerőigények bejelentését.

Fischer József elnök összefoglalva az elmondottakat, a kérdést műszaki és

gazdasági szempontokból vizsgálja. Hangsúlyozza, hogy legtöbb esetben, műszaki vonalon a feladatok megoldhatók, de a kivitelezéshez a megfelelő gazdasági alátámasztás nem sikerült. Megállapítandó, hogy az építésügyi kérdésekkel foglalkozó sokféle terv közül melyiknek tevékenységi körébe mi tartozik. Az anyagszükséglet felderítése már folyamatban van. Ezek után az első tisztázandó kérdés az, hogy falusi vonatkozásban milyen úton induljon meg a szervezés, tervezés és a kivitel.

Az OFI elnöke kijelenti, hogy az építkezési tevékenységnek egy kézbe kell összefutnia, és arra legalkalmasabbnak találja az Országos Építésügyi Tanácsot. A telepes építkezéseket az Országos Földbirtokrendező Tanács irányítja. Úgy véli, hogy a Faksz, az Ofi hitelnyújtásával biztosítani tudná a falusi lakásépítés lebonyolítását.

Benedek Jenő min. tanácsos hangsúlyozza, hogy a kormánynak állást kell foglalnia a lakbérek felszabadítása tekintetében. E vonalon az első lépés a 10.300/1945. sz. rendelet kiadásával megtörtént.

Fischer József kormánybiztos közli, hogy a kérdés politikai vonatkozásait tekintve, ennek az álláspontnak a képviseletére nem vállalkozik. A „sajátlakás" építésének céljaira a városokban a LÁB, a vidéken a FAKSz nyújtson kölcsönöket.

Az értekezlet eredményeként megállapítja, hogy a lakásépítés tekintetében lerögzíthető a hatóságok szerepköre. A legközelebbi értekezlet majd feldolgozza az addig beérkező anyagot.

Harrer professzor újból hangsúlyozza, hogy a program megvalósítására egyetlen alkalmas szervnek az Országos Építésügyi Tanácsot tartja. A Tanácsnak tagja, a jelenlevők nagy része; a nem tagokat pedig, akiknek a kérdés megoldásába feltétlenül beleszólást kell engedni, a Tanácsba meg kell hívni. Az újjászervezett Tanács első ülését február 14-re hívták össze, amikor beszámoló fog elhangzani az 1945. évi építési tevékenységről és az 1946. évi programról.

Geszler s. k.

Belső ügyviteli irat — UMKL, UM 60.344/1946.

[1] Lásd a 11. sz. dokumentum 5. sz. jegyzetét.

[2] A Honvédelmi Közmunkaszolgálat, később Országos Építésügyi Szolgálat tagjairól van szó.

[3] Építőmester, a budapesti Építőmesterek Ipartestületének tagja.

[4] Országos Nép- és Családvédelmi Alap, amely a többgyermekes családok segítésére létesült.

[5] Országos Földhitelintézet.

[6] Országos Falusi Kislakásépítő Szövetkezet: a földhöz és házhelyhez juttatott kisemberek, nincstelenek családi házainak felépítését segítette.

[7] Lakásépítési Állandó Bizottság; lebonyolító szerve az Országos Lakásépítési Hitelszövetkezet.

50

1946. január 28.

A BÉKESZERZŐDÉSEKET ELŐKÉSZÍTŐ BUDAPESTI KÁRFELVÉTELI STATISZTIKAI KIKÜLDÖTTEK ÉRTEKEZLETÉNEK JEGYZŐKÖNYVÉBŐL

Tóth Kálmán elnök az ülést megnyitja, és néhány szóval rámutat arra a nagyon fontos feladatra, amit a statisztikai kiküldöttek végeznek. A nemsokára megkezdődő béketárgyalásokon be kell nyújtani az országot ért ingatlan és ingó károkat. Az ingatlanok kárfelvételét legkésőbb február 15-ig be kell fejezni, azonban dacára az előrehaladott időnek, az adatfelvétel 20—30%-a még hiányzik. Az adatgyűjtési munkába a tömbmegbízottakat is bele kívánták kapcsolni, ez azonban nem vált be. Örömmel vette, hogy a statisztikai hivatal vállalta ezt a munkát, úgy hogy a kormánybiztosságra csak a műszaki elbírálás munkája hárul. A statisztikai kiküldöttek munkájának megkönnyítése céljából tanerőket bocsátottak rendelkezésükre, úgy, hogy jelenleg körülbelül 100 tanerő van segéderőként kivezényelve. Tudja, hogy a mérnöki hivatal is túl van terhelve adminisztrációval, de nem műszaki kárfelvételt kíván a kormánybiztosság, hanem csak műszaki megközelítő becslést. Kilátásba helyezi, hogy lesz külön díjazás is ezért a munkáért, ha kell, még munkaerőt is rendelkezésre bocsát, de újból hangsúlyozza, hogy legkésőbb február 15-ig a Kormánybiztosságnak készen kell lenni az adatösszeállítással, ezért február első hetében az adatgyűjtőknek az összes anyagot a Kormánybiztossághoz be kell szolgáltatniuk.

Gyimesi László, a pénzügyminiszter kiküldöttje, szintén hangsúlyozza, hogy ez az egyetlen lehetőség Magyarország számára a béketárgyalásokon valami kedvezményt elérni. A határidő betartása szintén igen fontos, mert adatok hiányában a delegáció nem tud megfelelően felkészülni. Az adatgyűjtés a lakóházak, a középületek és üzemi épületekre vonatkozik.

Tóth Kálmán elnök bejelenti, hogy vidéki viszonylatban csak tárca alapon lehet a kárbecslést eszközölni, mert laikusok ezeknek a károknak a felbecslésére képtelenek. A munkát egyébként avval kívánja könnyíteni, hogy a középületeket kikapcsolja. A középületeknek január 31-ig egyenesen a minisztériumba kell jelenteniök, hogy milyen kár érte őket.

A gyárüzemi és hitelintézeti nyugdíjpénztári épületek, valamint a MÁV és a posta épületei ki vannak véve a jelenlevő adatgyűjtők feladatköréből. Gyárüzemnek tekintendő az, ahol 20 munkásnál több dolgozik. Ugyancsak külön kezelendő a sérült műemlékek összeállítása is.

A megjelentek közül többen hozzászólnak a tárgyhoz. Elhangzik az a kérés, hogy bocsássanak az adatgyűjtők rendelkezésére egy köbméterenkénti irányárat, amelynek alapulvételével a kárbecslést el lehet végezni. Kérdésükre elnök kijelenti, hogy hiányzó adatok esetében is állítsanak ki űrlapokat. Az adatgyűjtők feladata megállapítani, hogy minden űrlap ki van-e töltve és ennek alapján felfektetni az üres űrlapokat. A tömbmegbízottaktól minden űrlapot be kell kérni. Az adatgyűjtő a mérnöknek átadja az üres űrlapokat, amelyeken csak cím van, a mérnöki hivatal az üres űrlapokra rávezeti, hogy mennyi volt az 1938-as házérték. Ha ezt az adatot nem lehet megkapni, akkor be kell írni, hogy „adóérték nincs". Tehát háromféleképp lesznek kitöltve az űrlapok:

1) ahol megvan az érték,
2) ahol nincs meg az érték,
3) ahol valamilyen módon megkíséreltük az adatokat beírni.

Eddig tart a munka *első fázisa.*

Most jön a mérnöki munka, ez a munka *második fázisa.* Az 1) alatti csoportba tartozó lapokat át kell nézni, vajon nincsenek-e egymással ellentmondó adatok benne. Ahol nagyon durva hibák vannak, azokat a lapokat úgy kell kezelni, mint üres lapokat. Elv: valamilyen értéket be kell állítani, legjobb tudásunk és szakértelmünk szerint.

Mint irányt megadhatja az 1934-es légköbméter árát, 40 pengőt. Üres épületek, csarnokok, templomok irányára 20 pengőre lemehet. Elhagyatott házak esetében nem kell tekintetbe venni az otthagyott romanyagnak értékét, mert azt ma-holnap úgyis elhurcolják, itt 100%-os kárt kell felvenni. Semmi esetre sem kell túlságosan részletekbe bocsátkozni.

Most következik a *harmadik fázis.* A munka harmadik fázisa az összegyűjtés, rendezés stb., majd a mérnöki csoport visszaadja a lapokat a statisztikai csoportnak, amely aztán a Kormánybiztossághoz juttatja azokat. A statisztikai csoport feladata gondoskodni arról, hogy minden egyes épületről legyen ív.

Ahol a kárt már helyreállították, ott megállapítandó a helyreállítás költsége. Előreláthatólag azonban nem történt olyan értékes helyreállítás, amely számításba jöhetne. Az adatgyűjtés állása az egyes kerületekben a következő:

		Összes épület	Hiányzik	Azóta bejött
I. ker.	statisztikus Réz Mihály	485	13	—
II. ker.	mérnök Ballaghy Miklós mérn. Schäffer Ferenc	2423	650	70
III. ker.	stat. Szilas Gyuláné stat. Noszlopy Judit	2784	450	50
XI. ker.	mérn. nincs jelen stat. Szabó Ilona	3100	700	—
XII. ker.	mérn. Gerlay Jenő stat. Nagy Sarolta	2705	496	40

	Összes épület	Hiányzik	Azóta bejött
IV. ker. mérn. nincs jelen stat. Orbán Irén	493	97	—
V. ker. mérn. dr. Lázár Lajos Péter stat. Robinek Ilona	998	182	—
VI. ker. mérn. ifj. Baló Ödön stat. Hegyaljai Erzsébet	1380	395	25
VII. ker. mérn. Rózsa Gyula stat. Tatár Lászlóné	1401	562	—
VIII. ker. mérn. nincs jelen stat. dr. Novák Ferencné	1783	200	—
IX. ker. mérn. nincs jelen stat. Fischer Klára	1644	250	50
X. ker. mérn. Dános stat. dr. Dolányi Géza	2330	130	—
XIII. ker. mérn. nincs jelen stat. Perczel Rolf	1879	793	—
XIV. ker. mérn. Bér Rudolf	5607	130	—

A statisztikai hivatal megállapítja, hogy ezek szerint 17,4%-a hiányzik még az adatoknak. Legrosszabb a helyzet a XIII. és VII. kerületekben, amelyeknek jelenlevő megbízottai még ezt is csak helyszínezéssel tudták elérni.

A jelenlévők panaszkodnak, hogy a tanerők nagyon gyakran beteget jelentenek, mert nem akarják a munkát vállalni, ami szintén hátráltatja az adatok összegyűjtését.

Gyimesi László kijelenti, hogy a tanerőknek kötelességük ezt a munkát vállalni, kéri jelentsék be neki névleg, aki lemond.

A kivezényelt tanerők számára 5000 pengő alapdíj volt kontemplálva, ami ma már meghaladott álláspont. A hatszoros villamospénzt kérték annakidején. Folyamatban vannak tárgyalások a napidíj emelése céljából.

A kivezényelt jelenlévő tanerők kérik figyelembe venni, hogy nincs módjukban erre a fáradságos különmunkára még ráfizetni a villamost. A cipőtalp koptatása is erősen hátráltató momentum és a rosszulfizetett tanerők nincsenek abban a helyzetben, hogy hónapokon keresztül előlegezzék a villamosköltségeket.

Gyimesi László bejelenti, hogy erre a célra előlegezett 14 millió felemelésére vonatkozólag a kérdés a pénzügyminisztériumban már tárgyalás alatt áll. Legalább 4 villamosjegy árát szeretné a kivezényelt tanerőknek mint napidíjat juttatni.

A házmegbízottak laponként 100,— P honoráriumot kapnak, a tömbmegbízottak ennek 20%-át.

Tóth Kálmán elnök felkéri a tanerőket, hogy a közös nehéz magyar sors kedvéért vállalják ezt a rosszul fizetett, fáradságos munkát, végezzék lelkiismeretesen és becsülettel, mert munkájukra a hazának feltétlenül szüksége van. Ezzel az ülést berekeszti.

K.m.f.

Tóth Kálmán sk. *M. Liborcz Alice*

Jegyzőkönyv — Budapest Főváros Levéltára, Fővárosi Közmunkák Tanácsa. II. 1. a. Vegyes jegyzőkönyvek.

Jelen voltak:

Tóth Kálmán (az OÉK osztályvezetője), elnök
Ballaghy Miklós
Baló Ödön
Bér Rudolf
Böszörményi József
Dolányi Géza dr.
Fischer Klára
Gerlay Jenő
Hegyaljai Erzsébet
Katona Lajos
Nagy Sarolta
Noszlopy Judit
Orbán Irén
Perczel Rolf
Réz Mihály
Robinek Ilona
Rózsa Gyula
Schäffer Ferenc
Szabó Ilona
Székelyhidi Miklós
Szilas Gyuláné
Tatár Lászlóné

A Fővárosi Közmunkák Tanácsa tisztviselői részéről:
Börtsök László

A jegyzőkönyvet vezette:
M. Liborcz Alice

(A párizsi békekonferencián a magyar kérdés vitája augusztus 24-re volt kitűzve.)

51/a

1946. február 6.

A HUNGÁRIA GUTTAPERCHA- ÉS GUMIÁRUGYÁR RT. KÉRÉSE AZ ÚJJÁÉPÍTÉSBAN RÉSZT VEVŐ VÁLLALATOK KÖZÉ SOROLÁS ÉRDEKÉBEN

Alulírott vállalat azon tiszteletteljes kéréssel fordul a Minisztériumhoz, hogy az alant felsorolt indokok alapján az újjáépítésben részt vevő vállalatok közé besorolni szíveskedjenek.

Vállalatunk ugyanis olyan cikkek előállításával foglalkozik, melyek mondhatnánk kizárólag az újjáépítést szolgálják. Ilyenek pl.: autóabroncs-javítások, körfutózás, foltgumi (saller) kerékpárabroncsok, hajtóhevederek és szállítószalagok, bányászcsizmák, különféle műszaki cikkek, melyek közül megemlítjük a hídroncsok kiemeléséhez szükséges hidraulikus emelők mandzsettáit, autogéntömlők, melyeket hídépítéshez szállítottunk. Orvosi cikkeink közül: műtőkesztyűk és katéterek, fecskendők, továbbá gyermekápolási cikkeink.

Kérésünk megismétlése mellett, maradtunk

mély tisztelettel:

Sólyom s. k.

Tisztázat — UMKL, UM 3273/1946. sz.

51/b

1946. április 5.

AZ ÚJJÁÉPÍTÉSI MINISZTÉRIUM TÁMOGATÓ JAVASLATA A HUNGÁRIA GUTTAPERCHA- ÉS GUMIÁRUGYÁRNAK AZ ÚJJÁÉPÍTÉSBEN RÉSZT VEVŐ VÁLLALATOK KÖZÉ SOROLÁSÁRA

A Hungária Guttapercha- és Gumiárugyár csatolt beadványában az ott részletezett indoklás szerint kéri a közérdekű munkakötelezettség szempontjából kijelölt üzemek közé sorolását.

A beadványban felsorolt érveket igazoljuk, s a kérelmet indokoltnak tartjuk, mivel nevezett gyár gyártmányai úgy jóvátételi, mint újjáépítési, valamint közellátási szempontból elsőrendű fontosságúak és nélkülözhetetlenek. Főbb gyártmányai: gépjármű gumiabroncs javítása és körfutózása, kerékpárabroncsok, hajtóhevederek és szállítószalagok, bányászcsizmák, gumitalpak, különféle műszaki cikkek, valamint fontos egészségügyi és orvosi cikkek.

Nevezett gyár a gumiiparban kapacitás szempontjából a második helyet foglalja el.

Az előadottak értelmében, nagy jelentőségű újjáépítési pontokra tekintettel, a kérelem teljesítését szükségesnek és fontosnak tartjuk, s a magunk részéről javasoljuk.

Belső ügyviteli irat — UMKL, UM 3273/1946. sz.

52

1946. február 15.

AZ ÚJJÁÉPÍTÉSI MINISZTÉRIUM TÁJÉKOZTATÓJA A GAZDASÁGI ÁLLAMTITKÁRI HITELVÉLEMÉNYEZŐ ÉRTEKEZLET RENDJÉRŐL, A GAZDASÁGI FŐTANÁCS HATÁROZATA ALAPJÁN

A Gazdasági Főtanács folyó évi január 30-án kelt 1033/1946. számú határozatában a hitelfolyósítások új rendjéről értesítette Miniszter (Elnök) Urat. E határozat szerint az 500 millió adópengő összegen aluli hitelkérelmek felett 50 millió adópengőig a pénzintézetek, illetve ezen felül a pénzügyminiszter, az újjáépítési miniszter és a Magyar Nemzeti Bank 1—1 kiküldöttjéből álló 3 tagú bizottság határoz, míg a Gazdasági Államtitkári Hitelvéleményező Értekezlet csupán az 500 millió adópengő összegnél nagyobb hitelkérelmekkel foglalkozik. A Gazdasági Főtanács hivatkozott határozatának kiegészítéseképpen tehát tisztelettel arra hívom fel Miniszter (Elnök) Úr figyelmét, hogy 500 millió adópengőn felül minden hitelkérelem elsősorban a Gazdasági Államtitkári Hitelvéleményező Értekezlet elé tartozik, de a 2 milliárd adópengő összeget meghaladó hitelkérelmek — amennyiben azokat az értekezlet teljesíthetőnek találta — végső jóváhagyásra a Gazdasági Főtanács elé terjesztendők. Ezért tisztelettel kérem Miniszter (Elnök) Urat, hogy a 2 milliárd adópengőn felüli hitelkérelmeket is elsősorban minisztériumomnak, mint a Gazdasági Államtitkári Hitelvéleményező Értekezlet előkészítőjének és előadójának megküldeni szíveskedjék.

A múltban a Gazdasági Államtitkári Hitelvéleményező Értekezlet adminiszt-

rációjának könnyebb lebonyolítása érdekében arra kértem Miniszter Urat, hogy az értekezleten való részvétellel megbízott államtitkár urat név szerint legyen szíves kijelölni. Miniszter Úr akkor arról értesített, hogy az értekezleteken való részvétellel ad I. *Vásárhelyi István*, ad II. *Kelemen Gyula*, ad III. *Pozsgay Gyula*, ad IV. *Vásáry József*, ad V. *Szabon János* államtitkár urat bízta meg. A megbízott államtitkár urak azonban más irányú elfoglaltságuk miatt a múltban több alkalommal nem jelentek meg az értekezleten, és maguk helyett néhány esetben olyan megbízottat küldtek, aki vagy az előzmények ismeretének hiányában nem rendelkezett kellő tájékozottsággal, vagy nem volt az egyes ügyekhez való hozzájárulásra kellő felhatalmazása. Tekintettel arra, hogy a hitelkérelmek engedélyezése igen kényes és legtöbb esetben halasztást nehezen tűrő feladat, tisztelettel kérem Miniszter Úr szíves intézkedését, hogy a jövőben az értekezletre kiküldött államtitkár úr az üléseken lehetőleg személyesen — esetleg a megfelelő osztályvezető vagy szakreferens kíséretében — jelenjék meg. Az államtitkár urak nagy elfoglaltságára való tekintettel tájékoztatásul tisztelettel közlöm még, hogy a Gazdasági Államtitkári Hitelvéleményező Értekezlet üléseit a jövőben — néhány sürgős és rendkívüli esetektől eltekintve — rendszerint minden hét csütörtökén délelőtt 10 órakor kívánom megtartani.

Farkasfalvy s.k.

Látta: *Varga*

Fogalmazvány — UMKL, UM 11. 476/1946. sz.

(A kiadványt kapták: Pénzügyminiszter
Iparügyi miniszter
Kereskedelem- és Szövetkezetügyi miniszter
Földművelésügyi miniszter
Közellátásügyi miniszter)

53

1946. február 20.

AZ ÉPÍTÉSÜGYI KORMÁNYBIZTOS MELLÉ RENDELT ÉPÜLETHELYREÁLLÍTÁSI HITELVÉLEMÉNYEZŐ BIZOTTSÁG JELENTÉSE A MŰKÖDÉSÉRŐL

Újjáépítési Miniszter Úr!

Az Országos Építésügyi Kormánybiztos mellé rendelt épülethelyreállítási hitelvéleményező Bizottság működéséről a 28.060/1945. U. M. sz. rendeletben[1] előírt jelentésemet az alábbiakban terjesztem elő:

Ügyforgalom kimutatás 1946. évi január hó 31-ig bezárólag a tetőhelyreállítási kölcsön iránti kérelmekből:

Beérkezett összesen:		
Eredeti kölcsönkérelem:	6788 db	
Pótkölcsön-kérelem:	1424 db	
Összesen:	8212 db	
Ebből:		
1. *Kölcsönt kapott:*		
a) Bizottság útján	3370 db	3.909.561.010,—P összegben
b) Bizottságon kívül: 100.000,—P-ön aluli összeggel:	1277 db	67.833.794,—P összegben
Összesen:	4647 db	3.977.396.804,—P összegben
2. *Elutasíttatott:*	1739 db	6386 db
Határozatot még nem hozatott:		1826 db-nál
3. *Ebből előkészíttetett,* de még nem tárgyalható:		
a) Eredeti kölcsön hitelfedezet hiánya miatt:	1579 db	1.110.484.854,—P kért kölcsön összeggel
b) Pótkölcsön a munka megkezdésének halogatása miatt:	46 db	78.667.000,—P javasolt kölcsön összeggel
Összesen:	1625 db	
4. *Maradvány:*	201 db,	mely elintézés alatt áll.

Miniszter Úrnak a 28.065/1945. U. M. sz. rendeletében megszabott feladatait a bizottság a következők szerint látta el:

ad 1. A 28.060/1945. U.M. számú rendelet (2) 8. §-a (1) bekezdésében meghatározott irányelvekre vonatkozóan előterjesztett javaslatokat a bizottság letárgyalta. A kölcsönösszegnek a bankok által való folyósításának módjára megállapított irányelveket azután egyrészt a bankoknak az e célból tartott értekezletre kiküldött képviselőivel szóbelileg közöltem, másrészt a TÉBE ezekről a bankokat írásbeli körözvényben is értesítette. A kölcsön folyósításának módja ezek szerint általánosságban az, hogy a folyósítás a kerületi mérnök által utalványozott anyag- és munkabér számlákra történik. A kölcsönösszegnek legfennebb ⅓-a erejéig a kerületi mérnök anyagvásárlási előleget is kiutalhat.

ad 2. Azokat a kérelmeket, melyeknél nemcsak a tetőkárok helyreállítása, hanem életveszélyes és egyéb szerkezeti hibák kiküszöbölése is szóban volt, a bizottság esetenként bírálta el és véleményezte. Gyakorlatilag csak olyan szerkezeti hibák helyreállítására javasolt kölcsönt a bizottság, amelyek a tetőkárokkal összefüggésben voltak és nélkülük a tető sem lett volna helyreállítható. A tisztán életveszélyes vagy egyéb szerkezeti hibák kiküszöbölésére irányuló munkálatokhoz szükséges hitelkérelmeket a bizottság a hatósági helyreállítás útjára terelte, vagy elutasította, ha a szükséges költségek nem állottak arányban a házban tető alá juttatható személyek számával. A kölcsönkérelmek elbírálásánál a bizottság a gazdaságosság elvének érvényesítésére törekedett, hogy a rendelkezésre álló összegből lehetőleg minél több lakó feje felől lehessen a beázás veszedelmét elhárítani. Evégből mértékadónak vette az ún. fejkvótát, a kölcsönösszegből a ház lakóira fejenként jutó összeget és méltányos kivételektől eltekintve csak azokat a kölcsönöket javasolta, amelyeknél ez a fejkvóta nem haladta meg a megállapított összeget. A fejkvóta legmagasabb összegét a folyton fokozódó drágulás miatt, melynek hatása a pótkölcsön-kérelmek számának és összegeinek növekedésében nyilvánult meg legjellemzőbben, ismételten emelni kellett. Az emelés azonban nem történt a drágulással egyenes arányban, hanem annál kisebb mérvben, hogy ezáltal fokozottabban érvényesülhessen a fejkvótának a kölcsönigényléseket fékező hatása. Ez idő szerint általánosságban 100 000 P/fő, a súlyosabban rongálódott belvárosban és Budán pedig 150 000 P/fő legmagasabb fejkvótát alkalmaz a bizottság. A tavaszi munkaidény megindulásával azonban az akkori árviszonyok számításbavételével újólag emelni fogja.

Az állandóan romló pengő azonban nemcsak a fejkvóta felemelésével járt, de mint már említettük a pótkölcsönkérelmek is növekedtek, sok esetben egy épülettel kapcsolatban 4—5 ízben is. Nemcsak a bizottság munkája fokozódott így, de az adminisztráció is, mert egy épülettel több ízben is kellett foglalkozni. A pótkölcsönök redukálása végett tisztelettel kérjük Miniszter Urat, a tetőhelyreállítási kölcsönnel kapcsolatosan az építési pengő bevezetését, amellyel, ha teljesen nem is, de nagymértékben redukálni lehetne a pótkölcsönök számát és ez úgy a közigazgatás, mint a bank adminisztráció vonalán egyszerűsítést jelentene. Anyag- és munkáshiány miatt a tetőhelyreállítási munkák jelentős része még befejezetlen. Számolni kell tehát azzal, hogy a tél elmúltával nagyobb számban lesznek még újabb pótkölcsön-kérelmek az időközi drágulás miatt. Reméli a bizottság, hogy úgy ezek, mint a hitelfedezet hiánya miatt még le nem tárgyalt eredeti kölcsönkérelmek (az ügyforgalomkimutatás 3.a. tétele szerint 1573 db) az építési idény megindulásakor már kielégíthetők lesznek, a jelentés befejezéséül előadott javaslatok szerint. Ennek előkészítésére a 10 nem tárgyalt kölcsönkérelem benyújtóit felhívja a bizottság annak a bejelentésére, hogy fenntartják-e kölcsönigénylésüket és ha igen milyen a mai árakkal számított, de a legszükségesebb mértékre csökkentett összeggel. Az eddiginél részletesebb adatbejelentést is kíván a bizottság, hogy jövőben az elbírálásnál újabb szempontokat, egyebek között az igénylő anyagi viszonyait is figyelembe vehesse. Figyelemmel arra, hogy jövőben a tetőhelyreállítási kölcsönök céljára csak korlátozott mértékű pénzfedezet lesz és az anyaghiány is fokozódni fog, jövőben a bizottság a kölcsönigénylések elbírálásánál szigorúbb szempontokat kíván alkalmazni. Így a fejkvóta alkalmazásánál nem a ház összes lakóit, hanem csak azokat fogja figyelembe venni, akiket a tetőhiány közvetlenül, vagy legalább közvetve érint. Figyelemmel lesz arra, hogy a tetőhelyreállítással válik-e — és hány — lakás használhatóvá. Csak szorosan vett tetőhelyreállítási munkákra ad kölcsönt, de teherhordó falak hiánya esetén ezt is csak akkor, ha a tulajdonos a falhiányokat saját erejéből már helyreállította. Csak a lakott részek feletti tető helyreállítását fogja engedélyezni. Hatósági helyreállítást csak kivételesen indokolt esetekben, az intézkedni jogosult tulajdonos távollétében és más mód hiányában fog javasolni. Mindezek figyelembevételével a bizottság új kérdőívek elkészítését határozta el, amelynek alapján részletesen kivizsgálhatja a hitelkérelmező anyagi helyzetét és csak ott fog kölcsönt engedélyezni, ahol azt elengedhetetlenül szükségesnek látja.

ad 3. Az 5120/1945. M. E. sz. rendelet[3] és ennek végrehajtása tárgyában kiadott 28.060/1945. U.M. számú rendeletben[4] foglaltak szerint csak az a hatósági helyreállítás került a bizottság elé, amikor a tulajdonosok nagyobbik hányada hiányzott a kölcsönkérelmet előterjesztők közül s ezek helyébe lépett a kormánybiztos hatósági helyreállítást elrendelő végzése. Az egyéb hatósági helyreállítások eseteinek véleményezése nem került a bizottság elé.

Azokban a hatósági helyreállítási esetekben, amelyek a fentebbiek szerint a bizottság elé kerültek, a tapasztalat szerint számos esetben nem megfelelő ügykezelés mutatkozott. A kerületi mérnöki hivatalok — feltételezhetőleg jóhiszeműen adják ki a munkát, azonban az ellenőrzés a bizottság tapasztalatai szerint nem kellő. Sok esetben attól függetlenül adták ki a mérnöki hivatalok a munkát, hogy a bizottság által megállapított kölcsönösszeg fedezi-e a szükségletet vagy sem stb.

A bizottság megállapítja, hogy a hatósági helyreállításnak ez a módszere gyakorlatilag nem bizonyult a legalkalmasabbnak, és így javasolja, hogy a hatósági helyreállítás más rendszer szerint bonyolíttassék le.

ad 4. A kormánybiztos döntése alapján nem a 200 000,— pengőt meghaladó, de a 100 000,— pengőt meghaladó kölcsönkérelmek is a bizottság elé kerültek. A 100 000,— pengőt meg nem haladó kérelmek hasonló módon lettek elbírálva, mint a bizottsági ügyiratok.

ad 5. A 28.060/1945. U.M. számú rendeletben foglalt intézkedéseket kívánó eseteket a kormánybiztosság nem véleményeztetett a bizottsággal. A bizottság azonban több ügyben felhívta a kormánybiztos úr figyelmét a fent idézett rendeletben foglalt intézkedések megtételére. A kerületi mérnököknek ezen mulasztások kivizsgálásáról szóló jelentéseinek előterjesztése most van folyamatban és előreláthatólag nagyobb számú mulasztási esetről lesz majd szó.

Hatósági helyreállítás elrendelése azonban csak föltétlenül szükséges esetben lesz kívánatos, tekintettel arra, hogy a hatósági helyreállítások végrehajtása a mai pénzügyi és anyagbeszerzési viszonyok között nagy nehézségekkel jár és fiyelembe kell venni azt is, hogy a hatósági helyreállítás a tulajdonosnak könynyebséget és előnyt jelent. A megtorló eljárást azonban, vagyis a kölcsön további folyósításának megszüntetése, a már felvett kölcsön azonnali visszafizetésének elrendelése, kihágási, esetleg bűnvádi eljárást — amennyiben a visszaélés megállapítható — minden esetben meg kell indítani.

A bizottság a folyamatban lévő ügyekről eddig kellő tájékoztatást nem kapott.

ad 6. A kormánybiztos úr felhatalmazást kapott arra, hogy a munkálatokat bármely építési vállalkozóval elvégeztethesse, őket kötelezze arra, hogy a tetőjavítási munkálatokat más munkálatot megelőzve elvállalják. E célból a kormánybiztos úr munkatervet készít, és a sürgősen elvégzendő munkálatokat, amelyekre nem akad vállalkozó, egyénenként is kioszthatja. A kormánybiztos úr ilyen felhívásában az építkezési vállalkozó iparjogosítványa megvonásának terhe alatt eleget tenni köteles.

Ilyen esetek véleményezése nem került a bizottság elé. Egyes esetekben felkérte a kormánybiztos urat arra, hogy építőipari vállalkozók ellen indítson eljárást, illetve a tapasztalt visszaéléseket, vagy helytelen vállalkozói magatartást terjessze az illetékes érdekképviselet elé. A bizottságnak, mivel erről tájékoztatást nem kapott — nincs tudomása arról, hogy történt-e ezekben az ügyekben intézkedés.

A bizottság általában azt tapasztalja, hogy az ellenőrzés nincs kellőképpen biztosítva. Az esetek legtöbbjében, amikor a maga hatáskörében kiküldött bizottsági tagok útján kivizsgálta a feltűnően szembeötlő ügyeket, megállapította, hogy az ellenőrzés nem megfelelő kiépítettsége következtében — enyhébb esetben is — szabálytalanságok tapasztalhatók. Megállapította a bizottság, hogy az ad. 5. pontban felsorolt esetek is az ellenőrzés hiányának tulajdoníthatók. A rendszeres visszaélések megelőzése szempontjából is jelentőséggel bírnak, amiért is a bizottság javasolja, hogy a kormánybiztosságon létesíttessék osztály, amelynek egyedüli feladata a hitelek kiutalásának és felhasználásának az ellenőrzése.

ad 7. Az újjáépítési miniszter vagy az országos építésügyi kormánybiztos által külön a bizottság hatáskörébe utalt ügy még nem fordult elő.

Tekintettel arra, hogy a bizottság egyik tagja Miniszter Úr hivatalos kiküldöttje, másrészt a bizottság elnöke, *dr. Kecső István* min. tanácsos, 1945. év dec. 21. óta ugyancsak Miniszter Úr kiküldöttje, akik az aktuális feladatok kapcsán tájékoztatni tudják Miniszter Urat, illetőleg a rendelkezéseire a bizottság figyelmét felhívni, tisztelettel kéri a bizottság, hogy a jövőben jelentéseit három hónaponként tehesse meg.

Szükségesnek látja végül a bizottság rámutatni a helyreállítási munkák terén

legutóbb bekövetkezett kényszer-helyzet következményeire és lehetőség szerinti elhárításának szükségességére. Az U.M.-től rövid úton, távbeszélőn vett utasításra a tetőhelyreállítási kölcsönök további folyósítását be kellett szüntetni, mert a még rendelkezésre álló összeget elsősorban az életveszélyes épületek helyreállítására kell fordítani. Ennek következményeképpen a küszöbön álló tavaszi építési idényben a helyreállítási munkák nem lesznek folytathatók, pedig nagyobb részükben még befejezetlenek, anyagbeszerzési és munkaerőhiánybeli nehézségek miatt. A tavaszi esőzések megindultával tehát a lakosság újabb szenvedéseknek lesz kitéve. Eltekintve most már e részről meginduló panaszáradattól, valamint a háztulajdonosoknak már most megnyilvánuló panaszaitól, hogy anyagi romlásukkal jár az egyetlen fedezetül szolgáló és a rendelet alapján joggal és bizton remélt kölcsön elmaradása, meg kell állapítani, hogy mérhetetlen nemzetgazdasági kárral és a nemzeti vagyon jelentős csökkenésével fog járni a tetőhiányos házak állagában bekövetkező romlás és pusztulás, amire a szerencsére még csak igen szórványosan jelentkező házbeomlások adnak ijesztő figyelmeztetést. Úgy gazdasági, mint szociális szempontból kívánatosnak látná tehát a bizottság, hogy a szükséges pénzfedezetnek — a nehézségek ellenére is — biztosításával lehetővé váljék ne csak a már folyamatban lévő tetőhelyreállítási munkáknak a befejezése, hanem az is, hogy azok a háztulajdonosok is, akiknek kérelmei az időközben beállott pénzszűke miatt mindeddig függőben vannak tartva, megkaphassák a kölcsönt és ennek segélyével a tetőhelyreállítási munkákat elvégezhessék.

Reméli a bizottság, hogy ezeket a javaslatait az Újjáépítési Miniszter Úr is helyesnek fogja találni és a szükséges intézkedések még olyan időben bekövetkeznek, hogy az időveszteség, a munkáknak ez évi folytatásában, illetve az új munkák megkezdésében elkerülhető lesz.

Dr. Kecső István s. k.
min. tanácsos
elnök

Tisztázat — UMKL, UM 23.366/1946. sz.

[1] A rendelet, mely a Magyar Közlöny 1945. 83. (július 22-i) számában jelent meg az 5120/1945. ME sz. rendelet végrehajtási utasításaként, a Budapesten és környékén lévő épületek tetőzetének és egyéb szerkezeti részeinek helyreállításáról intézkedik. Szó van benne egy — a kormánybiztos mellé rendelt — hitelvéleményező bizottság felállításáról is, mely a sorrendiség és a hitelfeltételek ügyében döntésre jogosult.

[2] Az idézett paragrafus a hitelnyújtás alapját képező irányelvekről szól, melyet a kormánybiztosnak kell kidolgoznia.

[3] Magyar Közlöny 1945. évi 83. (július 22.) számában. Ugyanott.

54

1946. február 21.

A GAZDASÁGI FŐTANÁCS HATÁROZATA A HITELFOLYÓSÍTÁSOK ÚJ RENDJÉNEK MEGÁLLAPÍTÁSÁRÓL

1. Hitelkérelmeket, tekintet nélkül az igényelt összeg nagyságára, a Magyar Nemzeti Banknál kell benyújtani. Azok a hiteligények, amelyek tekintetében a Gazdasági Főtanács dönt, véleményezés végett előbb a Gazdasági Államtitkári Hitelvéleményező Értekezlet elé kerülnek. Az Értekezlet javaslatának a hitelfeltételekre is ki kell terjednie.

2. A két milliárd adópengőt meg nem haladó hiteligények elbírálása a Gazdasági Államtitkári Hitelvéleményező Értekezlet hatáskörébe tartozik még akkor is, ha valamely hiteligénylő hitelt már igénybe vett, és ennek beszámításával tartozása a két milliárd adópengőt meghaladja. Ilyen esetben azonban az Értekezlet köteles döntéseiről a Gazdasági Főtanácsot tájékoztatni.

3. A Gazdasági Államtitkári Hitelvéleményező Értekezletre szakértőként, tanácskozási joggal meg kell hívni a Szakszervezeti Tanács, a Takarékpénztárak és Bankok Egyesülete és a Gyáriparosok Országos Szövetsége egy-egy képviselőjét.

Vas Zoltán s. k.
miniszterelnökségi államtitkár,
a Gazdasági Főtanács főtitkára

A kiadmány hiteléül:
Karácsonyi Lajos irodatiszt

Tisztázat — UMKL, UM 60.662/46. sz.

55

1946. febr. 21.

TÁJÉKOZTATÓ AZ ORSZÁGOS ÉPÍTÉSÜGYI KORMÁNYBIZTOS 1945. AUGUSZTUS 1. ÉS 1946. JANUÁR 31. KÖZÖTTI MŰKÖDÉSÉRŐL

Magyar Újjáépítési Miniszter Úr!

Az Országos Építésügyi Kormánybiztosság mellé rendelt hitelvéleményező bizottság f. évi január hó 31-ig terjedő időre szóló jelentéséhez kapcsolódóan bemutatom a tetőhelyreállítási akció elmúlt félévi működésére vonatkozó részletes ismertetést.

I. Általános ismertetés

Az ostrom következtében sérült épületek további rongálódásának megakadályozására az Építésügyi Kormánybiztosság megítélése szerint, a legsürgősebb teendő volt az épületek megvédése az újabb beázásoktól. A teendő intézkedések érdekében, a Kormánybiztosság kezdeményezése alapján az Újjáépítési Minisztériummal egyetértőleg a múlt év június—július hónapjaiban megindultak az ún. tetőfedési akció megindításához szükséges előkészítő tárgyalások. Ennek eredményeképp július hó végén megjelent az 5120/1945. M.E., továbbá a 28060/1945. U.M. rendelet, amely építési anyag és akció keretében nyújtandó pénzkölcsön segítségével lehetővé tette az épülettetők helyreállítását.

A tetőfedési munkálatok az eredeti elgondolásnak megfelelően két vonalon indultak meg:

1. hatósági kezdeményezéssel, illetve vezetéssel lebonyolított munkák;
2. Saját, vagy kölcsöntőkével, a tulajdonos kezdeményezésével lebonyolított helyreállító munkák.

Augusztus elején, a munkakezdés időpontjában a helyzetkép a következő volt:

Az ipari és középületekkel együtt a fővárosban lévő kereken 38 ezer épületből:

1. sértetlen (jelentéktelenül sérült) épület	5500,—
2. könnyen, vagy közepesen sérült épület	24 000,—
3. súlyosan sérült, vagy részben elpusztult épület	6500,—
4. részben lakott, v. lakatlan romépület	2000,—
Összesen:	38 000,—

Figyelemmel a munka terjedelmére előrelátható volt, hogy az nem lesz az 1945. év folyamán maradéktalanul végrehajtható, márcsak az anyag, munkaerő, szerszám és szállítóeszközök hiánya miatt sem, nem részletezve a fokozatosan növekvő és gyorsuló drágulás hátráltató hatását. Mindezeknek tudatában az akció lebonyolításának megindításánál irányadó szempont az volt, hogy úgy a hatósági, mint a magánkezdeményezésre megindítandó munkák során elsősorban azok az épületek kapjanak védelmet, amelyek sok lakásban, sok lakóval rendelkeznek és amelyeknek tetőhelyreállítási munkái aránylag gyorsan, kevés anyag és munkaerővel végrehajthatók. Az akció nem foglalkozott a 20 m^2-nél kisebb sérülésű tetők helyreállítási munkálataival. Ezeket a munkálatokat a 3531/1945. sz. rendelet teljes egészében a tulajdonos kötelezettségévé tette az akció támogatása nélkül. Ezzel a rendelettel a legkönnyebben elvégezhető munkák jelentékeny része gyakorlati úton is elintézést nyert.

A további és tulajdonképpen nagyobb munka a sérültségi fokozatnak megfelelően 5 csoportban került osztályozásra:

1. sértetlen fedélszék, 20 m^2-nél nagyobb héjalás-hiány,
2. kevéssé sérült fedélszék, héjalás-hiány,
3. fedélszék-sérülés 50%-ig,
4. 50%-nál nagyobb sérülés vagy részleges tetőhiány,
5. részben, vagy egészben hiányzó, illetve helyreállíthatatlan tetőszerkezet, szükségtető megoldás.

A sérültségi fokozat összeállítására az anyag és munkaerő elosztása miatt volt szükség, nyilvánvaló volt azonban, hogy az őszi, illetve a téli időjárás beállta előtt legfeljebb az 1—3. csoportba sorolt munkálatok készülhetnek el a 4. és 5. csoportba sorozott épületekre nem kerülhet sor. Az események a feltevéseket igazolták.

A már rendszerezett, de láthatóan így is nagy terjedelmű munka feldolgozásához szükség volt, igazgatási, műszaki és pénzügyi vonalon a sokféle változatnak megfelelő helyes irányítást adni, ami az adott körülmények között tekintettel az új és ismeretlen feladatra, továbbá a zavaros anyagtermelési, szállítási stb. lehetőségekre, fokozott nehézségekbe ütközött. A felsorolt szempontok szerint az igazgatási vonalon Budapesten a székesfőváros ker. mérnöki hivatalai, a Pest-környéki városokban pedig a városi mérnöki hivatalok 3722/1945. és 3531/1945. O.É.K. sz. alatt utasítást kaptak, hogy nyilatkozat alapján készítsék el azoknak az épületeknek a jegyzékét, amelyek saját, vagy kölcsön tőkével magánkezdeményezésben kívánják a munkálatokat lebonyolítani, továbbá azoknak az épületeknek a jegyzékét, amelyek valamilyen oknál fogva előreláthatóan hatósági úton kerülnek kivitelre. A két különböző kimutatásban, az 1—5. fokozatnak megfelelően kellett az épületsérüléseket számjelzéssel rangsorolni, és azt a Kormánybiztossághoz továbbítani. Az intézkedésnek az volt a célja,

hogy a saját, illetve hatósági kezdeményezésben levezetendő munkák egymástól elkülönítve legyenek kezelhetők, ami az ügyvitel áttekinthetőségét volt hivatott megkönnyíteni.

Az időkihasználás megkönnyítésére a hatósági kezdeményezésben helyreállítandó épületek haladéktalan munkakezdéséhez, a főváros kerületei 2—2 millió pengő előleget kaptak, havonkénti utólagos elszámolás kötelezettségével, továbbá megfelelő munkaerő segítséget az adminisztráció és ellenőrzés hatékonyabb és gyorsabb levezetéséhez. Az ügyvitel áttekintése érdekében a mérnöki hivataloknak, hetenként kimutatásban kellett volna közölniök a Kormánybiztossággal azokat az előirányzott munkákat, amelyek a legközelebb megindítandók voltak. A tervbevett munkákra vonatkozó adatok során közölni kellett az épület fekvését (utca, házszám, hrsz., tkvi. betétszám), a tulajdonos nevét, a helyreállításhoz szükséges előirányzott költség nagyságát és a munkakezdés időpontját.

A tervezett munkák ilyen értelmű bejelentésére az Újjáépítési Miniszter által létesített tetőfedési hitelalapból rendelkezésre bocsátandó pénzkiutalás zavartalan folyósítása érdekében volt szükség.

A továbbiakban a kerületi mérnöki hivataloknak kéthetenként jelenteniük kellett az előbbi adatokat kiegészítően a vállalkozó nevét, a ténylegesen felmerült költségeket, beleértve az adminisztrációs kiadásokat is

a) a már befejezett munkákra,
b) a folyamatban lévő munkákra,
c) a tervbe vett munkákra vonatkozóan.

A kerületekből kéthetenként benyújtandó részletjelentésekre a munka áttekinthető irnyításán kívül az OÉK központi ellenőrzésének lehetővé tétele érdekében is szükség volt.

A hatósági úton megindított helyreállítási munkák keretében a szociális és az említett sérülési fokozat figyelembevételével elsősorban az ismeretlen helyen tartózkodó ingatlantulajdonosok épületeinek, majd azoknak az épületeknek, amelyek tulajdonosai valamilyen oknál fogva nem kértek kölcsönt, de saját tőkével sem rendelkeztek, végül azoknak az épületeknek, ahol a kölcsönigénylés ugyan megtörtént, de annak felvételére az igénylő nem volt jogosult, a helyreállítására került sor.

A hatósági úton történő helyreállítások műszaki és pénzügyi ellenőrzése tekintetében az idézett rendeletekben foglalt utasításokon kívül, a kerületi mérnöki hivatalok hatáskörét további OÉK rendelkezés nem korlátozta, miután az elszámolás a városi számvevőség útján történt, az egyéni felelősség hangsúlyozásával. Az igen sokféle változatban kivitelre kerülő munkák minden esetére alkalmazható egységes eljárás ilyen rendszere az adott körülmények között biztosítottnak látszott.

Saját vagy kölcsöntőkével lebonyolított helyreállítási munkák ügyvitele és ellenőrzése a kerületi mérnöki hivataloknak lényegesen kisebb terhet jelentett,

bár az időközben állandóan növekvő drágulás fokozatosan több munkát okozott.

A hatósági, illetve magánúton kezdeményezett munkák lebonyolítása között a leglényegesebb különbség a pénzügyi fedezet biztosításában jelentkezett. Nevezetesen, míg az egyéni kölcsönkérelmek ügyét az e célra létsített hitelvéleményező bizottság bírálta felül és döntött a kérdésben, addig a hatósági helyreállítási munkák hiteligénylése a kerületi mérnöki hivatalok vagy az OÉK kezdeményezésére csoportosan megtörtént és időmegtakarítás céljából a bizottság meghallgatása nélkül került az arra illetékes pénzügyi szervek elé.

A hitelvéleményező bizottság a kölcsönkérelmek tárgyalását augusztus hó folyamán kezdte meg. Az azóta eltelt idő alatt f. évi január hó 31-ig beérkezett

	6788 darab	kölcsönkérelem és
	1424 darab	pót-kölcsönkérelem,
együtt összesen	8212 darab,	
ebből elintézést nyert	4647 darab	eredeti és
pótkölcsön kérelem		3 977 396 804,— P
elutasítás	1739 darab	
elintézetlen vagy		
függőben tartott	1826 darab	
összesen:	8212 darab	3 977 396 804,— P
értékben.		

Miután azonban sokan a drágulás következtében csökkent értékű kölcsönt nem vették igénybe, és kölcsönük töröltetett, illetve a kölcsön megszavazása után a saját munkakezdés lehetőségétől eltekintettek és hatósági helyreállítást kértek, a valóban felhasznált kölcsönök végösszege módosult.

Egybevetve a saját, vagy kölcsöntőkével, illetve hatósági úton teljesített munkamennyiséget és pénzügyi helyzetet, a kerületi mérnöki hivatalok jelentései alapján 1946. év február hó elején helyzetkép a következő:

I. Hatósági helyreállítás keretében

a) befejezett munkák száma	198 darab	550 336 713,— P
b) folyamatban lévők száma	422 darab	986 685 550,— P
c) előjegyzésben lévők száma	239 darab	—
összesen:	859 darab	1 537 022 263,— P

II. Kölcsöntőkével folytatott helyreállítás keretében

a) befejezett munkák száma	848 darab	467 708 161,— P
b) folyamatban lévők száma	985 darab	1 502 989 288,— P
c) megkezdetlenek száma	432 darab	—
összesen:	2265 darab	1 970 697 449,— P

A teljesség kedvéért, — ugyancsak a kerületi jelentések alapján — az összes kerületekben még

tetőhelyreállításra váró épületek száma	8128 darab
I. és II. szerint az előjegyzésben lévő munkák száma	671 darab
1946. február 1-én tehát összesen:	8799 darab

a még helyreállítandó épülettetők száma, figyelmen kívül hagyva a 2000 romépületet. Magától értetődik, hogy ezek kijavítása, fokozatosan csökkenő ütemben, de — függetlenül a drágulás növekedésétől — fokozatosan növekvő költséggel végezhető el, miután legnagyobbrészt a súlyos esetek helyreállításáról van szó. Ezeket a munkákat gyakran csak a lakáshiány következtében kilakoltathatatlan épületben lakók védelme indokolja, mert különben a helyreállítás sem műszaki, sem gazdasági szempontból nem lenne kívánatos. Az akció féléves mérlege a következőképpen alakul:

Összes épületek száma	38 000,—
Sértetlen v. alig sérült	5 000,—
Sérült + romépület	32 500
Helyreállítandó 8789	
romház 2000	

A helyreállításban elért teljesítmény 67%, ami megfelelt a várakozásnak, mert a munka megindulásakor maximálisan arra volt remény, hogy az épületek 60%-a fog elkészülni. Kétségtelen, hogy a legsúlyosabb esetek még hátra vannak, ami mennyiségi összehasonlítás alapján kedvezőtlenebb képet mutat, de az is kétségtelen, hogy az átlagos munkateljesítmény is rosszabb a háború előtti teljesítménynél, mert annak alig éri el a 30%-át.

A jelentés teljessége és tárgyilagossága érdekében a továbbiak során rá kell mutatni a tapasztalt hibákra, azok okaira, végül azokra a módozatokra, amelyekkel azok valószínűen megszüntethetők lennének, s ezzel az 1946. évi akció lényegesen rendszeresebb körülmények között lenne lebonyolítható.

II.

Az 1945—46. évben lebonyolított tetőfedési akció során tapasztalt hibák, azok okainak, valamint a hibák kiküszöbölésére teendő javaslatok részletes tárgyalása során célszerűnek látszik a kérdésekkel az ügyvitel sorrendjének megfelelően foglalkozni. Ennek megfelelően:

1. *A kölcsönkérelmek elbírálásának lassúsága.* Oka a benyújtott kérelmek nagy száma. Ennek következtében mire az igénylő a kért összeghez jut, azt a valóságos költségek lényegesen meghaladják.

Javaslat: az elbírálásnál a kérelem időpontjában érvényes anyagár vagy adópengő veendő figyelembe, mint átszámítási alap.

2. *A hatósági helyreállítási munkák nehézsége.* Oka a bonyolult és csak részben indokolt árellenőrzési rendszer. A hatósági helyreállításoknál az OÉK eredeti elgondolása szerint megfelelő állandó készpénzelőlegnek kell rendelkezésére állania, amelyek terhére az előjegyzésbe vett munkák elvégezhetők. A munka befejezése után történne meg a teljes leszámolás, amelybe nemcsak a végzett munkák ellenértéke, hanem az adminisztrációs költségek is beszámítandók, átértékelve adópengő alapon a tényleges kifizetések időpontjára. Ezt az összeget a munka befejezése után a tulajdonos, — ha időközben előkerült, vagy pénzhez jutott — valorizált értékben visszafizeti, ha pedig nem, úgy telekkönyvben feljegyzésre kerül a rendelet értelmében. Ezzel szemben a rendelet értelmében előzetesen hitelkeretet kell kérni, ami a telekkönyvben széljegyzésre kerül, s a pénz folyósítására csak ezután kerülhet sor, ami igen jó esetben is két hét adminisztrációs időt jelent. Ennek következtében, ha az igénylés pontos, úgy a drágulás következtében beáll az értéktelenedés. Ha a kért keret nagyobb előirányzattal történik, felesleges terhet ró az ingatlan tulajdonosra, de az ügyvitel kettős, vagy többszöri telekkönyvi és banknyilvántartási munkát is igényel. Ez az eset áll fenn akkor, ha a munka valóban kivitelre kerül. Sokkal bonyolultabb a helyzet, ha a hiteligénylés megtörténik, esetleg sokkal korábban, mint a munkakezdés vagy az utóbbi valamilyen oknál fogva elmarad. Ebben az esetben az ingatlantulajdonos az indokolatlan kamatterhek miatt joggal tiltakozik. Csak mellékesen kell megemlíteni azt a felesleges és bonyolult adminisztrációt, amit az ilyen előzetes hiteligénylés és a tényleges költségek leszámolása alapján történő bankkezelés és telekkönyvi műveletek rendezése igényel. Mindez elkerülhető lenne, ha a bonyolult műveletek betartása alól a végrehajtó hatósági szervek mentesülnének. Az említett ügyvitel végeredményében csak megnehezíti, de nem akadályozza az esetleges visszaéléseket, amivel esetleg a kérelmező saját kezelésében történő munkáknál kell számolni, viszont az érdemes ügyeket jelentékenyen késlelteti.

Meg kell még említeni, hogy az infláció következtében felmerülő állandó fizetési nehézségek következtében a vállalkozás bizalmatlan, hitelezés helyett előleget kér és túlkalkulál, ami szintén számottevő drágulást okoz. Végül megjegyzendő, hogy az említett nehézségek ellenére a hatósági helyreállítások iránt benyújtott kérelmek száma növekvő irányú, ami részben a magánosok nemtörődömségét, kényelemszeretetét, részben a hatóság iránti bizalmat, de egyben annak túlterhelését is bizonyítja.

Javaslat: megfelelően táplált hitelkeret biztosítása, utólagos elszámolás kötelezettségével. A hitel felhasználásának, valamint a munka ellenőrzésének biztosítására az OÉK kötelékben működő hitelvéleményező bizottság rendszeres tájékoztatása, továbbá az egyes munkák időnkénti helyszíni ellenőrzésére repülő bizottság létesítése. A hatósági helyreállítási akció 100%-os valorizációval történjék a magánkezdeményezés serkentésére.

3. *A végrehajtó szervek ügyvitelének elégtelen volta.* A tetőjavításokkal, illetve helyreállításokkal kapcsolatos és a kerületi mérnöki hivatalokra hárított jelentékeny munkatöbblet elvégzésének megkönnyítésére a Kormánybiztosság segítséget kívánt nyújtani akkor, amidőn lehetővé tette, hogy az alap terhére újabb műszaki, illetve irodai segédek kerüljenek alkalmazásra. A jelentékeny segítség ellenére a ker. mérnöki hivataloknál a kívánt eredmény nem volt elérhető. A főváros végleges személyzete és az OÉK szerződéses alkalmazottai sajnálatosan nem találták meg azt a közös alapot, amely a munka harmonikus és gyors levezetéséhez nélkülözhetetlen. Ennek valószínű oka az, hogy a Kormánybiztosság alkalmazottai, ideiglenes alkalmazása következtében — a kollektív szerződés alapján kapják illetményeiket, amelyhez képest a fővárosi alkalmazottak illetményei lényeges eltérést mutatnak, az OÉK alkalmazottak javára. Ebből következett, hogy a ker. mérnökök az OÉK által fizetett alkalmazottakkal szemben, indokolatlanul alárendelt helyzetben érezték magukat, s dacára a felelősségnek azokat munkájukban nem irányították, ellenőrizték, hanem teljesen magukra hagyták. További hiba volt, hogy a kerületi mérnökök a gyakorlat hiányában és a munkával való túlterhelés következtében az OÉK által kiadott rendelkezéseket sokszor figyelmen kívül hagyták, vagy ha arról tudomást is szereztek, csak részben és megkésve intézkedtek. Magától értetődő, hogy ezek következtében a kerületi igazgatás számos nehézséggel küzködve a feladatnak nem tudott jól megfelelni. Nem bizonyult előnyösnek a ker. mérnöki hivatalok függetlenítése az elöljárótól. Az ügyvitel gyorsítása ezt az intézkedést valóban megkívánta. Megfelelő számú és elegendő gyakorlattal rendelkező vezető mérnök hiányában azonban ez az intézkedés még kiegészítésekre szorul. Példaképpen felemlítve: míg a ker. mérnök hivatkozással a veszélyes helyzetre valamely lakás haladéktalan kilakoltatása iránt intézkedett, addig más hatáskörben dolgozó lakáshivatal a megürült lakást, nem ismerve a mérnöki intézkedést, új igénylőnek kiutalta. Az ellenintézkedés nyilván nem szándékos, csupán hiányzik a különböző szervek közötti összműködés.

Javaslat: a különböző alkalmazottak illetményeinek összehangolása, a kerületi mérnökvezetés, valamint a különböző intézőszervek egymással való kapcsolatának megteremtése.

4. *A munkák helyszíni ellenőrzésének akadályai.* Az ellenőrzéssel megbízott építőmestereket és MÉMOSz ellenőröket a kerületi mérnökök bizalmatlanul fogadták, ezek működésében egyéni sérelmet láttak, munkájukat lehetőleg mellőzték, illetve bejelentéseiket figyelmen kívül hagyták. A helyszíni ellenőrzők megbízása az anyagbeszerzések eredetének, felhasználásának, a foglalkoztatott munkaerők létszámának, a kollektív szerződés szerint fizetendő órabérek betartásának, a munkateljesítménynek, a munka szakszerű kivitelezésének, a kontármunka megszüntetésének, valamint az engedély nélküli építkezések betiltásának ellenőrzésére vonatkozik. Ezek szerint a kiküldött ellenőrök a ker. mérnökök munkáját hivatottak előbbre vinni. Sok félreértésre, bizalmatlanságra, illetve gyanúsításra ad okot a segítség elhárítása, vagy éppen akadályozása.

Javaslat: a különböző ellenőrök jelentéseinek a 2. alatt javasolt bizottság előtt történő ismertetése, illetve a jelentések alapján — ha szükségesnek látszik — az érdekelt ker. mérnök bevonásával vizsgálat megindítása a mulasztóval szemben.

5. *A folyamatban lévő vagy megindítandó munkák anyaghiánya.*

Javaslat: az anyaghivatal erre a célra minden körülmények között tartalékoljon megfelelő mennyiségű építőanyagot, illetve ilyen gyártásáról vagy beszerzéséről feltétlenül gondoskodjék. A felhasználandó anyag, mennyiség és anyagfajta tekintetében igénylést csak felelős szakiparos nyújthat be teljes anyagi és erkölcsi felelősség mellett, hogy ott és annyi anyagra van szükség, amennyi az igénylésben szerepel, melyet OÉK ellenőriz.

6. *A tetőhelyreállítások ügyeinek vezetése nem egységes. Különböző szervek egymás tudomása nélkül intézkednek.* Más szerv intézkedik a megszavazott kölcsön felhasználásával elrendelt hatósági, más a hatósági kezdeményezésre megindított helyreállítási, majd ismét más a középületek helyreállítása ügyében stb. Oka az, hogy nincs központi nyilvántartás, illetve a végrehajtó szervektől rendszertelenül beküldött és felületesen összeállított adatok megbízhatatlanok sokszor használhatatlanok. A munkafegyelem, az igazgatási és vezető munkakörben is erősen bírálható.

Javaslat: tetőhelyreállításokra külön munkacsoport létesítendő, egységes vezetéssel és központi nyilvántartással, amely a tetőkölcsön bizottsággal együtt működnék. Az osztály nélkül semmiféle tetőhelyreállítás nem intézhető. Az akciócsoportnak rendelkeznie kell munkaellenőrző, ügyintéző, pénzügyi, műszaki számvevőségi szervekkel, amelyek valamennyi kivitelezésre kerülő munkát, bármilyen akció keretébe tartozzék is együttesen kezel. Az átszervezés már legnagyobbrészt megtörtént.

7. *Lebontásra ítélt épületek helyreállítása.* Városrendezési, műszaki vagy pénzügyi szempontból helyreállítani nem kívánatos épületeken gyakran kell nagy költséggel végezni vagy végeztetni javítási munkákat, mert az ott lakók más elhelyezés hiányában nem költöztethetők ki.

Javaslat: elhagyott javak között szereplő olyan ingatlan lakásai állíttassanak helyre az indokolatlan költségbefektetés helyett, ahová a kilakoltatandók beköltöztethetők. A közületek igyekezzenek minél több ilyen ingatlant megszerezni és helyreállítani. A rentabilis befektetés a mai alacsony ingatlanárak és munkabérek mellett előbbre viszi úgy a lakástermelés, mint az építkezés és városrendezés közös ügyét is.

Az elmúlt félévi tetőhelyreállítási akció beszámolójának bemutatása alkalmával fel kell hívni a figyelmet arra, hogy a kölcsönakció magán ügyeinek részletes ismertetésére jelen beszámoló nem tér ki, miután arról a hitelvéleményező bizottság tett kimerítő jelentést. Ez a beszámoló a hatósági helyreállítások ügyintézéséről és annak fázisairól ad áttekinthető képet és ismerteti a kapcsolatot a kölcsönakcióval. A jelentésben foglalt számszerű eredmény kimutatás azonban nemcsak a kölcsön, tőke, hatósági és magánúton történt felhasználásáról és annak eredményéről számol be, hanem az akció keretein kívül eső munkák eredményeit is feltünteti, amely élesen megvilágítja az OÉK elmúlt félévi munkájának egy jelentékeny részét.

Fischer s.k.

Fogalmazvány — UMKL, UM 23.366/1946. sz.

56

1946. február 28.

AZ ÚJJÁÉPÍTÉSI MINISZTÉRIUM IPARI OSZTÁLYA A GAZDASÁGI FŐTANÁCS TÁMOGATÁSÁT KÉRI A VAS- ÉS ACÉLTERMELÉS NÖVELÉSÉHEZ

Ez év február 1-én 1976/1945. U.M. szám alatt megküldtem a t. Gazdasági Főtanácsnak az 1946. évi várható vas- és acéltermelés tervezetét. Időközben a t. Gazdasági Főtanács kiküldöttei *Lakatos Miklós* államtitkárnál a szakelőadók bevonásával a tervvel kapcsolatban megbeszélést folytattak, és azt a közeli napokban újra megvitatják. A 230/1946. M.E. számú rendelet 1.§ V.b. bekezdésében megjelölt kötelezettségeim azonban arra késztetnek, hogy ezzel a kérdéssel ismételten a t. Gazdasági Főtanácshoz forduljak.

Termelési lehetőségeinket annak különösen két szakaszában tettem vizsgálat tárgyává.

1. Tervezetem egy üzemévre adja meg 360 000 tonnában a magyar nyersvas- és nyersacéltermelés mennyiségét. 1937-ben, az utolsó előtti békeévben, ugyanennyit termeltünk, míg 1942-ben ennél 22,2%-kal többet.

Annak tudatában, hogy a mai helyzetünkben létkérdés a többtermelés, erőltetett ütemű, szervezett munkával elérhető egy év alatt a fenti mennyiség
a) üzemberendezéseink módszeres helyreállítása és újjáépítése;
b) a szükséges alap- és segédanyagok, továbbá
c) a szállítóeszközök megfelelő biztosítása után.

Utóbbi egész évre egyenletesen elosztva 1400 darab 15—20 tonnás vasúti kocsi állandó mozgását jelenti.

A tervezetben említettem azt a kívánatos lehetőséget, hogy Csehországból és Romániából vagy bárhonnan származó nyersvas és acél (360 000 t) megszerzésével is boldogulhatunk. Sőt ez bizonyos fokig előnyösebb lenne, mert 1400 helyett 430 darab 15—30 tonnás teherkocsi elegendő lenne a szállításra, továbbá tényleges időnyerést jelentene, mert a nagykohók felfutási idejét megtakaríthatnánk.

2. A jóvátétel egyes különleges acélötvözeteit mindenképp kénytelenek vagyunk külföldről beszerezni. Egyéb félkész árut (szürkevasöntvény-, acélöntvény-, hengerelt és kovácsolt félkész árut) is be kell szereznünk külföldi forrásból. Annyit, amennyit csak lehet, mert ez megkönnyíti és gyorsítja mind a jóvátételi, mind a hazai szükséglet kielégítését.

A meglévő és nálunk előállítható ötvözőanyagból csak a ferrosilicium- és a ferromangánszükséglet egy kis részét tudjuk ellátni. A megmunkáló üzemek részére szükséges szerszámacélok készítéséhez a ferrowolfram, vanadium-, ferromolibden-ötvözőanyagokat csak külföldről tudjuk behozni; szerszámacélok előállításához a külföldi tűzállóanyagokra és elektródákra van szükség.

A termelési előfeltételek biztosításához tartozik tehát, hogy

a belföldön termelt iparcikkek egy részét az ipar közvetlen és közvetett helyreállítására és újjáépítésére használhassuk fel;

egy kisebb részét pedig vas- és acéltermelésünk folytonosságához szükséges külföldi nyers- és üzemi anyagok, elsősorban vasérc és koksz vagy nyersvas, nyersacél, esetleg acél félkész áru beszerzésének ellentételéül köthessük le.

Ahhoz, hogy az orosz jóvátételi kötelezettségek 1945. évi hátralékát és az 1946. évi szállításokat teljesíteni tudjuk, szükséges, hogy a gyáripar (kisipar), bányák, ásványolaj-termelés, közművek, közlekedés, posta, mezőgazdaság és köz- és magánépületek újjáépítésére a hazai termelésből 299 000 tonnát, külkereskedelmünk részére pedig 23 100 tonnát fordíthassunk. Előbbi az 1946. évben előirányzott vastermelvényeknek 41,7%-a, utóbbi pedig annak 3,2%-a. E vas- és acélmennyiségek hazai felhasználására szükség van, hogy ezzel képessé tegyük egyrészt nehéziparunk teljes kihasználását, másrészt biztosítsuk az elkövetkezendő években a termelés fenntartását.

Ismételten rámutatok még arra is, hogy az orosz jóvátételi kötelezettségeink nehéziparunk egyes ágait aránytalanul terhelik. Ezt a tervezet egy további változata szerint oly módon lehet kiküszöbölni, hogy vagy mérsékelni kell a hengerelt és kovácsolt félkész áruk szállítását és helyette kész gépgyári termékeket kell felajánlani, vagy pedig félkész áruk behozatalát kell megkísérelni.

A vas- és acélgyártás útjában álló akadályok egy részét saját erőnkből el tudjuk hárítani, de nagyobb részének elhárításához jelenlegi helyzetünkben szükségünk van az illetékes orosz hatóságok jóindulatú támogatására.

Tisztelettel kérem a t. Gazdasági Főtanácsot, hogy járjon közbe fentiek megvalósítása érdekében. A szükséges anyagok beszerzését mind itthon, mind külföldön orosz közreműködés nélkül lebonyolítani nem tudjuk. A kompenzációként nyújtandó magyar cikkek, úgy mint ásványolaj és termékei, gépgyári és egyéb termékek felszabadítása az illetékes orosz szervektől függ, és orosz közreműködés szükséges a megfelelő forgalmi eszközök biztosításához is.

Tisztelettel kérem, hogy elsősorban a vas- és acéláruk fent vázolt elosztására az orosz jóváhagyást kieszközölni szíveskedjék.

Kiadta: *Lakatos* *Szabó Imre* s.k.

A kiadmányt a miniszter írta alá.

Fogalmazvány — UMKL, UM 3306/46. (Alapszám: 1976/1946)

57

1946. április 9.

A SZÉNGAZDÁLKODÁSI KORMÁNYBIZTOS KÖZLÉSE ARRÓL, HOGY AZ ÁLLAMI KEZELÉSBE VETT DUDARI SZÉNBÁNYÁT — A GAZDASÁGI FŐTANÁCS HATÁROZATÁNAK ÉRTELMÉBEN — MÉG TÖBBLETTERMELÉSÉT TEKINTVE SEM ADJA ÁT ÚJJÁÉPÍTÉSI CÉLRA

Miniszter Úr!

A Gazdasági Főtanács az alábbi szó szerinti szövegű határozatot hozta:
„1395/1946.

Tárgy: a dudari szénbánya többtermelésének az újjáépítési miniszter részére való rendelkezésre bocsátása.

Határozat

Az újjáépítési miniszter azt kérte, hogy a Dudar községben lévő szénbánya többtermelését az Újjáépítési Minisztérium rendelkezésére bocsássa az Iparügyi Minisztérium, tégla- és cserépgyártás céljából.

A Gazdasági Főtanács kimondja, hogy az említett szénbánya mint állami kezelésbe vett bánya még a többtermelés tekintetében sem adható át. Felhívja azonban az iparügyi miniszter urat, gondoskodjék arról, hogy a tégla- és cserépgyárak szénellátása megfelelően biztosíttassék és hogy a dudari szénbánya többtermelése elsősorban az ilyen gyárak ellátására fordíttassék."

Budapest, 1946. február hó 25-én.

Nagy Ferenc s.k.
miniszterelnök,
a Gazdasági Főtanács elnöke

A kiadmány hiteléül:
1946. március 4.
Karácsonyi Lajos s.k.
(irodafőtiszt)

A Salgó-Tarjáni Kőszénbánya Rt. várpalotai bányaigazgatósága m. hó 28-án a következőket jelenti:

„Várp. eladás G/Gné.
T. Széngazdálkodási Iroda

Budapest, 1946. IV. 3.

Budapest
Andrássy út 75.

Várpalotai bányaigazgatóságunk 1946. március 28-án a következőket jelenti: Jelentjük, hogy a dudari üzemünknél megjelent az Újjáépítési Minisztérium kiküldöttje azzal a megbízatással és utasítással, hogy a dudari szénkészlet és elszállításra váró szénmennyiség fölött a minisztérium megbízásából kizárólag ő rendelkezhet. A dudari üzemnél táblákat helyeztek el, amelyen a minisztérium által rendelkezésre bocsájtott szöveg szerint a bányaüzem szenével kizárólag az Újjáépítési Minisztérium rendelkezik. A megbízott már két hete Zircen tartózkodik, és várja a vasút megnyitását, illetve a szénszállítás megkezdését.

Szénosztály
Friedmann
Gélyi

Teljes tisztelettel:
Salgó-Tarjáni Kőszénbánya Rt.
Állami kezelés alatt
Irsai
miniszter biztos h."

Fenti határozat alapján felkérem Miniszter Urat, hogy kiküldöttjét oly irányban utasítani szíveskedjék, hogy a dudari szénkészlet és elszállításra váró szénmennyiség felett a Minisztérium megbízásából nem rendelkezhet.

A magam részéről mindent el fogok követni, hogy a tégla- és cserépgyárak szénellátása a rendelkezésre álló szénmennyiség mérvéhez, valamint a jóvátételi célokra dolgozó gyárak szénigényléséhez képest biztosíttassék és hogy a dudari szénbánya többtermelése elsősorban a tégla- és cserépgyárak szénigényének kielégítésére fordíttassék.

Alliquander s.k.
Széngazdálkodási Kormánybiztos

Tisztázat — UMKL, UM 3581/1946. sz.

(Az UM az itt idézett GF-határozatot úgy értékelte, hogy a dudari szénbánya többlettermelése felett ő rendelkezik. Kiküldöttei intézkedni próbáltak a helyszínen. Ezt a tevékenységüket akadályozta meg a közölt intézkedéssel *Alliquander Ödön* széngazdálkodási kormánybiztos.)

58

1946. április 30.

AZ ORSZÁGOS ÉPÍTÉSÜGYI TANÁCS A KÖZÉPÍTKEZÉSEK LEMARADÁSÁNAK OKAIRÓL (RÉSZLET EGY TANÁCSÜLÉS JEGYZŐKÖNYVÉBŐL)

Vaszilievits-Sömjén László dr. min. tan. kimerítő előadásában elsősorban a középítkezésekkel, illetve azok elmaradásával foglalkozik.

A középítkezések, illetőleg a közhitellel való építkezések tekintetében a következő munkálatokat kell megkülönböztetni:

— az úgynevezett életveszély-elhárító akciót,
— a tetőfedési akciót,
— az állagvédelmi akciót,
— az egészségügyi és szociális célú építkezéseket,
— a lakástermeléssel kapcsolatban közületi lakáshelyreállító akciót,
— a szorosabban vett közcélú (hivatali) értekezéseket,
— a romeltakarítást.

Előadó részletesen ismerteti az egyes ágazatokban fennálló helyzetet, majd a magánépítkezésekkel foglalkozik, illetve azok elmaradásának három okát állapítja meg:

1. A magántőke csak akkor hajlandó építeni, amikor az ipari vagy kereskedelmi vállalkozásból már teljes kielégülést nyert, amiről jelenleg még egyáltalában nem lehet beszélni.

2. A magántőke bizalmatlan a lakbérkorlátozó rendelkezések következtében.

3. Az infláció, a vele együttjáró anyaghiány szintén oka a magánépítkezések hiányának.

Fejtegetései során azt a következtetést vonja le, hogy a nagytőke bekapcsolása az építkezésekbe egyelőre nem valószínű, tehát a kis- és középtőkék építőtevékenységének előmozdításán kell fáradozni (házhelyjuttatás, építőszövetkezetek). A tennivalókat a következőkben foglalja össze.

1. Az építőszövetkezetek létrehozásával a házhelyakcióval kapcsolatban sürgősen jogszabálytervezetet kell a kormánynak bemutatni.

2. A felépítményi jogot, vagyis azt a lehetőséget, hogy az építeni szándékozó tőke más telkén is építhessen, a jogrendszerünkben és a külföldi jogrendszerekben elfogadott elvek figyelembevételét biztosítani kell.

3. A munkafegyelem megszilárdítása végett a minimális munkateljesítményt szabályozni kell.

4. Az építkezést a lehetőség szerint generálisan, de kezdetben egyes foglalkozási ágaknál a munkateljesítménnyel mint szövetkezeti részjeggyel vagy más módon kapcsolatba kell hozni.

Az építőtevékenység megindulását a lakbéremeléssel kapcsolatba hozni nem tartja lehetségesnek, ellenben javasolja, hogy az úgynevezett lakásadónak ne 15%-a, mint eddig, hanem teljes egészében elsősorban lakástermelésre fordíttassék.

Benes Imre, a Háztulajdonosok Szövetkezetének megbízásából hangoztatja, hogy az építkezések csak akkor fognak megindulni, ha a háztulajdonosok visszakapják házaik felett a rendelkezési jogot. A szabadbérlői lakások kérdése nem vált be, mert egy felszabadított lakbérű lakásból nem lehet a többi 27 lakás tatarozását és karbantartását fedezni. A lakásadót is elhibázott intézkedésnek tartja, amennyiben legkevesebb haszna magának az államnak van belőle, mert igen gyakran előfordul az az eset, hogy egy lakásban 3—4, sőt több kenyérkereső is van, amelyik mindegyik külön-külön megkapja a lakásadót, mint fizetésének integráns részét, de az állam természetesen csak egyszer kapja azt meg. Idetartozik az üzlethelyiségek problémája is, amidőn minden második üzlet albérletbe van adva, csak a háztulajdonos nem kap belőle semmit. Ha a lakások felszabadítása érdekében nem történik semmi, akkor nem lesz építkezés sem.

Kőrössy Albert Kálmán a jogbiztonság, illetve a magántulajdon kérdésének tisztázását tartja a legelső teendőnek. Az a tavalyi kijelentés, hogy *egyelőre* a magántulajdon alapján állunk, igen sok kárt okozott. A Tanácsnak kellene megnyugtató módon állandóan napirenden tartani ezt a kérdést, de még ez esetben sem táplál felszólaló vérmes reményeket, mert nagytőkék nincsenek. Ha

a háztulajdonos házát vis maior következtében egyszer már elvesztette, nem lehet őt arra kényszeríteni, hogy újra felépítse és újra esetleg vis maiornak tegye ki.

A tatarozás kétágú:

1. normális, ezt az összeget meg lehet állapítani nem nagyon nagy hibahatárral,

2. háború okozta károk, ezt a kérdést csak kárközösséggel véli megoldhatónak.

A vízdíjat végre az fizeti, aki fogyasztja, de az elosztási kulcs igazságtalan, mert nem a lakók számával, hanem a lakbérrel van arányosítva, ami hamis képet nyújt.

Mindenhonnan szanálási tervek és javaslatok indulnak ki. Kéri, hogy ezek egy kézben fussanak össze, például a Fővárosi Közmunkák tanácsába, hogy egységes elintézést nyerhessenek.

Molnár Sándor, a Budapesti Építőmesterek Ipartestületének megbízottja, kimerítően foglalkozik a köz- és magánépítkezések megindulásának előfeltételeivel, és hivatkozik arra a hazafias munkára, amit a munkásság nyújtott a tőkének, mely utóbbi biztonság nélkül nem akar megindulni. Hatósági kavics- és homokellátást kér. Kifejti, hogy sokat vár a romházakból kikerülő anyagoktól, azért sürgeti, hogy a háztulajdonos felelős legyen a romházából kikerülő anyagokért, ne feketézhesse el. A házépítő szövetkezeti gondolatot helyesnek tartja. Úgyszintén a házbéreknek a békeparitás felé való megindulását, mert ahhoz, hogy elérhesse célját, egyszer el kell indulnia.

Mikes Alfréd okl. építészmérnök úgy látja, hogy a régi háztulajdonosok állanak szemben az új háztulajdonosokkal. A régi háztulajdonosokat nem lehet kihasználni a célból, hogy új lakásokat termeljenek, ezért egy új háziúr réteget kell teremteni. A hatóságilag támogatott dolgozók szövetkezetére gondol. Mint mérnök azt ajánlja, hogy kevesebb pénzt és gondot fordítsunk a régi lakások helyreállítására, gazdaságosabb az új lakások termelése, mert Budapest lakásainak 70%-ából nem lehet modern lakásokat építeni.

Székely Béla építész, minél jobban közeledünk a békéhez, annál hamarabb lesz stabil a pénz. Stabil pénz esetén pedig nem lesz elég fedezet a középítkezésekre. Tehát a magánépítkezésnek kell a kezdeményezést a kezébe venni. Több jogot kíván a háztulajdonosok számára, továbbá megvizsgálandónak tartja, hogy nem lehetne-e a házbéradót felemelni. Miután még ma is folynak összeköltöztetések, megfontolandónak tartja, nem volna-e helyes kimondani, hogy aki a hozzá beutalt társbérlőnek ugyanolyan lakfelületű lakást juttat, az egyszer s mindenkorra mentesül további beköltöztetések alól. Mint a háziurak felé irányuló gesztust javasolja továbbá, hogy ha egy háztulajdonos házának bizonyos számú lakását (pl.: 40%) helyreállítja, akkor ne csak ez a 40%, hanem a többi 60% is szabadbérűvé váljék. Szintén sürget egy megnyugtató nyilatkozatot, oly értelemben, hogy lesz-e magántulajdon a jövőben, vagy sem.

Thelsch László dr., a Háztulajdonosok Egyesületének ügyésze, helytelennek

tartja a kényszermegoldásokat, mert arra az álláspontra kell helyezkedni, hogy akinek a kezében megrongált vagyontárgy van, annak az egyéni kezdeményezésére kell bízni, hogy a megrongált vagyontárgyat helyreállítsa. Ne felejtsük el, hogy a ház egy gazdasági egység, és az egyes romlakások helyreállítása összefügg az egész ház helyreállításával. Másképpen állít helyre a lakó és másképpen a háziúr. Javasolja, hogy a kormánynak a romlakásokra vonatkozó akcióját egybe kell kapcsolni a kormánybiztosság hasonló akciójával.

Harrer Ferenc dr. egyetemi ny. r. tanár kifogásolja, hogy mindenki követeli a koncepciót, de senki sem jön konkrét javaslattal. A lakásproblémának véleménye szerint a következő megoldása:

Kérdés, hogy a nemzeti tőkének milyen mennyiségét tudjuk és akarjuk a lakástermelésre fordítani, milyen időbeli programmal? Honnan vesszük azt a tőkét és milyen módon tudjuk a lakástermeléshez eljuttatni? Miféle jogrenddel tudjuk ezt az odajuttatást elérni?

Fischer József elnök kijelenti, hogy a lakbérfelszabadításra nézve nem tud megnyugtató választ adni. Arra a kívánságra, hogy a háztulajdonos rendelkezzen a lakbéradóval, az a válasza, hogy ebben a formában kifejezésre juthatna a kárközösség elve, ezt azonban még ki kellene munkálnunk. Akinek a háza nem sérült meg, azt nem érte olyan nagy veszteség, mert bár lakbért nem kap, de meg van a háza. A sérült ház tulajdonosát ellenben, aki köteles további kölcsönöket a tatarozás céljaira felvenni, további károsodás éri. Fontos kérdésnek tartja az adómentesség elvét kimunkálni, hogy az újonnan épült házak és helyreállított lakások minden adó alól mentesek legyenek. Az új épületek részére hosszú telekbérletet kell biztosítani.

Ezután elnök megköszöni a megjelentek hozzászólásait, amelyeket a szerves kidolgozásnál figyelembe fognak venni és az ülést berekeszti.

Kmft.

Fischer József s.k.
elnök

M. Liborcz Alice
jegyzőkönyvvezető

Jegyzőkönyv — Budapest Főváros Levéltára, XIX. 2. a. 2. Újjáépítési Tanács jegyzőkönyvei

59

1946. május 20.

MOLNÁR GYÖRGY ÉCSI LAKOS ÉPÍTŐANYAG-SEGÉLY IRÁNTI KÉRELME

Alulírott Molnár György écsi lakos tisztelettel kérem, hogy a harcok alkalmával leégett 1/4 rész lakóházamhoz és istálló mellékhelyiséghez, valamint az ugyancsak leégett pajtához a szükséges anyagokat segélyképpen kiutalni szíveskedjék.

Tisztelettel előadom, hogy 2 kh. földem van és azonkívül bérletföldem van 2 kh., tehát összesen 4 kh. földdel gazdálkodom, amelynek jövedelme még a legszükségesebb megélhetésünket sem biztosítja, nemhogy abból a mai rossz viszonyok mellett építeni tudjunk. Évek hosszú során át minden erőnk megfeszítésével tudtuk csak felépítgetni ezeket a leégett épületeinket, amelyet egy nap elvitt a szörnyű háború alatt. Négy gyermekem van, akiknek ellátását és felruházását alig tudom eszközölni, sőt a lábbelijüket be sem tudom szerezni, éppen a jövedelem hiánya miatt.

Kölcsönhöz nem folyamodhatunk, még a Miniszter Úrhoz sem, mert részint nem kapunk érte anyagot, másrészt pedig annak visszafizetését éppen a jövedelem hiánya miatt biztosítani nem tudom.

Kérésemet megismételve csatolom az előméretezési költségvetésemet, amelyben feltüntetett anyagoknak a kiutalását kérem.

Maradok

Teljes tisztelettel
Molnár György s.k.
écsi lakos

Écs község elöljárósága a kérvénybe foglalt anyagokat, mint tényleges szükségletet, a kérvénybe foglalt indokok alapján az anyagok kiutalását javasolja.

Horváth Lajos
községi bíró

Nyári Ernő s.k.
vezető jegyző

Tisztázat — UMKL, UM 13.495/46.

1946. május 24.

A BUDAPESTI ÉPÍTŐMESTEREK IPARTESTÜLETE A GAZDASÁGI FŐTANÁCSOT AZ ÉPÍTŐIPARI MUNKABÉREK RENDEZÉSÉRE KÉRI

A Budapesti Építőmesterek Ipartestülete az építőipari szakmákban foglalkoztatott iparosság nevében is f. évi május 8-án 1785/1946., majd f. évi május 14-én 1851/1946. sz. alatt felterjesztéssel fordult a t. Gazdasági Főtanácshoz, és rámutatott azokra a munkabér vonalán jelentkező anomáliákra, melyek az újjáépítésben elsősorban érdekelt építőiparokban jelentkeznek. A Szakszervezeti Tanács és a Magyar Építőipari Munkások Országos Szövetsége Ipartestületünkhöz intézett 187/1946. számú átirata is megállapítja, hogy a munkavállalók között elégedetlenség van, s a ki nem elégített bérkövetelések miatt munkabeszüntetések történtek. Az elégedetlenség okát abban látják, hogy a Gazdasági Főtanács által megállapított kalóriapengő jóval alatta maradt a piaci áraknak. Ezért a fenti munkavállalói érdekképviseletek úgy határoztak — egyoldalúan —, hogy a kalóriát pénzzel a jövőben megváltani nem lehet, hanem azt *köteles a munkaadó természetben biztosítani.*

4106/1946. sz. alatt t. Gazdasági Főtanács Ipartestületünkhöz intézett leiratában ezzel kapcsolatban közölte, hogy a kalória készpénzértékének és a munkabéreknek együttes emelése általában megfelel a szabadpiaci áremelkedésnek.

A fenti megállapítással ellentétben szabad legyen hivatkozni úgy az elmúlt bérhét, mint az e heti hivatalosan megállapított kalóriaérték és a tényleges szabadpiaci árak közötti összefüggésekre. Az elmúlt héten a megállapított 18 000 pengős kalóriaértékkel szemben a munkabér kifizetés napján, szombaton 330 000—360 000 pengős tényleges szabadpiaci érték jelentkezett, míg e héten május 23-i, csütörtöki piaci árakat nézve a megállapított 50 000 pengős kalóriaértékkel szemben 750 000—800 000 pengős piaci érték jelentkezik, de ez szombatig előreláthatóan további 50—80%-os emelkedést is elérhet. Ezeket a nagy eltolódásokat a pénzben fizetendő munkabérhányad emelésével kiegyenlíteni nem lehet, illetve itt alkalmazott emelés a beszerzési lehetőségen alig változtat. Téves tehát a Gazdasági Főtanácsnak fentiekben hivatkozott megállapítása, hogy a munkabéremelés és a heti kalóriaérték együttesen megfelel a szabadpiaci áralakulásoknak, illetve áremelkedéseknek.

A munkavállalói érdekképviseleteknek viszont az a határozata, hogy az építőipari munkaadó a megállapított kalóriát effektív élelmiszerben adja ki, keresztülvihetetlen. Ezt nemcsak a munkaadók, hanem a munkavállalók is tudják, és tárgyalásaink során el is ismerték. Nem lehet effektív élelmiszer

ellátásról akkor beszélni, amikor az egyes vásárcsarnokokban, de kimondottan teljesen szabadnak minősíthető Garai-, vagy Teleki-téri piacokon felhozott élelmiszermennyiség néhány száz család szükségletét is alig volna képes fedezni, nemhogy több tízezer építőipari munkavállaló ellátását ezen keresztül biztosítani lehetne. Az építőipar viszont nem hasonlítható össze a gyáriparral, vagy más, kompenzációs cikkeket termelő szakmákkal, mert az építőipar mit vigyen produktumából vidékre élelmiszerekért, helyreállított, vagy újjáépített lakásokat semmiesetre sem tud, szerszámait, felszereléseit, állványanyagát? De akkor mivel dolgozik tovább?

Az építőipari munkaadók a legtárgyilagosabb mérlegelés alapján kénytelenek megállapítani, hogy a munkavállalóknak a tényleges piaci beszerzési lehetőségig támasztott bérigényük jogos. E jogosnak ítélhető bérigény kielégítése azonban ellentmondó szerződés és rendelkezésekbe ütközik. A kollektív szerződésre támaszkodva a munkavállalói érdekképviseletek — egyoldalú határozattal ugyan — a rendeletileg megállapított kalóriamennyiségnek effektív élelmiszerben való kiadását követelik. Ez a határozat azonban a fentiekből kitűnőleg — saját maguk által is elismerten — effektív élelmiszernyújtással semmi körülmények között, a keresztülvihetetlenségénél fogva végre nem hajtható. A megállapított kalóriamennyiség tehát csak úgy volna biztosítható a munkavállalók részére, ha olyan pénzbeli térítést kapnának, mely valóban megfelel a tényleges piaci beszerzési lehetőségeknek.

A piaci árakon való beszerzés azonban csak akkor lehetséges, ha a t. Gazdasági Főtanács a munkabér, illetve a kalóriaérték heti megállapításánál valóban a tényleges piaci árakat veszi figyelembe, vagypedig az építőipari szakmák különleges helyzetére való tekintettel az itt foglalkoztatott munkavállalóknak olyan kalóriaérték megállapítását teszi lehetővé, mely a munkavállalók létfenntartásához szükséges kalóriamennyiség tényleges beszerzését valóban biztosítja.

Mindkét esetben biztosítani kell azonban az utóbbi esetben az építtetőre való áthárítási lehetőséget. Különösen fontos ez közületi építkezéseknél, ahol a munkát kiadó közület számviteli rendelkezéseknek megfelelően tartozik eljárni és a legfontosabb és legsürgősebb építkezéseinél sem lépheti túl a fentiekben is kimutatott irreálisan megállapított munkabérjárandóságot, miután effektív élelmiszerről nem tud gondoskodni. Az áthárítási nehézségek a magánépítkezéseknél is súlyosak, mert ott a korlátozottan rendelkezésre álló anyagi erő indokolja, hogy a legkülönbözőbb címeken, rendelettel alá nem támasztható, még jogosnak mondható terhet sem vállalják.

Az elmúlt hetek alatti sorozatos munkabeszüntetések, a felmerült és egyre fokozódó munkabér-anomáliák beláthatatlan következményeket hordanak magukban. Az építőipari szakmák a tények ismeretében a korábban hivatkozott felterjesztéseiben, de most is rámutat a jelenségekre és kérik azoknak mielőbbi orvoslását. Ellenkező esetben az építőipari szakmák, úgy az építkezések soroza-

tos leállásából, mint pedig azokat követő eseményekért minden felelősséget elhárítanak.

Végül kérjük a t. Gazdasági Főtanácsot, szíveskedjék határozottan és félreérthetetlenül közölni, hogy azok az építőipari munkaadók, akik munkavállalóiknak a megállapított kalóriáját effektív élelmiszerben kívánják biztosítani, úgy magán, mint közületi építtetőikkel szemben elszámolásaikban a biztosított kalória tényleges piaci beszerzési értékét, avagy a tényleges beszerzési értékkel szemben is csak a t. Gazdasági Főtanács által megállapított kalóriaértékeket számolhatják-e el?

Fentiekben a t. Gazdasági Főtanács mielőbbi állásfoglalását érdekeltségünk tájékoztatás céljából ismételten kérve vagyunk

tisztelettel

Dr. Szekeres s.k.
jegyző

Somorjai Károly s.k.
alelnök

Másolat — UMKL, UM 9525/1946. sz.

(A kiadványt megküldték a GF-nak és az UM-nak. Utóbbinak azért, hogy az újjáépítési miniszter „a kérdésnek rendeleti úton való szabályozását szorgalmazni, illetve teljes súllyal támogatni szíveskedjék". Az érdekképviselet azt javasolja, hogy ha a kollektív szerződésen túlmenő bért fizetnek és a kalóriát a Gazdasági Főtanács megállapításain túlmenően fizetik, vagy természetben juttatják a munkásoknak, az általuk ténylegesen fizetett munkabér és kalóriaérték az építtetőre áthárítható legyen. Ugyanis a rezsimunka általánossá vált, így az áthárítás lehetőségével az építőiparosok eddig is éltek.

Közületi építkezéseknél az UM régebbi rendelkezése értelmében csak a hivatalos kollektív szerződésben biztosított bér és kalória számolható fel. Ezek az értékek az infláció következtében túlhaladottá váltak. Az UM célszerűnek tartja annak hetenkénti rendeleti közlését, hogy a közületek mennyi órabért és kalóriaértéket számolhatnak el.

Az 5.940/1946. ME sz. rendelet intézkedett az építőipari vállalkozók egyes követeléseinek adópengőben való meghatározása tárgyában. A rendelet az MK-ben 1946. május 26-án, a 119. számban látott napvilágot.

Ennek végrehajtási utsítása a 62.200/1946. UM sz. rendelet (MK 1946. 121. sz., május 25.) a követelések adópengőben való meghatározásáról intézkedik ugyan, de az építőiparosok és építőmunkások követeléseinek fenti értelmű teljesítéséről nincs szó. Ezzel a rendelettel a 2300/1946. OÉK sz. rendelet hatályát vesztette.)

61

1946. május 24.

FELJEGYZÉS AZ ÉPÍTŐIPARI VÁLLALKOZÓK ÉS ÉPÍTŐIPAROSOK FELELŐSSÉGÉNEK MEGÁLLAPÍTÁSA ÜGYÉBEN TARTOTT ÉRTEKEZLETRŐL

Az értekezleten részt vettek: a Gazdaságpolitikai osztály részéről *dr. Kecső István* miniszteri tanácsos és *dr. Geszler Ödön* miniszteri titkár, a Törvényelőkészítő osztály részéről *dr. Mártonffy András* miniszteri s.titkár, az Országos Építésügyi Kormánybiztosság képviseletében *Mentényi Tibor* műszaki tanácsos, a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara képviseletében *Kanics* főmérnök, a Budapesti Építőmesterek Ipartestületének képviseletében pedig *Somorjai* alelnök.

Dr. Kecső István előadja, hogy az építtetők részéről mind gyakrabban panaszbejelentések érkeznek a minisztériumba az építési vállalkozók és építőmesterek ellen. A panaszolt jelenségek megszüntetése az ország újjáépítésének egyik előfeltétele. Gátat kell vetni annak, hogy

1. a vállalkozóknak érdekében álljon az árak felhajtása,
2. hogy ne igyekezzenek a vállalkozók a munkások túlhajtott bérköveteléseit elfogadható színvonalra hozni,
3. hogy ne ellenőrizzék a munkások munkateljesítményét és azt, hogy dolgoznak-e vagy sem,
4. hogy ne kezdje meg a munkát, noha azt elvállalta.

Hangsúlyozza, hogy ilyen és ehhez hasonló szempontokat gyűjtött össze a minisztérium, hogy előkészítse azokat a rendelkezéseket, amelyek a jelenlegi helyzetet megváltoztatják. Meggyőződése, hogy az újjáépítési minisztérium ez irányú törekvéseivel az ipartestület elnöksége egyetért. Közös kívánság, hogy a vállalkozói erkölcsöket a békeszínvonalra állítsák vissza.

Dr. Geszler Ödön ismerteti a második számú mellékletben feljegyzett szempontokat.

Somorjai helyesli a szakértelem nélkül dolgozó és iparengedély nélküli kontárok káros tevékenységének megfékezését. A helyzet javulását attól várja, hogy az építési vállalkozó és a kontár eltűnjék az építési szakmákból. Véleménye szerint az ipartestület tagjai között nagyon kevesen akadnak olyanok, akik ellen a fenti panaszokat meg lehetne említeni.

Sok róható a munkások és a jelenlegi körülmények terhére, de ennek ellenére az ipartestületnek határozott szándéka, az építőiparos becsületének és tisztességének megvédése.

Kanics főmérnök a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara nevében örömmel üdvözli azt a törekvést, amely a becsületes iparost kívánja megvédeni és rendelkezéseket hoz a lelkiismeretlen vállalkozók megfékezésére. Súlyosabban esik a latba ez a kérdés, amely máskor csak azzal járt, hogy az építtetőt pénzügyileg rövidítették meg, ma azonban a nem kellőképpen teljesített munka építőanyag- és munkaerő-elvonást jelent. A kérdés rendeleti úton történő szabályozására szükségesnek tartja, hogy a vállalkozó, aki jelenleg csak magánjogi úton vonható felelősségre, és nem fogható meg mulasztásai vagy lelkiismeretlensége miatt, büntetőjogilag is kérdőre vonható legyen. Mindenekelőtt a kontár kérdés rendezését tartja kívánatosnak: szabaduljon meg az építőiparos saját munkásainak konkurenciájától. Ezek ugyanis kellő szakértelem és felszerelés nélkül, az adók, OTI-járulékok és egyéb kötelezettségek megkerülésével vállalják a munkát, de az építtető ilyen esetben sem jár jobban, sőt a munka végén kiderül, hogy a költségek nagyobbak voltak, mintha építőmesterrel végeztette volna el a javításokat. Feltétlenül szükségesnek tartja a rendeletben annak kimondását, hogy az az építő, aki írásbeli szerződést nem tud felmutatni, jogsegélyt nem kaphat. Hangsúlyozza, hogy a jövőben az építési vállalkozó ne legyen csak építőmester, vagyis szakértő kivitelező. Mondassék ki a vállalkozó felelőssége a helyreállításra kerülő házban lévő felszerelések megóvása tekintetében. Ne forduljon elő, hogy míg a vállalkozó két lakást helyreállít, addig a munkások másik öt lakásról a leszerelhető felszerelést, ablakokat, ajtókat, sőt ablak- és ajtótokokat elvigyenek.

Dr. Kecső István kéri az építőmesterek ipartestületétől, tárgyalják meg a kérdést maguk között, és azután két pontra vonatkozóan nyújtsák be javaslatukat a minisztériumhoz:

1. milyen szempontok figyelembevételével kívánják meghatározni a deliktum fogalmát;

2. a vállalkozó felelőssége milyen területre terjedjen ki.

Dr. Somorjai alelnök megígéri, hogy a jelzett szempontokra vonatkozó választ, valamint az építőipari kongresszus jegyzőkönyvét a gazdaságpolitikai osztálynak rövidesen megküldi.

Geszler s.k.

Belső ügyviteli irat — UMKL, UM 146608/46. sz.

(A feljegyzésben említett melléklet egy az építőipari vállalkozók felelősségének tárgyában kiadandó rendelettervezet, amely szerint a vállalkozót az esetben terheli anyagi vagy büntetőjogi felelősség, ha: 1. nem vagy rosszul teljesíti a vállalt munkát; 2. az építtető elfogadta a vállalkozó ajánlatát, de az mégsem kezdi meg a munkát; 3. az elvállalt munkától visszalép; 4. nem megfelelő anyagot használja; 5. a szerződésben vállalt munkát a teljesítés előtt abbahagyja; 6. az előírt olcsó építkezés helyett üzleti nyereségből költségesebb munkát végez; 7. az előleget nem számolja el; 8. az építkezést nem az előirányzott legrövidebb idő alatt végzi; 9. az építtetőt más módon megkárosítja. A rendelet soha nem emelkedett jogerőre.)

62

1946. június 3.

AZ ÚJJÁÉPÍTÉSI MINISZTÉRIUM ENERGIAOSZTÁLYÁN A GAZDASÁGI FŐTANÁCS SZÁMÁRA A BÁNYÁSZAT KORSZERŰSÍTÉSÉRE KIDOLGOZOTT TERVVÁZLAT

A szénbányák, bauxitbányák stb. államosítása időszerűvé tette a magyar bányászat korszerűsítésének kérdését is.

Maga az államosítás csak abban az esetben lesz eredményes, és csak abban az esetben jár majd a tőle joggal elvárható gazdasági eredménnyel, ha az államosítást műszaki és adminisztratív vonalon is konzekvensen és szakszerűen végrehajtják.

Az államosítás révén kitűnő és talán soha vissza nem térő alkalom kínálkozik ma az egyes bányavállalatok és bányaüzemek racionalizálására, célszerű átcsoportosítására. Átfogó tervek alapján ma megszüntethetők lennének azok az anomáliák, amelyek a régi rendszerből adódtak, és a gazdaságos termelést sok tekintetben gátolják. Így pl. hogy csak egy-kettőt említsünk, megszüntethető lenne:

— az a nemzetgazdasági szempontból rendkívül káros és sajnos gyakori helyzet, hogy pl. ugyanazon a területen vagy ásványtelepen több, egymással éles versenyben álló, egymás munkáját és gazdaságos működését csak akadályozó tőkecsoport fejtsen ki tevékenységet, amikor az egységes üzemtervek szerinti művelés sokkal racionálisabb lenne és ez a nemzetgazdaság számára végleges veszteséget jelentő ún. rablóbányászatot is kiküszöbölhetné;

— az a körülmény, hogy a háborús, konjunkturális viszonyok alatt mindig gombamód elszaporodó, de normális gazdasági viszonyok között nem rentabilis — és azzá nem is tehető — kis bányák fölöslegesen kössenek le továbbra is olyan munkaerőt és emésszenek fel olyan tőkét, amely gazdaságosabban dolgozó bányáknak juttatva a köz számára komoly termeléstöbbletet jelenthetne.

Bár a magyar föld nem bővelkedik gazdag ásványelőfordulásokban, mégis számos olyannal rendelkezik, amely szakszerű feltárás és céltudatos kihasználás esetén igen komoly tényezője lehetne gazdasági életünknek és az ország újjáépítésének, miként erre megbízásomból *Dr. Schmidt Eligius Róbert* bányamérnök-geológus, műegyet.m.tanár „Magyarország ásvány-nyersanyagai" című részletes szaktanulmánya is rámutatott.

Ehhez is azonban, a múltban tapasztalt szétforgácsolás helyett, elsősorban az erők összefogására van szükség. A kezdeményezést függetleníteni kell az esetlegességektől és véletlenektől, a magánérdekek szűk és gátló befolyásától. Ki kell venni a magángazdaság kezéből és intézményesített állami feladattá kell tenni.

A bányászat tárgyát képező egyes ásványi anyagokat jelentőségükhöz mérten és az országos szempontok figyelembevételével a bányatörvény hatálya alá kell vonni és szakvonalon az állami bányászati kutatás hatáskörébe utalni, azzal a rendeltetéssel, hogy ezen nyersanyagokkal való bányászati tervgazdálkodás lehetőségeit, feltételeit és módozatait — függetlenül attól, hogy a bányászat a későbbiekben állami vagy magánfeladat lesz — dolgozza ki.

Csakis így remélhető és biztosítható, hogy ásványnyersanyagainkban szunnyadó gazdasági erők a nemzet egyetemes érdekeinek megfelelően az ország gazdasági vérkeringésébe mentől hamarább és minél hatásosabban bekapcsolhatók legyenek.

E feladatok tervszerű, maradéktalan és lehetőleg zökkenésmentes megoldására ezidőszerint megfelelő, átfogó szervünk nincsen. A meglévő hivatalok célszerű átcsoportosítása révén azonban aránylag könnyen és gyorsan életrehívható, vagy akár fokozatosan is kiépíthető. Ilyen a helyzet magaslatán álló bányászati csúcsszervezet lenne.

Ez a szervezet és ügykörbeosztás nagy megtakarítást jelentene szakemberekben, amennyiben a legfelsőbb vezetőség, a tudományos és kiegészítő intézmények (geológia, geofizika, mérnökség stb.) és segédhivatalok (könyvelés, anyagbeszerzés stb.) sok tekintetben közös lehetne. Azonkívül a szakemberek, valamint a többi munkaerők is egyszerű vezérigazgatói áthelyezés, kirendelés, megbízás révén, egy-egy speciális feladat megoldása érdekében bármikor szükség szerint csoportosíthatók és ezzel jobban kihasználhatók is lennének, mint a mai szétszórt és különálló státusok mellett.

Ez pedig ugyancsak fontos szempont, mert a rendelkezésre álló szakerők és intézmények szigorúan célszerű csoportosításával, összefogásával idejében fel kell készülnünk az előttünk álló sokrétű feladatok maradéktalan megoldására, ha az ország és vele demokráciánk újjáépítésében nem akarunk lemaradni.

(Iparügyi Minisztérium)

Magyar Állami Bányászat (MÁB) vezérigazgatósága
(élén az elnökkel)
Titkárság

.... Személyzeti osztály ....
.... Jogügyi osztály ....
.... Kereskedelmi osztály ....
.... Könyvelési osztály ....
.... Anyagbeszerzési osztály ....
.... Pénztár ....

Bányászat és bányászati kutatások központi igazgatósága
(élén a műszaki vezérigazgatóval)

I.	II.	III.	IV.
Bányászati monopóliumok központi igazgatósága	Állami szénbányászat központi igazgatósága	Állami ércbányászat központi igazgatósága	Állami kőbányászat központi igazgatósága

A *„Bányászat és bányászati kutatások központi Igazgatósága”* a bányászat műszaki szervezetét foglalja össze. Élén a műszaki vezérigazgató áll. Feladatköre: a legfelsőbb bánya-műszaki igazgatás, üzemracionalizálás, tervezés—irányítás, bányászati és bányageológiai kutatás, az ország hasznosítható ásványelőfordulásainak felkutatása, megvizsgálása és kataszterbe foglalása. Műszaki (bányászati és kohászati) törzskarán kívül segédintézményei lennének a Földtani Intézet (ebből a célból a bányageológiai rész ennek rendelendő alá, a talajtani rész viszont mint önálló intézmény továbbra is a Földművelésügyi Minisztérium hatásköre alatt maradna), a br. Eötvös Lóránt Geofizikai Intézet (ez idő szerint is az Iparügyi Minisztérium bányászati osztálya alá tartozik) és a mérnökség. Mint bányaműszaki vezérkarnak kivitelező és végrehajtó szerve:

I. *Bányászati monopóliumok központi igazgatósága.* Hatáskörébe tartozik: az állami petróleum-, földgáz- és sóbányászat. Ezenkívül végrehajtó szerve a mélyfúrási munkálatoknak és a bányászati kutatásoknak. Műszaki ellenőrző szerve továbbá a magánkézen lévő petróleum- és földgázbányászatnak.

II. *Állami szénbányászat központi igazgatósága.* Hatáskörébe tartozik az állami szénbányászat (Komló, amely ez idő szerint is az Ip. M. bányászati osztálya alá tartozik, továbbá a MÁVAG szénbányászata, amely ma az Ip. M. állami üzemek szakosztálya alá tartozik stb.). Műszaki ellenőrző szerve továbbá az államosított, a kincstár által használatba vett és az esetleg még magánkézen maradó szénbányászatnak.

III. *Állami ércbányászat közp. igazgatósága.* Hatáskörébe tartoznak az állami ércbányák (Recsk, Gyöngyösoroszi, Falubattyán stb.) és műszaki ellenőrző szerve a bérbeadott vagy magánkézen lévő ércbányáknak (bauxit, mangán, vas stb.).

IV. *Állami kőbányászat központi igazgatósága.* Hatáskörébe tartoznak az állami kőbányák (amelyek ez idő szerint a Közlekedésügyi Min. felügyelete alatt állanak) és műszaki ellenőrző szerve a közületek és magánkézben lévő kőbányáknak, valamint a bányatörvény hatálya alá nem eső egyéb bányászati ágazatoknak, ú. m. pl. a kaolin, a földpát, a tűzálló agyag, a tetőfedő pala, a kvarcit, az üveghomok, a fullerföld stb. bányászatnak. Ez a IV. bányászati ág ez idő szerint az építési és közmunkaügyi miniszterrel közös felügyeletet kíván.

Kiadta: *Lakatos*

Másolat — UMKL, UM 10.246/46. sz.

(A szénbányák államosítását a 12.200/1945. ME sz. rendelet határozta el, amely a Magyar Közlöny 1945. évi 205. számában jelent meg, 1945. december 20-án.)

63

1946. július 1.

AZ ÚJJÁÉPÍTÉSI MINISZTER ÁTIRATA AZ ORSZÁGOS ÉPÍTÉSÜGYI KORMÁNYBIZTOSHOZ A GAZDASÁGI FŐTANÁCS HATÁROZAT-TERVEZETÉRŐL, MELY A MAGASÉPÍTÉSI ÉS EGYÉB MŰSZAKI ÜGYEKET AZ ÚJJÁÉPÍTÉSI MINISZTÉRIUM HATÁSKÖRÉBE UTALJA

A Gazdasági Főtanács a másolatban csatolt határozattervezetet küldötte meg hozzám állásfoglalás végett. Minthogy a tervezet az építési és közmunkaügyi minisztérium szervezéséről Kormánybiztos Úrral egyetértésben elkészített javaslatnak megfelel, a tervezetre vonatkozólag közöltem a Gazdasági Főtanáccsal, hogy annak érdemét illetően észrevételem nincsen. Felhívtam azonban a Gazdasági Főtanács figyelmét arra, hogy az intézkedéshez a minisztertanács hozzájárulását kellene kieszközölni.

Ez alkalommal válaszolok Kormánybiztos Úr 12.370/1946. OÉK sz. előterjesztésére is. Az állami középítkezések lebonyolítása tárgyában Kormánybiztos Úr kiküldötteinek: *dr. Vaszilievits Sömjén László* miniszteri tanácsos, valamint *Mentényi Tibor* miniszteri osztálytanácsos részvételével június hó 28-án értekezletet tartottam. Az értekezlet javaslatához képest arra kérem Kormánybiztos Urat, szíveskedjék a Kormánybiztosság középítési, valamint közmű- és gépészeti osztályait teljes személyzetükkel együtt, addig is, amíg az építési és közmunkaügyi minisztérium szervezése, illetőleg a magasépítési ügyeknek a Gazdasági Főtanács határozata szerinti összpontosítása tekintetében a rendelkezés kiadásra nem kerül, a tárcám költségvetésében előirányzott állami középítkezések lebonyolítására hozzám szolgálattételre átengedni. Az értekezlet megállapítása szerint ugyanis ezek az osztályok hivatottak elsősorban arra, hogy a központosított magasépítési ügyeket intézzék, tehát nem lenne racionális megoldás, hogy ennek a már meglévő szervezetnek a bevonása nélkül hajtsam végre a költségvetésemben előirányzott állami építkezéseket. Kormánybiztos Úr hozzájárulása esetén a minisztériumom magasépítési csoportjának keretében *Mentényi Tibor* miniszteri osztálytanácsost a magasépítési kivitelezési osztály építkezési részének, *Galgóczi Pál* miniszteri osztálytanácsost pedig ugyanezen osztály közmű- és gépészeti részének vezetésével bíznám meg, és ezzel természetesen elintézést

nyerne Kormánybiztos Úr idézett számú átiratának az építkezési költségek utalványozását tárgyaló része is. A számvevőségi szolgálatot, a jelenleg ebben a munkakörben ott működő számvevőség, mint minisztériumom egyik számvevőségi osztálya végezné.

Kérem Kormánybiztos Urat, hogy a folyamatban lévő ügyek sürgős intézéséhez fűződő közérdekre tekintettel erre az átiratomra válaszát lehetőség szerint soronkívül szíveskedjék velem közölni.

Fogalmazvány — 11476/46. UM. sz.

(A tervezet szerint a GF felhívja a minisztereket, hogy a tárcájuk körébe tartozó magasépítési és egyéb műszaki ügyeket, így a központi fűtési, villanyvilágítási, szellőztető, fűtő- és vízvezetéki, csatorna- és szennyvíztisztító munkálatokat, haladéktalanul adják át az Újjáépítési Minisztériumnak, valamint felhívja az Újjáépítési Minisztériumot, hogy ezeket az ügyeket vegye át.) A tisztázatot *Antall József* miniszter írta alá.

64

1946. július 3.

AZ EGYES ÁLLAMI JAVAK KEZELŐSÉGÉNEK ÁTADÁSA AZ ÚJJÁÉPÍTÉSI MINISZTÉRIUMNAK

Határozat

A Gazdasági Főtanács az építkezési jellegű tevékenységnek az újjáépítési tárcánál való összpontosításával kapcsolatban felkéri a miniszterelnököt, hogy az ún. koronajavak kezelését ellátó *dr. Dömötör Kálmán* osztályfőnök vezetésével működő Egyes Állami Javak kezelőségének ügykörét adja át az újjáépítési miniszternek.

Nagy Ferenc s. k.
miniszterelnök,
a Gazdasági Főtanács elnöke

Másolat — UMKL, UM 11.980/1946. sz.

65

1946. augusztus 1.

A HONVÉDELMI MINISZTÉRIUM VÉLEMÉNYE AZ ÉPÍTÉS- ÉS KÖZMUNKAÜGYI MINISZTÉRIUM HATÁSKÖRÉNEK MEGÁLLAPÍTÁSÁRÓL KÉSZÜLT TÖRVÉNYJAVASLATRÓL

A városrendezési, építési és közmunkaügyi igazgatás ellátásáról készített törvényjavaslat, illetőleg minisztertanácsi előterjesztés, amely a folyó évi augusztus hó 2. napjára kitűzött minisztertanácsi tárgysorozaton Miniszterelnök Úr előterjesztései között szerepel, a mai napon kiküldöttem útján jutott el hozzám.

Ezzel az előterjesztéssel kapcsolatban a gondozásomra bízott érdekek szempontjából a következő észrevételeket kívánom közölni.

Folyó évi július hó 31. napján az Újjáépítési Miniszter Úrnál kezdeményezésemre a szőnyegen lévő kérdésben megbeszélés tartatott.

E megbeszélés során szakképviselőim kifejezésre juttatták azt az elvi állásfoglalásomat, hogy a honvédelmi érdekek leginkább oly módon látszanak biztosítottaknak, ha a törvényjavaslat 1. § 2. bekezdés f) pontjában a vasút és posta, úgyszintén a közutak és hidak építése, valamint a légi közlekedéssel kapcsolatos építkezések tekintetében megállapított kivételezés a katonai építkezések tekintetében is biztosíttatnék.

Ezt az állásfoglalásomat az a körülmény is alátámasztja, hogy a 3700/1931. M.E. sz. rendeletben a kereskedelemügyi miniszternek építkezési vonatkozásban biztosított kizárólagos joga dacára is az azt követő békeévek alatt is a tárcám ügykörében szükségessé vált építkezéseket hivatali elődeim irányítása és felügyelete alatt hajtották végre.

Ezt a megállapítást az Újjáépítési Miniszter Úrnak 63855/1946. szám alatt hozzám intézett átiratában foglaltakra tekintettel kell megtennem.

Meg kell jegyeznem idevonatkozólag még a következőket is.

Megfontolandónak tartom, hogy a mai körülmények között is indokolt-e a jelenlegi helyzetnek a megváltoztatása. Ugyanis, ha arra gondolunk, hogy az összes közületi építkezések egy kézben való összpontosítását elsősorban a jelenleg nagyon alacsonyan megállapított építési hitel racionális felhasználása indokolja és ezáltal a műszaki adminisztráció egyszerűsítve és központosítva legyen, reá kell mutatnom arra a körülményre, hogy a honvéd igazgatás körében az elhelyezési, karbantartási, ingatlan nyilvántartási és az építkezéseket kezdeményező feladatok céljaira még igen jelentős műszaki szerv fenntartása szükséges.

Az előbbiek megvilágítása céljából kénytelen vagyok reámutatni arra, hogy a folyó évi költségvetési évre magasépítési célokra tárcám részére megállapított 420 000 aranypengő oly csekély, hogy az ezzel lehetségessé váló minimális építési munkálatokat a tárcámon belül amúgy is szükségszerűen fenntartandó műszaki személyzettel könnyen módomban áll végrehajtatni.

Figyelemmel az említett megbeszélésen az Újjáépítési Miniszter Úr által hivatkozott és vélelmezett államháztartási, célszerűségi, anyag- és munkaerőgazdálkodási, valamint egyéb gazdaságossági indokokra, szakképviselőim egyelőre nem tettek észrevételt az ellen, hogy a katonai érdekek biztosításának előfeltételei mellett az állami igazgatás keretében szükséges építkezések a honvédelmi tárca vonatkozásaiban is a Közmunkaügyi Miniszter hatáskörébe utaltassanak.

E feltételek általában a következők.

1. Az Építési és Közmunkaügyi Minisztérium szervezetében a katonai építkezések vezetésének és irányításának ellátására külön osztály állíttassék fel, és ennek az osztálynak a személyzete a honvéd építési szolgálat szakavatott személyzetéből biztosíttassék. Ennek közelebbi részleteit és módozatait és a személyzet kiválasztását az Építési és Közmunkaügyi Miniszter velem egyetértésben hajtaná végre.

2. Feltétlenül biztosítandó a honvédelmi tárca részére az építkezésekkel kapcsolatos kezdeményezés, az elhelyezési szükségletek szabályozása, a hely kiválasztása, az ingatlanok megszerzése és előzetes építési program készítése.

3. Úgyszintén biztosítandónak tartom tárcám részére a karbantartási szolgálat csorbítatlan meghagyását.

A karbantartásnak az erre a célra szolgáló hitelkerethez igazodó fogalmát a Közmunkaügyi Miniszterrel egyetértve a költségvetés megállapítása alkalmával előzetesen magam kívánom meghatározni. A 3700/1931. ME. számú rendelet 3. §-ának h) pontjában foglalt rendelkezést e helyütt is irányadónak lehetne megalkotni.

4. Feltétlenül biztosítandónak tartom, hogy a különleges célú katonai építkezéseknél (pl. lőtér, üzemanyagtároló telepek, lőszerraktárak stb.), valamint az ezzel kapcsolatos közmunkálatoknál, — illetve az ezekkel összefüggő magasépítéseknél is, — a szervezés és kivitelezés hatásköre a honvédelmi tárca keretében biztosíttassék, amiként ez a 3.700/1931. M. E. számú rendelet 3. §-ának f) pontjában foglaltak szerint is a különleges katonai építkezések tekintetében — a honvédelmi tárca részére eddig is biztosított.

Figyelemmel a szóban lévő törvényjavaslat 1. §-ának (3) bekezdésében foglalt rendelkezésre, az ott említett miniszteri rendeletben kérem érvényre juttatni azokat a fentebb kifejtett előfeltételeket és biztosítékokat, amelyek mellett a honvéd építési szolgálat ellátásának egyes részeit az Építési és Közmunkaügyi Miniszter hatáskörébe egyelőre átadhatóknak tartom.

A miniszter helyett:
***Sárkány* s. k.**
államtitkár

Másolat — UMKL, UM 15.551/1946.

(A véleményben említett feltételek 3. pontjában említett 3700/1931. ME-rendelet hivatkozott bekezdése így szól: „A minisztérium rendelettel állapítja meg, hogy egyes minisztereknek és az országos építésügyi kormánybiztosnak a jelen törvény hatálybalépésekor fennálló hatásköréből a (2) bekezdés alapján mely ügycsoportok, igazgatási ágak, hivatalok, intézetek, intézmények stb. kerülnek az építés- és közmunkaügyi miniszter hatáskörébe. A minisztérium egyes mélyépítkezések és közmunkálatok szervezését, valamint kivitelezését közérdekből az eddig eljáró miniszter hatáskörében is megtarthatja.")

66

1946. augusztus 2.

AZ ÚJJÁÉPÍTÉSI MINISZTÉRIUM KÖLTSÉGVETÉSI ÉS ALAPKEZELÉSI OSZTÁLYA HELYSZÍNI ELJÁRÁSAINAK MEGINDÍTÁSA ÉS A KÖZMUNKAVÁLTSÁGGAL KAPCSOLATOS TÖRVÉNYES RENDELKEZÉSEK VÉGREHAJTÁSÁNAK ELLENŐRZÉSE

A közmunkaváltság-bevételek országos viszonylatban, főképp vidéken még mindig nincsenek megfelelően kimunkálva, és az eddigi tapasztalatok szerint az említett bevételek és ezzel kapcsolatban az újjáépítési célok szolgálatába állítható eszközök fokozásának egyedüli hatékony módja az érdekelt közigazgatási szervek, illetve a közmunkaváltsággal kapcsolatos törvényes rendelkezések végrehajtásának ellenőrzése.

Feltétlenül szükséges ezért, hogy a stabil pénz bevezetésével a helyszíni eljárások haladéktalanul meginduljanak, és a költségvetési és alapkezelési osztály beosztottjai, ideértve a felülvizsgálatot ellátó csoportfőnököt is havonta átlagosan 10—10 napot töltsenek körzetükben, illetve vidéken.

Belső ügyviteli irat — UMKL, UM 13.554/46. sz.

67

1946. augusztus 10.

AZ ÚJJÁÉPÍTÉSI MINISZTÉRIUM GAZDASÁGPOLITIKAI OSZTÁLYÁNAK FELJEGYZÉSE AZ 1946—47. ÉVI MAGASÉPÍTÉSI HITELKERET TÁRCÁNKÉNTI ELOSZTÁSÁRÓL

1946. május hó 1. óta, annak idején tett javaslatunkra, a pénzügyminiszter úr, valamint a Gazdasági Főtanács hozzájárultak ahhoz, hogy az Újjáépítési Minisztérium ossza szét a tárcák között a havi költségvetési gazdálkodás keretében magasépítési célokra előirányozható hitelek összegét. A tárcák képviselőjével tartott tárcaközi értekezlet alapján minden hónapra elkészített %-os felosztási arányt a Gazdasági Főtanács hagyta jóvá.[1] Az építkezések lebonyolítását részben maguk a tárcák végezték. Egyes fontosabb építkezéseket a havi hitelkeret szétosztásánál magunkhoz vontunk olyképpen, hogy a hitelfedezetet az Újjáépítési Minisztériumnál irányoztuk elő. Minden havi szétosztásnál több és több építkezést vontunk ily módon magunkhoz, és ezzel átmeneti hatáskört biztosítottunk, másrészt az egyes tárcákat e módszerrel akartuk arra szoktatni, hogy az építkezéseknek mi vagyunk a gazdái, és a lebonyolítás is a mi hatáskörünkbe tartozik.

Ez év júniusában a Pénzügyminisztérium részéről az a felszólítás hangzott el, hogy az 1947. évi költségvetéssel kapcsolatosan vállaljuk a megállapított beruházási hitelkeretnek az egyes tárcák között történő szétosztását.[2] Ez a munka nem tartozott ugyan hatáskörünkbe, de átlátva az abban rejlő hatásköri lehetőséget, elvállaltuk azt.

Elvégezvén a számításokat, megállapítottuk, hogy a hitelkeretből az egyes tárcák miképpen részesedhetnek. A megállapítás során a magasépítkezési célokra előirányzott összegeket külön vettük és az Újjáépítési Minisztérium költségvetési előirányzatába soroltak. Ily módon valamennyi tárca magasépítési hitele az Újjáépítési Minisztérium költségvetésében irányoztatott elő, amihez a tárcák meghatalmazott képviselői a felosztási arányt megállapító tárcaközi értekezleten hozzájárultak.

A költségvetési keret elkészülése során megállapodtunk a pénzügyminisztériummal arra vonatkozólag, hogy az újjáépítési minisztérium költségvetésében magasépítkezési célokra előirányzott összegek megosztatnak az egyes tárcák között oly módon, hogy a tárcák költségvetésében is szerepelnek a magasépítési hitelösszegek, de az összegeket csak az újjáépítési miniszter hívhatja le. Ezzel az 1946—47. költségvetési évre előirányzott magasépítési hitelkeret teljes egészében az újjáépítési minisztérium rendelkezésére került. A Minisztertanács július

hó 2-i ülésén a pénzügyminiszter úrnak a költségvetés elkészítésére vonatkozó és a fentieket is tartalmazó előterjesztését elfogadta.

A költségvetési előirányzat az 1946—47. évre magasépítkezési célokra összesen 14 millió 1938-as vásárló értékű pengő összegű hitelkeretet állapított meg, amit július hó 16-án tartott tárcaközi értekezleten szétosztottunk a tárcák között.[3] A szétosztásnál a hitelkeretet két részre osztottuk: azoknál a tárcáknál ugyanis, amelyek munkáslakótelepekkel vagy bérházakkal rendelkeznek, egy magasépítési hitelkeretet és egy bérház-hitelkeretet állapítottunk meg. A szétválasztást azért csináltuk, mert gondoltunk arra, hogy a tárcák munkáslakótelepeinek és bérházainak kezelését, valamint azok helyreállítását az Újjáépítési Minisztérium veszi majd át. Ezért gondoskodni kellett arról, hogy az átvétel esetén ne lehessen vita tárgya, hogy lakótelep építkezésekre az általános magasépítkezési hitelkeretből mekkora fedezet jut.

Az 1946—47-ik költségvetési évben magasépítkezési célokra előirányozható hitelkeretet az egyes tárcák és külön költségvetéssel rendelkező intézmények között az alábbi arányban osztottuk meg:[4]

1. Köztársasági elnöki palota	2,0%	280 000 P
2. Nemzetgyűlés	3,0%	420 000 P
3. Miniszterelnökség	1,0%	140 000 P
4. Belügyminisztérium	10,0%	1 400 000 P
5. Pénzügyminisztérium	10,0%	1 400 000 P
6. Földmívelésügyi Minisztérium	8,0%	1 120 000 P
7. Iparügyi Minisztérium	6,0%	840 000 P
8. Kereskedelem- és Szövetkezetügyi Minisztérium	2,5%	350 000 P
9. Közlekedésügyi Minisztérium	3,0%	420 000 P
10. Közellátásügyi Minisztérium	0,5%	70 000 P
11. Külügyminisztérium	1,0%	140 000 P
12. Igazságügyminisztérium	4,0%	560 000 P
13. Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium	23,0%	3 220 000 P
14. Honvédelmi Minisztérium	3,0%	420 000 P
15. Népjóléti Minisztérium	10,0%	1 400 000 P
16. Újjáépítési Minisztérium	6,0%	840 000 P
17. Legfőbb Állami Számvevőszék	0,2%	28 000 P
18. Közigazgatási Bíróság	0,2%	28 000 P
19. Tárcák munkáslakótelepeinek és lakóházainak újjáépítésére	6,6%	924 000 P
	100,0%	14 000 000 P

A felsorolás 19. pontja szerint a tárcák munkáslakótelepeinek és lakóházainak újjáépítésére jutó 924 000 pengő az érdekelt tárcák között a következőképpen oszlik meg:

1. Belügyminisztérium	70 000 pengő
2. Pénzügyminisztérium	70 000 pengő
3. Iparügyi Minisztérium	200 000 pengő
4. Vallás- és Közoktatásügyi Min.	74 000 pengő
5. Honvédelmi Minisztérium	40 000 pengő
6. Népjóléti Minisztérium	50 000 pengő
7. Újjáépítési Minisztérium (Egyes Állami Javak Kezelősége)	420 000 pengő
Összesen:	924 000 pengő

A tárcák a felosztást tudomásul vették.

Belső ügyviteli irat — UMKL, UM 14.887/1946.

[1] 62.450, 62.866, 63.410/1946. UMKL, UM sz. ügyiratok.
[2] Új költségvetés beruházási hitelkeretének felosztása: 62.960/1946. UMKL, UM sz.
[3] Az 1946—47. évi költségvetés magasépítési hitelkeretét felosztó tárcaközi értekezlet anyaga: UM 63.749/1946. sz.
[4] A magasépítkezési célokra előirányozható hitelkeret felosztásával kapcsolatosak az UM 63.746/1946; 63.745/1946. és 63.748/1946. sz. ügyiratai.

68/a

1946. augusztus 10.

AZ ORSZÁGOS ÉPÍTÉSÜGYI KORMÁNYBIZTOSSÁG KÖZÉPÍTKEZÉSEKKEL FOGLALKOZÓ ÜGYOSZTÁLYAINAK ÁTVÉTELÉRŐL

Gondoskodnunk kellett arról, hogy a hitelekkel való rendelkezés ne legyen üres pénzügyi hatáskör, hanem a közületi építkezések lebonyolítását is mi végezzük. Az építkezések átvételére vonatkozó jogalapot az alábbiak szerint kívántuk biztosítani.

A 3.700/1931. M.E.[1] számú rendelet a középítkezéseket a Kereskedelemügyi Minisztérium feladatává tette. A 7.500/1935. M.E.[2] számú rendelet e hatáskört az akkor alakult iparügyi minisztériumra ruházta, amely a feladat elvégzése céljából középítkezési ügyosztályokat állított fel. A 3.950/1945. M.E. számú rendelet[3] a középítkezések lebonyolítását kivette az iparügyi minisztérium hatásköréből és az Országos Építésügyi Kormánybiztosra bízta.

Az Országos Építésügyi Kormánybiztos Úr 11.476/1946. számú átiratunkra

válaszoló 26/eln/1946. számú átiratában hozzájárult ahhoz, hogy a feladatot elvégző osztályok (középítési és közmű- és gépészeti ügyosztályok) a hozzájuk tartozó számvevőséggel együtt szolgálattételre az újjáépítési miniszter úrnak engedtessenek át.[4] Az osztályok létszámát egyébként teljes egészében az országos építésügyi kormánybiztos részére az Iparügyi Minisztérium engedte át, és a személyzet is az Iparügyi Minisztérium státusába tartozik. Az Újjáépítési Minisztérium a szolgálattételre átengedett személyzetet, mint a minisztérium IV/*a* építési kivitelezési osztályát illesztette be szervezetébe és a nevezett osztály építkezési részének vezetésével *Mentényi Tibor* min. osztálytanácsos, közmű és gépészeti részének vezetésével pedig *Galgóczy Pál* miniszteri tanácsos bízatott meg.[5]

Az átengedett személyzet létszáma 34, névsora az alábbi:

Középítési ügyosztály
Mentényi Tibor min. osztálytanácsos
Gothard Zsigmond min. osztálytanácsos
Vörösmarty Kálmán min. osztálytanácsos
Szeleczky Ferenc min. műszaki tanácsos
Orosz György min. műszaki tanácsos
Szécsi Pál min. műszaki tanácsos
Baló Zoltán min. főmérnök
Janka Jenő min. főmérnök
Hajner Erzsébet min. irodafőtiszt
Borbi Ilona szerződéses alkalmazott
Morvai V. Rózsa min. iroda segédtiszt
Pálvölgyi Magdolna szerződéses alkalmazott
Wéber Józsefné szerződéses alkalmazott
Mátrai Éva hetibéres
Riva József min. műszaki tanácsos
Mátrai Géza min. osztálytanácsos
Budaváry Béla ny. min. tanácsos
Gáti Pál altiszt
Kéri Imre altiszt

Közmű- és gépészeti ügyosztály
Galgóczy Pál min. tanácsos
Gerevich Géza min. tanácsos
Horváth József min. műszaki tanácsos
Darabonth Barna ny. min. tanácsos
Stojánovits Lajos okl. gépészmérnök
Somogyi Emma min. irodasegédtiszt
Halmos Erzsébet szerződéses alkalmazott

Számvevőség
Bereczky József számvevőségi tanácsos
Előd János számvevőségi tanácsos
Morvai László számtiszt
Schnidler Alfréd számtiszt
Andó Zoltán számtiszt
Kakucsi Vilmos számtiszt
Nagy Sándor szerződéses alkalmazott
Fekete István szerződéses alkalmazott

A pénzügyi és építkezési hatáskör megállapítása és biztosítása után gondoskodnunk kellett arról, hogy az augusztus hó 1-től kezdve folytatandó építkezéseket átvegyük. Ebből a célból elsősorban a tennivalókkal kapcsolatos belső hatáskört kellett tisztáznunk. Az építéstervgazdasági, a költségvetési, az építési kivitelezési, valamint az építési ellenőrzési osztályok között tartott több értekezlet eredményeképpen a munkamegosztás olyképpen alakult ki, hogy az építkezések átvételével kapcsolatos gazdasági, pénzügyi és tervgazdálkodási problémák tisztázását, a pénzügyminisztériummal folytatandó tárgyalásokat, a hitelek felosztását, a tárcákkal való érintkezést a tervgazdálkodási osztály látja el.[6] Osztályunk az ügykörébe tartozó ügyekről értesíti a költségvetési osztályt, melynek feladata a pénzügyminisztérium által rendelkezésre bocsátott összegek lehívása és az előirányzatban megjelölt hitel célokra való rendelkezésre bocsátása, értesíti továbbá az építési kivitelezési és építési ellenőrzési ügyosztályokat az ügyosztályok hatáskörét megállapító 11.668/1946.[7] számú ügydarabban megjelölt teendőkkel kapcsolatban.

Ilyen előkészítés után kerül sor az új költségvetési év kezdetén augusztus hó 1-én szükségessé váló építkezés-átvételi feladatok kivitelezésére. Evégből felszólítottuk a IV/*a* ügyosztályt, hogy az építkezések átvétele céljából forduljon a tárcákhoz és intézményekhez, akiket ugyanakkor átiratilag is felhívtunk az építkezések átadására.[8]

A IV/*a* ügyosztály rövid úton közölte, hogy egyes tárcák megtagadták az átadást, amiért is július hó 26-án és 27-én távbeszélő útján majd július hó 27-én átirattal fordultunk az érdekelt tárcákhoz és intézményekhez, amelyben hivatkozva e jelentés 4. oldalának (2) bekezdésében foglalt jogszabályokra, kértük az építkezések átadását, utalva arra, hogy folyó évi augusztus hó 1. után csak az építkezések átadása után áll módunkban magasépítkezési célú hitelek folyósításához hozzájárulni.[9]

Mindezek ellenére a IV/*a* ügyosztály július hó 31-én a 13.012/1946. számú ügydarabban közölte, hogy egyes tárcák továbbra is vonakodnak az építkezéseket átadni. A tárcák és intézmények az építkezések átadását általánosságban az alábbi indokolással tagadták meg:

1. egyes tárcák arra hivatkoznak, hogy a tárcájuknál folyó építkezések lebo-

nyolításánál olyan speciális szakértelem szükséges, amely a dolog természeténél fogva csak a szaktárcánál lehet meg. (VKM iskolaépítések, FM tárházépítkezések, NM kórházépítkezések, BM a rendőrség ún. titkos építkezései.)

Közöltük a tárcákkal, hogy az Újjáépítési Minisztérium az építkezések valamennyi speciális ágának elvégzésére felkészült, ez tehát nem lehet akadálya az építkezések átadásának. Itt kívánatosnak látjuk, hogy a speciális feladattal rendelkező tárcák az egyébként is restringálandó műszaki létszámokból egy-egy műszaki képesítésű előadót engedjenek át az Újjáépítési Minisztériumhoz szolgálattételre, ami a tárcákkal történő súrlódásmentes érintkezést is elősegítené.

2. Elvi okokból tagadta meg az építkezések átadását a VKM (alapítványi és műemlék-építkezések) és a PM (a Dohányjövedék építkezései) hivatkozva arra, hogy azok nem tartoznak a Közszállítási Szabályzat hatálya alá, valamint a Közlekedésügyi Minisztérium, mely a repülőtéri építkezéseket üzemi építkezéseknek tekinti.

Az üzemi építkezéseknek a tárcák keretében való meghagyásához hozzájárultunk (Dohányjövedék és repülőtéri építkezések), hozzájárultunk továbbá ahhoz is, hogy a műemlék-építkezések mint speciális építkezési feladat a tárcánál maradjon. Egyebekben fenntartottuk elvi álláspontunkat.

3. Ugyancsak elvi okokból tagadta meg a Nemzetgyűlés a magasépítkezéseinek átadását, a Nemzetgyűlés Gazdasági Bizottságának határozatára hivatkozva.

Álláspontunk szerint az említett határozat hatályossága erősen vitatható, mégis hozzájárultunk ahhoz, hogy a nemzetgyűlés magasépítkezéseit, mint az állami igazgatás keretén kívül végrehajtott építkezéseket maga lássa el.

Belső ügyviteli irat — UMKL, UM 14.887/1946.

[1] 1931. évi rendeletek tára, II.

[2] 1935. évi rendeletek tára, I.

[3] A rendelet az országos építésügyi kormánybiztos feladatának és hatáskörének megállapításáról és Országos Építésügyi Tanács létesítéséről szól. (Megjelent a Magyar Közlöny 1945. 65., július 1-i számában.)

[4] A magasépítési és egyéb műszaki ügyeknek az UM-ba összpontosításával a 11.476/1946. UM sz. ügyirat foglalkozik.

[5] A minisztérium szervezetének újabb megállapítása a 11.668/1946. UM sz. ügyiratban található.

[6] Az építkezések átvételével kapcsolatos tennivalók ellátásával a 63.821/1946. UM sz. ügyirat foglalkozik.

[7] Lásd az 5. sz. jegyzetet.

[8] 63.772/1946. UM sz. ügyirat.

[9] 63.855/1946. UM sz. ügyirat.

68/b

1946. augusztus 10.

AZ EGYES TÁRCÁK KÖZÉPÍTKEZÉSEINEK ÁTVÉTELE

Részleteiben az építkezések átadásával kapcsolatos helyzet tárcánként a IV/*a* ügyosztály jelentése szerint az alábbiak szerint alakult (az építéstervgazdálkodási osztály által folytatott tárgyalások alapján adódott helyzet):

Köztársasági elnöki palota[1] építkezéseit átvettük olyképpen, hogy az építési bizottság, valamint a felügyelete alatt működő és a székesfőváros XIII. ügyosztályából kirendelt építési ellenőr megmarad és csak a pénz kiutalását fogjuk intézni a megszabott hitelkereten belül.

Nemzetgyűlés[2] építkezéseit e jelentésben foglaltak szerint nem vesszük át. Köteleztük azonban a Nemzetgyűlést arra, hogy a hitelkeret felhasználásával az egész nemzetgyűlés építkezéseit, tehát jelenleg a miniszterelnökség elhelyezésére szolgáló részre vonatkozólag is tartozik ellátni.

Miniszterelnökség építkezéseit átvettük. Az Ybl Miklós téri lakóházak újjáépítését az Újjáépítési Minisztérium a saját tárcája keretében biztosítja, a köztársasági elnök úr palotájából kitelepítendő személyek lakással való ellátása céljából. A miniszterelnöki lakás építése a tárca költségvetésének terhére végeztetik el.

Belügyminisztérium építkezéseit részben átvettük, a rendőrségi építkezéseket azonban nem adták át.

Osztályunk által folytatott szóbeli tárgyalások alapján a rendőrségi épületek is átadattak. A rendőrség kívánságára tárgyaltunk az internáltaknak a romeltakarítási munkálatoknál történő foglalkoztatásáról és a munkálatokat végző Budapest Székesfőváros figyelmét felhívtuk a technikai kérdések megtárgyalására.

Pénzügyminisztérium építkezéseit az üzemi építkezések, a vagyoni alapok tulajdonát képező épületek, valamint a Wekerle-telepi házak építkezéseit kivéve átadta.

Miniszter Úr tárgyalása alapján hozzájárulás történt ahhoz, hogy az üzemi építkezéseket a tárca saját keretében folytathassa és az alapítványi építkezéseket is abban az esetben, ha a költségek nem a költségvetési magasépítkezési hitelkeret terhére fedeztetnek. Egyéb építkezéseket átadják.

Földművelésügyi Minisztérium építkezéseit nem adta át.

Osztályunknak a minisztérium képviselőivel folytatott szóbeli tárgyalásai után a minisztérium az építkezéseit átadta.

Iparügyi Minisztérium[3] építkezéseit csak részben adta át.

Kelemen államtitkárral folytatott szóbeli tárgyalások alapján az iparügyi minisztérium átadta az építkezéseket.

Kereskedelem- és Szövetkezetügyi Min. építkezéseit átadta.

Közlekedésügyi Min. az építkezések átadását megtagadta.

A minisztériummal közölt álláspontunk szerint a repülőtéri építkezéseket, mint üzemi építkezéseket nem kívánjuk átvenni. Egyéb építkezések azonban átadandók. A minisztérium ez ideig semmiféle építkezést nem adott át.

Közellátásügyi Min. építkezéseit átadta.

Külügyminisztérium építkezéseit átadta.

A minisztérium a székházépítkezéseinek gyorsítása érdekében kérte, hogy a magasépítési hitelét lehetőleg egyösszegben a közeli hónapokban folyósítsuk. Közöltük velük, hogy a pénzügyminiszter úr augusztus hó 15-ig az augusztusi hitelkeretnek csak 25%-át tudja rendelkezésre bocsátani hetenként napi egyenlő részletekben.

Igazságügyminisztérium építkezéseit átadta.

Vallás- és Közoktatásügyi Min.[4] építkezéseinek átadását részben gyakorlati, részben elvi indokolással megtagadta.

A minisztérium költségvetési osztályával folytatott szóbeli tárgyalásaink után *Nagy Miklós* államtitkár kijelentette, hogy elismeri az építkezések átadásának szükségességét. Tényleges átadás ez ideig nem történt.

Honvédelmi Minisztérium[5] építkezéseit nem adta át.

Szóbeli tárgyalások után elvben hozzájárultak az építkezések átadásához. A gellérthegyi orosz emlékmű augusztus első hetére szóló költségeit az Újjáépítési Minisztérium előlegképpen folyósította, a Gazdasági Főtanács úgy határozott, hogy az emlékmű építkezési költsége valamennyi tárca magasépítési hiteléből történő aránylagos levonás után biztosíttatik.

Népjóléti Minisztérium építkezéseinek átadását megtagadta.

Szóbeli tárgyalások után elvben elismerték az átadás szükségességét, de tényleges átadás nem történt.

Legfőbb Állami Számvevőszék székházának építkezését átadta.

Közigazgatási Bíróság székházának építkezését átadta.

Fentiek alapján ez idő szerint tehát tényleges átvételre még nem kerültek és ezért átadandók volnának a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium, a Népjóléti Minisztérium, a Közlekedésügyi Minisztérium, valamint a Honvédelmi Minisztérium összes építkezései és a Pénzügyminisztérium által ez ideig csak elvileg átadott Wekerle-telepi és alapítványi építkezések.

Abból a célból, hogy a tárcákkal az esetleges érintkezés gyorsabb és eredményesebb legyen, felkértük őket egy olyan referens kijelölésére, akinek feladata lenne a minisztériumban a tárcánkkal történő összeköttetés fenntartása. A minisztériumok kérésének eleget tettek és ez a rendszer már június hónap óta alkalmazásban volt.

Belső ügyviteli irat — UMKL, UM 14.887/1946. sz.

[1] 63.278/1946. UM sz.
[2] 63.899/1946. UM sz.
[3] 13.676/1946. UM sz.
[4] 13.606/1946. UM sz.
[5] 13.579/1946. UM sz.

69

1946. augusztus 22.

AZ ÉPÍTŐANYAGÁRAK MÉRSÉKLÉSÉVEL KAPCSOLATOS TÁRGYALÁSOK AZ IPARÜGYI MINISZTÉRIUMBAN

Az építtetők és építőiparosok részéről, az építőanyagok árának magas árszínvonalon történt megállapítása tekintetében tett észrevételek alapján *dr. Kecső István* min. tan. úr tárgyalást kezdett az Iparügyi Minisztérium XV. építőipari, faipari és fémipari ármegállapítási osztályán *dr. Makrai* min. oszt. tan. úrral. Az Iparügyi Minisztérium említett osztálya tudomásul vette az építőanyagárak tekintetében felhozott észrevételeket és ígéretet tett arra vonatkozóan, hogy a kérdést letárgyalja az építőanyagipari érdekképviseletekkel.

Dr. Kecső István min. tan. úr utasítására f. évi augusztus hó 22-én ez ügyben rövid úton megkerestük Makrai osztálytanácsos urat, aki közölte velünk, hogy az új ármegállapítás tekintetében folyamatban vannak a tárgyalások. Az érdekképviseletek újból bemutatták kalkulációikat, amelyek alapján árleszállítás nem volna elérhető az előállítási költségek nagysága miatt. Dr. Makrai utalt Kecső tanácsos úrnak arra az indítványára, hogy ha már a tégla-, cserép- stb. árak nem mérsékelhetők jelentős mértékben és általánosságban, akkor legalább a közületi építkezések részesüljenek bizonyos kedvezményben az építőanyagbeszerzéseikkor. E tekintetben Makrai oszt. tan. közölte, hogy az érdekképviseletekkel folytatandó tárgyalásokon annak az elgondolásnak igyekszik majd érvényt szerezni, hogy az építőanyagipar, illetőleg az építőanyagkereskedők a közületi építkezésekhez — amelyek az újjáépítési minisztérium megállapítása szerint a jelenlegi építkezések 80%-át jelentik — a 150.020/1946. Ip. M. számú rendeletben (Magyar Közlöny 185. szám) előírt 5%-os rendkívüli árengedményen felül 10—15%-kal mérsékelt áron bocsássák rendelkezésre a szükséges építőanyagot. Makray osztálytanácsos szerint a fentiekben megfogalmazott újabb árengedmény minden valószínűség szerint csak a kellő nyomatékú meggyőzés után lesz elérhető az építőanyagiparnál.

Tárgyalásaink további menetéről és eredményeiről az Iparügyi Minisztérium XV. osztálya értesíteni fogja osztályunkat.

Geszler s. k.

Belső ügyviteli irat — UMKL, UM 14.920/1946. sz.

(A 150.020/1946. IpM számú rendelet a rendkívüli árengedmény nyújtásáról és a kereskedői haszonkulcsok mérsékléséről intézkedik. Az eladó mindazon cikkek és szolgáltatások árából, melyek ármegállapítása az iparügyi miniszter hatáskörébe tartozik, 5% árengedményt köteles nyújtani. A rendelet augusztus 15-én látott napvilágot, az új forint bevezetése után — a tervezet egyébként irattárba került.)

70

1946. augusztus 26.

AZ ELHAGYOTT HÁZINGATLANOK KEZELÉSÉNEK AZ ÚJJÁÉPÍTÉSI MINISZTÉRIUM HATÁSKÖRÉBE UTALÁSÁRÓL TARTOTT TÁRCAKÖZI BIZOTTSÁGI ÜLÉSRŐL KÉSZÜLT JEGYZŐKÖNYV

Dr. Takács József az értekezletet megnyitván, ismerteti az eddigi tárgyalások anyagát, majd felkéri *Botta László* PK[1] igazgatót, hogy a PK által kiküldött revizorok működésének eddigi eredményét ismertesse. Botta László igazgató felolvassa a revizori jelentést, amely a jelen jegyzőkönyv mellékletét képezi. Megállapítja, hogy a revizori jelentés a Jogi Főosztály tevékenységére nem tért ki, azonban kijelenti, hogy annak működése ellen szakszerűségi szempontból kifogást nem találtak. *Molnár Jenő* kormánybiztos egyetért a revizorok ténybeli megállapításaival a kormánybiztosság[2] jelenlegi helyzetét illetően. Köszönetet mond azért a megállapításért, hogy a jelenlegi állapotért nem lehet a jelenlegi kormánybiztost felelőssé tenni, mivel ő valóban néhány heti kormánybiztossága alatt mindent elkövetett a helyzet tisztázása és a megfelelő megoldás érdekében. A maga részéről nem látja lehetségesnek a kormánybiztosság újjászervezését, mivel azok a hibák, amelyek mutatkoztak s amelyeknek eredménye a jelenlegi helyzet, éppen az által következtek be, hogy az intézmény mint olyan, nem felelhet meg azoknak a követelményeknek, amelyeket vele szemben felállítottak. Utal arra, hogy kormánybiztosi működése előtt már számos alkalommal hibáztatta a fennálló rendszert, hibáztatta a vagyonkezelés ellenőrzésének meg nem felelő voltát, azonban azt is el kell ismerni, hogy olyan nagy nehézségekkel kellett a hivatalnak megküzdenie, amelyek a rendelkezésre álló minőségileg is nem megfelelő kisszámú személyzettel leküzdhetők nem voltak.

Véleménye szerint most már sürgős likvidációra van szükség, mivel a javak és az azokhoz fűződő érdekek nagy anyagi jelentőségére tekintettel újabb próbálkozásokat nem lehet kezdeni. Rámutat arra, hogy a kormánybiztosság főügyésze kidolgozott egy tervet, amely alkalmas arra, hogy a kormánybiztosság hatáskörébe tartozó javak a legmegfelelőbben kezeltessenek anélkül, hogy a közérdeknek megfelelő ellenőrzés elmaradna és anélkül, hogy ez a rendszer az államháztartás megterhelésével járna. Tekintve, hogy a Gazdasági Főtanács szakértője is egyetért ezzel a tervvel, — amelyet maga is helyesel, — és amely megfelel elvileg annak az elgondolásnak is, amelyet a Gazdasági Főtanács 8606/1946/GF számú határozata[3] tartalmaz, kéri a Tárcaközi Bizottságot, hogy hallgassák meg ezt a tervet és segítsék elő annak megvalósítását.

Dr. Sátor György rámutat arra, hogy a 10.490/1945. ME. számú rendelet[4] két csoportra osztotta az intézkedési jog szempontjából az elhagyott javakat:

1. az elhagyott vállalatokra és lakberendezési tárgyakra,
2. minden egyéb vagyontárgyra.

Az első csoport a kormánybiztos intézkedő hatáskörébe tartozik és a háborús távollevők *gondnokának* csak ellenőrzési és panaszjoga van a kormánybiztosság intézkedései tekintetében. (A vállalatoknak a termelés rendjébe állításának közérdekű szempontja, a lakberendezési tárgyaknak pedig a háborús dúlás következtében lakberendezési tárgyak nélkül maradt rászoruló lakosságnak elsődleges szükségletei kielégítése céljából használatbaadása volt az a közérdekű szempont, amely miatt a kormányrendelet a gondnokok hatásköréből kivette ezeket az elhagyott javakat.)

A második csoportba tartozó — tehát egyéb — javak tekintetében a rendelet tágabb jogkört biztosított a háborús távollevők gondnokának, mint amilyen egyébként a távollevők gondnokát megilleti. Ennek oka az volt, hogy sok százezer távollevő jogviszonyainak tekintetében volt szükség intézkedésre, és ha a gondnokok a szükséges felhatalmazással nem rendelkeznének, ez mind a távollevők magánérdekének szempontjából, mind pedig a köz érdekében hátrányosnak mutatkozott volna. Ilyképpen a kormánybiztos intézkedési hatáskörébe tartozó vállalatok és lakberendezési tárgyak kivételével az egyéb javak a háborús távollevők gondnokának kiszélesített hatáskörébe tartoznak.

A rendelet módot ad azonban a kormánybiztosnak arra, hogy e gondnoki hatáskörbe tartozó javak tekintetében is rendelkezhessék, ha ezt közérdekből szükségesnek tartja.

Az említett rendelet az 1945. évi november hó 4. napján lépett hatályba s azt megelőzőleg már közel fél éven át az Elhagyott Javak Kormánybiztossága működésben volt. Mivel kizárólag alapelvek mellett, de jogszabályi rendezés nélkül fejtette ki tevékenységét közel 6 hónapon át a kormánybiztosság, —

tekintet nélkül az utószabályozásra, a legkülönfélébb vagyontárgyakat a maga hatáskörébe vonta és az intézkedéseket a *vagyontárgyak* mineműsége szerint, nem pedig a háborús távollevők személye szerint összpontosítva kezelte.

A kormánybiztosnak felügyeleti hatáskörébe tartoznak a rendelet szerint azok a javak is, amelyek egyébként gondnoki kezelés alatt állanak. A gondnokok ugyanis negyedévenként jelentést tartoznak tenni a kormánybiztosnak és olyan ügyleteiket, amelyek a törvény értelmében csak gyámhatósági jóváhagyással érvényesek, a kormánybiztosnak is meg kell erősíteni.

Ezenkívül annak megállapítása, hogy valamely, a kormánybiztoshoz bejelentett vagyontárgy a jogszabály szerint elhagyottnak minősül-e vagy sem, a kormánybiztos kizárólagos megállapítási jogkörébe tartozik.

A tényleges állapot nem pontosan fedi a fent vázolt jogi helyzetet. A kormánybiztosi szervek az első félév lendületében még ma is olyan intézkedéseket tesznek, amelyek a kormánybiztos intézkedési hatáskörébe csak *kivételesen* tartoznak, és ezeket az intézkedéseket az tette lehetővé, hogy a kormánybiztosságon belül decentralizáció mutatkozott, az egyes pártok kiküldöttei egymástól függetlenül rendelkezhettek. Ezeket az anomáliákat a jelenlegi kormánybiztos[5] megszüntette, azonban a hivatal szervezeténél fogva nem felelhet meg annak a célnak, hogy sok százezer háborús távollevőnek mindennemű vagyoni ügyével foglalkozzék. Azáltal, hogy a kormánybiztosság minden üggyel kívánt foglalkozni, nem jutott ideje azoknak az ügyeknek az intézésére, amelyeknek kezelése a kormánybiztos kizárólagos hatáskörébe tartozott volna. A hatalmas tömeg, mint elintézetlen munkaanyag ráfeküdt a hivatalra, és munkáját úgyszólván lehetetlenné tette.

Ez az elgondolás vezetett az egyéb anomáliák kiküszöbölésének szándékával együtt arra, hogy a kormánybiztosság intézménye megszüntessék és mindazok az ügyek, amelyek jelenleg a jogszabálynál fogva is a kormánybiztos intézkedési hatáskörébe tartoznak, a háborús távollevők gondnokainak kezelésébe kerüljenek.

A vállalatoknak, és a lakberendezési tárgyaknak megfelelő hasznosítása jelenleg is közérdekű szempont, azonban e közérdekű szempont figyelembevétele a tervezet szerint közvetlenebb úton érhető el, mint a kormánybiztosság fenntartásával.

A vállalatoknak a termelés rendjébe állítása nagyrészt megtörtént. Részben a kormánybiztos a rendelet 18. §-ban szabályozott módon versenytárgyalás útján adta bérbe az elhagyott vállalatokat. A még bérbe nem adott vállalatok vagyonkezelő kirendelése mellett működnek, illetőleg közületeknek, pártszervezeteknek vannak birtokában.

A rendelet 28. §-a értelmében a kormánybiztost megilleti az a jog, hogy az elhagyott javakat közérdekből elidegenítse.

Tervünk szerint a rendeletnek ez az intézkedése nemcsak a külön szabályok

alá nem vont vagyontárgyakra, hanem a vállalatokra és a lakberendezési tárgyakra is kiterjesztendő.

Az új jogszabályozás szerint ennek a kormánybiztosi jogkörnek az alapján a Minisztertanács előzetes jóváhagyása mellett a pártoknak, közületeknek a birtokában lévő vállalatok elidegeníthetők volnának. Így a jelenlegi jogbizonytalanság megszűnnék és a háborús távollevőt megillető összeg a gondnok kezéhez befolynék, és a vállalatnak a termelés rendjébe állításának közérdekű szempontja is megvalósulna. Természetesen az elidegenítés a távollevő gondnokának és a gyámhatóságnak bevonásával kellő értékelés alapján történne. Az ellenérték 3-tól 30 évig terjedő részletekben volna fizetendő.

Azok az elhagyott vállalatok, amelyek jelentőségüknél fogva a legcélszerűbben az állam által volnának kezelhetők, az állam által volnának megvásárolandók. Mivel pedig az államra amúgyis jelentős mennyiségű elhagyott vagyontárgy fog háramlani, részben elkobzás, részben pedig örökösök nemlétében háramlás folytán, külön állami vállalat felállítása mutatkozik célszerűnek a vállalatok megfelelő organizálása és vagyonkezelése céljából. Ennek az állami vagyonkezelőségnek a szervezete részvénytársaság volna, amelynek összes részvényeit az állam tartaná birtokában. Felmerült azonban az a terv is, hogy e vállalat részvényeinek 60, esetleg 51%-a képezné az állam tulajdonát, a kisebbséget pedig a nagybankok jegyeznék. Ilyképpen a magángazdaság — bár a vállalat kisebbségi tulajdonosaként — megfelelő tőkével járulna a vállalat működéséhez. A magántőke ilyképpen az említett (49% vagy 40%) aránynak megfelelően vagy forgótőkével vagy megfelelő üzemek behozatalával egészítené ki ezt az ipari szempontból nagyjelentőségű konszernt. Mindenkor aszerint, hogy milyen tőke áramlik ebbe a vállalatba, az állam részéről kellene megfelelő arányban a magántőkének is kiegészülnie. Az induláskor a vállalat alapjait az a néhány vállalat képezné, amelyet az állam az előbb említett módon, az elhagyott javak kormánybiztosa útján 30 évi részletfizetésre megvásárol. A további törzset az elkobzandó vagy az államra háramló vagyonok fogják képezni. E bankszerűen működő vállalat, figyelemmel az államra háramló javak különféleségére (vállalatok, ingatlanok, ingóságok, — drágaságok, készpénz stb.) abban a helyzetben lesz, hogy különösképpen a banktőke bekapcsolása útján egyik legjelentőségteljesebb gazdasági intézménnyé fejlődhetik. A bankok bekapcsolódásának jelentősége abból is kitűnik, hogy a bankok érdekkörébe eddig is számos nagyjelentőségű vállalat tartozott, amelyeknek szervezése, egységes irányítása nagy gyakorlattal rendelkező szakemberek vezetése mellett volt biztosítható. Ezeknek a szakembereknek a bekapcsolódását is biztosítaná a magántőke jelentkezése.

Abban az esetben is azonban, ha a magántőke teljesen kikapcsoltatnék, a kereskedelmi vállalat (részvénytársaság) formájában működés alapvető feltétele e vállalat sikeres működésének, mivel az állami kezelés nehézkessége, bürokratizmusa az ilyen gazdasági célt szolgáló vállalatnál az eredményes munkának legnagyobb mértékben akadályozója volna.

A jelenlegi törvényes rendezés mellett az államra háramló javak a pénzügyminiszter rendelkezése alá kerülnek és állami kezelés alatt állanak. Ez a vagyonkezelési mód megfelelő lehetett a múltban, amidőn a szállományi vagyon jelentősége aránylag egészen csekély volt. Ma azonban, amidőn több száz vállalat és sokezer vagyonkomplexum fog az államra háramlani, ez az állami kezelés újabb korszerű változtatás nélkül megfelelőnek nem mutatkozik.

Az állami költségvetés szűkre szabott keretei között elsorvadnának ezek a még ma is virágzó vállalatok, eltekintve attól, hogy olyan egységes gazdasági koncepció, mint aminő ilyen tervezett konszern létrehozatala által megvalósulna, a minisztériális ügykezelés mellett el sem képzelhető.

Természetesen az állami ellenőrzés a legteljesebb mértékben így is fennáll. A részvénytársaság igazgatóságában, felügyelőbizottságában helyet foglalnának az egyes tárcák kiküldöttei, amiként maga a vállalat, illetve vállalati érdekeltség a Közérdekeltségek Felügyelő Hatóságának ellenőrzése alatt állna.

A fentiekből megállapítható, hogy az elhagyott vállalatok közül kiesnek az elhagyottsági körből az állam által megvásárolt vállalatok, valamint a pártok és közületek által megszerzett üzemek. A befolyó ellenérték válik ezután már csak elhagyottá, annak kezelése pedig a gondnokok hatáskörébe tartozik, akik a befolyó ellenértéket a fennálló törvényes rendelkezések értelmében a gyámhatóság pénztárába tartoznak befizetni, ahol már a gyámhatósági vagyonkezelés szabályai irányadók.

Az el nem idegenített vállalatok kezelése, ha egyéni cégről van szó, a távollevő gondnokának vezetése alá kerül, aki vagy bérbeadás útján hasznosítja vagy pedig saját kezelésben vezeti tovább a vállalatot — a gyámhatóság ellenőrzése mellett. Az Elnöki Tanács helyébe az „Elhagyott Javak Felügyeleti Hatósága" lép, amelynek tagjai az illetékes minisztériumok kiküldöttei, az egyes érdekképviseleti szervek (Ügyvédi Kamara, Közjegyzői Kamara, Kereskedelmi Kamara stb.) kiküldöttei s amely felügyeleti hatóság a gondnokok ténykedése ellen beérkező panaszokat vizsgálja felül, és rendelkezik a kormánybiztosság jogköréből fennmaradó azzal a hatáskörrel, hogy a gondnok elmozdítása iránt, új gondnok kirendelése iránt javaslatot tehessen, valamint, hogy a gyámhatóságnak az elhagyott javak tekintetében tett rendelkezései ellen beadott jogorvoslatokat másodfokon véglegesen a közérdek szempontjainak figyelembevételével elbírálja. Ennek a felügyeleti hatóságnak tartozik hatáskörébe a gyámhatóságoknak az elhagyott javak tekintetében hozott olyan határozatai ellen a jogorvoslatok elbírálása, amely határozatok a múltban (illetőleg a jelenben) az Elhagyott Javak Kormánybiztosságának hatáskörébe tartoztak (pl. elhagyottságot vagy el nem hagyottságot megállapító határozatok).

A részvénytársaságok vagy szövetkezetek vállalatainál a távollevő tulajdonos gondnoka helyett a *jogi személy igazgatósága* az a szerv, amely a továbbiakban eljárhat és míg a felszámoló kormánybiztosságnak egyéni vállalkozásoknál az a legelső feladata, hogy a távollevő tulajdonos részére gondnokot rendeltessen ki, addig jogi személyek vállalatánál az a feladata, hogy a jogi személy elhagyott vállalatának igazgatóságát egészíttesse ki a távollevő érdekeltségének képviseletére hivatott személy igazgatósági tagként való kirendelése által. Erre a rendelet 21. §-a módot nyújt és természetesen itt is a gondnoki vonalat kell a kormánybiztosnak szem előtt tartani, vagyis az igazgatóságba vagy olyan személyt kell igazgatósági tagként kirendelni, aki a távollevő részvény-érdekelt gondnoka vagy amennyiben a részvény tulajdonosának kiléte fel nem deríthető, az ismeretlen tulajdonos gondnokának (10.470/1945. M.E. számú rendelet[6] 15. §-a) „Analógiájaként" kell a gyámhatóság által gondnokot kineveztetni és azt az igazgatóságba delegálni.

Az ismeretlen tulajdonos gondnokának intézményét egyébként az egyéb vagyontárgyak vonalán is be kell vezetni, mert hiszen a kormánybiztosnak számos olyan vagyon-komplexum van kezelésében, amelynek tulajdonosa ismeretlen. Egy tulajdonos vélelmezhető tulajdonába tartozó javak kezelésére külön-külön gondnokot kell kirendelni és az illetékes gyámhatóságok az ilyen vagyonkezelést külön tartoznak nyilvántartani, mivel ezeknek a vagyonoknak a hovafordítása tekintetében külön jogszabályozás lesz szükséges. Az egyes gyámhatóságok e vagyonokat külön jelenteni kötelesek az Elhagyott Javak Felügyeleti Hatóságához, ahol külön nyilvántartást kell ezekről vezetni.

A jogi személyek igazgatósága a vállalatok vezetésében ugyanolyan jogkörrel jár el, mint a távollevő gondnoka az egyéni vállalkozásoknál és az igazgatóság intézkedései ellen ugyanúgy panasznak van helye az Elhagyott Javak Felügyeleti Hatóságához, mint a gondnok intézkedései ellen. Az igazgatóságba delegált árvaszékileg kirendelt gondnok pedig jelentést köteles tenni a gyámhatósághoz az általa tett intézkedésekről, illetőleg az elhagyottnak tekintendő vállalat helyzetéről. Amennyiben a részvénytársaság vagy szövetkezet vállalata a részvénytöbbség vagy a szövetkezetijegy-többség tulajdonosának, illetve tulajdonosainak távolléte folytán elhagyott, a megállapított távollevő tulajdonosok gondnokai delegálandók az igazgatóságba többségi szavazattal. A gondnokok ebben az esetben a részvényesi jogok gyakorlására is fel vannak jogosítva és mint a részvény-vagyon kezelői is, gondnoki tevékenységet fejtenek ki és e minőségükben is elszámolással tartoznak az Árvaszéknek. Ténykedésük ellen bármely érdekelt részéről, tehát a kisebbségi részvényesek részéről is panasznak van helye az Elhagyott Javak Felügyeleti Hatóságához.

A vállalatoknak gondnoki, illetőleg igazgatósági kezelésben hagyása mellett a tulajdonos hazatérése, illetőleg öröklése esetén, új tulajdonos fellépése esetén a tulajdonos birtokbahelyezése a gyámhatóság intézkedésével történik, amenynyiben a gyámhatóság a gondnokságot megszüntetve, a tulajdonost jogaiba önműködőleg visszahelyezi.

A kormánybiztosnak az a feladatköre, amely a rendelet 31. §-a értelmében[7] illeti meg, megszűnik, mert hiszen minden vállalatot, amelynek tulajdonosa jelentkezik, a gondnok a tulajdonosnak visszaadni köteles. Ha pedig a gondnok

nem saját kezelésben tartja a vállalatot, hanem bérbeadta, a jogszabály, illetőleg a szerződés korlátai között követelheti vissza a tulajdonos a bérlőtől a bérlemény tárgyát. A netáni vitás kérdések bírói útra tartoznak. A rendelet 31. §-ának az a rendelkezése, hogy a kormánybiztos *a termelés rendjének sérelme nélkül* teszi meg a birtokbahelyezésre vonatkozó intézkedéseit, a fenti szabályozás mellett tárgytalanná válik, mert hiszen azokat a vállalatokat, amelyeknek a jelentősége a termelés szempontjából döntőnek bizonyul, az állam amúgyis megvásárolja, illetőleg azoknak a közületeknek juttatja, amelyek azokat a felszabadulás óta a termelés rendjébe beállították.

A rendelet 31. §-ának (4) bekezdése a kormánybiztos feladatkörébe utalja annak elbírálását is, hogy esetleg valamely vagyontárgy a tulajdonos háborús vagy népellenes bűnösségére tekintettel elkobzás alá fog kerülni. Ennek jelentősége a fenti szabályozás mellett ugyancsak elenyészik, mivel a gondnok felelősséggel tartozik azért, hogy az ilyen gyanús tulajdonosok javai a netáni elkobzási ítéletig elidegeníthetők ne legyenek. Az elhagyott javak egyébként is elidegenítési és terhelési tilalom alatt állanak. A gyámhatósági ellenőrzés alatt álló gondnok pedig fokozott felelősséggel tartozik ennek az elidegenítési és terhelési tilalomnak a betartásáért. Ha a tulajdonos jelentkezése folytán a gondnok visszaadja ezeket a javakat, a tulajdonos helyzete semmiben sem fog különbözni annak a háborús vagy népellenes bűncselekménnyel gyanúsított személynek a helyzetétől, aki a felszabadulás után nem távozott el, hanem itthon maradván, került büntető jogszolgáltatás alá.

A készülő jogszabály olyan intézkedést is tartalmazhat azonban, amelynek értelmében a gondnok köteles a gyámhatóságnak a tulajdonos jelentkezése esetén bejelenteni, hogy a tulajdonos ellen a háborús vagy népellenes bűncselekmény elkövetésének gyanúja fennforog és ebben az esetben, illetőleg bármely harmadik személy ilyen irányú bejelentése esetén a gondnok fenntartható volna addig, amíg a tiszti ügyész a bejelentés alapját felül nem bírálja, hogy az adatok alapján büntetőfeljelentést tesz-e vagy pedig ilyennek a megtételére alapos okot fennforogni nem lát. A büntető-feljelentés megtétele esetén pedig az eljárás befejezéséig a gondnokság és így a javak elhagyottsága fennmaradna. Ez a jogszabályozás megfelelne a rendelet 31. §-ának (4) bekezdésében történt és jelenleg is érvényben lévő jogi rendezésnek.

Az elhagyott lakberendezési és felszerelési tárgyak a rendelet értelmében ugyancsak a kormánybiztos intézkedési hatáskörébe tartoznak. A kormánybiztos az új szabályozás szerint azokat a lakberendezési tárgyakat, amelyek arra különösképpen érdemleges személyeknek a használatában vannak, elidegeníteni jogosult volna és így ezek a személyek a birtokukban lévő lakberendezési és felszerelési tárgyakat azok valóságos értékének megfelelően a jogszabályban megállapított részletfizetési feltételek mellett megvásárolhatnák. Az egyéb lakberendezési tárgyak a távollevő gondnokának kezelésébe kerülnének, aki vagy fenntartaná a fennálló használatbaadási megállapodást a jelenlegi birtokossal

vagy felbontaná azt és maga gondoskodnék a gondnoki jogkörnek megfelelően e lakberendezési tárgyak kezeléséről. Figyelemmel arra, hogy a szociális szempontokra tekintettel történt a lakberendezési tárgyaknak a használatba-adása, az ilyen megállapodások a gondnok által történő felbontás esetén a gyámhatóság lenne jogosult a használónak 6 hónapnál nem hosszabb időre halasztást engedélyezni, a javak visszabocsátása tekintetében. A gyámhatóságnak ez a határozata is panasszal volna megtámadható az Elhagyott Javak Felügyeleti Hatóságához. Az ismeretlen tulajdonosok gondnokának szerepe az előzőkkel egyöntetűen volna szabályozandó a lakberendezési tárgyak tekintetében is.

Az egyéb — amúgyis gondnoki hatáskörbe tartozó — javak tekintetében lényegesebb módosítást az újabb szabályozás nem jelentene, viszont a kormánybiztos az általa nyilvántartott ilyen egyéb javak tekintetében is a tulajdonos részére gondnok kirendelése iránt intézkedni köteles volna.

Az eddig be nem jelentett elhagyott javak tekintetében ellenőrző bejelentési rendelet van előkészület alatt. A bejelentéseket immár a gyámhatóságok bírálnák el, azonban természetesen az elhagyottságot megállapító határozat ellen továbbra is jogorvoslatnak lenne helye az Elhagyott Javak Felügyeleti Hatóságához.

A Pénzügyminisztérium képviseletében dr. *Rendessy Endre* osztálytanácsos rámutat arra, hogy a pénzügyminisztérium álláspontja is az, hogy nem lehet jelentéktelen kis vagyon-komplexumok kezeléséről állami apparátus útján gondoskodni. Helyesli, hogy a gondnok kezelésébe kerüljenek ezek a kisebb vagyontárgyak. Rámutat azonban arra, hogy az állami kezelés nehézkessége folytán a tervezetnek megfelelő törvényhozási módosításra volna szükség. Ezért elvben egyetért dr. Sátorral az állami érdekeltségnek korszerű formában való megvalósítása tekintetében. Hangsúlyozza azonban, hogy a felvetett tervekhez részletesen kíván még tárcája képviseletében hozzászólni, e megállapításai csak az alapkérdésre vonatkoznak.

Dr. Tömör Ferenc rámutat arra, hogy a pénzügyminiszternek törvényben biztosított joga az államra háramló vagyon kezelése és így csak törvény útján lehetne megváltoztatni ezt a jelenlegi jogállapotot. Nem is tartja helyesnek, hogy külön vállalat létesüljön, mivel már eddig is a pénzügyminisztérium olyan rendelkezéseket léptetett életbe, amelyek az eddigi valóban kifogás alá eső vagyonkezelési módot javítják és korszerűsítik. Álláspontja szerint az egyes vagyontárgyak természete szerint lehet a különböző tárcák ügykörébe utalni a pénzügyminiszter által kezelendő állami javakat: Iparügyi Minisztérium, Földművelésügyi Minisztérium stb. — szerinte — feltétlenül megfelelő módon intézkedhetnének ezeknek az állami tulajdonba került javaknak a kezeléséről.

A Földművelésügyi Minisztérium képviseletében *dr. Gara János* rámutat az Elhagyott Javak Kormánybiztossága és az Országos Földbirtokrendező Tanács gyakorlata között mutatkozó ellentétekre és ezért tárcája képviseletében indokoltnak tartaná, hogy az 1946:10. törvénycikkben foglalt megállapításokra

tekintettel az Elhagyott Javak Kormánybiztossága a Földművelésügyi Minisztérium illetékes osztályával az érintkezést mielőbb felvenné.

Egyébként véleménye szerint az egyes tárcákon belül külön osztályt kellene létesíteni az elhagyott javak részére éppúgy, amiként az az elhurcolt javak tekintetében történik. Ezek szerint tehát minden minisztériumnak volna külön elhagyott jav. osztálya, amely azután biztosítaná a szakszerű kezelést.

Az Iparügyi Minisztérium részéről *Vajda Pál* miniszteri osztálytanácsos rámutat arra, hogy a Gazdasági Főtanács a tárcaközi bizottságnak a feladatkörét pontosan körülhatárolja, már pedig ez csak akként volna lehetséges, ha a Gazdasági Főtanács határozatának megfelelően előbb a kormánybiztosság eddigi működése, az általa kezelt vagyon állaga kivizsgáltatnék és a Gazdasági Főtanács által feltett kérdésekre adandó válaszok előkészítése megtörténnék. Ezért javasolja, hogy ez a vizsgálat előzetesen a PK. revizorok általánosságban tett jelentése figyelembevételével foganatosíttassék.

Dr. Varga László csatlakozik dr. Vajda Pál előterjesztéséhez és hangsúlyozza, hogy az ipari komplexumnak a jelentősége a legnagyobb s ezért ezzel kell leginkább és legelsősorban foglalkozni. Célszerűnek találja ezért, hogy a vizsgálat elsősorban az ipari komplexumokra terjedjen ki és az adatok beérkezte után foglaljon állást a bizottság az üzemesítés, illetőleg a kormánybiztosság átszervezésének kérdésében.

Dr. Polzovich Iván, mint az Újjáépítési Minisztérium részéről megfigyelőként kiküldött, rámutat arra, hogy mivel az összes épületek a jövőben az Építésügyi Minisztérium hatáskörébe fognak tartozni, az elhagyott javakból is az épületek ennek a minisztériumnak a hatáskörébe lennének vonandók.

Dr. Takács József összefoglalván a felszólalásokat, rámutat arra, hogy egységesnek mutatkozik az álláspont az elhagyott javaknak *általánosságban* a gyámhatóság által kirendelendő gondnok kezelésébe utalása tekintetében. Mivel pedig a jelenlegi rendszer fenntartása a PK revizorok jelentése alapján is a kormánybiztosság hatáskörébe tartozó javak károsodásával járna, sürgősen szükségesnek tartja, hogy az előadott tervezetre vonatkozó észrevételek a bizottság részéről mielőbb megtörténjenek és így egységes javaslat legyen a Gazdasági Főtanács elé terjeszthető. Dr. Takács József javaslatára a Tárcaközi Bizottság felkérte *Dr. Sátor György* kormánybiztossági főügyészt, hogy az általa előadott tervet írásban, az ülés lefolyásáról szóló jegyzőkönyvbe iktatva, foglalja össze és bocsássa a Tárcaközi Bizottság tagjainak rendelkezésére, hogy észrevételeiket e tervvel kapcsolatban írásban módjukban álljon mielőbb megtenni.

Dr. Sátor György vállalkozott arra, hogy 48 órán belül az írásba foglalt jegyzőkönyvet Dr. Takács József rendelkezésére bocsátja.

Molnár Jenő kormánybiztos megköszönte a Tárcaközi Bizottság tagjainak működését és a Bizottság ülését berekesztette.

Jegyzőkönyv-másolat — UMKL, UM 16.487/1946. sz.

Az értekezletet a Gazdasági Főtanács 8606/1946. sz. határozatával hívták össze annak hivatali helyiségében 1946. augusztus 26-án. Jelen voltak:

Dr. Takács József — Gazdasági Főtanács
Vajda Pál min. o. tan. és
Dr. Varga László min. segédtitkár — Iparügyi Minisztérium
Rendessy Endre min. o. tan.,
Dr. Tömör Ferenc min. o. tan.,
Dr. Szász István — Pénzügyminisztérium
Dr. Spergely Imre min. tan. helyett dr. Gara János — Földművelésügyi Minisztérium
Dr. Nagy András osztályigazgató
Botta László h. igazgató — Pénzintézeti Központ
Dr. Polzovich Iván min. tan. — Újjáépítési Minisztérium
Dr. Sátor György főügyész — Elhagyott Javak Kormánybiztossága

[1] Pénzintézeti Központ.

[2] Az Elhagyott Javak Kormánybiztosságáról van szó, melyet a 10.350/1945. ME sz. rendelet hozott létre (MK 1945. nov. 4., 167. sz.)

[3] GF — Határozatok Tára 1946.

[4] Lásd a 2. sz. jegyzetet.

[5] Molnár Jenő.

[6] Megjelent a Magyar Közlöny 1946. évi 168. számában (november 6.) egyes személyi és családi jogi rendelkezések tárgyában. Az említett paragrafus gondnok kirendeléséről intézkedik abban az esetben, ha kérdéses, hogy a jogügyletben ki az érdekelt.

[7] Az említett paragrafus szerint „jelentkező tulajdonos a tulajdonjoga alapján őt megillető jogokat csak a kormánybiztos birtokbahelyező határozata alapján gyakorolhatja".

71

1946. szeptember 18.

A MAGÁNÉPÍTKEZÉSI HITELAKCIÓ FELTÉTELEINEK ISMERTETÉSE ÉS KITERJESZTÉSE A HÁBORÚS KÁRT SZENVEDETT VIDÉKI VÁROSOKRA

A háborús behatások következtében megsérült lakások és tetőzetek helyreállítási munkálatainak előmozdítása, valamint az építőipari munkanélküliség csökkentése érdekében hitelkonstrukciót dolgoztam ki. A hitelakció lebonyolítására az összes építőipari szakma az építésianyag-gyárosok és -kereskedők, a háztulajdonosok érdekképviselete, valamint a bankok közreműködésével megalakult az Építőipari Munkaszervező Intézet, mely az akció lebonyolítását a

felügyeletem mellett végzi. A hitelakció alapgondolata, hogy az építési vállalkozó hitelezi a munkabért, az építkezésnél felhasznált saját anyagot, a rezsit és vállalkozói hasznot, az építésianyag-gyárak és -kereskedők pedig az építési anyagokat. A munka, melynek összes költsége a helyreállítandó épület 1 évi bruttó házbérjövedelmét nem haladhatja meg, a tulajdonos 10%-os előlegével indul meg. Az építési vállalkozó a munka végzése alatt a vállalati összeg 20%-át kapja meg, egy a Nemzeti Banknál erre a célra engedélyezett váltó-visszleszámítolási hitelkeret terhére. A háztulajdonos az építkezési idő alatt a havi bruttó házbérjövedelem 25%-át tartozik fizetni, az építkezések befejezése után két hétre a vállalati összeg 25%-át, a hitelezett összeg többi részét pedig havi egyenlő részletekben oly módon, hogy a kölcsön egy év alatt teljesen visszafizetődjék. A helyreállítási munkák befejezése után a háztulajdonos a 10.750/1946. M.E. számú rendelet alapján a helyreállítási és házadókedvezmény megállapítását kérheti, valamint az érvényben lévő lakáshelyreállítási rendeletek értelmében a helyreállított lakásra nézve a szabad bérmegállapítás joga is megilleti.

A hitelakció alapgondolatának és vázlatos feltételeinek közlésével kapcsolatosan felhívom Polgármester Urat, hogy az akciónak 1. Debrecen, 2. Győr, 3. Miskolc, 4. Sopron, 5. Székesfehérvár, 6. Szombathely thj. város, 7. Kőszeg, 8. Szolnok, 9. Komárom m. városra kiterjesztésével kapcsolatos előkészítő munkálatokat tegye meg. Kísérelje meg a nevezett érdekeltségeket hasonló feltételek mellett helyileg megszervezni és erre vonatkozó jelentését hozzám mielőbb küldje meg annál is inkább, hogy az őszi építkezési idő a hitelakció szempontjából még kellőképpen kihasználható legyen.

Kiadta: *Kecső* *Novák* s. k.

Fogalmazvány — UMKL, UM 17.503/1946. sz.

Az ügyirathoz csatolt kimutatás szerint a sérült városok a következők:

Debrecen
Győr
Székesfehérvár
Sopron
Miskolc
Szombathely
Hatvan
Szolnok
Eger
Veszprém
Vác
Esztergom
Balassagyarmat

Komárom
Kőszeg
Mezőtúr
Pápa
Salgótarján
Sátoraljaújhely
Újpest

(A 10.750/1941. ME sz. rendelet, mely a Magyar Közlöny 1946. 210 (szept. 15-i) számában jelent meg a rendes és rendkívüli házadómentességet, valamint a helyreállítási és átalakítási házadókedvezményt szabályozza. Végrehajtásáról az újjáépítési miniszter a pénzügyminiszterrel egyetértésben a Magyar Közlöny 1946. 221. számában (szept. 28-án) közzétett 19.100/1946. UM sz. rendeletében intézkedett. A jelzett ME-rendelkezés felhatalmazása alapján romboltta nyilvánított számos várost és területet. Ezeken a területeken érvényesek a 10.500/1946. ME sz. rendeletben meghatározott kedvezmények.)

72

1946. szeptember 23.

1946. ÉVI XXIV. TÖRVÉNYCIKK AZ ÉPÍTÉSÜGYI, VÁROSRENDEZÉSI ÉS KÖZMUNKAÜGYI IGAZGATÁS SZABÁLYOZÁSÁRÓL

Emlékezetül adom mindenkinek, akit illet, hogy Magyarország Nemzetgyűlése a következő törvénycikket alkotta:

1. §. (1) Az építési, városrendezési és közmunkaügyek egységes irányításának biztosítása végett jelen törvény a magyar felelős minisztériumot építés- és közmunkaügyi miniszterrel egészíti ki és egyidejűleg az újjáépítési miniszteri állást építés- és közmunkaügyi miniszteri állásra szervezi át.

(2) Az építés- és közmunkaügyi miniszter ügykörébe tartoznak különösen:

a) az építési (magas- és mélyépítési) ügyek, ideértve az építésrendészetet is;

b) a városrendezési ügyek, a városok és a községek háztartását érintő kérdésekben a belügyminiszterrel és a pénzügyminiszterrel, közlekedési vonatkozásban a közlekedésügyi miniszterrel egyetértve, továbbá közegészségügyi kérdésekben a népjóléti, a műemlékeket érintő kérdésekben pedig a vallás- és közoktatásügyi miniszter meghallgatásával;

c) az érdekelt miniszterekkel egyetértve a Nemzetgyűlés jóváhagyásától feltételezettek és a Fővárosi Közmunkák Tanácsának illetékessége alá tartozó területen a Tanács meghallgatásával annak meghatározása, hogy az országnak

egyes, közigazgatási határoktól függetlenül is elhatárolt részein a területek felhasználása (tájrendezés) és az ezzel kapcsolatos műszaki munkálatok milyen összefüggő egyetemes rendszer szerint történjenek;

d) az építőipari anyaggazdálkodás és árszabályozás az iparügyi miniszterrel egyetértve;

e) az építés- és közmunkaügyi miniszter hatáskörébe vont építkezések gazdasági és pénzügyi feltételeinek biztosítása;

f) az építőiparok és az építési vállalkozói ipar tekintetében a kormányhatósági jogkör gyakorlása;

g) a középítkezések és közmunkálatok intézése és műszaki tennivalóinak ellátása, szakigazgatási szempontból az érdekelt miniszterekkel egyetértve;

h) a közmunkaügyek és a hatósági munkaerő-gazdálkodás;

i) a fentiek szerint az építés- és közmunkaügyi miniszter ügykörébe vont ügyekkel kapcsolatos kisajátítások tekintetében a kormányhatósági jogkör gyakorlása.

(3) Az előbbi bekezdés *g)* pontjában foglalt rendelkezés a vármegyék, a városok és a községek vagyonfelügyeletére vonatkozó jogszabályok hatályát nem érinti.

(4) Az építés- és közmunkaügyi miniszter ügykörére vonatkozó részletes szabályokat — a (2) bekezdésben foglaltakra figyelemmel —, továbbá a kisajátítási közigazgatási eljárás új szabályozását, valamint az építésügyi és közmunkaügyi igazgatás szervezésére vonatkozó rendelkezéseket a miniszter rendelettel állapítja meg; az utóbb említett szabályozás körében akként is rendelkezhetik, hogy az építésügyi hatósági jogkört elsőfokon állami tisztviselők, másodfokon vegyes — állami és önkormányzati tisztviselőkből, illetőleg kiküldöttekből vagy megbízottakból alakuló — szervek, ez utóbbiaknak elnöki teendőit műszaki képesítésű, hivatali teendőit pedig műszaki és egyéb, a törvényben megkívánt képesítésű állami tisztviselők látják el.

(5) A vasútépítések, a közutak és a hidak építése s az ezekkel, úgyszintén a légiközlekedéssel és a postával kapcsolatos építkezések ügyei — a nem üzemi jellegű magasépítkezések kivételével —, továbbá az 1890:I. törvénycikkben szabályozott községi közmunka ügyei, valamint a közlekedésügyi minisztérium külső hivatalai a közlekedésügyi miniszter, végül a vízügyi műszaki szolgálathoz tartozó ügyek továbbra is a földmívelésügyi miniszter ügykörében maradnak. Az építés- és közmunkaügyi miniszter a most felsorolt építkezések közül azokban a magasépítkezésekben, amelyek nem üzemi jellegűek, a közlekedésügyi miniszterrel egyetértésben jár el.

(6) Az országos építésügyi kormánybiztos állása, valamint az Országos Építésügyi Tanács megszűnik.

(7) Az országos építésügyi kormánybiztosnak a fennálló jogszabályokban meghatározott hatásköre az építés- és közmunkaügyi miniszterre vagy az általa rendelettel kijelölt hatóságra száll át.

(8) A fennálló jogszabályok szerint az újjáépítési minisztert megillető hatáskör, amennyiben annak gyakorlása az építés- és közmunkaügyi miniszter általános feladatkörébe [I. § (1) bekezdés] tartozik, az építés- és közmunkaügyi miniszterre száll át, ideértve a 2660/1945. M.E. számú rendelet 2. §. (2) bekezdésében foglalt felhatalmazást is.

2. § (1) A Fővárosi Közmunkák Tanácsának az 1870:X. és az 1937:VI. törvénycikkben megállapított hatásköre és szervezete — az alábbi bekezdésekben meghatározott eltérésekkel — érintetlenül marad.

(2) Városrendezési és építési ügyekben az építés- és közmunkaügyi miniszter felhívására a Fővárosi Közmunkák Tanácsa véleményt nyilvánít.

(3) A Fővárosi Közmunkák Tanácsa az építés- és közmunkaügyi miniszter felügyelete alatt áll. A felügyelet gyakorlásának módozatait a minisztérium rendelettel állapítja meg. A Fővárosi Közmunkák Tanácsa feladatkörének ellátásához szükséges személyzetről a Fővárosi Közmunkák Tanácsa elnökének meghallgatásával, a működésével kapcsolatos költségek fedezéséről pedig a Fővárosi Közmunkák Tanácsának javaslatára további rendelkezésig az építés- és közmunkaügyi miniszter gondoskodik.

(4) Az 1870:X. tc. 17—24. §-ai hatályukat veszítik.

3. §. Az építés- és közmunkaügyi miniszter ügykörének ellátásához szükséges személyzetet elsősorban azoknak a személyeknek köréből kell kinevezni, akik az építés- és közmunkaügyi miniszter ügykörébe utalt ügyekkel kapcsolatos tennivalókat a jelen törvény hatálybalépése előtt ellátták. Az evégből szükséges állások rendszeresítése, illetőleg az egyes tárcák létszámában a jelen törvényben szabályozott átszervezés következtében feleslegessé vált állások megszüntetése iránt a minisztérium rendelkezik.

4. §. (1) A jelen törvény kihirdetésének napján lép hatályba.

(2) A jelen törvény végrehajtásáról — amennyiben a minisztérium hatáskörébe utalva nincsen — az érdekelt miniszterekkel egyetértve az építés- és közmunkaügyi miniszter gondoskodik.

E törvénycikk kihirdetését elrendelem.

Ezt a törvénycikket, mint a nemzet akaratát, mindenki köteles megtartani.

Kelt Budapesten, ezerkilencszáznegyvenhatodik évi szeptember hó huszonharmadik napján.

Tildy Zoltán s. k.
Magyarország köztársasági elnöke

Nagy Ferenc s. k.
miniszterelnök

(P. H.)

1946. évi Országos Törvénytár. Bp. 1946. 69—71. old.

73

1946. szeptember 24.

FELJEGYZÉS AZ ÚJJÁÉPÍTÉSI MINISZTERNEK AZ ÉPÍTŐANYAGGYÁRAK ÉS ÉPÍTŐANYAG-KERESKEDELEM VISZONYAIVAL KAPCSOLATOS KIMUTATÁSOK KÉSZÍTÉSÉRŐL

Miniszter Úr több alkalommal hangot adott azon nézetének, hogy az építőanyaggyárak és építőanyag-kereskedelem viszonyai minisztériumunk által kialakított építéspolitika biztosításának sikere érdekében új alapokon és teljes részletességgel kidolgoztassék.

Miniszter Úr fenti óhajának megfelelően részben már kidolgozást nyert, részben kimunkálás alatt van az egész témakör. Szíves tájékoztatásul a kimunkálás programját illetően az alábbiakat ismertetjük:

I. *Építőanyaggyárak, üzemek viszonyai*

Az építőanyaggyárak, üzemek viszonyait a következő szempontok szerint munkáltuk, illetően munkáljuk ki.

1. Pontosan összeállítjuk az ország összes építőanyag-előállító üzemének névsorát, függetlenül attól, hogy az üzemek épek, használhatók-e, vagy használhatatlanok, ezen felül termelnek-e, vagy állnak.
2. A névsorban szereplő összes vállalatok és üzemek termelőképességét is számba vesszük a békebeli és jelenlegi helyzetnek megfelelően.
3. A névsorban szereplő üzemekben kimunkáljuk a munkahely-kapacitást is.
4. Mind a termelőképesség, mind a munkahely-kapacitást megállapítjuk maximális és minimális foglalkoztatottság esetére.

II. *Építőanyag-termelő vállalatok, üzemek energiaviszonyai*

A jelenlegi és éveken át fennálló szénhelyzetre tekintettel pontos megállapításokat végzünk arra nézve is, hogy

1. milyen kazánnal, üzemi géppel, vagy egyéb erőművel van a névsorban szereplő üzem ellátva,
2. erőtelep nélkül milyen úton biztosítja energiaszükségletét,
3. saját kazán, vagy erőmű esetén milyen mennyiségű és minőségű szén, vagy egyéb tüzelőanyagot használ fel, végül
4. milyen lehetőségek vannak a legracionálisabb termelés biztosítására.

III. *Építőanyaggyárak termelési viszonyai*

A névsorban szereplő üzemekkel kapcsolatosan pontosan kimunkáljuk, hogy

1. milyen építési anyagot tudnak előállítani,
2. milyen alapanyagból és milyen mennyiségben,
3. az előállított árukból miből és mennyire van szükség, pl. az 1947. évi építési évadra,
4. maximális vagy minimális termelés esetén milyen építési anyagokból van hiányunk vagy feleslegünk.

IV. *Építőanyagok kereskedelmi viszonyai*

A hazai építőanyaggyárak, mint majd a bemutatásra kerülő adatok igazolni fogják, egyes minőségű és fajtájú építési anyagból felesleges mennyiséget, más anyagból pedig a szükségletet ki nem elégítő mennyiséget állítanak elő. Ebből kifolyólag az építőanyag-kereskedelem útján megállapításra kerül, hogy

1. milyen minőségű és jellegű építési anyagnak van külföldön elhelyezési lehetősége,
2. a hiányzó építési anyagok milyen módon és mennyiségben hozhatók be.

V. *Építőanyagelőállító-ipar fejlődési viszonyai*

Az építőanyagipar fent említett I—IV. fejezetekben kimunkálásra kerülő adatok szerint bizonyos új fejlődési folyamat előtt áll, amely fejlődésnek irányítása minisztériumunk elsőrendű feladata. Vonatkozik ez az eddig felhasználásra nem került építési anyagok pala, kő stb. intenzívebb felhasználására, hazai származású pót- és segédanyagok alkalmazására és ennek megfelelően az építőanyaggyárak termelési irányának és módszerének átállítására.

Kérjük Miniszter Urat, hogy a fentiekben vázolt munkákkal kapcsolatban észrevételeit közölni szíveskedjék, hogy esetleg ezeknek megfelelő újabb szempontok kimunkálása minden hátrány nélkül egyidejűleg biztosítható legyen.

Belső ügyviteli irat — UMKL, UM 20.706/46. sz.

(A feljegyzés a miniszter kívánságára készült. A szempontok egy táblázatos kimutatás összeállítására nyújtanak segítséget, melyben a szükséges adatok az Országos Építésügyi Kormánybiztosságon, a Fővárosi Közmunkák Tanácsánál, az Anyag- és Árhivatal építőipari osztályán szétszórva álltak rendelkezésre. Az egyöntetű kimunkálásra *Lékai Andor* műszaki tanácsos, az Anyaggazdálkodási osztály vezetője kapott megbízást.)

74/a

1946. szeptember 24.

TÁBLÁZATOS KIMUTATÁS A MAGYARORSZÁGI HÁBORÚS LAKÓHÁZKÁROKRÓL

I.			II.		
Vármegye, járás		%	Vármegye, járás		%
1. Komárom—Esztergom vm.		19,3	*1. Komárom—Esztergom vm.*		6,4
Esztergomi járás	21,0		Esztergomi járás	4,8	
Gesztesi járás	16,2		Gesztesi járás	7,9	
Tatai járás	13,2		Tatai járás	5,0	
2. Fejér vm.		11,1	*2. Fejér vm.*		5,0
Adonyi járás	11,2		Adonyi járás	4,4	
Móri járás	8,2		Móri járás	3,6	
Sárbogárdi járás	9,8		Sárbogárdi járás	4,5	
Székesfehérvári járás	11,8		Székesfehérvári járás	5,4	
Váli járás	12,8		Váli járás	5,5	
3. Veszprém vm.		10,4	*3. Veszprém vm.*		4,7
Devecseri járás	4,9		Devecseri járás	2,8	
Enyingi járás	17,3		Enyingi járás	6,3	
Pápai járás	5,6		Pápai járás	3,6	
Veszprémi járás	13,2		Veszprémi járás	6,3	
Zirci járás	12,1		Zirci járás	6,0	
4. Nógrád—Hont vm.		10,2	*4. Nógrád—Hont vm.*		3,4
Balassagyarmati járás	9,2		Balassagyarmati járás	2,5	
Nógrádi járás	6,0		Nógrádi járás	2,3	
Salgótarjáni járás	13,1		Salgótarjáni járás	2,6	
Szécsényi járás	5,9		Szécsényi járás	1,5	
Sziráki járás	11,1		Sziráki járás	4,9	
Szobi járás	15,7		Szobi járás	6,1	

I.			II.		
Vármegye, járás		%	Vármegye, járás		%
5. Sopron vm.		7,1	*5. Vas vm.*		2,1
Csepregi járás	5,6		Celldömölki járás	2,0	
Csornai járás	7,4		Írottkői járás	0,5	
Kapuvári járás	9,0		Körmend—németújvári járás	2,1	
Soproni járás	5,0		Sárvári járás	2,3	
			Szentgotthárdi járás	4,0	
			Szombathelyi járás	1,5	
			Vasvári járás	1,8	
6. Vas vm.		6,7	*6. Sopron vm.*		1,8
Celldömölki járás	5,8		Csepregi járás	1,3	
Írottkői járás	2,6		Csornai járás	2,6	
Körmend—németújvári járás	7,1		Kapuvári járás	1,9	
Sárvári járás	9,3		Soproni járás	1,5	
Szentgotthárdi járás	8,9				
Szombathelyi járás	4,7				
Vasvári járás	5,7				
7. Borsod—Gömör vm.		6,1	*7. Pest—Pilis—Solt—Kiskun vm.*		1,8
Edelényi járás	7,4		Abonyi járás	2,3	
Mezőcsáti járás	7,2		Alsódabasi járás	1,3	
Mezőkeresztesi járás	2,6		Aszódi járás	5,7	
Mezőkövesdi járás	4,6		Budakörnyéki járás	1,2	
Miskolci járás	9,4		Dunavecsei járás	0,5	
Ózdi járás	2,9		Gödöllői járás	2,2	
Putnoki járás	6,6		Gyömrői járás	1,7	
Sajószentpéteri járás	9,1		Kalocsai járás	0,1	
			Kiskőrösi járás	0,1	
			Kiskunfélegyházi járás	0,5	
			Központi járás	4,5	
			Kunszentmiklósi járás	0,6	
			Monori járás	1,7	
			Nagykátai járás	1,0	
			Ráckevei járás	4,9	
			Szentendrei járás	1,1	
			Váci járás	2,6	

I.

Vármegye, járás		%
8. Heves vm.		5,6
Egri járás	2,2	
Gyöngyösi járás	6,1	
Hatvani járás	7,9	
Hevesi járás	11,2	
Pétervásári járás	5,1	
9. Zala vm.		5,3
Balatonfüredi járás	5,2	
Keszthelyi járás	8,7	
Lenti járás	7,4	
Letenyei járás	3,7	
Nagykanizsai járás	2,6	
Novai járás	5,5	
Acsai járás	5,3	
Sümegi járás	3,9	
Tapolcai járás	8,7	
Zalaegerszegi járás	3,9	
Zalaszentgróti járás	2,7	
10. Győr-Moson vm.		5,3
Magyaróvári járás	5,6	
Pannonhalmi járás	3,4	
Sokoróaljai járás	4,8	
Tószigetcsilizközi járás	6,5	
11. Zemplén vm.		5,1
Sárospataki járás	1,7	
Sátoraljaújhelyi járás	2,2	
Szerencsi járás	8,8	
Tokaji járás	4,1	

II.

Vármegye, járás		%
8. Győr-Moson vm.		1,8
Magyaróvári járás	1,6	
Pannonhalmi járás	2,3	
Sokoróaljai járás	2,3	
Tószigetcsilizközi járás	1,5	
9. Heves vm.		1,6
Egri járás	0,6	
Gyöngyösi járás	1,5	
Hatvani járás	2,4	
Hevesi járás	2,4	
Pétervásári járás	1,3	
Tiszafüredi járás	0,8	
10. Borsod—Gömör vm.		1,6
Edelényi járás	1,6	
Mezőcsáti járás	2,4	
Mezőkeresztesi járás	8,3	
Mezőkövesdi járás	4,4	
Miskolci járás	2,5	
Ózdi járás	0,9	
Putnoki járás	1,7	
Sajószentpéteri járás	2,2	
11. Somogy vm.		1,5
Barcsi járás	0,9	
Csurgói járás	2,0	
Igali járás	0,1	
Kaposvári járás	0,8	
Lengyeltóti járás	0,5	
Marcali járás	3,7	
Nagyatádi járás	3,6	
Szigetvári járás	0,1	
Tabi járás	2,0	

I.

Vármegye, járás		%
12. Pest—Pilis—Solt—Kiskun vm.	5,1	
Abonyi járás	6,1	
Alsódabasi járás	4,2	
Aszódi járás	16,8	
Budakörnyéki járás	3,4	
Gödöllői járás	6,0	
Gyömrői járás	4,0	
Kalocsai járás	0,3	
Kiskőrösi járás	0,1	
Kiskunfélegyházi járás	1,7	
Központi járás	11,4	
Kunszentmiklósi járás	1,9	
Monori járás	4,5	
Nagykátai járás	2,2	
Ráckevei járás	12,4	
Szentendrei járás	3,9	
Váci járás	7,4	
13. Somogy vm.		4,4
Barcsi járás	3,4	
Csurgói járás	4,9	
Igali járás	0,2	
Kaposvári járás	3,8	
Lengyeltóti járás	1,4	
Marcali járás	10,0	
Nagyatádi járás	7,7	
Szigetvári járás	0,6	
Tabi járás	4,4	
14. Abaúj—Torna vm.		4,0
Abaújszántói járás	3,5	
Boldvaszilasi járás	2,1	
Csereh// járás	3,7	
Gönci járás	3,8	
Szikszói járás	6,0	

II.

Vármegye, járás		%
12. Bihar vm.		1,4
Berettyóújfalui járás	1,9	
Biharkeresztesi járás	1,1	
Cséfa-nagyszalontai járás	0,4	
Derecskei járás	1,8	
Sárréti járás	3,4	
13. Hajdú vm.		1,3
Központi járás	1,0	
Püspökladányi járás	2,1	
14. Abaúj—Torna vm.		1,3
Abaújszántói járás	1,3	
Boldvaszilasi járás	0,7	
Csereháti járás	1,1	
Gönci járás	1,1	
Szikszói járás	2,4	

I. Vármegye, járás		%	II. Vármegye, járás		%
15. Bihar vm.		5,8	*15. Zala vm.*		1,1
Berettyóújfalui járás	4,9		Balatonfüredi járás	2,3	
Biharkeresztesi járás	3,5		Keszthelyi járás	1,6	
Cséfa-nagyszalontai j.	1,0		Lenti járás	2,7	
Derecskei járás	5,1		Letenyei járás	0,8	
Nagylétai járás	2,2		Nagykanizsai járás	0,9	
Sárréti járás	7,2		Novai járás	1,4	
			Pacsai járás	0,8	
			Sümegi járás	0,3	
			Tapolcai járás	3,3	
			Zalaegerszegi járás	1,8	
			Zalaszentgróti járás	0,9	
16. Hajdú vm.		3,3	*16. Zemplén vm.*		1,0
Központi járás	2,0		Sárospataki járás	0,2	
Püspökladányi járás	5,4		Sátoraljaújhelyi járás	0,6	
			Szerencsi járás	2,2	
			Tokaji járás	0,7	
17. Jász—Nagykun—			*17. Tolna vm.*		0,9
Szolnok vm.	3,0		Dombóvári járás	0,1	
Jászsági alsó járás	2,0		Dunaföldvári járás	0,3	
Jászsági felső járás	6,3		Központi járás	0,5	
Központi járás	5,5		Simontornyai járás	4,0	
Tiszai alsó járás	0,6		Tamási járás	0,4	
Tiszai felső járás	1,7		Völgységi járás	0,1	
Tiszai közép járás	3,3				
18. Tolna vm.		2,8	*18. Jász—Nagykun—*		
Dombóvári járás	0,2		*Szolnok vm.*	0,9	
Dunaföldvári járás	1,8		Jászsági alsó járás	0,8	
Központi Járás	1,9		Jászsági felső járás	1,3	
Simontornyai járás	12,0		Központi járás	3,0	
Tamási járás	1,3		Tiszai alsó járás	0,1	
Völgységi járás	0,2		Tiszai felső járás	0,9	
			Tiszai közép járás	0,9	

I. Vármegye, járás		%	II. Vármegye, járás		%
19. Szabolcs vm.		2,2	*19. Szabolcs vm.*		0,9
Dadai alsó járás	3,5		Dadai alsó járás	1,9	
Dadai felső járás	3,2		Dadai felső járás	1,1	
Kisvárdai járás	1,2		Kisvárdai járás	0,3	
Ligetaljai járás	0,3		Ligetaljai járás	0,1	
Nagykállói járás	4,7		Nagykállói járás	1,7	
Nyírbaktai járás	0,9		Nyírbaktai járás	0,9	
Nyírbátori járás	1,1		Nyírbátori járás	0,5	
Nyírbogdányi járás	1,3		Nyírbogdányi járás	0,5	
Tiszai járás	1,8		Tiszai járás	0,9	
20. Baranya vm.		1,5	*20. Békés vm.*		0,5
Hegyháti járás	0,2		Békési járás	0,1	
Mohácsi járás	0,8		Gyomai járás	0,5	
Pécsi járás	0,6		Gyulai járás	1,3	
Pécsváradi járás	0,1		Orosházi járás	0,1	
Siklósi járás	5,6		Szarvasi járás	0,2	
Szentlőrinci járás	1,7		Szeghalmi járás	0,9	
Villányi járás	2,4				
21. Csongrád vm.			*21. Baranya vm.*		0,5
Csongrádi járás	1,6		Hegyháti járás	0,1	
Kiskundorozsmai járás	0,8		Mohácsi járás	0,5	
Mindszenti járás	1,5		Pécsi járás	0,1	
			Pécsváradi járás	0,1	
			Siklósi járás	2,2	
			Szentlőrinci járás	0,3	
			Villányi járás	0,4	
22. Csanád vm.		1,1	*22. Csongrád vm.*		0,4
Battonyai járás	1,3		Csongrádi járás	0,8	
Eleki járás	1,8		Kiskundorozsmai járás	0,3	
Központi járás	1,4		Mindszenti járás	0,4	
Mezőkovácsházi járás	0,8				
Torontáli járás	0,7				

I. Vármegye, járás		%	II. Vármegye, járás		%
23. Békés vm.		1,0	*23. Csanád vm.*		0,1
Békési járás	0,6		Battonyai járás	0,3	
Gyomai járás	0,5		Eleki járás	0,2	
Gyulai járás	1,7		Központi járás	0,1	
Orosházi járás	0,6		Mezőkovácsházi járás	0,1	
Szarvasi járás	0,7		Torontáli járás	0,1	
Szeghalmi járás	2,4				
24. Szatmár—Bereg vm.		0,3	*24. Szatmár—Bereg vm.*		0,1
Csengeri járás	0,3		Csengeri járás	0,2	
Fehérgyarmati járás	0,1		Fehérgyarmati járás	0,1	
Mátészalkai járás	0,4		Mátészalkai járás	0,2	
Vásárosnaményi járás	0,7		Vásárosnaményi járás	0,1	
25. Bács-Bodrog vm.		0,3	*25. Bács-Bodrog vm.*		0,1
Bácsalmási járás	0,1		Bácsalmási járás	0,02	
Bajai járás	0,4		Bajai járás	0,1	
Jánoshalmi járás	0,4		Jánoshalmi járás	0,1	

Belső ügyviteli irat — UMKL. UM 18,692/1946. sz.

(A kimutatás első oszlopa a sérült lakóházaknak az összes lakóházakhoz viszonyított százalékos arányát tartalmazza. A második oszlop a házak összes 1938-as pengőértékéhez viszonyítva fejezi ki a sérült házak százalékos arányát. Az egyes megyék a károsodás mértéke alapján rangsorba vannak állítva.)

74/b

1946. szeptember 25.

A MAGYARORSZÁGI HÁBORÚS LAKÓHÁZKÁROKRÓL KÉSZÜLT KIMUTATÁS ÉRTÉKELÉSE

A Magyarországot ért háborús lakóházkárokról többféle adat áll rendelkezésre. Az Országos Építésügyi Kormánybiztosság begyűjtötte városonkint és járásonkint a sérült lakóházak számára vonatkozó adatokat. A sérült lakóházak száma az összes lakóházakhoz viszonyítva mutatja a mellékletként idecsatolt 1. számú táblázat első oszlopában összeállított rangsort.

Az Országos Építésügyi Kormánybiztosság összegyűjtötte a sérült lakóházak sérülés előtti forgalmi értékére vonatkozó adatokat is 1938. évi pengő értékben. Ismeretes tehát a sérült lakóházak száma és ezeknek a sérülés előtti forgalmi értéke. Ezenkívül ismeretes az összes lakóházak száma is. E három adat egybevetéséből számíttatott ki az összes lakóházak 1938. évi pengőértéke. Mivel a házak nem egyforma mértékben sérültek meg, szükségesnek mutatkozott százalékosan kimutatni, hogy pengőértékben hány százalékos kárt szenvedtek a sérült lakóházak az összes lakóházak értékéhez viszonyítva. Ezek az arányszámok a mellékelt táblázatban a *II. oszlopban* vannak rangsorba állítva.

A Belügyminisztérium is készített kárfelvételt a városokról s ebben megállapította az ép, a sérült, az erősen sérült és a teljesen elpusztult épületek számát. Az adatok alapján rangsorolta a városokat éspedig akként, hogy a sérült lakóházak egy százaléka (a százalékszámok az összes épületek számában értendők) ⅛ pontnak, az erősen sérült házak egy százaléka ½ pontnak, a teljesen elpusztult házak egy százaléka 1 pontnak felel meg. Az így kiszámított pontokat összeadva kapták az illető városra vonatkozó károsodási jelzőszámot. Ennek alapján a mellékelt táblázatban a *III. oszlopban* vannak a városok rangsorba állítva. Megjegyzendő, hogy a belügyminisztérium ezen adataiban nemcsak a lakóházak szerepelnek, hanem egyéb ipari, mezőgazdasági stb. épületkárok is. Ebből az adatgyűjtésből a csupán lakóházakra vonatkozó adatokat összeállítani nem lehetséges, mert a különböző rendeltetésű épületek részletezése a városok által megadott adatok legalább 20%-ánál hiányzik.

A három oszlop adatainak mérlegelése a következő eredményre vezethet:

Az I. oszlop adatai kevésbé közelíthetik meg a valóságot, mint a második oszlop adatai, mert az előbbi a sérült lakóházak számára az összes lakóházak számához való viszonyát mutatja, a sérülés mértékére nézve azonban nem ad tájékoztatást. A II. oszlop adatai viszont a sérülés mértékét mutatják az összes lakóházak értékéhez viszonyítva. Ez a rangsor látszik a legelfogadhatóbbnak. *Szigeti Gyula* miniszteri osztályfőnök és *Tandori* ny. MÁV-igazgató véleménye is az, hogy a sérült házak sérüléseinek értékbecslésénél, valamint a sérült épületek sérülés előtti forgalmi értékének megállapításánál bizonyára történtek hibák és sok helyen ezek az értékek magasabbak a reálisnál, a kettőnek az aránya azonban elfogadható rangsort mutathat, mivel a sérülés értékét és a sérült ház sérülés előtti forgalmi értékét egy épületre vonatkozóan egyazon személy állapíthatta meg s így nem valószínű, hogy a valóságtól eltérő nagyobb aránytalanság állott volna elő a két szám viszonyában. A II. oszlopban szembetűnő hibának csak az látszik, hogy Hódmezővásárhely, Győrt, Miskolcot stb. megelőzve a 13. helyre került. Valószínű a város által beküldött adatok közé került valamilyen hiba. A rangsor használatánál tehát előnyösebbnek mutatkozik, ha Hódmezővásárhelyt nem a 13., hanem körülbelül a 30. helyre soroljuk.

A 10.750/1946. ME számú rendelet 3., illetőleg 4. §-a alkalmazásában a rendelet 5. §-ában nyert felhatalmazás alapján a romboltnak tekintendő városokról és területekről rendelet sürgős kiadását tervezzük. A rendeletben a fent előadottak értelmében a csatolt kimutatás II. oszlopának rangsorát fogadtuk el, amely a sérült házak sérüléseinek értékét az összes lakóházak értékéhez viszonyítva tartalmazza, oly módon, hogy romboltnak minősítettük azokat a törvényhatósági jogi, valamint megyei városokat, továbbá járásokat, amelyek 3%-nál magasabb százalékban sérültek meg azzal, hogy a 2,5%-nál nagyobb sérüléseket 3%-nak vesszük.

Fent előadottak alapján a Pénzügyminisztériummal egyetértve a mellékelt rendelettervezetet készítettük.

(A pénzügyminisztériumi hozzájárulás a csatolt 18.692/1946.—III. UM. számú ügyirat külzetén található.)

Belső ügyviteli irat — UMKL, UM 18.692/1946. sz.

(Ez a dokumentum az UM gazdaságpolitikai osztályán készült. Ennek alapján adták ki a 19.100/1946. UM sz. rendeletet a rombolttá nyilvánított városokról és egyéb területekről. E rendelet a Magyar Közlöny 1946. évi 221. számában, szeptember 28-án jelent meg.

A dokumentum első bekezdésében említett táblázat közlésétől eltekintettünk.

A jelzett 10.750/1946. ME sz. rendelet, melyet a Magyar Közlöny szeptember 15-i, 210. száma közölt, kimondja, hogy az újjáépítési miniszternek kell rendeletben meghatároznia azokat a területeket, amelyekre a helyreállításokkal kapcsolatos házadó-kedvezményekről intézkedő miniszterelnöki rendelkezés előírásai érvényesek.)

75

1946. szeptember 27.

TERVEZET AZ ÉPÍTŐIPARBAN JELENTKEZŐ MUNKANÉLKÜLISÉG LEKÜZDÉSÉRE

Az építőiparban is fenyegető munkanélküliség korlátozására, illetve megelőzésére a közületi magasépítkezési munkálatok elvégzésénél a legracionálisabb módon kell eljárni. Éppen ezért felhívom Miniszter Úr (Elnök Úr, Miniszterelnök Úr) figyelmét arra, hogy amint azt a múlt hó 29-én megtartott tárcaközi ülésen Miniszter Úr képviselője jelenlétében előadtam, a közületi magasépítési keretben kivitelezésre kerülő építkezéseknél olyan természetű munkálatokat szíveskedjék előirányozni, amelyek a legtöbb munkást foglalkoztatják.

A magam részéről minthogy a közületi magasépítkezéseket Miniszter Úr (Elnök Úr, Miniszterelnök Úr) keretében a Minisztertanács gondjaimra bízta, az építésracionalizálási elveket keresztül tudom vinni abban az esetben, ha a tárcák részéről idejekorán nyernek bejelentést az építkezési kívánságok, ha idejekorán megjelöltetik a teljes építkezési cél, ha a hónap közepén vagy azután a megtörtént bejelentésen változtatás nem történik, vagy ha ilyenre elkerülhetetlenül szükség van, egyidejűleg megadatik a leállítandó, vagy megszüntetendő építkezési fázis. Ezen továbbmenve kérem Miniszter Urat, hogy a dologi és tárcahitelek felhasználásával, illetve a 3000 Ft-on aluli magasépítkezéseknél, amelyeket saját hatáskörében intéz, szintén szíveskedjék figyelemmel lenni arra, hogy a munkálatok minél több munkást foglalkoztassanak. Ezért javasolom azt, hogy a helyreállítási és karbantartási munkálatoknál elsősorban a szorosan vett építkezési vagy tetőhelyreállítási munkák adassanak ki és csak azután szerelési, mázolási és egyáltalában kevesebb munkást foglalkoztató munkálatok.

Fogalmazvány — UMKL, UM 16.945/46.

(A kiadványt — terv szerint — elküldték volna valamennyi miniszternek, a Köztársaság Elnöki Hivatalának, a Nemzetgyűlés Elnökének, a Miniszterelnöknek, valamint a Legfőbb Állami Számvevőség és a Közigazgatási Bíróság Elnökének. A fogalmazványon azonban szeptember 27-i kelettel a következő kézírásos megjegyzés szerepel: „Kiadvány felesleges, mivel általánosságban szabályozzák a kérdést.")

76

1946. október 2.

A SZOLNOKI ÉPÍTŐIPARI SZAKCSOPORT KÉRÉSE A VERSENYTÁRGYALÁSOKON VALÓ RÉSZVÉTELLEL KAPCSOLATBAN

Alulírottak, mint a Szolnoki Építőipari Szakcsoport tagjai, azzal a kéréssel fordulunk t. Címhez, hogy a kormányzat által beígért sürgős közmunka megindítása alkalmával — a nagy munkanélküliségre való tekintettel — tegyék lehetővé, hogy Szolnokon végzendő építőipari munkát csak szolnoki építőiparos végezzen, s a versenytárgyalási felhívások eszközlése miatt alulírott építőiparosokat nyilvántartásukba felvenni szíveskedjenek.

Nyilvános versenytárgyalásnál elég a szakosztály értesítése, zártkörű versenytárgyalás esetén pedig az itt felsorolt nevek közül a megfelelő szakiparost van módjában t. Címnek felhívni.

Kérésünk megismétlése mellett, vagyunk

demokratikus tisztelettel:
A Szolnoki Építőipari
Szakcsoport elnöksége

Építőiparosok neve és lakcíme:

Pápay Miklós, építőmester, Szolnok, Balogh Kálmán u. 6.
Turi Lajos, kőművesmester, Szolnok, Remete u. 3/a. sz.
Biró Kálmán, kőművesmester, Szolnok, Felhő u. 18. sz.
Bozsó Ádám, kőművesmester, Szolnok, Fiumei u. 36. sz.
Győri János, kőművesmester, Szolnok, Toldi u. 2. sz.
Kádas János, kőművesmester, Szolnok, Horánszky N. u.
Keresztfalvi Albert, kőművesmester, Szolnok, Városmajor u. 3/a.
Kövér István, kőművesmester, Szolnok, Sas utca 14. sz.
Pápay Antal, kőművesmester, Szolnok, Balogh Kálmán u. 6.
Szentmiklóssy Lajos, kőművesmester, Szolnok, Zrínyi Miklós u. 10.
Buzás Ferenc, kőműves iparos, Szolnok, Elek Dávid u. 21/a
Kövér János, kőműves iparos, Szolnok, Rét uca 19/b.
Bali Kálmán kőműves iparos, Szolnok, Rét utca 21.
Bendó József, kőműves iparos, Szolnok, Balassa B. u. 23.
Császár János, kőműves iparos, Szolnok, Hajnal u. 10. sz.
Hajovszky László, kőműves iparos, Szolnok, Liliom u. 5. sz.
Lakatos Ferenc, kőműves iparos, Szolnok, Török u. 15. sz.
V. Nagy József, kőművesmester, Szolnok, Hold utca 27.
Bagi Mátyás, kőfaragó mester, Szolnok, Kard utca
Ceglédi István kőfaragó mester, Szolnok, Tisza István tér 3. sz.
Farkas Ferenc, ácsmester, Szolnok, Ibolya u. 16. sz.
Kozma János, ácsmester, Szolnok, József Attila 21/a.
Mészáros Pál, kőfaragó mester, Szolnok, Vasvári Pál u. 17.
Hangodi Ferenc, cserepező mester, Szolnok, Bocskai u. 1. sz.
özv. Auguszt Károlyné cserepező mester, Szolnok, Prohászka O. u. 6.
Kelemen Istvánné, kőfaragó mester, Szolnok, Tófenék u. 10. sz.

Tisztázat — UMKL, UM 21.870/46.

(A válasz: A kérést — a munkanélküliségre való tekintettel — az UM teljesíti. Szolnoki körzetben végzendő közmunkák versenytárgyalására a Szolnoki Építőipari Szakcsoport beadványában felsorolt építőiparosokat fogják behívni.)

77

1946. október 7.

A MAGÁNÉPÍTKEZÉSI HITELAKCIÓ ÉS AZ ÉPÍTŐIPARI MUNKASZERVEZŐ INTÉZET TEVÉKENYSÉGÉNEK ISMERTETÉSE

A lakásépítés előmozdítása, valamint az építőipari munkanélküliség csökkentése érdekében egy építkezési hitelakciót kezdeményeztem. Az akció lebonyolítását ellenőrzésem mellett hitelezésben részt vevő érdekeltségek képviselőiből álló Építőipari Munkaszervező Intézet végzi.

A hitelakció alapgondolata, hogy az építőipar is hitelezi az építkezésekhez szükséges munkabért, a vállalkozói hasznot és rezsit, valamint az építkezéseknél felhasznált saját anyagot, az építésianyag-gyárak és -kereskedők pedig az építkezési anyagot. A háztulajdonos a munka megindulásakor a vállalati összeg 10%-át fizeti meg, a vállalati összeg 20%-a erejéig pedig refinanszírozási lehetőség biztosíttatott. A háztulajdonos által teljesített törlesztésekből — mely a hitelfeltételek között részletesen szabályozásra került — fokozatosan kerül a hitelezett összeg visszafizetésre. A hitelakció keretében lebonyolódó hitelezési művelet időtartama általánosságban egy év. A hitelakcióra vonatkozó részletes feltételek az Építőipari Munkaszervező Intézetnél (címe IV., Irányi utca 17.) rendelkezésre állnak.

Tekintettel arra, hogy az építkezési akció sikeréhez szükséges, hogy megfelelő mennyiségű építési anyag álljon rendelkezésre, felhívom t. Címet arra, hogy a tagjaihoz eljuttatandó körlevélben a figyelmet a hitelakcióra felhívni szíveskedjék és felszólítani a tagokat arra, hogy a hitelakcióknál közreműködjenek. A körlevelek egy példányát kérem hozzám megküldeni.

Kiadta: *Kecső*

Fogalmazvány — UMKL, UM 20.452/1946. sz.

(A kiadványt megkapták: Gyáriparosok Országos Szövetsége és Kereskedők Országos Központi Szövetsége.)

78

1946. október 8.

BUDAPEST POLGÁRMESTERÉNEK BEADVÁNYA A KÖZPONTI FŰTŐBERENDEZÉSEK ÜZEMBE HELYEZÉSE ÜGYÉBEN

Az utóbbi időben mind gyakrabban érkeznek panaszok hozzám a központi fűtőberendezés rendezetlenségére vonatkozólag. Bár Miniszter Úr a 63.900/1946. UM. sz. rendeletében intézkedett az épületekben lévő központi fűtőberendezések üzembetartására vonatkozólag, a rendelet azonban főleg a bérbeadó és a bérlő közötti magánjogi viszony rendezésére szorítkozik. Nem tartalmaz semmi olyan kényszerítő intézkedést, amellyel a központi fűtőberendezések üzembe helyezését szorgalmazná, mert a bérbeadó és a bérlő között csaknem szabad tetszésükre bízza a javítások kivitelezését, és így e téren a munkák igen vontatottan és nagyon kis eredménnyel haladnak előre.

Minthogy pedig az Anyag- és Árhivatal szénosztályától kapott értesítés szerint a bányák a központi fűtéses lakóházak ellátására szükséges központi fűtéses szénfajták leszállítását az egész fűtési idényre kellő mennyiségben kilátásba helyezték, kívánatos volna, hogy a központi fűtéses berendezések üzembe helyezése mihamarabb megtörténjék.

A székesfőváros területén az épületeknek kb. 10%-a központi- vagy etagefűtőberendezésű. A folyó évi augusztus hóban a főváros által tartott összeírás szerint a központi- és etage-fűtőberendezések 60%-a nem üzemképes, tehát javításra szorul, ami kerek számban 1400 kazánt jelent. Ez, az utóbbi időben mutatkozó nagy munkanélküliség leküzdése szempontjából is, figyelmet érdemel, mert a központi fűtőberendezések kijavítása az iparnak elég széles ágát foglalkoztatja. Ezért célirányosnak mutatkoznék, ha Miniszter Úr a központi fűtéses berendezések kijavítására és üzembe helyezésére oly intézkedéseket tenne, amellyel a bérbeadót és a bérlőt e munkák elvégzésére kényszeríteni lehetne.

A fentiek alapján arra kérem Miniszter Urat, hogy az előterjesztésemben foglaltakat vizsgálat tárgyává tenni, s amennyiben azt indokoltnak és szükségesnek látná, úgy annak gyakorlati kivitelezésére a szükséges intézkedéseket megtenni szíveskedjék.

A polgármester megbízásából

Fazekas István s. k.
tanácsnok

Tisztázat — UMKL, UM 20.972/1946. sz.

(A válaszirat biztosítja a polgármestert, hogy a lakóházak kötelező helyreállítására vonatkozó rendelet előkészítő munkálatai folyamatban vannak. A kérdést valóban szabályozza a 11.800/1946. ME sz. rendelet, amely a Magyar Közlöny 1946. évi október 13-i, 234. számában jelent meg.)

79

1946. október 13.

A HÁZTULAJDONOSOK ORSZÁGOS EGYESÜLETÉNEK BEADVÁNYA A LAKÓHÁZAK KÖTELEZŐ HELYREÁLLÍTÁSÁRA VONATKOZÓ RENDELETTERVEZET ÜGYÉBEN

Újjáépítési Miniszter Úr!

Az épülethelyreállításra vonatkozó rendelettervezet homlokegyenest ellentétben áll a kormánynak az újjáépítés érdekében a *háztulajdon iránti bizalom* megvalósítását célzó törekvésével, amely ez év nyarán hivatalos nyilatkozatokban, majd pedig a lakbérrendelet kibocsátásában nyilvánult meg.

A lakbérrendelet[1] és az ehhez kapcsolódó házadókedvezmény[2] célja az volt, hogy a mérsékelt valorizációval megállapított lakbérjövedelem túlnyomó részét, 60—80%-át az államháztartás céljára foglalja le, ezzel a stabilizációt támassza alá, míg a megmaradó rész a házak üzemi és fenntartási költségeinek fedezete mellett a háztulajdonosok számára szerény jövedelmet biztosítson. A házak háborús sérüléseinek helyreállítását pedig a magas házadóból történő visszatérítés: a házadókedvezmény mozdítsa elő.

A nyers bérjövedelemből megmaradó tiszta jövedelem dokumentálja azt, hogy a házak valóban a háztulajdonosok tulajdonában vannak. Ez visszaállítja a háztulajdonba vetett bizalmat, megindítja a magántőke érdeklődését a házak iránt, előmozdítja a házak helyreállítását, újjáépítését, házak építését és lehetővé teszi a házakon keresztül külföldi hitelek beáramlását.

Ezt az egész koncepciót, amelynek egyik sarkalatos pontja: a házadókedvezmény még meg sem valósult, teljesen felborítaná a helyreállítási rendelet, amely kimondja, hogy a *háztulajdonos számára nem maradhat addig egy fillér jövedelem sem,* amíg az összes sérülések nincsenek helyreállítva, sőt kötelezettsége a tiszta jövedelmen felül is terjedhet.

Miután a házak tiszta jövedelme nagyon csekély, ennek teljes elvonásával nem lehet nagyobb munkákat elvégezni, viszont ez teljesen megingatná a még meg sem szilárdult bizalmat a házak iránt és elriasztja a mobil tőkét a házakon való beruházástól.

A rendelet tehát a célzott eredménnyel ellentétes eredményt érne el.

Egy békebeli 20 000,— P. évi bérjövedelmű kislakásos ház havi nyers jövedelme 2000,— Ft. Az adó, vízdíj és csatornázási járulék (72%) levonása után marad 560,— Ft. A házvilágítás, kéményseprés, házfelügyelői és segédházfelügyelői ingyenlakás, ugyanezek illetményadója és társadalombiztosítása, a tűz- és szavatossági biztosítás, bérveszteségek, az ezzel járó költségek, a házkezeléssel járó egyéb kiadások, a rendes karbantartási költségek stb. levonása után — az előforduló gyakori csőrepedések stb., hiányok mérvéhez képest — a tiszta jövedelem átlagosan 2—300,— Ft.

A több ezer forint költségű tetőkár, továbbá egy-egy romlakás ugyancsak több ezer forint költségű helyreállításához, hogyan fogjon hozzá az ily háztulajdonos, amikor a munkálatokat részben előre, részben pedig néhány hét alatt kell kifizetni? A Miniszter Úr égisze alatt alakult hitelszerv útján — illetve annak jelenlegi nagy előleget kívánó, rövid lejáratú feltételei mellett —, sem lehet az ily ház helyreállítási problémáját megoldani, amit mutat az ÉMI[3] hitelt igénybe venni akarók és tudók hiteligénylésének feltűnően alacsony mennyisége.

A házadókedvezmény csak a már elvégzett munka alapján jár, a munkát pedig a tiszta jövedelem felhasználásával — a fentiek szerint — nem lehet megkezdeni.

Emellett a házak tiszta jövedelmét már amúgy is nagyrészt lefoglalja a közben életbe lépett romrendelet[4] a lakásukat már helyreállított helyreállító bérlők részére, úgyhogy a bérleményeken kívüli helyreállításra tiszta jövedelem aligha fog maradni.

Az újjáépítés érdekében is felemeljük tiltakozó szavunkat a rendelettervezet ellen. Állást foglalunk különösen azok érdekében, akiknek a házuk csekély tiszta jövedelme aggkori, vagy özvegyi ellátásukat szolgálja, az árvák, eltartásra szorulók érdekében, OTI,[5] MABI,[6] nyugdíjpénztárak, jótékonysági és kulturális intézmények érdekében, amelyek tagjai nyugellátását, hivatásuk teljesítését a házakba fektetett vagyonuk maradéka szolgálja.

De állást foglalunk a rendelettervezet ellen a stabilizáció érdekében is, mert a háztulajdonosok képtelenek lesznek kötelezettségeik folytán a házadót fizetni és a háborús sérült házaknál nagy adóhátralékok fognak keletkezni.

A háborús sérülések helyreállításának helyes megoldása csak a következő lehet:

1. Fenntartani a kormány lakbérrendeletében biztosított mérsékelt házjövedelmet — az alábbi 5. pont szerinti korlátozással —, hogy a tőkének lassanként meginduló bizalma a háztulajdon iránt megmaradjon és a házakban, azok helyreállítása céljából öröklakások, házrészek vétele útján elhelyeződjék. Ma a folyton napvilágot látó hírek folytán oly csekély az érdeklődés a házak iránt, hogy a házak az egyévi nyers bérjövedelem két-háromszorosáért sem tudnak vevőre találni. Az illetékszabályok szerint pedig a házak minimális értékéül a békebeli számítás alapján a nyers bérjövedelem nyolcszorosát kell alapul venni. Az illetéket ez alapon vetik ki, ami szintén akadályozza a vételeket, mert a törvény szerinti 10—12%-os illeték helyett így valóságban 30—50% illetéket kell fizetni. Ezen is sürgősen változtatni kell az újjáépítés érdekében. A rendelettervezet megvalósulása esetén még nagyobb lesz a házkínálat és a helyzet még sokkal katasztrofálisabbá fog válni.

2. Az ÉMI rendelkezésére bocsátott havi 4 millió forint állami hitelhozzájárulást az ÉMI csak a munka értékének 20% erejéig folyósíthatja és csak nagyon rövid lejáratú visszafizetés mellett. Szükséges, hogy az ÉMI az állami hitelt az egyes esetek mérlegelése mellett lényegesen nagyobb mértékben — ha szükséges 100% erejéig is folyósíthassa —, az eddiginél hosszabb lejárat mellett.

A közmunkaváltságból jelenleg befolyó havi 20 millió forint egy részét kérjük az ÉMI részére folyósítani; ennek jelentékeny részét amúgy is a háztulajdonosok szolgáltatják.

3. Az adó 60%-a erejéig terjedő házadókedvezményt (a fenti példa szerinti háznál havi 504,— forintot) a helyreállító háztulajdonos már az ÉMI által igazolt munka megkezdésétől kezdve élvezhesse olyképp, hogy az erre eső összeget az ÉMI-be befizesse.

4. A bérlők által már elvégzett helyreállítás megtérítése ne terhelje a helyreállítandó ház jövedelmét, vagy legalábbis addig ne terhelje, amíg a ház helyreállítási költségei kifizetést nem nyertek.

5. A háztulajdonos akár saját erejéből, akár pedig az ÉMI-hitel segítségével állítja helyre házát, a helyreállítás tartama alatt az esetleges bérveszteségek levonása után fennmaradó nyers bérjövedelem 20%-át (a fenti példa szerinti háznál havi 400,— forintot) felhasználhasson az adón, vízdíjon és csatornázási járulékon kívüli felsorolt *kiadásokra* és a házkezelési díjra és a minimális létfenntartási költségre. (Házkezelési díjra szükséges megfelelő összeget figyelembe venni, miután a jogi személyeknél, a házukat önmaguk kezelni nem tudók, a kiskorúak, a távollevők stb. részére házkezelőre feltétlenül szükség van. Ha a háztulajdonos maga végzi a házkezelési teendőket, méltányos, hogy ennek díja őt illesse.) Az adó, vízdíj és csatornázási járulék fedezetére szolgáló összegen felüli jövedelmet, továbbá az adókedvezmény által megtakarított adót (a fenti példa szerinti háznál havi 160 + 504 = 664,— forintot, tehát a nyers bérjövedelem 33%-át) fordítsa a háztulajdonos a helyreállítási költségekre.

Ez a számítás megfelel a kormány azon pénzügyi elgondolásának, hogy a helyreállítási költség 75%-át adókedvezmény alakjában visszatéríti a bérek túlnyomórészét lefoglaló nagy házadóból, míg 25%-át a háztulajdonosra hárított. Ezen felül tehát a tulajdonost nem lehet megterhelni.

Természetes, hogy a fentiek a háztulajdonosoknak csak minimális kötelezettségét tartalmazzák; azok a háztulajdonosok, akik nélkülözhetik a jövedelmet, eddig is és ezután ennél sokkal nagyobb mértékben fogják a házjövedelmet és esetleges más vagyontárgyaikat is felhasználni házuk helyreállítására.

Kérjük Miniszter Urat, hogy a rendeletet a fentiek elfogadásával méltóztassék kibocsátani.

A tervezet részleteire vonatkozólag előadjuk:

Az 1. § (2) bekezdése szerinti egyévi tiszta bérjövedelmet a munkálat megindítási kötelezettségénél nem lehet alapul venni, mert a munkálatok költségének nagy részét — az ÉMI jelenlegi feltételei mellett is —, nyomban, illetve rövid idő alatt ki kell fizetni, holott a háztulajdonos csak havi részletekben kapja a jövedelmet. A hatósági halasztásnak tehát az egyévi tiszta bérben megállapított *felső* határ mellett megengedhetőnek kell lenni — ha az indokolt — kisebb költségű helyreállítás esetén is.

A (3) bekezdésben foglaltakat kérjük elejteni, mert minden ház gazdasági ügyvitele önálló és az intézkedés fenntartása nagy zavarokra vezetne különösen ott, ahol a házak társtulajdonosok kezében vannak.

A (4) bekezdés szerinti számítás (5%-os költség figyelembevétele) nem fejezi ki a házak tiszta jövedelmét, mert a nyers bérjövedelemnek egyedül a vízdíjra és csatornázási járulékra fordított kiadása legalább 10%, a fent felsorolt költségek pedig önmagukban is többszörösen túlhaladják az 5%-ot. Ily százalék felállítása gazdasági lehetetlenülésre vezet.

A 3. § szerinti helyreállítási sorrendet kérjük a következők szerint megváltoztatni:

Az *a)* pont szerinti tetőhelyreállítással kapcsolatos a *g)* pont szerinti kéményhelyreállítás; enélkül a tetőt nem is lehet helyreállítani, utóbbit kérjük tehát az *a)* pontba sorolni.

Ezt kövesse az esőnek kitett födémek megvizsgálása és helyreállítása, miután az átázott födémek megvizsgálása — és ha szükséges —, helyreállítása az épület biztonsága érdekében feltétlenül szükséges.

Ezt követőleg további munka addig nem indulhat meg, amíg az épület szerkezeti és állékonyságát biztosító munkálatok (támasztó falak, leszakadt lépcsőházak, folyosók stb. helyreállítása), továbbá a ház biztonságát szolgáló helyreállítás, pl. a bejárati kapuk helyreállítása meg nem történik. Ez lényegesen fontosabb, mint pl. az üvegezés.

Ugyanide tartoznak a tervezet szerint a *k)* pontba sorolt külső falsérülések is, amelyek beomlással, leválással fenyegetnek, vagy pedig amelyek az esőt szabadon engedik be a ház belső részébe.

Nem elégséges, hogy a (2) bekezdés szerint a hatóság a sorrenden változtatást enged, mert elvileg és nem a hatóság kivételes intézkedése alapján célszerű a fenti sorrendet megállapítani.

A *b)* pont szerinti lakatlan lakások oly helyreállítása, amely magába foglalja azoknak a *d)* és *f)* pont szerinti üvegezését és a szerelvényeket is, kell hogy megelőzze a lakott lakások helyreállítását, mert a lakatlan lakásokat nem lehet anélkül használhatókká tenni.

A *c)* pont szerinti lakott lakások helyreállításával *egyenlő sorrendbe* kérjük sorolni a bérlők által már helyreállított lakások költségének megtérítését, mert ez az esetek nagy részében fel fogja emészteni azt a tiszta jövedelmet, amelyet

a ház helyreállítására kell fordítani. Az újjáépítés érdeke az, hogy a folyamatba teendő munkálatok anyagi fedezetét ne vonjuk el költségmegtérítésre.

A *d)* pont szerinti üvegezési kötelezettséget egyrétegű üvegezésre méltóztassék korlátozni, azzal, hogy az üvegkárok háborús, vagy nem háborús keletkezésének megállapítási nehézségénél fogva a károk 30%-át a bérlő tartozik fedezni és ennek megfizetése után tartozik csak a háztulajdonos az üvegkárt helyreállítani.

Az *e)* pont szerinti közös helyiségek üvegezési kötelezettsége csak a közös WC-kre, mosókonyhára szorítkozzék, míg a legfelső folyosó üvegvédőinek, továbbá a lépcsőház horribilis költségű üvegezését méltóztassék az üvegárak lényeges csökkentése utáni időpontra halasztani.

A *h)* pont szerinti központi fűtőberendezés helyreállítása csak akkor szükséges, ha a bérlők vállalják a szénbeszerzés és üzembentartás költségeit, mert enélkül az óriási költséggel járó helyreállításnak nincs értelme.

Ugyanez vonatkozik az *i)* pont szerinti felvonóberendezés helyreállítására is.

Lényeges kérelmünk az, hogy a hatóság elhalaszthatja a helyreállítási munkálat folytatását, ha — háborús sérülésnek nem tekinthető — oly hiány, kár állott elő, amelynek *sürgős helyreállítása a közbiztonság, közegészség, az épület biztonsága érdekében* feltétlenül szükséges és amelynek költsége nem fedezhető a rendes karbantartási költségek, fedezetek és szükséges nyersjövedelem 20%-ából.

A 4. § oly módosítását kérjük, hogy a pénzbírságnak vétlen késedelem esetén nincs helye.[7]

Tisztelettel

Vörös Albert s. k.
elnök h.

Dr. Teles Béla s. k.
ügyvezető

Tisztázat — UMKL, UM 21.518/46.

(Az UM a kérelmet egyébként azzal utasította el, hogy a beadványban foglalt ellenvetéseket már a rendelettervezet előkészítése idején is mérlegelték.)

[1] A lakások és más helyiségek bérét a 8000/1946. ME sz. rendelet szabályozta, mely 1946. július 19-én jelent meg, a Magyar Közlöny 161. számában.

[2] A házadóról szóló 8790/1946. ME sz. rendeletről van szó, amelyet a Magyar Közlöny 1946. évi július 31-i 172/*b*. számában tették közzé.

[3] Építésügyi Munkaszervező Intézet.

[4] Nem a romrendeletről (3000/1946. OÉK sz.), hanem valószínűleg a lakóházak helyreállításáról szóló 11.800/1946. ME sz. rendeletről van szó (MK 1946. 234. sz., október 13.).

[5] Országos Társadalombiztosítási Intézet.

[6] Magánalkalmazottak Biztosító Intézete.

[7] A kötelező helyreállítással kapcsolatos háztulajdonosi kötelezettségeket a 460/1947. ME sz. rendelet tartalmazza (MK 1947. 17. sz., január 22.)

80

1946. október 14.

FELJEGYZÉS A MUNKAERŐ-GAZDÁLKODÁSI OSZTÁLYHOZ, A VIDÉKI ÉPÍTŐIPARI SZAKMUNKÁSOK ÁTIRÁNYÍTÁSÁRA

Az építőipari munkanélküliség erősen megcsappant — mondta a MÉMOSZ[1]. Ezen a héten 1100 munkanélkülit tartott nyilván. Az építőipari munka megindult és erős fokozódása várható, tekintettel arra, hogy az Építőipari Munkaszervező Intézet tevékenységét október 20-val megkezdi.[2] Az október 13-án megjelent 11.800/1946. ME számú rendelet[3] szabályozza a helyreállítással kapcsolatos jogokat, ami szintén munkát fog megindítani, de igen jelentősen fokozni fogja az építési tevékenységet a lakóház-helyreállítási kötelezettség, amelyre vonatkozó rendeletünk e héten kiadásra kerül.[4]

A romházak lebontására vonatkozó rendeletünk végrehajtása ugyancsak folyamatban van és mivel a bontási munkálatokra a versenytárgyalások meghirdettettek, tehát itt is számos építőmunkás foglalkoztatása látszik biztosítottnak.

E rendeletek hatására várható, hogy az építőipari munkanélküliség teljesen megszűnik, sőt munkaerőhiány mutatkozik majd. Ennek káros következményei lennének, mert a kollektív szerződésen felüli bérfizetések követelése újból aktuálissá válnék, ami pedig az építkezéseket erősen hátráltatná.

Erre a várható helyzetre felhívom a t. Társosztály figyelmét azzal, hogy szakmunkásokról valószínűleg gondoskodni kell olyaténképpen, hogy a háborús rombolással nem sújtott vidékekről (Pécs, Szeged, Kaposvár stb.) az építőipari szakmunkásokat fel lehetne irányítani Budapestre.

Segédmunkások vonalán az egyéb ipari munkanélküliek részben való foglalkoztatása lehetővé válnék.

Lássa szíves tudomásulvétel végett a t. Munkaerőgazdálkodási Osztály.[5]

Belső ügyviteli irat — UMKL, UM 21.537/46. sz.

[1] Magyar Építőipari Munkások Országos Szövetsége.

[2] Az Intézet 1946. november 18-i beadványa szerint (28.070/1946. UM sz.) beszüntette tevékenységét. Az UM-nek ugyanis csak tetőfedési kölcsönök nyújtására van lehetősége, s ez — a beadvány szerint — számára nem biztosít érdemleges lehetőséget.

[3] Magyar Közlöny 1946. évi 234. sz. (október 13.).

[4] A rendelet csak a házak tetőzetének kötelező helyreállítását írja elő. Megjelent 23.320/1946. ME sz. alatt (MK 1946. 268. sz.; november 28.)

[5] Az Építési és Közmunkaügyi miniszter 26.560/1946. ÉKM sz. rendelete, mely a Magyar Közlöny 1946. november 27-i 271. számában jelent meg, gondoskodott a munkanélküliek nyilvántartásba vételéről, hogy tervszerű foglalkoztatásuk lehetővé váljék.

81

1946. október 16.

AZ ÚJJÁÉPÍTÉSI MINISZTER VÁLASZA BUDAPEST POLGÁRMESTERÉNEK A FŐVÁROSI KÖZSÉGI ISKOLÁK HELYREÁLLÍTÁSA ÜGYÉBEN

Folyó hó 3-i kelettel Polgármester Úr a székesfővárosi iskolák helyreállítási segélye tárgyában újból előterjesztést tett, amelyben a 94.000/1946. VII. számú első, hasonló tárgyú felterjesztése kapcsán hozott döntésem megváltoztatását kéri. A 94.000/1946. VII. számú beadványhoz mellékelt összeállítás szerint mintegy 6 millió forintot tesz ki a költség, amely az iskolák épületeinek legsürgősebb helyreállítási munkálataira szükséges volna.

Teljes mértékben tudatában vagyok közoktatásunk fontosságának, és a jövő nemzedék nevelésére szolgáló intézményeink háborús sérüléseinek helyreállítására a magam ügykörében a legmesszebbmenő támogatást igyekszem nyújtani. Eszközeim azonban olyan szűkre szabottak, hogy a támogatás mérve nem üti meg a kívánt mértéket, kiváltképpen azon esetekben, amelyeknél az épületek háborús sérüléseinek helyreállítása nagyobb szabású költséggel jár. Nem rendelkezem olyan lehetőségekkel, hogy milliós költségek kiutalására vállalkozhatnék. A Polgármester Úr által összeállított jegyzéken szereplő és háborús sérülést szenvedett iskolák helyreállítása olyan költségelőirányzatot mutat, amely eszközeimet túlhaladja. Ezért voltam kénytelen az első felterjesztésre adott válaszomban nemleges álláspontot elfoglalni.

Lehetőségeim nem változtak. A jelenleg rendelkezésemre álló eszközök ma is olyan csekélyek, hogy nem is gondolhatok a kétségtelenül mélyreható bajok ily módon való orvoslására. Újból ismételni vagyok kénytelen, hogy a pénzügyi stabilizáció szükségszerűségének alárendelten, rajtam kívülálló tényezők folytán nem áll módomban a kívánt mértékű segély kiutalását biztosítani.

Fogalmazvány — UMKL, UM 20.300/45. sz.

82

1946. október 26.

FELJEGYZÉS AZ ÉPÍTŐIPARI MUNKASZERVEZŐ INTÉZET MŰSZAKI BIZOTTSÁGÁNAK ÜGYRENDJE ÉS AZ ÉPÍTKEZÉSEK ELLENŐRZÉSE TÁRGYÁBAN TARTOTT ÉRTEKEZLETRŐL

Folyó évi szeptember hó 30-án az anyaggazdálkodási és építési osztály bevonásával értekezletet tartottunk az ÉMI keretében létesült műszaki és ellenőrzési albizottság ügyrendjének megállapítása tárgyában. Az értekezleten az anyaggazdálkodási osztály részéről *Göblyös Mihály* miniszteri osztálytanácsos és *Lékay Andor* műszaki tanácsos, az építési osztály részéről *Komoróczy Lajos* miniszteri osztálytanácsos és *Vári Szabó Tibor* műszaki tanácsos, az építéspolitikai osztály részéről *dr. Geszler Ödön* miniszteri titkár és *dr. Novák Tamás* miniszteri fogalmazó vettek részt.

Dr. Geszler Ödön ismerteti a hitelakció feltételeit, főként a pénzügyi és technikai lebonyolítás szempontjából.

Az értekezlet résztvevői az ÉMI-hez intézett miniszteri leirat néhány megállapításának módosítását javasolják.

Komoróczy Lajos elsősorban annak megállapítását kívánja, hogy az ellenőrző mérnökök kivel állnak majd szolgálati viszonyban. Nyilvánvaló, hogy az Építőmesterek Ipartestülete nem alkalmazhat ellenőrző mérnököket az építőmesterek által elvégzendő munkákra. Az ellenőrző mérnökök felvételének és elbocsátásának joga az újjáépítési minisztert illesse meg. A javaslatot a mérnökök felvételére és elbocsátására akár az elnöki osztály, akár az építési osztály, esetleg az építéspolitikai osztály tegye meg. Az ellenőrző mérnökök megbízása állandó jellegű legyen, mert az ad hoc megbízott szakértők a szakszervezeti díjszabás szerint sokba kerülnek.

Komoróczy javasolja továbbá azt, hogy a műszaki bizottság kétféle kartotéknyilvántartást vezessen. Az első az ÉMI építkezéseknél felhasználásra kerülő építőanyagokról tartalmazzon kimutatást. A műszaki és ellenőrzési albizottságba az újjáépítési minisztérium anyaggazdálkodási osztálya egy állandó összekötőt küldjön. Tevékenysége az Anyag- és Árhivatal építőipari osztálya és az UM Anyaggazdálkodási Osztálya zökkenésmentes együttműködését hivatott elősegíteni a felhasználásra kerülő anyagok gyors kiutalása tekintetében. Cél az, hogy a ma bejelentett anyagok holnap már szállíthatók legyenek. A másik kimutatás a háztulajdonosoktól helyreállításra bejelentett lakásokat tüntesse fel. A kimutatás adatai alapján kerülnek majd megállapításra azok a kerületek, amelyeket egy-egy mérnöknek ellenőriznie kell. A kimutatást szigorúan bizalmasan kell kezelni.

Komoróczy kívánatosnak tartja annak hírlapi közzétételét, hogy az ÉMI keretében történő építkezésekhez építőanyagot bárki felajánlhat. E célból fel kellene kérni a GYOSZ-t és a KOKSZ-ot arra, hogy ezt a körülményt körlevél útján tudassa tagjaival.

Göblyös Mihály a romépületek lebontásának kívánatossá tétele és a romépületekből kitermelt anyagok eladásának elősegítése céljából ajánlja egy olyan intézkedés kiadását, mely szerint az ÉMI keretében végzett építkezésekhez és helyreállításokhoz csak romtégla használható fel. A bérlők által történő helyreállítás esetén annak megállapítását tartja szükségesnek, hogy a biztosítékok tekintetében a hitelt nyújtó vállalkozó és anyagkereskedő kivel áll szemben.

Vári Szabó Tibor az ÉMI-hez intézett újjáépítési miniszteri leirat II. Technikai lebonyolítás című fejezete 3. bekezdésének a) pontját olyképpen javasolja módosítani, hogy a háztulajdonos építési vállalkozó vagy építőmester — tervező-, művezető-építészmérnökkel készíttesse elő műszakilag a helyreállítás tervét és költségvetését; ezáltal kiküszöbölhető az építőiparos költségesebb építkezésre irányuló esetleges szándéka. A tervező-, művezető-építészmérnök munkájának igénybevétele a helyreállítás vállalati összegének 5%-ában megállapítható mérnöki díjazás többszörös összegének megtakarítását jelenti.

A tervező-, művezető-építészmérnök költségvetése kerülne az ÉMI műszaki és ellenőrző albizottságához, majd a pénzügyi albizottsághoz és elfogadás után pályázat keretében kerülne meghirdetésre az ÉMI munkájába bekapcsolt építőiparosok között. Ez a konstrukció megváltoztatná értelemszerűen az 5., 6. és 7. bekezdésben foglaltakat.

Az értekezlet szükségesnek tartja a 3. bekezdés *b)* pontjában előírt költségvetés benyújtásával kapcsolatban egy anyagszükségleti kimutatás beterjesztését. Az anyagszükségleti kimutatás 3 rovatban tüntetné fel az összes anyagszükségletet; továbbá azt, hogy a felhasználásra kerülő anyagokból az építőmester milyen anyagokkal és milyen mennyiségben rendelkezik (van rovat), végül azt, hogy mire van szüksége (kell rovat).

A helyreállítások minél egyszerűbb eszközökkel való kivitelezése végett kívánatos a tervező- és művezető-mérnökök számára a helyreállítási irányelvek összeállítása.

Az elszámolás tekintetében annak megvitatására került sor, hogy az építkezések során a pénzintézethez befolyó összegek milyen arányban kerüljenek szétosztásra a munkabérek és az anyagárak között. E tekintetben az a felfogás alakult ki, hogy a %-os arány megállapítása esetenként történjék. Az építőmesterek által benyújtott kereseti kimutatásra a műszaki és ellenőrző albizottság által rávezetett kereseti záradék az anyagárak és a többi költség százalékos arányát is tartalmazza.

Az ellenőrzés tekintetében a bizottság szükségesnek tartja az ellenőrzés ügyrendjének kidolgozását.

Látta: *Kecső*

Belső ügyviteli irat — UMKL, UM 19.945/1946. sz.

(Az Építőipari Munkaszervező Intézet — rövidítése: ÉMI — október 2-án tartotta alakuló ülését. Az építőipari munkanélküliség leküzdése céljából hozták létre oly módon, hogy az Országos Épületjavítási Alapból az UM az Intézet részére a kötelező tető-helyreállításokra a 23.320/1946. ME számú és a végrehajtására kiadott 29.200/1946. ÉKM számú rendeletek értelmében 60% hitelfedezetet nyújt. A hiányzó részt az Építőipari Munkaszervező Intézetnek kell megszereznie. Az ÉMI kísérlete hamarosan kudarcba fulladt, mert az UM kizárólag tető-helyreállításokkal kapcsolatban kívánta foglalkoztatni, s lakás-helyreállításra nem tudott hitelt folyósítani. Az ÉMI a háztulajdonosok érdekeire, valamint a lakásínségre hivatkozva 1946. nov. 18-i beadványában kérte, hogy a 60%-os kölcsönt a lakás-helyreállítási munkálatok fedezésére is megkapják. A kérést az Újjáépítési Minisztérium nem tudta teljesíteni. Az Építőipari Munkaszervező Intézet arra hivatkozva, hogy a hiányzó 40% hitelkeret megszerzése számára megoldhatatlan feladat, működését beszüntette.)

83

1946. október 29.

FELJEGYZÉS AZ ÚJJÁÉPÍTÉSI MUNKATERVET ELŐKÉSZÍTŐ SZERV KIJELÖLÉSE ÜGYÉBEN, AZ ORSZÁGOS ÉPÍTÉSÜGYI KORMÁNYBIZTOS HIVATALÁNAK MEGSZÜNTETÉSÉT KÖVETŐEN

Az építésügyi, városrendezési és közmunkaügyi igazgatás szabályozásáról szóló 1946. évi 24. t. c. 1. §-ának (6) bekezdése szerint az Országos Építésügyi Kormánybiztos állása, valamint az Országos Építésügyi Tanács megszűnt. A (7) bekezdés szerint az országos építésügyi kormánybiztosnak a fennálló jogszabályokban meghatározott hatásköre az építésügyi és közmunkaügyi miniszterre vagy az általa kijelölt hatóságra száll át.

A 4.000/1945. ME számú rendelet 20. §-ának (2) bekezdése, továbbá a 38.500/1945. U.M. számú rendelet 7. §-a szerint Budapesten és környékén, valamint a törvényhatósági jogú és megyei városokban az építésügyi kormánybiztos készíti el az újjáépítési tervet. Az újjáépítési tervet minden év december 1. napjáig kell beterjeszteni a miniszterhez.

A fent említett törvény végrehajtási utasítását a határidő miatt bevárni nem lehet, ezért szükséges lenne, hogy a t. c. 1. §-ának (7) bekezdésében kapott felhatalmazás alapján a Miniszter a rendelettel jelölje ki azt a hatóságot, amely a munkatervet elkészíteni köteles lesz a kormánybiztos helyett, illetőleg állásának megszűnése következtében. Véleményünk szerint ezt a feladatkört úgy

Budapesten, mint környékén és a többi törvényhatósági jogú és megyei városban a törvényhatóság első tisztviselőjére, illetve megyei város polgármesterére kellene bízni.

A határidőre való tekintettel kérjük a Tárgyügyosztály soronkívüli intézkedését.

Belső ügyviteli irat — UMKL, UM 2.549/46.

84

1946. november 30.

AZ ÉPÍTŐIPARI VÁLLALKOZÓK ÉS ÉPÍTŐIPAROSOK FELELŐSSÉGÉNEK SZABÁLYOZÁSA

A tetőhelyreállítási akcióval kapcsolatban, de különösen a hatósági tetőhelyreállítások vonatkozásában a háztulajdonosok részéről számtalan panasz és szóbeli bejelentés érkezett a minisztériumhoz. A panaszosok egybehangzóan azt adták elő, hogy egyes építési vállalkozók és építőiparosok lelkiismeretlenül kihasználják az építtető szorult helyzetét. Meg nem engedett építőanyagárak és munkabéreken felüli órabérek felszámításával magas összegű számlát nyújtanak be.

Az építkezési költségek vonalán jelentkező panaszok csak egyik részét jelentik az építési vállalkozók elleni bejelentéseknek, mások a munkateljesítményt kifogásolják. Előfordultak olyan esetek, hogy egy-egy építkezés már hetek óta húzódott, de a munka nem haladt előre, a helyreállítások a kijelölt épületrészen nem készültek el, a tetősérülések — amelyeknek következtében számos lakás beázott — nem kerültek kijavításra. Felemlítették továbbá a panaszosok azt is, hogy a vállalkozók nem törődnek azzal, hogy a munkásaik mit csinálnak, és azok kihasználva a felügyelet hiányát, sok építőanyagot és az őrizetlenül hagyott romlakások felszerelését (ajtók, csapok, kapcsolók, Bergmann-csövek stb.) magukkal viszik.

A minden oldalról beérkező panaszok tették szükségessé, hogy foglalkozzunk az építőipari vállalkozók felelősségének kérdésével. Szükségesnek mutatkozott a Magyarország Magánjogi Törvénykönyvében a hiánymentes előállításra és a jótállásra, a vállalkozó szavatosságára vonatkozó fejezetben foglalt magánjogi biztosítékokon túlmenően a kérdés rendeleti szabályozása és a büntetőjogi felelősség kimondása.

Összeállítottuk a szabályozni szándékolt szempontokat és elgondolásaink

megbeszélése végett f. évi május hó 22-re értekezletet hívtunk össze minisztériumunk törvényelőkészítő és építési osztályainak, az Országos Építésügyi Kormánybiztosnak, a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamarának, a Budapesti Építőmesterek Ipartestületének és a MÉMOSZ-nak bevonásával. Az értekezletről az I. számú mellékletként csatolt feljegyzést készítettük.

Minisztériumunk műszaki szakértőinek és törvényelőkészítő osztályának bevonásával folyó évi szeptember hó 28-án megbeszélést tartottunk a felelősség meghatározásának és megállapításának kérdésében.

A további előkészítő tárgyalásokra irányadóul elfogadtuk *dr. Papp Géza* ny. államtitkár úr javaslatát, hogy az igazságügy-minisztérium előkészítő osztályával beszéljük meg: milyen rendelettechnikai eljárással nyúljunk az építőipari vállalkozók felelősségének megállapításához.

Geszler s. k.

Belső ügyviteli irat. — UMKL, UM 14.608/1946. sz.

(A hivatkozott I. sz. mellékletet a 82. sz. dokumentum tartalmazza. A jelzett rendeletet egyébként nem adták ki, bár az ügy bizonyos vonatkozásait rendezte a 2600/1947. ÉKM sz. rendelet, amely az építőipari munkák teljesítmény-bérrendszerére vonatkozik, s amely a Magyar Közlöny 1947. június 20-án kelt 142. számában jelent meg.)

85

1946. december 3.

A GAZDASÁGI FŐTANÁCS FELHÍVJA AZ ÚJJÁÉPÍTÉSI MINISZTÉRIUMOT AZ ÁLLAMI HELYREÁLLÍTÁSI MUNKÁK RACIONALIZÁLÁSÁRA

A Gazdasági Főtanács meghallgatja az építés- és közmunkaügyi miniszter beszámolóját a munkanélküliség enyhítésére irányuló közmunkálatokról. Felkéri, hogy a közmunkálatoknál foglalkoztatottak karácsonyi segélye, valamint az építőiparból december hónap folyamán elbocsájtott építőmunkások karácsonyi segélye ügyében felmerült kérdéseket, illetőleg az utóbbi kérdés rendezésére vonatkozó jogszabálytervezetet a pénzügyminiszterrel tárgyalja le, és csupán megegyezés hiányában terjessze az ügyet a Gazdasági Főtanács döntése elé.

Kívánatosnak találja az állami helyreállítási építkezések racionalizálását akként, hogy a kevésbé gazdaságos részletmunkák helyett azokat a munkálatokat kell teljes mértékben ellátni, amelyeket az illetékes tárcák a saját építkezésük köréből, mint legszükségesebbeket jelölnek ki.

Megállapítja, hogy egyes nagyipari vállalatok a szükségesnél nagyobb létszámú munkást foglalkoztatnak, ami az illető munkások járandóságait is meghaladó improduktív terhet ró a termelésre. A munkanélküliség fokozásának elkerülése érdekében kívánatosnak tartja az ilyen munkaerőknek a közmunkálatok keretében való hasznosabb foglalkoztatását. Felkéri az építés- és közmunkaügyi minisztert, hogy ebben a kérdésben az iparügyi miniszterrel folytasson tárgyalásokat.

Felkéri továbbá az építés- és közmunkaügyi minisztert, hogy a lakóházak helyreállításáról szóló 11.800/1946. M.E. számú rendelettel szemben felmerült panaszokat a pénzügyminiszterrel, valamint a Gazdasági Főtanács titkárságával tárgyalja át, és a tárgyalások eredményéről a Főtanácsot 2 héten belül tájékoztassa.

Erről a Gazdasági Főtanács az iparügyi minisztert, az építés- és közmunkaügyi minisztert, valamint a pénzügyminisztert értesíti.

A Gazdasági Főtanács elnöke helyett:
Dr. Rácz s. k.
pénzügyminiszter

Tisztázat — UMKL, UM 32.949/1946.
GF 9179/1946. sz. határozatból.

(Az Újjáépítési Minisztérium a következő választ adta a Gazdasági Főtanácsnak: „A Gazdasági Főtanács december 3-án kelt 9179/1946. sz. határozatával felkérte tárcámat, hogy érintkezésbe lépjen az Iparügyi Minisztérium munkaerő-gazdálkodási osztályával, ahonnan rövid úton azt a tájékoztatást kaptam, hogy a gyáriparban az utóbbi hetekben nagyobb arányú elbocsátások nem voltak, sőt a foglalkoztatottság emelkedése észlelhető. A szénhiánnyal kapcsolatos munkáselbocsátások csak átmenetiek és a legtöbb esetben csak néhány napra terjednek ki. Eszerint a gyáriparban elbocsátott munkások érdekében külön akciók szervezése nem szükséges.")

LÁB, Láb	Lakásépítési Állandó Bizottság
LH	Levéltári Híradó
m.	magán
MABI	Magánalkalmazottak Biztosító Intézete
MÁTEOSz	Magyar Teherautófuvarozók Országos Szövetsége
MÁK	Magyar Állami Kőbányák
MÉMOSz	Magyar Építőmunkások Országos Szövetsége
ME, M. E.	Miniszterelnökség, miniszterelnöki
mérn.	mérnök
MFTR	Magyar Folyam- és Tengerhajózási RT
min.	miniszter, miniszteri
min. o. tan.	miniszteri osztálytanácsos
min. tan.	miniszteri tanácsos
MK	Magyar Közlöny
MKP	Magyar Kommunista Párt
műsz.	műszaki
ny.	nyugalmazott
ny. r.	nyugalmazott rendes (tanár)
o., oszt.	osztály
OÉK, O.É.K.	Országos Építésügyi Kormánybiztosság
OGT, O.G.T.	Országos Gazdasági Tanács
OFI, O.F.I.	Országos Földhitelintézet
okl.	okleveles
ONCsA, Oncsa	Országos Nép- és Családvédelmi Alap
o. tan.	osztálytanácsos
P. d.	Pro domo
PDP	Polgári Demokrata Párt
PK, P.K.	Pénzintézeti Központ
PM, P.M.	Pénzügyminisztérium
rend.	rendelet
Rt., R.t.	részvénytársaság
r. u.	rövid úton
sh., s. hiv.	segédhivatal, segédhivatali
s. k.	saját kezű
stat.	statikus
sz.	szám, számú
SzDP	Szociáldemokrata Párt
szfv.	székesfőváros, székesfővárosi
sz. k.	szolgálaton kívüli
sz. n.	szám nélkül
T.	tisztelt
tc., t. c.	tisztelt cím
TÉBE	Takarékpénztárak és Bankok Egyesülete
ua.	ugyanaz
ú. m.	úgy mint
UM, U.M.	Újjáépítési Minisztérium
ún.	úgynevezett
UMKL	Új Magyar Központi Levéltár
uo.	ugyanott
ü.v.	ügyvezető
VKM, V.K.M.	Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium
vm.	vármegye

NÉVMUTATÓ

SZERVMUTATÓ

TARTALOMJEGYZÉK

